

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Blízkého východu

Diplomová práce

Mgr. Kateřina Michálková

Somatické frazémy v turečtině a češtině

Somatic Phrasemes in Turkish and Czech

Praha 2018

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka Malečková, CSc.

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Jitce Malečkové, CSc. za vedení mé diplomové práce, za cenné rady, připomínky a trpělivost.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 22. prosince 2018

Kateřina Michálková

Abstrakt:

Tato diplomová práce je příspěvkem ke studiu somatismů. Na příkladu dvou vzájemně vzdálených jazyků – češtiny a turečtiny – zkoumá konceptualizaci lidského těla ve frazeologii a možné rozdíly, které se v ní mohou napříč jazyky a kulturami objevovat. Práce má dvě hlavní části: kvantitativní a kvalitativní. V prvním případě jde o srovnání výskytu somatismů ve frazeologiích příslušných jazyků, konkrétně o srovnání četnosti konkrétních slov označujících části lidského těla. Druhá část je kvalitativním srovnáním somatismu „hlava“, který se v obou jazycích ukázal jako nejfrekventovanější. Komparace vychází z kognitivnělingvistického přístupu jazykového obrazu světa a teorie profilů.

Abstract:

This master thesis deals with “somatisms” (*i.e.* names of human body parts) in language. It uses the example of two distant and unrelated languages – Czech and Turkish – to explore conceptualization of human body and its parts in phraseology, and possible differences that may occur across languages and cultures. This thesis consists of two key parts: a quantitative comparison and a qualitative comparison. In the first part, the frequency of individual somatisms and respective words is measured and compared in phraseology of both languages. The second part is a qualitative analysis of *head* – the most frequent somatism in both Czech and Turkish. The analysis and comparison are based on the perspective of cognitive linguistics, more specifically on the approach called “linguistic picture of the world” and related “profile theory”.

Klíčová slova:

čeština, frazeologie, kognitivní lingvistika, lidské tělo, turečtina

Keywords:

cognitive linguistics, Czech, human body, phraseology, Turkish

OBSAH

ÚVOD	6
1. TEORETICKÝ ÚVOD.....	11
1.1 FRAZÉM, FRAZELOGIE A SOMATISMY	11
1.2 TEORETICKÉ VÝCHODISKO A METODA.....	15
1.3 ČEŠTINA A TUREČTINA.....	18
2. KVANTITATIVNÍ KOMPARACE SOMATISMŮ V ČEŠTINĚ A TUREČTINĚ	21
3. KVALITATIVNÍ KOMPARACE SOMATISMU „HLAVA“	34
3.1 HLAVA V ČESKÉM JAZYKOVÉM OBRAZU SVĚTA	35
3.1.1 <i>Etymologie a slovníkové definice</i>	<i>35</i>
3.1.2 <i>(Sub)profily ve frazeologii.....</i>	<i>36</i>
3.2 HLAVA V TURECKÉM JAZYKOVÉM OBRAZU SVĚTA	39
3.2.1 <i>Etymologie a slovníkové definice</i>	<i>39</i>
3.2.2 <i>(Sub)profily ve frazeologii.....</i>	<i>41</i>
3.3 SROVNÁNÍ KONCEPTUALIZACE SOMATISMU „HLAVA“	51
3.3.1 <i>Etymologie a slovníkové definice</i>	<i>51</i>
3.3.2 <i>(Sub)profily ve frazeologii.....</i>	<i>52</i>
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
PRAMENY	59
LITERATURA	61
SEZNAM PŘÍLOH.....	66
PŘÍLOHY	I
PŘÍLOHA Č. 1: TABULKA TURECKÉ SOMATICKÉ FRAZELOGIE	I
PŘÍLOHA Č. 2: TABULKA TURECKÝCH FRAZÉMŮ SE SOMATISMEM „HLAVA“	CXLI

Úvod

Každý přirozený jazyk obsahuje vrstvu frazeologických jednotek,¹ tedy vrstvu formálně i obsahově ustálených, závazných, obrazných slovních spojení.² Frazémy tak svým způsobem fungují jako univerzální pojítka mezi jazyky, zároveň jsou však oblastí, která se napříč jazyky značně liší, a bývá tak jednou z nejobtížnějších kategorií při jejich osvojování.³ To je mimo jiné způsobeno tím, že právě tato jazyková vrstva bývá často velice úzce svázána s historií a kulturou příslušného jazykového společenství, přičemž se dá říci, že je v ní uložen tradiční většinový pohled takové kultury či společenství na svět. Díky tomu jsou frazémy zajímavé nejen z hlediska jazykového, ale též kulturního, a poskytují i užitečné východisko pro komparaci.

Nejvýraznější skupinou frazeologie, jejíž výskyt je patrně univerzální,⁴ jsou frazémy somatické, které se vyznačují tím, že obsahují názvy částí lidského těla, tzv. somatismy. Právě u somatické frazeologie, neodmyslitelně spjaté s fyzickou stránkou člověka, se však nabízí otázka, do jaké míry bude tato složka jazyka ovlivněna kulturou a do jaké míry se bude naopak zakládat na objektivních fyzických dispozicích lidského těla. Jinými slovy jde o otázku, zda u somatické frazeologie platí jazykový univerzalismus, nebo relativismus.⁵

Tato diplomová práce s názvem *Somatické frazémy v turečtině a češtině* si klade za cíl zkoumat právě tuto problematiku, a to prostřednictvím srovnání české a turecké

¹ František Čermák uvádí, že u žádného přirozeného jazyka nebyla dosud prokázána neexistence frazémů. Kromě přirozených jazyků pak frazémy navíc najdeme i u jazyků umělých, např. esperanta. (František Čermák, *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná / Czech and General Phraseology* (Praha: Karolinum, 2007), 247).

² Vymezení frazému na základě frazeologického slovníku Evy Mrhačové (Eva Mrhačová, *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice (Tematický frazeologický slovník II)* (Ostrava: Ostravská univerzita, 2000), 3). Definice frazeologie a její základní jednotky však existuje více, čemuž se podrobněji věnuje první kapitola této práce.

³ Oblast frazeologie je tématem mnoha výzkumů v oblasti osvojování cizích jazyků a jazykové didaktiky. Viz např.: Jiří Hasil, *Interkulturní aspekty mezikulturní komunikace* (Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011); Fanny Meunier a Sylviane Granger, eds., *Phraseology in Foreign Language Learning and Teaching* (Amsterdam: John Benjamins, 2008) nebo Christine Konecny, Erla Hallsteinsdóttir a Brigita Kacjan, eds., *Phraseologie im Sprachunterricht und in der Sprachendidaktik / Phraseology in Language Teaching and in Language Didactics* (Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 2013). Zmíněná obtížnost spočívá zejména v historické/kulturní vázanosti a nemožnosti význam frazému prostě odvodit na základě významů jednotlivých komponent.

⁴ Čermák, *Frazeologie a idiomatika*, 34.

⁵ Problematika jazykového relativismu a univerzalismu podrobněji viz např. Jan Pokorný a Milan Hanuliak, *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura* (Praha: Grada Publishing, 2010), 105–108, 203–220 nebo Irena Vaňková et al., *Co na srdci, to na jazyku: Kapitoly z kognitivní lingvistiky* (Praha: Karolinum, 2005), 37–46.

somatické frazeologie. Práce se bude snažit odpovědět na otázku, zda se v české a turecké frazeologii objevují jednotlivé somatismy stejně často, tedy zda jsou jednotlivé části těla v obou jazycích stejně důležité pro konstruování významů. Dalším z cílů práce je přiblížit konkrétní rozdíly v konceptualizaci somatismů na příkladu somatismu, který se v námi zkoumaných jazycích prokáže jako nejfrekventovanější. Závěrem se na základě zjištěných skutečností pokusíme nabídnout také malý příspěvek k debatě ohledně otázky, zda je somatická frazeologie podmíněna spíše kulturně, nebo zda spíše vychází z objektivního základu.

Výše popsané téma bylo zvoleno, neboť čeština a turečtina představují dva odlišné (geneticky i typologicky) jazyky, které zároveň patří ke dvěma vzdáleným kulturám a které se historicky ovlivňovaly jen málo. Zatímco při zkoumání vzájemně příbuzných či jinak blízkých jazyků nelze shodné rysy jednoduše interpretovat jako univerzální, v případě jazyků tak odlišných, jakými čeština a turečtina bezesporu jsou, lze již v otázce univerzálií činit pádnější závěry. Ačkoliv na základě srovnání pouhých dvou jazyků samozřejmě nelze vynášet obecné soudy ohledně jazykových univerzálií, takováto komparace může přinejmenším posloužit k identifikaci potenciálně univerzálních jevů, které je možno dále testovat na příkladu jiných jazyků. Dalším důvodem pro volbu tématu byla skutečnost, že zatím neexistuje žádné podobné srovnání české a turecké frazeologie, a jedná se tak o téma dosud nezpracované.

I když zatím nemáme k dispozici žádnou práci srovnávající českou a tureckou frazeologii, obecně vzato je frazeologie tématem poměrně oblíbeným. Ačkoliv ve srovnání s jinými oblastmi výzkumu jde o odvětví poměrně mladé,⁶ pro řadu jazyků již existují různé práce, a to jak komparace, tak studie věnované konkrétním jazykům individuálně. Frazeologie se uplatňuje jako téma v mnoha jazykových disciplínách, vazby má ale i na disciplíny nejazykové (psychologie, logika, filozofie, historie a umění, ale tradičně zejména antropologie a etnologie – zde hlavně oblast studia přísloví, tzv. paremiologie) a je taktéž předmětem interdisciplinárního výzkumu.⁷

⁶ Systematičtější vědecký výzkum frazeologie jakožto zvláštní oblasti je záležitostí teprve posledních zhruba čtyřiceti až padesáti let (viz Harald Burger et al., „Foreword,“ in *Phraseologie: Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung / Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*, eds. Harald Burger et al. (Berlin: Walter de Gruyter, 2007), XII).

⁷ Čermák, *Frazeologie a idiomatika*, 24. Pro konkrétnější představu o šíři záběru výzkumu frazeologie viz např. internetové stránky Evropské frazeologické asociace Europhras (Europhras – Europäische Gesellschaft für Phraseologie, „Publications,“ oficiální stránky asociace Europhras, <http://www.europhras.org/en/publications/list-of-all-publications> (staženo 22. 10. 2018)) nebo některá z jejích aktuálnějších publikací (např. Melanija Fabčić, Sabine Fiedler a Joanna Szerszunowicz, eds.,

Hlavní zaměření frazeologického výzkumu se navíc v průběhu let proměňuje. V době před druhou světovou válkou, kdy ještě o vědeckém zkoumání v pravém slova smyslu nehovoříme, hlavní těžiště zájmu spočívalo v tvorbě slovníků a sběru lidové slovesnosti.⁸ Po druhé světové válce se výzkum (obzvláště ve východním bloku) orientoval lexikograficky, a to zejména vlivem zásadních prací ruského lingvisty V. V. Vinogradova.⁹ Na opačné straně železné opony se frazeologii dostalo většího zájmu až o pár let později, především v souvislosti s tezemi slavného amerického lingvisty Noama Chomského ohledně existence tzv. univerzální gramatiky¹⁰ (odtud „gramatická orientace“ frazeologického výzkumu).¹¹ Právě proti Chomskému se v 70. letech vymezily kognitivnělingvistické přístupy, které v posledních letech dominují.¹²

Kognitivní lingvistika se již nezaměřuje na formální složku jazyka (syntax), ale na sémantiku a konceptualizaci.¹³ Klíčovými postavami této disciplíny dodnes bezpochyby zůstávají George Lakoff a Mark Johnson, kteří na konci 70. let přišli s konceptem tzv. orientační metafor a pojmových schémat,¹⁴ které si dodnes drží přední místo v rámci kognitivnělingvistických přístupů. Dá se říci, že zkoumání metafor a pojmových schémat dodnes ve frazeologii platí za jedno z nejčastějších teoretických východisek, a to zejména v americké a západoevropské tradici. Oproti tomu ve střední/východní Evropě, zejména mezi lingvisty zabývajícími se slovanskými jazyky (čeština, polština, ruština),¹⁵ je velmi

Phraseologie im interlingualen und interkulturellen Kontakt / Phraseology in Interlingual and Intercultural Contact (Bielsko-Biala: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 2013)).

⁸ Jako jeden příklad za všechny uvedme např. *Mudrosloví národa slovanského v příslovích* od Františka Ladislava Čelakovského (v novějším vydání viz František Ladislav Čelakovský, *Mudrosloví národu slovanského ve příslovích: výbor* (Praha: Československý spisovatel, 1978)).

⁹ Odkaz na konkrétní literaturu v ruském jazyce viz bibliografie v publikaci Pavel Krejčí, *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza* (Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015).

¹⁰ Více informací k Chomského teorii viz např. Vivian Cook a Mark Newson, *Chomsky's Universal Grammar: An Introduction* (Malden, MA: Blackwell, 2007).

¹¹ Krejčí, *Srbská frazeologie*, 22–23.

¹² Pokorný a Hanuliak, *Lingvistická antropolopogie*, 42.

¹³ Ibid.

¹⁴ O konceptech podrobněji viz George Lakoff a Mark Johnson, *Metafor, kterými žijeme* (Brno: Host, 2014); Mark Johnson, *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason* (Chicago: The University of Chicago Press, 1992); George Lakoff, *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind* (Chicago: The University of Chicago Press, 1987) nebo Zoltán Kövecses, *Metaphor: A Practical Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2010).

¹⁵ V Polsku se tímto přístupem zabývá zejména tzv. lublinská škola (J. Bartmiński, R. Tokarski, R. Grzegorzczakowa aj. – podrobněji viz 1. kapitola této práce), v České republice např. Irena Vaňková působící na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, v Rusku např. J. D. Apresjan aj. (srov. viz Natalia Zañgina,

rozšířený kulturně orientovaný směr, zvaný též kognitivní etnolingvistika, který staví na podobném základu jako americká kognitivní lingvistika a dále jej rozvíjí.¹⁶

Zde je ústředním východiskem tzv. „jazykový obraz světa“ (tj. konceptualizace reality v perspektivě průměrného rodilého mluvčího určitého jazyka), který se hojně zkoumá např. v Polsku a České republice.¹⁷ Prostřednictvím jazykového obrazu světa se zkoumají významy v jazyce na základě konotací a také vztah mezi kulturou a jazykem (podrobněji viz 1. kapitola této práce). V českých pracích z nedávné doby, které se věnují somatismům, je navíc tento směr dále rozvíjen v podobě tzv. metody profilování.¹⁸ Tato metoda umožňuje na základě čtyř profilů (vzhled/manifestace, lokalizace, funkce a gesto)¹⁹ vytvořit model denotátu pro konkrétní somatismus čili určitou strukturu významu, a tím postihnout jeho význam v co největší možné šíři. Momentálně se zkoumají možnosti využití této metody jakožto nového alternativního způsobu tvorby slovníkových hesel.²⁰

Právě metoda profilování a jazykový obraz světa byly zvoleny jako základní východisko této diplomové práce, a to hned z několika důvodů. Díky tomu, že metoda již byla v českém prostředí uplatněna, můžeme jednak zužitkovat výsledky dosavadního výzkumu a zároveň jej rozvíjet dál – jelikož badatelé, kteří se touto metodou zabývají, jsou většinou odborníky na slovanské jazyky, její analogické uplatnění na turecký materiál může ukázat další možnosti pro její využití a přispět k hledání odpovědi na otázku, zda je metoda profilování univerzálně využitelná i pro exotičtější jazyky. Zároveň je zkoumání jazykového obrazu světa a významových profilů vhodným přístupem i z hlediska cílů naší práce, neboť nám poskytuje jistá srovnávací kritéria a umožňuje zaměřit se na kulturní specifika a hledání odpovědí na námi nastolené otázky.

„Výzkum somatismů v ruské lingvistice (Přístupy a problémy),“ in *Tělo, smysly, emoce v jazyce*, ed. Irena Vaňková (Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012), 78–87.

¹⁶ Srov. Irena Vaňková, „Kognitivní lingvistika v kulturních souvislostech,“ in *Kognitivní věda dnes a zítra*, ed. David Krámský (Liberec: Nakladatelství Bor, 2009), 243–256.

¹⁷ V České republice již mimo jiné existuje řada diplomových prací, které východisko jazykového obrazu světa aplikují na výzkum různých somatismů: např. Eliška Černá, „Nos v českém jazykovém obrazu světa“ (Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2015); Veronika Čurdová, „Jazykový obraz nohy/nohou v češtině“ (Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2011) nebo Klára Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa“ (Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2015).

¹⁸ Viz právě výše zmíněná diplomová práce Kláry Čížkové (Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa“) a dále také Irena Vaňková a Veronika Čurdová, „Čelem k teorii pojmových profilů: nové možnosti slovníkového výkladu somatismů,“ *Didaktické studie* 6, č. 1 (2014): 66–78; Irena Vaňková a Veronika Vitkovskaya, „Hlava: profily, subprofily, konceptuální schémata (Český somatismus v částečném porovnání s ruštinou),“ *Didaktické studie* 6, č. 1 (2014): 79–88.

¹⁹ Viz Vaňková a Čurdová, „Čelem k teorii,“ 70–72.

²⁰ Ibid. 72–77.

Tato diplomová práce je rozdělena do tří kapitol: teoretického úvodu, kvantitativní komparace a kvalitativní komparace, která je případovou studií konceptualizace vybraného somatismu a je teoreticky ukotvena ve východisku jazykového obrazu světa a metody profilování. V úvodní, teoretické kapitole jsou na základě sekundární literatury stručně charakterizovány zkoumané jazyky, tj. čeština a turečtina, dále jsou vymezeny základní termíny a koncepty (frazologie, frazém, somatismus) a představeno teoretické východisko a metoda. Druhá kapitola je kvantitativním srovnáním somatismů v české a turecké frazeologii, které se zaměřuje na četnost jednotlivých somatismů, respektive jednotlivých slov označujících části lidského těla napříč frazeologií. Za tímto účelem autorka vytvořila vlastní korpus turecké somatické frazeologie na základě příslušných pramenů,²¹ který je přílohou této diplomové práce (viz příloha č. 1). V návaznosti na zjištění druhé kapitoly se třetí kapitola věnuje kvalitativnímu srovnání somatismu, který se v obou jazycích vyskytuje nejčastěji. V závěru jsou pak představeny výsledky této diplomové práce a shrnuty odpovědi na naše výzkumné otázky.

²¹ Zatímco v češtině byl jako pramen k dispozici tematicky specializovaný slovník (Mrhačová, *Názvy částí lidského těla*), v turečtině jsme využili dva obsáhlé obecné frazeologické slovníky, na jejichž základě jsme sbírali potřebná data. Prvním byl tištěný slovník přísloví od Metina Yurtbaşıho (Metin Yurtbaşı, *A Dictionary of Turkish Proverbs* (Istanbul: Excellence Publishing, 2012.)), druhým byl online frazeologický slovník Ústavu pro turecký jazyk (Türk Dil Kurumu, „Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü“, online frazeologický slovník Ústavu pro turecký jazyk, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri (staženo 20. 12. 2018)).

1. Teoretický úvod

Následující kapitola je stručným teoretickým uvedením do problematiky. Nabízí vymezení základních termínů, s nimiž tato diplomová práce operuje, ale také krátké představení zkoumaných jazyků (tj. češtiny a turečtiny), teoretického východiska a metody.

1.1 *Frazém, frazeologie a somatismy*

Začneme hned základním termínem, který se objevuje již v názvu této diplomové práce, a sice pojmem „frazém“. Ačkoliv jsme jej v úvodu definovali, je nutno dodat, že se zdaleka nejedná o jediné možné vymezení. V odborné literatuře nepanuje ohledně zmíněného termínu konsenzus a různí autoři jej využívají k označení odlišných věcí. Významy se navíc vyvíjejí i v čase. Proto je záhodno se nejprve blíže zaměřit právě na samotné pojmy „frazém“, resp. „frazeologie“, a jejich vymezení.

Jistá roztržičnost, která celosvětově v pojmosloví panuje, se odvíjí zejména od odlišných národních tradic. Ačkoliv se situace v tomto ohledu poněkud zlepšila roku 1999 s ustavením Evropské frazeologické asociace Europhras,²² jistá nejednotnost základní terminologie panuje i nadále, což souvisí i s metodologickými problémy.²³ Nicméně platí, že v anglofonních a germanofonních kruzích, stejně jako v tradici slovanských a některých románských jazyků, se prosadil zastřešující pojem „phraseology“.²⁴ Ohledně samotné základní jednotky zkoumání také není úplně jasno – zatímco v poslední době se do popředí dostávají termíny „idiom“ a „phraseme“, stále existuje i nespočet dalších alternativních pojmenování, která jsou v různých jazycích a národních tradicích používána.²⁵

V případě české tradice se pojem „frazeologie“ v minulosti užíval spíše deskriptivně, tedy k označení dané jazykové vrstvy složené z ustálených slovních

²² Europhras – Europäische Gesellschaft für Phraseologie, „Europhras,“ Oficiální stránky asociace Europhras, <http://www.europhras.org/en/europhras> (staženo 22. 10. 2018).

²³ Čermák, *Frazeologie a idiomatika*, 165.

²⁴ Toto zahrnuje pojmy jako „phraseology“, „Phraseologie“, „phraseologia“ apod. (Harald Burger et al., „1b. Phraseology: Subject Area, Terminology and Research Topics,“ in *Phraseologie: Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung / Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*, eds. Harald Burger et al. (Berlin: Walter de Gruyter, 2007), 11.)

²⁵ Čermák, *Frazeologie a idiomatika*, 150. Zůstaneme-li ještě u Čermáka, můžeme si všimnout, že ve svých anglických textech termín „phraseme“ příliš nepoužívá a jako protějšek českého „frazému“ v angličtině často používá pouze „idiom“ (Srov. ibid. 192 a 200; 220 a 226 nebo 212 a 218). Pro hlubší rozbor problematiky spojené s mezinárodním vymezením základní jednotky frazeologie viz Burger et al., „1 b. Phraseology.“

spojení,²⁶ a až ve druhé polovině 20. století začal nabývat i druhotného významu pro teoretickou disciplínu zkoumající tento aspekt jazyka.²⁷ Při studiu české odborné literatury si navíc můžeme povšimnout, že se společně s pojmem „frazologie“ často objevuje i termín „idiomatika“, který se většinou používá s obdobným významem,²⁸ přičemž k popisu příslušné oblasti jazyka a teoretické disciplíny se nejčastěji užívají oba pojmy společně („česká frazeologie a idiomatika“).²⁹ Základními jednotkami, jimiž se tyto disciplíny zabývají, jsou pak frazémy, respektive idiomy.

František Čermák, asi největší kapacita zkoumání české frazeologie a idiomatiky,³⁰ základní jednotku, tj. frazém/idiom, definuje jako „jedinečnou a ustálenou kombinaci aspoň dvou prvků, o níž platí, že aspoň jeden z nich nefunguje tímž způsobem v žádné jiné kombinaci takového typu, či funguje pouze v jejich krajně omezeném a malém počtu“.³¹ Naopak rozšířenou definici, která frazémy a idiomy popisuje jako „ustálené a reprodukovatelné spojení prvků (zvláště slov), jehož význam je (zčásti nebo zcela) neodvoditelný z významu jeho složek“ Čermák za vhodnou nepovažuje, neboť podle něj nevyhovuje všem případům.³² Termíny „frazém“ a „idiom“ jsou si podle něj velmi blízké a v podstatě pouze představují jiný náhled na tutéž skutečnost: „V zásadě platí, že analyzujeme-li kombinatorický útvar formálně, z hlediska formálních rysů, mluvíme o frazému, zatímco analýza sémantická, z hlediska relevantních sémantických rysů (včetně nominativních), opravňuje užití názvu idiom.“³³

Čermákovo pojetí dichotomie pojmů „frazém“ a „idiom“ zpravidla sdílí i další autoři,³⁴ i když většina definuje „frazém“ trochu odlišně. Často se např. objevuje vymezení

²⁶ Kromě toho se termín „frazologie“ v minulosti mimo jiné užíval i pro příručky odborných frází pro různé oblasti, např. obchodní korespondenci (Čermák, *Frazologie a idiomatika*, 484).

²⁷ Srov. *ibid.*, 482 a Krejčí, *Srbská frazeologie*, 22–23.

²⁸ Např. Josef Filipec a František Čermák, *Česká lexikologie* (Praha: Academia, 1985), 237–239.

²⁹ Srov. např. název slovníku od Mrhačové (Mrhačová, *Názvy částí lidského těla*); Mirek Čejka, *Česká lexikologie a lexikografie* (Brno: Masarykova univerzita, 1992), 32–35 nebo Čermák, *Frazologie a idiomatika*.

³⁰ Srov. Pavel Krejčí, „Česká, slovenská, chorvatská, srbská a bulharská frazeologie v polovině druhé dekády nového století (pokus o srovnávací rekapitulaci),“ in *Jihoslovanská frazeologie kontrastivně*, eds. Pavel Krejčí a Elena Krejčová, (Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016), 11–32; Krejčí, *Srbská frazeologie*, 27–28 nebo Čermák, *Frazologie a idiomatika*.

³¹ Čermák, *Frazologie a idiomatika*, 259.

³² *Ibid.*, 31.

³³ *Ibid.*, 33.

³⁴ Srov. Čejka, *Česká lexikologie*, 34; Petr Karlík et al., *Příruční mluvnice češtiny* (Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012), 71 a Marie Čechová et al., *Čeština – řeč a jazyk* (Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011), 66.

frazému jakožto „ustáleného slovního spojení“.³⁵ V případě idiomu bývá definice obdobná (ve starších publikacích se však idiom někdy vymezoval jakožto slovní spojení, které je „nepřeložitelné“³⁶), přičemž jako častá charakteristika frazémů/idiomů se dále objevuje zejména jejich metaforičnost a expresivnost.³⁷ Pod pojem frazeologie se často zahrnuje množství příbuzných podkategorií a lidových pojmenování jako rčení, obrat, úsloví, kolokace, aforismy, ustálená přirovnání, pořekadla, pranostiky a přísloví (ta bývají někdy vyčleňována v rámci zvláštní disciplíny paremiologie) aj.³⁸

Také Eva Mrhačová ve svém slovníku somatické frazeologie, který je klíčovým pramenem pro českou část komparace v této diplomové práci, zahrnuje do frazeologie širokou škálu jevů. Za frazémy považuje „všechny víceslovné útvary, jimž je společná ustálenost (formální i obsahová), závaznost a obraznost, tj. celou škálu víceslovných pojmenování od takových součástí textu, jakými jsou lexikalizovaná přirovnání a rčení různého původu a charakteru (lidová, knižní, literární včetně biblismů) sloužící jako ‚stavební materiál textu‘, až po samostatné mikrotexty, jakými jsou lexikalizované charakteristiky (nadávky, lichotky), pořekadla (včetně lidových pranostik) a přísloví, tedy jednotky paremiologické.“³⁹ Samotnou frazeologickou jednotku definuje jako „formálně i obsahově ustálené, závazné, obrazné spojení slov (od spojení dvojčlenných až po mikrotexty) znakové povahy, mající složku sémanticko-funkční (idiomatickou) a výrazovou (v textu vystupuje jako frazém).“⁴⁰ Jelikož v této diplomové práci využíváme zmíněný slovník Evy Mrhačové jako klíčový pramen, při vymezení pojmu frazém pro češtinu vycházíme právě z této definice a frazém chápeme a jako termín používáme v tomto širším pojetí.

V tureckém prostředí se „frazém“ jako samostatný termín neobjevuje, přičemž jako nejbližší ekvivalent k označení jazykové vrstvy frazémů chápeme sousloví *atasözleri ve deyimler* (doslova „přísloví a idiomy“). K tomuto zjištění jsme dospěli na základě rešerše existujících tureckých frazeologických slovníků, které bývají většinou označeny buď právě

³⁵ Srov. Čejka, *Česká lexikologie*, 32 a Josef Hrbáček, *Úvod do studia českého jazyka* (Praha: Karolinum, 1995), 154.

³⁶ Srov. Hrbáček, *Úvod do studia českého*, 156 a Karlík et al., *Průruční mluvnice*, 71.

³⁷ Ibid.

³⁸ Srov. Čermák, *Frazeologie a idiomatika*, 33, 438–439, 486 a Čechová et al., *Čeština*, 66–67.

³⁹ Mrhačová, *Názvy částí lidského těla*, 3.

⁴⁰ Ibid.

tímto souslovím,⁴¹ popřípadě se objevují individuální slovníky přísloví (*atasözleri sözlüğü*)⁴² či idiomů (*deyimler sözlüğü*).⁴³

Ömer Asım Aksoy, autor klasického dvoudílného slovníku *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*,⁴⁴ uvádí, že dříve se oba tyto pojmy (*deyim* a *atasözü*) směřovaly dohromady, což v omezeném měřítku platí i dnes (sám je ale pro rozlišování těchto termínů). Zároveň uvádí další nepřesná a lidová pojmenování frazémů (včetně starších termínů jako *mesel*, *sav*, *terime*, *tâbir*, *istilah* či *meşhur sözler*).⁴⁵ Jako základní charakteristiku uvádí, že jde o stereotypizovaná slovní spojení (o minimálně dvou slovech). Přísloví definuje jako slovní spojení, která veřejnost přijala za své, která mají stereotypizovanou formu a která na základě dlouhodobé zkušenosti udávají základní pravidlo, filozofickou myšlenku/moudro nebo ponaučení.⁴⁶ Idiom, který od přísloví odlišuje, pak definuje jako skupinu slov v pevně dané formě, jejíž skutečný význam je většinou odlišný od významu jednotlivých slov a která je vyjádřena atraktivní výrazovou formou.⁴⁷ V podobném duchu, tedy že jde o ustálená spojení dvou a více slov, jejichž význam je odlišný od významu jednotlivých slov, se objevuje i u dalších autorů.⁴⁸

Ve slovníku přísloví Metina Yurtbaşıho,⁴⁹ který je klíčovým pramenem turecké části naší komparace, je přísloví definováno jako obvykle stručné a výstižné. Často má podle něj formu rady či ponaučení. Yurtbaşı si všímá i formální stránky a uvádí, že jde většinou o rozkazy či nepřímé oznamovací věty, přičemž důležitým aspektem je metafora.⁵⁰ Uvedený vzorek tureckých definic pojmů *atasözü* a *deyim* podle nás dokládá, že je možné právě tyto pojmy souhrnně považovat za protějšek českého pojmu „frazém“ a proto jej nadále budeme v této práci tímto způsobem používat.

Ze sémantického hlediska jsou frazémy ve většině případů tvořeny komponenty souvisejícími s člověkem, což ukazuje na silný antropocentrický charakter frazeologie. Nejvýraznější kategorií frazeologických komponentů jsou pak části lidského těla, tzv.

⁴¹ Srov. Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. 4. Baskı* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1984); Türk Dil Kurumu, „Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü.“

⁴² Např. Emin Özdemir, *Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü* (Ankara: Remzi Kitabevi, 1993).

⁴³ Např. Mehmet Hengirmen, *Deyimler Sözlüğü* (Ankara: Engin, 1994); Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Deyimler Sözlüğü* (Ankara: Arkadaş, 2006).

⁴⁴ Aksoy, *Atasözleri*.

⁴⁵ Ibid., 17–18.

⁴⁶ Ibid., 36.

⁴⁷ Ibid., 49.

⁴⁸ Např. Püsküllüoğlu, *Türkçe Deyimler*, 5–8.

⁴⁹ Yurtbaşı, *A Dictionary*.

⁵⁰ Ibid., VIII.

somatismy, které patří k nejstarší vrstvě slovní zásoby a jsou obtíženy mnoha konotacemi (pojem pochází z řeckého označení pro tělo: *sóma*).⁵¹ Somatické frazémy, tedy frazémy obsahující názvy částí lidského těla, se vyskytují napříč jazyky a jsou považovány za univerzální prvek jazyka. Zároveň se somatická frazeologie v jednotlivých jazycích značně liší a mimo jiné odráží konceptualizaci lidského těla v rámci kultury daného jazykového společenství.⁵² Somatické frazémy tak lze chápat jako vyjádření našich znalostí o lidském těle a jeho jednotlivých částech, skrze něž konstruuje různé významy.

S pojmem „somatismus“ operuje především slovanská jazykověda, přičemž jeho vymezení není úplně jednoznačné. Zatímco u některých slov, jako např. „hlava“, „oko“, „noha“ aj., není o zařazení do této kategorie sporu, jiné, jako např. „pot“, „maso“, „sliny“, „vlasy“, jsou již spornější a mohou, ale nemusí, být mezi somatismy řazeny. Irena Vaňková v této souvislosti zmiňuje kategorizační princip centrum–periferie, který se v tomto případě často uplatňuje.⁵³ Pro účely této diplomové práce jsme vycházeli z našeho primárního pramenu pro českou část komparace, frazeologického slovníku Evy Mrhačové.⁵⁴ Ve snaze o co největší srovnatelnost jsme tak vymezení somatismů stavěli na seznamu bazových slov zahrnutých v této publikaci,⁵⁵ která somatismy pojímá poměrně široce. Nezahrnovali jsme pouze okrajovější pojmy, které nezahrnuje ani Mrhačová, konkrétně potenciální somatismy jako „maso“, „sliny“ či „pot“. Naopak méně typické somatismy jako „vousy“, „vlasy“ či „krev“ jsme na základě českého pramenu zahrnuli. Než však přejdeme k naší komparaci, představme si ještě stručně naše výchozí teoretické hledisko a metodu, zakotvené v oboru kognitivní lingvistiky.

1.2 Teoretické východisko a metoda

Naše teoretické východisko, tedy přístup tzv. „jazykového obrazu světa“, který bývá někdy také nazýván jako kognitivní etnolingvistika, se zrodil v rámci polské jazykovědy (tzv. lublinská škola) v 80. letech 20. století.⁵⁶ Zde se rychle ujal a brzy dostal do pozice předního přístupu v oblasti kognitivní lingvistiky. Posléze se odtud šířil i dále,

⁵¹ Srov. Čermák, *Frazeologie a idiomatika*, 349, 451 a Irena Vaňková, „Tělesnost a studium somatismů v perspektivě antropologické lingvistiky,“ in *Tělo, smysly, emoce v jazyce*, ed. Irena Vaňková (Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012), 67.

⁵² Čermák, *Frazeologie a idiomatika*, 234.

⁵³ Vaňková, „Tělesnost a studium“, 67.

⁵⁴ Mrhačová, *Názvy částí lidského těla*.

⁵⁵ Ibid., 6–8.

⁵⁶ Mezi nejdůležitější představitele lublinské školy patří např. J. Bartmiński, R. Tokarski, R. Grzegorzczkova a další.

zejména do zemí dalších slovanských jazyků (Rusko, ale i Česká republika). Nutno však říci, že myšlenka jazykového obrazu světa není konceptem zcela novým – navazuje například na teze Wilhelma von Humboldta a německou romantickou filosofii jazyka 19. a 20. století (např. Johann Gottfried Herder), které rovněž zastávají názor, že v jazyce je uložen způsob myšlení a pohled na svět uživatelů tohoto jazyka, respektive příslušného národa. Jazykově/kulturně determinovaný pohled na svět, respektive interpretace světa skrze jazyk, se objevují i u dalších předchůdců lublinské školy, kam se kromě německých filozofů řadí též klíčoví představitelé americké kognitivní lingvistiky: Edward Sapir, Benjamin Lee Whorf, George Lakoff či Mark Johnson.⁵⁷

Jak bylo právě naznačeno, v centru zkoumání jazykového obrazu světa je konceptualizace reality skrze jazyk. Zkoumá se jak vztah mezi jazykem a myšlením, tak vztah mezi jazykem a kulturou. Jazykový obraz světa vychází z premisy, že v každém jazyce – ať už v jeho gramatice, lexiku nebo frazeologii, folklórních či uměleckých textech – je uložena určitá interpretace skutečnosti a také kolektivní zkušenost a hodnoty, které dané jazykové společnosti, resp. kultura sdílí skrze příslušný jazyk. Východiskem zkoumání je pak perspektiva průměrného rodilého mluvčího označovaná jako „naivní obraz světa“ (která stojí v opozici k „vědeckému obrazu světa“, kam spadá např. odborná terminologie).⁵⁸ Klíčovou a velice bohatou součástí naivního obrazu světa tvoří právě frazeologie.

V jazykovém obrazu světa se odrážejí základní kognitivnělingvistické principy konceptualizace skutečnosti, kterými jsou antropocentrismus a obzvláště bodycentrismus/somatocentrismus, jinými slovy můžeme říci, že konceptualizace v rámci jazykového obrazu světa je založena na lidském smyslovém vnímání a perspektivě a zkušenosti lidského těla, které se stává měřítkem pro všechno ostatní. Tento princip ve svých pracích detailně rozvedli již Johnson a Lakoff, přičemž úzce souvisí i s jejich konceptem představových schémat a konceptuální metafora a metonymie.⁵⁹ Dalším důležitým prvkem jazykového obrazu světa je vytváření kategorií a jazykových stereotypů (prototypů), které pomáhají složitou realitu určitým způsobem utřídit a učinit ji lépe srozumitelnou. Kategorizace je tak základem lidského konceptuálního systému a právě jazyk nastoluje konkrétní strukturu námi vnímané reality a naše předporozumění světa.

⁵⁷ Podrobněji viz Vaňková et al., *Co na srdci*, 46–51.

⁵⁸ Irena Vaňková. *Základy kognitivní lingvistiky* (Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy Praha, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2013), 70–71.

⁵⁹ Srov. Vaňková, „Tělesnost a studium“, 64–65; Vaňková et al., *Co na srdci*, 59–66; k metaforám dále viz Kövecses, *Metaphor* nebo Lakoff a Johnson, *Metaphory*.

Kategorie vznikají na základě schématu centrum–periferie, jehož principem je, že v centru stojí nejtypičtější představitel dané kategorie („prototyp“), přičemž další pojmy se pohybují blíže či dále od tohoto centra. Čím dále od tohoto nejtypičtějšího příkladu stojí, tím více na periferii dané kategorie se ocitají. Kategorie není ostře ohraničena a její složení se může proměňovat v čase i v závislosti na jazyku a jeho mluvčích.⁶⁰

Jazykové stereotypy/prototypy a významy obecně se v rámci jazykového obrazu světa odvíjejí od konotací příslušných pojmů, které jsou součástí sémantiky. Při hledání konotací objektivně obsažených v určitém jazyce slouží několik hlavních zdrojů, přičemž jedním z klíčových je právě frazeologie. Dalšími zdroji sloužícími k nalezení konotací jsou etymologie, přenesené významy, významy derivátů a tzv. diagnostické věty.⁶¹

Právě z jazykového obrazu světa a souvisejících prací polské etnolingvistiky (zejména J. Bartmiński) rozvíjejících tzv. teorii profilů vychází přístup Ireny Vaňkové a Veroniky Čurdové pro mapování významů českých somatismů pomocí pojmových profilů (metoda profilování).⁶² Tyto profily můžeme chápat jako určité aspekty či perspektivy, jak se na danou věc dívat („škatulky“). Při konceptualizaci se do popředí vždy dostává jeden určitý sémantický prvek odrážející jistý aspekt dané věci. Jednotlivé profily pak tvoří strukturu významu daného pojmu, tzv. pojmovou/kognitivní strukturu neboli model denotátu. Na základě profilů lze následně odvozovat subprofily neboli podkategorie umožňující podrobnější popis.⁶³

Pro somatismy jsou navrhovány čtyři základní profily (tj. ve srovnání se třemi profily uplatňovanými v polském přístupu přidávají české autorky ještě profil čtvrtý, který označují jako „gesto“). Vedle „gesta“ jsou zbývajícími profily „vzhled/manifestace“, „lokalizace“ a „funkce“.⁶⁴

U prvního z profilů, který autorky nazvaly „vzhled/manifestace“, při konceptualizaci somatismu do popředí vystupují jeho aspekty a vlastnosti, které vnímáme pomocí smyslů. Ačkoliv zde podle autorek převažují vlastnosti vnímané zrakem (proto tedy vzhled), někdy jde o atributy vnímané smysly jinými, např. hmatem. Druhým profilem je „lokalizace“, která se soustřeďuje na specifické umístění somatismu či jeho

⁶⁰ Více k prototypům včetně odkazů na literaturu viz Vaňková, *Co na srdci*, 67–92.

⁶¹ Ibid., 88–92.

⁶² Viz Vaňková a Čurdová, „Čelem k teorii“ a Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily“.

⁶³ Viz Vaňková, „Tělesnost a studium“, 69–77.

⁶⁴ Vaňková a Čurdová, „Čelem k teorii“, 70–72.

orientaci v prostoru. Třetím profilem je „funkce“, tedy povaha daného somatismu implikující jeho užitečnost pro člověka.⁶⁵

Čtvrtý profil „gesto“, se kterým přicházejí české autorky (přičemž se inspiroují německým pojmem *kinegram*), postihuje dvě hlavní skupiny případů: jednak „verbalizaci neverbálního chování znakového charakteru, (...) [kde] se jedná primárně o referenci k postoji či emoci – nikoli k faktickému chování“,⁶⁶ tj. např. frazém „držet palce“, nebo zadruhé „verbalizaci fyziologicko-psychických pochodů, které metonymicky poukazují k určité emoci či stavu“,⁶⁷ tj. např. „mít srdce až v krku“. Tyto dvě kategorie můžeme jinými slovy taktéž shrnout jako „gesta v pravém slova smyslu“ v prvním z případů a „fyziologické a emocionální stavy“ (které se mohou projevovat navenek, ale též mohou být prožívány jen vnitřně) v případě druhém.⁶⁸

Nutno dodat, že ne vždy je možné daný případ jasné zařadit do jediné kategorie a někdy bude spadat pod více profilů zároveň, jelikož ty se mohou překrývat. Např. frazém „hlava rodiny“ může spadat jak pod profil „lokalizace“ (hierarchické postavení odkazuje k umístění hlavy nahoře na těle), tak pod profil „funkce“ (důležitost odkazuje k funkci hlavy jakožto hlavního řídicího centra).⁶⁹ Společně s představením metody profilování autorky také uvádějí její kompatibilitu a možné propojení s kognitivnělingvistickými teoriemi George Lakoffa a Marka Johnsona, konkrétně s teorií orientačních metafor a konceptuálními schématy.⁷⁰ Nyní už jsme představili všechny teoretické koncepty a východiska a zbývá nám již jenom základně představit naše srovnávané jazyky.

1.3 *Čeština a turečtina*

Podíváme-li se na češtinu a turečtinu, zjistíme, že se jedná o jazyky velmi odlišné, a to v mnoha aspektech. Obecně lze jazyky klasifikovat čtyřmi základními způsoby: sociolingvisticky, geograficky, geneticky a typologicky.⁷¹

Ze sociolingvistického hlediska⁷² toho mají čeština a turečtina společného asi nejvíce: oba jazyky jsou jazyky živými a přirozenými⁷³ a ani jeden z nich se neřadí

⁶⁵ Ibid., 72–73.

⁶⁶ Ibid., 71.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily“, 83.

⁷⁰ Ibid., 87.

⁷¹ Josef Hrbáček, *Úvod do studia jazyka* (Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 1999), 115.

⁷² Klasifikace viz ibid.

⁷³ Oproti jazykům mrtvým a umělým (srov. ibid. a Hrbáček, *Úvod do studia českého*, 5).

k jazykům světovým, které se vyznačují počtem rodilých mluvčích překračujícím 100 milionů (čeština má okolo 10 milionů, zatímco turečtina zhruba 50–70 milionů rodilých mluvčích).⁷⁴

V rámci geografické (areální) klasifikace se přihlíží ke kulturnímu i geografickému kontaktu jazyků, k němuž docházelo a dochází v rámci jednotlivých oblastí (areálů).⁷⁵ V rámci takového jazykového areálu se mohou vzájemně ovlivňovat, a tím pádem sbližovat, i jazyky, které nejsou příbuzné nebo jsou příbuzné jen vzdáleně. Na základě vzájemného působení pak tyto jazyky získávají společné prvky.⁷⁶ Zatímco čeština bývá řazena do jazyků evropského areálu,⁷⁷ turečtina se jako člen tohoto areálu neuvádí. Někdy se zahrnuje do balkánského areálu, zde však není zařazení tak jednoznačné.⁷⁸ Je pravda, že historicky ke kontaktu češtiny a turečtiny někdy docházelo, a to zejména během osmanské invaze do střední Evropy. To mělo za následek zejména přejímání lexika z turečtiny do češtiny, i když zdaleka nešlo o tak výrazný jev jako u jiných (slovanských) jazyků, které byly s turečtinou v užším kontaktu (např. balkánské jazyky).

Genetická (genealogická) klasifikace vychází z původu jazyků, tj. určuje se na základě toho, z jakých jazyků se daná řeč vyvinula.⁷⁹ Podle toho se jazyky přiřazují do jednotlivých jazykových rodin, které se dále člení na jazykové větve, skupiny, případně podskupiny jazyků.⁸⁰ Podle této klasifikace jsou čeština a turečtina velmi rozdílné: zatímco čeština patří do rodiny indoevropských jazyků, (balto)slovanské větve a skupiny západoslovanských jazyků,⁸¹ turečtina se řadí do altajské jazykové rodiny, větve turkických jazyků (je nejrozšířenějším jazykem této větve)⁸² a skupiny jihozápadních turkických (oghuzských) jazyků.⁸³

⁷⁴ Zejména v případě turečtiny se statistiky poněkud rozcházejí: srov. např. „Language Equality in the Digital Age,“ studie z roku 2017 pro Evropský parlament, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598621/EPRS_STU\(2017\)598621_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598621/EPRS_STU(2017)598621_EN.pdf) (staženo 20. 10. 2018); „Czech,“ internetové stránky Ethnologue, <https://www.ethnologue.com/language/ces> (staženo 20. 10. 2018) a „Turkish,“ internetové stránky Ethnologue, <https://www.ethnologue.com/language/tur> (staženo 20. 10. 2018).

⁷⁵ Hrbáček, *Úvod do studia jazyka*, 116.

⁷⁶ Pokorný a Hanuliak, *Lingvistická antropolopogie*, 124–125.

⁷⁷ Hrbáček, *Úvod do studia českého*, 5.

⁷⁸ Viz Mateusz Urban, „Defining the Linguistic Area/League: An Invitation to Discussion,“ *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis* č. 124 (2007): 137–159.

⁷⁹ Srov. Hrbáček, *Úvod do studia jazyka*, 117 a Anatole Lyovin, Brett Kessler a William Ronald Leben, *An Introduction to the Languages of the World* (New York: Oxford University Press, 2017), 1.

⁸⁰ Hrbáček, *Úvod do studia jazyka*, 117.

⁸¹ Srov. *ibid.*; Lyovin, Kessler a Leben, *An Introduction*, 65 a Čechová et al., *Čeština*, 27.

⁸² Lyovin, Kessler a Leben, *An Introduction*, 129–131.

⁸³ Srov. *ibid.* 130; *Úvod do studia jazyka*, 117 a Pokorný a Hanuliak, *Lingvistická antropolopogie*, 170–171.

V rámci typologické klasifikace se jazyky dělí podle gramatické stavby (zejména morfologie) do několika základních skupin: na jazyky izolačního, aglutinačního, flexivního, introflexivního a polysyntetického typu.⁸⁴ Alternativně se objevuje i dělení na jazyky syntetické a analytické (popř. syntetické, analytické a polysyntetické).⁸⁵ Zatímco turečtina je typickým představitelem aglutinačních jazyků,⁸⁶ čeština je jazykem flexivním, přičemž patří k nejvýraznějším příkladům tohoto jazykového typu, i když i zde se v malé míře objevují také prvky dalších jazykových typů.⁸⁷ Prizmatem druhého dělení jsou oba jazyky syntetické.⁸⁸

Můžeme tedy konstatovat, že čeština a turečtina nejsou příbuzné ani strukturně, ani historicky, ani kulturně, což zakládá dobrý potenciál k hypotéze, že se v případě jejich srovnání projeví jazykový relativismus. Nyní nám již nic nebrání přikročit k analýze a zkoumání našich otázek.

⁸⁴ Klasifikace podle Vladimíra Skaličky (viz Hrbáček, *Úvod do studia jazyka*, 118).

⁸⁵ Srov. ibid. a Lyovin 2017, 15–22.

⁸⁶ Srov. Hrbáček, *Úvod do studia českého*, 10 a Lyovin, Kessler a Leben, *An Introduction*, 19.

⁸⁷ Srov. Hrbáček, *Úvod do studia jazyka*, 120; Hrbáček, *Úvod do studia českého*, 11–13 a Čechová et al., *Čeština*, 19.

⁸⁸ Pokorný a Hanuliak, *Lingvistická antropolopogie*, 78–79.

2. Kvantitativní komparace somatismů v češtině a turečtině

Prvním krokem pro bližší zkoumání české a turecké somatické frazeologie bylo shromáždit dostatečný soubor frazémů, jenž by posloužil jako základ pro analýzu. Za tímto účelem byly jako prameny využity internetové a tištěné frazeologické slovníky. V případě češtiny byla situace o poznání jednodušší, neboť zde vedle obsáhlých publikací typu pětisvazkového *Slovníku české frazeologie a idiomatiky*⁸⁹ od kolektivu autorů okolo Františka Čermáka, kde jsou frazémy řazeny pouze podle abecedy či stránky formální, existuje i několik specializovaných slovníků orientovaných tematicky.⁹⁰ Konkrétně se jedná o slovníky Evy Mrhačové, zaměřené na témata jako příroda,⁹¹ zvířata⁹² nebo lidské tělo. Právě poslední jmenovaný slovník, který v roce 2000 vyšel pod titulem *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice (Tematický frazeologický slovník II)*,⁹³ se stal základním pramenem české části kvantitativní komparace. Jak již název napovídá, jedná se o soubor českých frazeologických jednotek obsahujících somatismy. Autorka shromáždila celkem 1900 frazémů, obsahujících 166 různých báзовých slov označujících části těla. Díky zmapování frekvence použití jednotlivých báзовých slov napříč frazémy nabízí úvod této publikace cenná výchozí data pro srovnávání včetně, mimo jiné, přehledu nejfrekventovanějších báзовých slov v rámci české somatické frazeologie.⁹⁴

Pro tureckou část práce bylo získávání dat poněkud komplikovanější, neboť zde tematický slovník zaměřený konkrétně na somatismy k dispozici není. Proto bylo potřeba vytvořit protipól slovníku české somatické frazeologie, tzn. vlastní korpus turecké somatické frazeologie na základě slovníků obecných. Ty u turečtiny převažují – kromě nepřilíh obsáhlého výkladového slovníku s názvem *Hayvanlar Aleminde: Atasözleri ve Fıkralarla Gezinti*,⁹⁵ který mapuje frazémy obsahující názvy zvířat, jsou v tureckém

⁸⁹ František Čermák, Jiří Hronek a Jaroslav Machač. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1–4* (Praha: Leda, 2009); František Čermák a Jan Holub, *Slovník české frazeologie a idiomatiky 5, Onomaziologický slovník* (Voznice: Leda, 2016).

⁹⁰ Aktuální přehled existujících frazeologických slovníků pro češtinu (ale i další slovanské jazyky) viz Krejčí „Česká, slovenská, chorvatská,“ 13–19.

⁹¹ Eva Mrhačová, Grażyna Balowska a Anna Zura, *Příroda: země - vesmír - život - smrt - barvy - prostor - čas v české a polské frazeologii a idiomatice* (Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011).

⁹² Eva Mrhačová, *Názvy zvířat v české frazeologii a idiomatice: (tematický frazeologický slovník I)* (Ostrava: Ostravská univerzita, 2002).

⁹³ Mrhačová, *Názvy částí lidského těla*.

⁹⁴ Přehledy báзовých slov a jejich četnosti viz ibid. 6–9.

⁹⁵ Kazım M. ErKent, *Hayvanlar Aleminde: Atasözleri ve Fıkralarla Gezinti* (Gaziantep: Gaziantep Lisesi Mezunlar Derneği, 2015).

prostředí frazeologické slovníky zpravidla obecného charakteru a řazený abecedně.⁹⁶ Výjimkou potvrzující pravidlo je obsáhlý překladový slovník přísloví od Metina Yurtbaşıho, kde jsou přísloví řazena do tematických celků na základě sémantické oblasti, k níž se vztahuje význam daného frazému jako celku. Kromě toho, že je tento slovník díky více než 5000 obsažených přísloví patrně nejrozsáhlejším, obsahuje navíc i překlady a ekvivalenty v angličtině a obsáhlou teoretickou předmluvu. Stal se tedy cenným pramenem a odrazovým můstkem pro tvorbu korpusu.

Ta probíhala tak, že autorka nejprve celý slovník stránku po stránce prošla a vypsalala do tabulky všechna přísloví, v nichž se vyskytuje nějaký název (či názvy) částí lidského těla. Zde se jako velice užitečné ukázaly připojené anglické překlady přísloví, které byly nápomocné zejména při identifikaci případů homonymie, kdy přísloví somatismus obsahovalo jen zdánlivě (např. slovo *yüz* ve významu „obličej“ oproti slovu *yüz* ve významu „sto“; slovo *el* ve významu „ruka“ oproti slovu *el* ve významu „cizí/cizinec“ nebo „lid“; slovo *koyun* ve významu „hrud“ oproti slovu *koyun* ve významu „ovce“ atd.). V tabulce byla přísloví uspořádána na základě obsažených somatismů, respektive bázových slov tak, aby z ní mohla být následně získána data o počtu a frekvenci výskytu jednotlivých somatismů. V celé řadě případů obsahovaly frazémy somatismy hned dva nebo tři, což bylo do tabulky rovněž zaznamenáno. Po excerpci přísloví ze slovníku byl následně vytvořen základní seznam obsažených bázových slov.

Jelikož by další manuální hledání v tištěných obecných slovnících, které jsou řazený abecedně, bylo neúměrně časově náročné, byl jako další z pramenů zvolen internetový frazeologický slovník Ústavu pro turecký jazyk (*Türk Dil Kurumu*),⁹⁷ který umožňuje vyhledávání na základě klíčových slov. I když má slovník této instituce svoje limity, stále se jedná o nejspolehlivější a nejobsáhlejší zdroj umožňující takovýto způsob vyhledávání. Pro případ, že by se v idiomech vyskytovala jiná bázová slova než v příslovích, tj. že by náš základní seznam bázových slov vytvořený na základě Yurtbaşıho slovníku mohl něco opomenout, byl tento seznam ještě dále rozšířen na základě tureckých článků dotýkajících se příbuzných témat⁹⁸ a seznamu bázových slov v českém slovníku od Evy Mrhačové – mimo jiné tak byly přidány somatismy jako *omuz* (rameno), *asap/sinir*

⁹⁶ Viz výběr tureckých frazeologických slovníků v seznamu pramenů na konci této diplomové práce.

⁹⁷ Türk Dil Kurumu, „Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü.“

⁹⁸ Oğuz Ergene, „Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Hayvan Adlarının Organ Adlarıyla Ya Da Vücut Bölümlerine İlişkin,“ *Journal Of Turkish Studies* 9, No. 96 (2014): 357–361; Fatma Özkan a Şadiyeva Gülim, „Somatik Deyimler,“ *Bilig* č. 24 (zima 2003): 137.

(nerv) nebo *dirsek* (loket), které se ve slovníku přísloví od Yurtbaşıho neobjevily. Takto jsme získali následující seznam základních bázových slov:

ağız (ústa), *alın* (čelo), *arka* (záda/zadek), *asap* (nerv), *aşık* (hlezenní kost), *avuç* (dlaň), *aya* (dlaň), *ayak* (noha), *ayak bileği* (kotník), *bacak* (noha), *bağır* (hrud'/vnitřnosti), *bağırsak* (střevo), *baldır* (holeň/lýtko), *baş* (hlava), *beden* (tělo), *bel* (bedra/pas), *beyin* (mozek), *bıyık* (knír), *bicik* (prso/bradavka), *bilek* (zápěstí), *boğaz* (hrdlo), *boyun* (krk), *burun* (nos), *but* (stehno), *büzük* (prdel), *cicik* (prso), *ciğer* (játra/plíce), *cilt* (kůže/pleť), *çehre* (obličej), *çene* (brada), *çük* (penis), *damak* (patro), *damar* (žíla), *deri* (kůže), *dil* (jazyk), *dirsek* (loket), *diş* (zub), *diz* (koleno), *döş* (hrud'), *dudak* (ret), *el* (ruka), *emcek* (prso/bradavka), *ense* (šije/vaz), *gaga* (huba/zobák), *gırtlak* (hrdlo/hrtan), *göbek* (pupek), *göğüs* (hrud'/prsa), *gönül* (srdce), *göt* (prdel), *göz* (oko), *haya* (varle), *kaburga* (žebro), *kafa* (hlava), *kalça* (bok/kyčel/zadek), *kalp* (srdce), *kan* (krev), *karın* (břicho), *kaş* (obočí), *kemik* (kost), *kıç* (zadek), *kıkırdak* (chrupavka), *kıl* (chlup), *kirpik* (řasa), *kol* (paže), *koltuk* (podpaží), *koyun* (hrud'), *kucak* (klín), *kulak* (ucho), *kursak* (žaludek), *meme* (prso), *mide* (žaludek), *omur* (obratel), *omurga* (páteř), *omuz* (rameno), *parmak* (prst), *pazı* (biceps), *saç* (vlasy), *safra* (žluč), *sakal* (vousy), *ser* (hlava), *sırt* (hřbet/záda), *sik* (penis), *sinir* (nerv), *surat* (obličej), *şakak* (spánek), *taşak* (varle), *tırnak* (nehet), *topuk* (pata), *tüy* (chlup), *vücut* (tělo), *yanak* (tvář), *yürek* (srdce), *yüz* (obličej).

Výsledkem hledání byla tabulka rozšířena o některá nová přísloví, která se v tištěném slovníku nenacházela, ale hlavně o značné množství idiomů. Po zadání veškerých bázových slov do vyhledávače a vyhledání příslušných frazémů byla tabulka dokončena (viz příloha č. 1). Bázová slova, která se v idiomech a příslovích nevyskytla ani jednou – např. *aya* (dlaň), *cilt* (kůže/pleť), *omurga* (páteř) aj. – byla vyřazena ze seznamu a ten byl aktualizován, aby obsahoval pouze jednotky, které se v tabulce objevily minimálně jednou.

Celkem bylo takto shromážděno na 3006 frazémů pro 81 různých bázových slov. Níže je uvedena tabulka četnosti a pořadí výskytu jednotlivých slov. Vzhledem k velkým rozdílům v absolutních číslech mezi češtinou a turečtinou byla pro účely srovnávání vypočítána procenta (se zaokrouhlením na dvě desetinná místa) a určeno pořadí četnosti (viz tabulka č. 1):

Tabulka č. 1: názvy částí lidského těla v turecké frazeologii

pořadí četnosti	procentuální podíl	počet frazémů	bázové slovo	český překlad
1.	15,83%	476	baş	hlava
2.	11,91%	358	göz	oko
3.	10,84%	326	el	ruka
4.	6,92%	208	ağız	ústa
5.	6,39%	192	yüz	obličej
6.	5,79%	174	ayak	noha
7.	4,72%	142	dil	jazyk
8.	4,16%	125	gönül	srdce
9.	3,16%	95	kan	krev
10.	3,06%	92	kafa	hlava
11.	2,96%	89	yürek	srdce
12.	2,63%	79	kulak	ucho
13.	1,96%	59	arka	záda/zadek
14.	1,90%	57	burun	nos
15.	1,66%	50	kalp	srdce
16.	1,46%	44	karın	břicho
17.	1,43%	43	diş	zub
18.–19.	1,36%	41	boğaz	hrdlo
18.–19.	1,36%	41	sakal	vousy
20.	1,16%	35	parmak	prst
21.	1,10%	33	boyun	krk
22.	1,03%	31	kol	paže
23.	0,83%	25	saç	vlasý
24.–26.	0,80%	24	çene	brada/čelist
24.–26.	0,80%	24	sırt	hřbet/záda
24.–26.	0,80%	24	tırnak	nehet
27.	0,77%	23	kemik	kost
28.–29.	0,73%	22	ciğer	játra/plíce
28.–29.	0,73%	22	damar	žíla
30.–31.	0,67%	20	deri	kůže
30.–31.	0,67%	20	sinir	nerv
32.–33.	0,63%	19	avuç	dlaň
32.–33.	0,63%	19	kıç	zadek
34.–37.	0,53%	16	beyin	mozek
34.–37.	0,53%	16	diz	koleno
34.–37.	0,53%	16	mide	břicho/žaludek
34.–37.	0,53%	16	surat	obličej
38.–40.	0,47%	14	bel	bedra/pas
38.–40.	0,47%	14	dudak	ret
38.–40.	0,47%	14	koltuk	podpaží
41.–42.	0,43%	13	alın	čelo
41.–42.	0,43%	13	ense	šíje/vaz
43.	0,40%	12	vücut	tělo
44.–46.	0,37%	11	bacak	noha
44.–46.	0,37%	11	göbek	pupek
44.–46.	0,37%	11	kıl	chlup
47.–49.	0,33%	10	bıyık	knír
47.–49.	0,33%	10	göğüs	hrud/prsa
47.–49.	0,33%	10	kaş	obočí
50.–51.	0,30%	9	kucak	klín
50.–51.	0,30%	9	tüy	chlup
52.–54.	0,27%	8	bağır	hrud/vnitřnosti

pořadí četnosti	procentuální podíl	počet frazémů	bázové slovo	český překlad
52.–54.	0,27%	8	göt	prdel
52.–54.	0,27%	8	omuz	rameno
55.–56.	0,23%	7	kursak	žaludek
55.–56.	0,23%	7	topuk	pata
57.–59.	0,20%	6	gırtlak	hrdlo/hrtan
57.–59.	0,20%	6	meme	prso
57.–59.	0,20%	6	ser	hlava
60.–61.	0,17%	5	bilek	zápěstí
60.–61.	0,17%	5	yanak	tvář
62.–65.	0,13%	4	aşık	hlezenní kost
62.–65.	0,13%	4	çehre	obličej
62.–65.	0,13%	4	koyun	hruď
62.–65.	0,13%	4	safra	žluč
66.–67.	0,10%	3	bağırsak	střevo
66.–67.	0,10%	3	şakak	spánek
68.–73.	0,07%	2	baldır	holeň/lýtka
68.–73.	0,07%	2	beden	tělo
68.–73.	0,07%	2	büzük	prdel
68.–73.	0,07%	2	dirsek	loket
68.–73.	0,07%	2	döş	hruď
68.–73.	0,07%	2	kaburga	žebro
74.–81.	0,03%	1	asap	nerv
74.–81.	0,03%	1	çük	penis
74.–81.	0,03%	1	damak	patro
74.–81.	0,03%	1	gaga	huba/zobák
74.–81.	0,03%	1	kirpik	řasa
74.–81.	0,03%	1	pazı	biceps
74.–81.	0,03%	1	sik	penis
74.–81.	0,03%	1	taşak	varle

Podíváme-li se počty a četnost výskytu jednotlivých bázových slov u Mrhačové,⁹⁹ zde je pořadí v rámci 1900 shromážděných frazémů následující (viz tabulka č. 2):

Tabulka č. 2: názvy částí lidského těla v české frazeologii

pořadí četnosti	procentuální podíl	počet frazémů	bázové slovo
1.	8,95 %	170	ruka
2.	8,89 %	169	hlava
3.	7,26 %	138	oko
4.	4,42 %	84	srdce
5.	3,68 %	70	noha
6.	3,32 %	63	huba
7.	2,68 %	51	krev
8.	2,53 %	48	ústa
9.	2,47 %	47	nos
10.	2,37 %	45	prdel
11.	2,32 %	44	ucho

⁹⁹ Tabulka vytvořena na základě Mrhačová, *Názvy částí lidského těla*, 8–9. S ohledem na tabulku bázových slov v turečtině bylo zohledněno pořadí pouze do 81. příčky (respektive 97. vzhledem ke shodnému počtu výskytů u více slov).

pořadí četnosti	procentuální podíl	počet frazémů	bázové slovo
12.	2,16 %	41	jazyk
13.	2,11 %	40	tvář
14.	1,95 %	37	prst
15.	1,89 %	36	tělo
16.	1,84 %	35	krk
17.	1,53 %	29	pusa
18.	1,47 %	28	pata
19.	1,32 %	25	kůže
20.	1,05 %	20	zub
21.–23.	1 %	19	obličej
21.–23.	1 %	19	záda
21.–23.	1 %	19	zadek
24.–25.	0,95 %	18	vlas
24.–25.	0,95 %	18	žaludek
26.–27.	0,89 %	17	koleno
26.–27.	0,89 %	17	kost
28.	0,84 %	16	čelo
29.–31.	0,74 %	14	břicho
29.–31.	0,74 %	14	hřbet
29.–31.	0,74 %	14	nervy
32.–33.	0,68 %	13	dlaň
32.–33.	0,68 %	13	hrdlo
34.–38.	0,63 %	12	chlup
34.–38.	0,63 %	12	mozek
34.–38.	0,63 %	12	plice
34.–38.	0,63 %	12	rameno
34.–38.	0,63 %	12	rtý
39.–41.	0,58 %	11	fous
39.–41.	0,58 %	11	řít
39.–41.	0,58 %	11	žíla
42.–43.	0,53 %	10	palice
42.–43.	0,53 %	10	prsa
44.–46.	0,47 %	9	bok
44.–46.	0,47 %	9	drška
44.–46.	0,47 %	9	ksicht
47.–49.	0,42 %	8	pas/pás
47.–49.	0,42 %	8	páteř
47.–49.	0,42 %	8	zobák
50.–53.	0,37 %	7	brada
50.–53.	0,37 %	7	pupek
50.–53.	0,37 %	7	pysk
50.–53.	0,37 %	7	rypák
54.–59.	0,32 %	6	kušna
54.–59.	0,32 %	6	loket
54.–59.	0,32 %	6	palec
54.–59.	0,32 %	6	pazoury
54.–59.	0,32 %	6	vlásek
54.–59.	0,32 %	6	zrak
60.–71.	0,26 %	5	bedra
60.–71.	0,26 %	5	frňák
60.–71.	0,26 %	5	hrst
60.–71.	0,26 %	5	kebule
60.–71.	0,26 %	5	kejhák
60.–71.	0,26 %	5	klapačka
60.–71.	0,26 %	5	klín

pořadí četnosti	procentuální podíl	počet frazémů	bázové slovo
60.–71.	0,26 %	5	kostra
60.–71.	0,26 %	5	pajšl
60.–71.	0,26 %	5	papula
60.–71.	0,26 %	5	pěst
60.–71.	0,26 %	5	tlama
72.–79.	0,21 %	4	čumák
72.–79.	0,21 %	4	drápy
72.–79.	0,21 %	4	hruď
72.–79.	0,21 %	4	lůno
72.–79.	0,21 %	4	malíček
72.–79.	0,21 %	4	pačesy
72.–79.	0,21 %	4	spáry
72.–79.	0,21 %	4	střevo
80.–97.	0,16 %	3	bachor
80.–97.	0,16 %	3	hlavička
80.–97.	0,16 %	3	hrb
80.–97.	0,16 %	3	chřtán
80.–97.	0,16 %	3	kokos
80.–97.	0,16 %	3	kotník
80.–97.	0,16 %	3	lebka
80.–97.	0,16 %	3	ledví
80.–97.	0,16 %	3	mandle
80.–97.	0,16 %	3	morek
80.–97.	0,16 %	3	nehet
80.–97.	0,16 %	3	ouško
80.–97.	0,16 %	3	panděro
80.–97.	0,16 %	3	pařáty
80.–97.	0,16 %	3	ručička
80.–97.	0,16 %	3	srdíčko/srdéčko
80.–97.	0,16 %	3	zoubek
80.–97.	0,16 %	3	žilka

Nyní jsme stručně představili vstupní data, na jejichž základě proběhlo kvantitativní srovnání české a turecké somatické frazeologie. Než se k němu však dostaneme, je potřeba zmínit několik věcí. Jak již bylo popsáno výše, absolutní počty shromážděných frazémů byly v případě obou jazyků značně odlišné: v češtině se jednalo o 1900 frazeologických jednotek, zatímco v turečtině jich bylo 3006. Počty bázových slov se lišily též – tentokrát však bylo množství slov větší v češtině, přičemž se jednalo o 166 bázových slov oproti 81 slovům v turečtině. Tato skutečnost může být způsobena jednak jiným postupem při sběru dat, ale také rozdílným charakterem obou jazyků. Mrhačová svůj slovník připravila na základě excerptu *Slovníku spisovného jazyka českého*¹⁰⁰, speciálních lexikografických prací, publicistických textů, soudobé beletrie, ale také na základě živého mluveného jazyka, přičemž pomocí dotazníků ověřovala, zda se dané frazémy stále používají.¹⁰¹ Oproti tomu autorka této diplomové práce čerpala ze dvou výše zmíněných pramenů, tj.

¹⁰⁰ *Slovník spisovného jazyka českého* (Praha: Academia, 1971).

¹⁰¹ Mrhačová, *Názvy částí lidského těla*, 4–5.

frazeologických slovníků, ale další dotazníkové šetření již neprováděla. Je pravděpodobné, že v takovém případě by se celkový počet frazeologických jednotek rovněž snížil (jelikož by tak byly vyřazeny zastaralé, okrajové nebo regionální frazémy apod.), na druhou stranu by výzkum takového rozsahu překračoval možnosti této diplomové práce.

Co se počtu báзовých slov týče, zde se nutně projevují rozdíly v lexiku obou jazyků. Obecně platí, že žádné dva jazyky nemají lexikum absolutně ekvivalentní, tudíž rozsah sémantických polí jednotlivých slov se zpravidla liší. Tím pádem v některých případech pro několik různých slov v jednom jazyce existuje v druhém jazyce pouze jeden ekvivalent a naopak. V turečtině se například odráží její historický vývoj, kdy pro jeden somatismus často existuje hned několik různých neutrálních synonym (tj. nejedná se o výrazy expresivní), které jsou buď tureckého, perského, nebo arabského původu – např. „hlava“: *baş* (turecký původ) x *kafa* (arabský původ) x *ser* (perský původ) či „obličej“: *yüz* (turecký původ) x *çehre* (perský původ) x *surat* (arabský původ).¹⁰² Dalším rozdílem je to, že turečtina (podobně jako např. angličtina) u končetin více specifikuje, tj. u ruky rozlišuje na *el* a *kol*, podle toho, zda se jedná pouze o část ruky od zápěstí po konečky prstů, či celou končetinu, a u nohy zase na *ayak* a *bacak*, podle toho, zda jde pouze o část od kotníku dolů, či opět o končetinu celou. I když i čeština zná výrazy jako „paže“ nebo „chodidlo“, zpravidla využívá obecnější termíny „ruka“ a „noha“ jako ekvivalenty *el* i *kol*, respektive *ayak* i *bacak*. Podobně turecké slovo *mide* lze do češtiny přeložit jako „žaludek“ i jako „břicho“ či slovo *arka* jako „záda“ i „zadek“. Velice zajímavé je slovo *ciğer*, které se ve spojení s adjektivem *kara* (černý) používá pro játra a ve spojení s adjektivem *ak* (bílý) pro plíce. Pokud však není blíže specifikováno, jako je tomu často právě ve frazeologii, může znamenat obojí.

U češtiny na druhou stranu často existují jednotlivé zvláštní výrazy tam, kde turečtina pouze různě modifikuje jeden základní výraz – např. názvy prstů se v češtině vyjadřují různými lexémy: prst x palec x ukazováček x prostředníček x prsteníček x malíček, kdežto turečtina si vystačí s různými modifikacemi stejného slova: *parmak* (prst) x *başparmak* (palec) x *işaret parmağı* (ukazováček) x *orta parmak* (prostředníček) x *yüzük parmağı* (prsteníček) x *küçük parmak* (malíček). Kromě toho se u češtiny objevuje také více variací somatismů na základě zdrobnělin (např. ruka x ručka x ručička; ucho x ouško aj.). Ačkoliv turečtina také disponuje deminutivními sufíxy (čtyřvariantní sufíxy *-cik/-çik* a

¹⁰² Srov. viz příslušná hesla v etymologických slovnících: „EtimolojiTürkçe,“ online etymologický slovník turečtiny, <https://www.etimolojiturkce.com> (staženo 10. 10. 2018) a Sevan Nişanyan, „Nişanyan Sözlük,“ online etymologický slovník turečtiny, <https://nisanyansozluk.com> (staženo 10. 10. 2018).

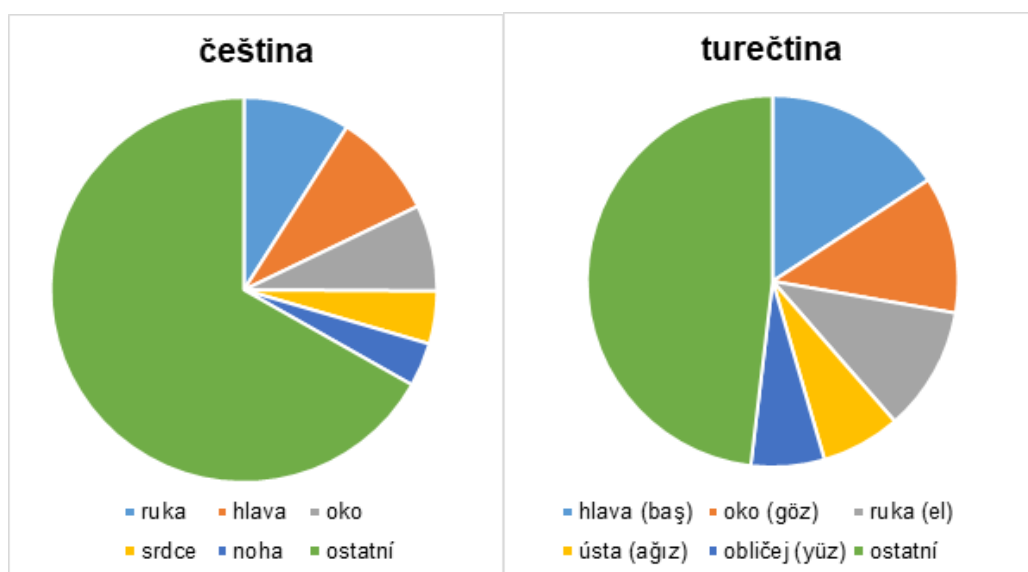
dvouvariantní sufixy *-ceğiz/-çeğiz*), ty se v tomto ohledu nevyužívají zdaleka tak často, jako je tomu v češtině. Navíc se formální zdobněliny často nepoužívají pro danou věc v menším provedení, ale spíše vyjadřují citové zabarvení (náklonnost či lítost),¹⁰³ nebo získávají nový, odlišný význam: např. slovo *kulakçık*, formálně vytvořené jako zdobnělina výrazu pro ucho, neznamena „ouško“, ale „srdeční komoru“, a slovo *elcik*, formálně vytvořené jako zdobnělina výrazu pro ruku, nemá význam „ručka“ ani „ručička“, ale jedná se o madlo (tzv. grip) na řídítkách bicyklu nebo motocyklu. Ani jedno z těchto slov se pak celkem logicky ve frazeologii nevyskytuje. Kromě zdobnělin se v českém souboru somatické frazeologie také objevuje značné množství výrazů expresivních, často ze světa zvířat (drápy, zobák, tlama atd.), přičemž v turečtině je ale v mnoha případech výraz pro část lidského i zvířecího těla shodný, čímž se redukuje i počet potenciálních báзовých slov (např. *ağız* – „ústa“, ale i „huba“, „tlama“; *turnak* – „nehet“, ale i „pařát“, „spár“).

Vezmeme-li toto vše v potaz, je nutné předeslat, že kvantitativní srovnání provedené na základě výše představených dat má nepochybně své limity a bude mít tedy hodnotu spíše orientační. I přesto z něj však můžeme vyvodit alespoň některé základní tendence a může taktéž posloužit jako první krok, na jehož základě může následně dojít k dalšímu zkoumání a zpřesňování. S tímto zřetelem nyní můžeme přejít k samotné komparaci. Pro český soubor frazémů platí, že „výrazně nejfrekventovanější pro vznik FJ [frazeologické jednotky] jsou báзовá slova ruka, hlava, oko, která se vyskytují u 25 % všech FJ souboru (ve 477 FJ z celkového počtu 1900).“¹⁰⁴ Podíváme-li se na výsledky pro turečtinu, zde jsou třemi nejfrekventovanějšími báзовými slovy taktéž „hlava“ (*baş*), „ruka“ (*el*) a „oko“ (*göz*), i když v rozdílném pořadí než v češtině. Pro větší přehlednost je níže připojeno grafické znázornění pěti nejfrekventovanějších báзовých slov v češtině a turečtině:

¹⁰³ Srov. Petr Kučera. *Podrobná gramatika turečtiny* (Brno: Lingea, 2014), 40 a Aslı Göksel a Celia Kerslake, *Turkish: A Comprehensive Grammar* (New York: Routledge, 2005), 58.

¹⁰⁴ Mrhačová, *Názvy částí lidského těla*, 9.

Graf č. 1: 5 nejfrekventovanějších básových slov v češtině a turečtině

Podíváme-li se na 10 nejfrekventovanějších básových slov (viz tabulka č. 3), zde se čeština a turečtina shodují v 7, respektive 8 (v turečtině se mezi nejčastějšími slovy objevují hned 2 synonyma pro hlavu) případech z 10. Zatímco mezi nejčastějšími básovými slovy v české frazeologii jsou hned 2 zhrublé/vulgární výrazy (huba, prdel), v turečtině nenajdeme ani jeden (jejich protějšky se vyskytují v méně než 1 % případů). Zde se však můžeme ptát, zda je používání vulgarismů v české frazeologii opravdu častější, nebo zda je pravou příčinou skutečnost, že v konzervativnějším Turecku je zahrnutí vulgarismů do oficiálních slovníků méně pravděpodobné. Pro zodpovězení této otázky by bylo nepochybně nutné provést další terénní výzkum či dotazníkové šetření mezi rodilými mluvčími turečtiny. Kromě zmíněných výrazů se na rozdíl od turečtiny v první desítce u češtiny objevuje „nos“ (v turečtině je *burun* až na 14. místě). V turecké první desítce se naopak oproti češtině objevují výrazy *dil* („jazyk“ v češtině na 12. místě) a *yüz* (v češtině „tvář“ na 13. a „obličej“ až na sdíleném 21.–23. místě).

Tabulka č. 3: srovnání 10 nejfrekventovanějších báзовých slov

pořadí četnosti	čeština	turečtina
1.	ruka	baş (hlava)
2.	hlava	göz (oko)
3.	oko	el (ruka)
4.	srdce	ağız (ústa)
5.	noha	yüz (obličej)
6.	huba	ayak (noha)
7.	krev	dil (jazyk)
8.	ústa	gönül (srdce)
9.	nos	kan (krev)
10.	prdel	kafa (hlava)

Zde opět narážíme na výše popsanou problematiku mezijazykových lexikálních rozdílů a odlišných rozsahů sémantických polí u jednotlivých báзовých slov. Měli bychom např. výraz *yüz* chápat jako protějšek českého slova „obličej“ nebo „tvář“? Nebo můžeme turecké slovo *ağız* chápat i jako protějšek slova „huba“ (kromě standardního překladu „ústa“)? Pro účely dalšího srovnávání jsme proto vedle žebříčku báзовých slov vytvořili také žebříček somatismů, kde jsou různá báзовá slova označující stejnou část těla počítána dohromady (viz tabulka č. 4). Pro zjednodušení zahrnujeme pouze prvních 20 somatismů (výskyt cca v 1 % a více případů):

Tabulka č. 4: srovnání výskytu somatismů v české a turecké frazeologii

čeština				turečtina			
pořadí	počet (%)	soma-tismus	báзовá slova	pořadí	počet (%)	soma-tismus	báзовá slova
1.	190 (10 %)	hlava	hlava, kokos, hlavička, kebulle, palice	1.	574 (19,10 %)	hlava	baş, kafa, ser
2.	181 (9,53 %)	ústa	ústa, huba, pusa, zobák, držka, chřtán, tlama, papula, klapačka, kušna	2.	358 (11,91 %)	oko	göz
3.	177 (9,32 %)	ruka	ruka, ručka, ručička, pařát	3.	357 (11,88 %)	ruka	el, kol
4.	141 (7,42 %)	oko	oko, očko, očičko	4.	264 (8,78 %)	srdce	gönül, kalp, yürek
5.	87 (4,58 %)	srdce	srdce, srdíčko, srdéčko	5.	212 (7,05 %)	obličej	çehre, surat, yüz
6.	78 (4,11 %)	zadek	zadek, řiť, prdel, panimanda, zadnice	6.	209 (6,95 %)	ústa	ağız, gaga
7.	72 (3,79 %)	noha	noha, nožka	7.	185 (6,15 %)	noha	ayak, bacak

čeština				turečtina			
pořadí	počet (%)	soma- tismus	bázová slova	pořadí	počet (%)	soma- tismus	bázová slova
8.	68 (3,58 %)	obličej	obličej, ksicht, tvář	8.	142 (4,72 %)	jazyk	dil
9.	63 (3,32 %)	nos	nos, čumák, frňák, rypák	9.	95 (3,16 %)	krev	kan
10.	51 (2,68 %)	krev	krev	10.	83 (2,76 %)	záda	arka, sırt
11.	47 (2,47 %)	ucho	ucho, ouško	11.	79 (2,63 %)	ucho	kulak
12.	42 (2,21 %)	jazyk	jazyk, jazýček	12.	60 (2 %)	břicho	karın, mide
13.	37 (1,95 %)	prst	prst	13.	57 (1,9 %)	nos	burun
14.	36 (1,89 %)	tělo	tělo	14.	47 (1,56 %)	hrdlo	boğaz, gırtlak
15.	35 (1,84 %)	krk	krk	15.	43 (1,43 %)	zub	diş
16.	33 (1,74 %)	záda	záda, hřbet	16.	41 (1,36 %)	vousy	sakal
17.–18.	28 (1,47 %)	pata	pata	17.	35 (1,16 %)	prst	parmak
17.–18.	28 (1,47 %)	vlasý	vlasý, vlásek, pačesy	18.	33 (1,1 %)	krk	boyun
19.	25 (1,32 %)	kůže	kůže	19.	29 (0,96 %)	zadek	kıç, göt, büzük
20.	23 (1,21 %)	zub	zub, zoubek	20.	25 (0,83 %)	vlasý	saç

Míra korelace mezi českou a tureckou somatickou frazeologií zůstává vysoká i po zohlednění somatismů namísto bázových slov. V první desítce se objevuje 8 shodných somatismů, přičemž zbylé 2 somatismy, které se v češtině a turečtině liší (celkem tedy 4), najdeme všechny alespoň v první dvacítkě. V rámci celé skupiny dvaceti nejčastějších somatismů se v češtině na rozdíl od turečtiny objevuje „pata“, „kůže“ a „tělo“, v turečtině na rozdíl od češtiny najdeme *karın/mide* (břicho), *boğaz/gırtlak* (hrdlo) a *sakal* (vousy).

I mimo první dvacítku se některé somatismy v jednom jazyce objevovaly výrazněji častěji než v jazyce druhém. V turečtině oproti češtině byly nejvýraznějšími příklady somatismy „nehet“ (0,8 % oproti 0,37 %) a „knír“ (0,33 % oproti 0,05 %). V češtině bylo naopak daleko častější „rameno“ (0,63 % oproti 0,27 %) a „páteř“ (0,42 % oproti žádnému výskytu).

Jelikož by hlubší analýza všech somatismů daleko překročila rozsah této diplomové práce, v následující kapitole, která obsahuje kvalitativní komparaci, si vybereme pouze jeden z nich. Abychom však pokryli co největší možnou část sesbíraných frazémů, rozhodli jsme se vybrat ten nejfrekventovanější, a sice somatismus „hlava“. Ten se ukázal být nejčastějším somatismem v obou zkoumaných jazycích, čímž se také nabízí hypotéza, že konceptualizace tohoto somatismu může být i v případě vzdálených jazyků postavena na nějakých společných (objektivních) základech. U tohoto somatismu navíc v turečtině nastává zajímavá situace, kdy existují hned 3 neutrální synonyma (tureckého, perského a

arabského původu), takže se v analýze můžeme zaměřit dále na to, zda je jejich použití naprosto ekvivalentní, nebo zda je jejich konceptualizace taková, že se jednotlivá báze slova pojí s odlišnými významy.

3. Kvalitativní komparace somatismu „hlava“

Jak již bylo popsáno v úvodní části této diplomové práce, za hlavní východisko a metodu pro kvalitativní srovnání konceptualizace somatismu „hlava“ v české a turecké frazeologii byl zvolen přístup kognitivní lingvistiky, respektive hledisko tzv. jazykového obrazu světa a teorie profilů. Díky tomu, že je tento přístup velkou měrou rozšířený mezi lingvisty studujícími slovanské jazyky, tudíž i v České republice, máme možnost do jisté míry využít některé z poznatků dosavadního výzkumu. V posledních letech totiž došlo k publikaci řady prací zaměřených na zkoumání jazykového obrazu světa v češtině, přičemž častým tématem jsou i somatismy. Jelikož již existuje diplomová práce konkrétně zaměřená na somatismus „hlava“, který jsme v předchozí kapitole vybrali pro hlubší analýzu a komparaci, považujeme za vhodné zmíněnou práci a její výsledky zohlednit i v práci naší. Místo toho, abychom zbytečně podruhé prováděli analýzu, která již pro češtinu provedena byla, jsme se rozhodli uvedenou diplomovou práci využít jako východisko a energii věnovat především analýze turečtiny, která ještě v takovéto podobě provedena nebyla, a také srovnání obou jazyků, kterému se v tomto ohledu zatím taktéž nikdo nevěnoval.

V české části komparace tedy z velké části vycházíme z diplomové práce Kláry Čížkové s názvem *Hlava v českém jazykovém obrazu světa*, která byla obhájena v roce 2015 s hodnocením výborně.¹⁰⁵ Tato práce též využívá metodu zkoumání prostřednictvím pojmových profilů, respektive rozpracovává starší studii *Hlava: profily, subprofily, konceptuální schémata (Český somatismus v částečném porovnání s ruštinou)*¹⁰⁶, jejímiž autorkami jsou Irena Vaňková a Veronika Vitkovskaya a jež posloužila jako další zdroj naší diplomové práce. Po představení konceptualizace somatismu hlava v češtině na základě závěrů výše popsaných zdrojů (zejména s přihlédnutím k frazeologii) pro turečtinu analogicky vypracujeme analýzu vlastní na základě shromážděného frazeologického materiálu. Závěrem pak porovnáme konceptualizaci somatismu hlava v českém a tureckém jazykovém obrazu světa, představíme styčné body i rozdíly a také se vyjádříme k tomu, co naše závěry vypovídají o otázkách jazykového univerzalizmu, respektive relativismu.

¹⁰⁵ Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa.“

¹⁰⁶ Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily.“

3.1 Hlava v českém jazykovém obrazu světa

3.1.1 Etymologie a slovníkové definice

Jak již bylo popsáno v úvodní, teoretické kapitole, konceptualizace pojmů v rámci jazykového obrazu světa se odvíjí od konotací. Pro jejich zjišťování existuje několik hlavních zdrojů: etymologie slov, jejich přenesené významy, významy derivátů, tzv. diagnostické věty a zejména frazeologie, která tvoří značnou část „naivního obrazu světa“ a která stojí ve středu zájmu této diplomové práce.

Ještě než však přejdeme k frazeologii, stručně na úvod představme také etymologii a přenesené významy slova „hlava“ (tedy jeho slovníkové definice), které s frazeologií přímo souvisejí a odrážejí se v ní. Čížková na základě srovnání několika etymologických slovníků¹⁰⁷ zjistila, že slovo „hlava“ má všeslovanský základ, přičemž jako výrazy, z nichž se slovo vyvinulo, uvádí praslovanský výraz *golva* či staroslověnské slovo *glava*. Slovo původně fungovalo ve významu „holá/lysá hlava“ či „lebka“.¹⁰⁸

Co se slovníkových definic týče, zde čerpala z několika výkladových slovníků češtiny,¹⁰⁹ na jejichž základě dospěla k nejčastěji zastoupeným dílčím významům, které pro větší přehlednost citujeme v tabulce níže:

Tabulka č. 5: Nejčastěji zastoupené dílčí významy slova „hlava“ v češtině¹¹⁰

1.	horní část těla lidského či přední část těla zvířecího
2.	sídlo myšlení, paměti, vůle (v některých slovnících i sídlo smyslů či nadání)
3.	zastoupení člověka, jednotlivce
4.	vedoucí osobnost, osoba v čele nějaké skupiny či instituce
5.	sídlo života
6.	věc připomínající tvarem (příp. umístěním) hlavu

¹⁰⁷ Konkrétně šlo o tyto slovníky: Václav Machek, *Etymologický slovník jazyka českého* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997); Rejzek, Jiří. *Český etymologický slovník* (Praha: Leda, 2012); Josef Holub a František Kopečný, *Etymologický slovník jazyka českého* (Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952) a Josef Holub a Stanislav Lyr, *Stručný etymologický slovník jazyka českého* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978).

¹⁰⁸ Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa,“ 24.

¹⁰⁹ Konkrétně šlo o tyto slovníky: Josef Jungmann, *Slovník česko-německý. A–J* (Praha: Academia, 1989); Oldřich Hujer, et al. *Příruční slovník jazyka českého. Díl I. A–J* (Praha: Státní nakladatelství, 1935–1937); Vladimír Mejstřík et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Praha: Academia, 2005); Slovník spisovného jazyka českého (1989) a Bohuslav Havránek et al. *Slovník spisovného jazyka českého* (Praha: Academia, 1989).

¹¹⁰ Tabulka doslovně cituje z diplomové práce Kláry Čížkové (Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa,“ 26–27).

Často se objevují také tyto dílčí významy:	
7.	hlava (příp. hlavy) – strana nebo místo, kam se obvykle klade hlava (např. u postele či hrobu)
8.	oddíl knihy či písemnosti; kapitola

Čížková ve své diplomové práci dále uvádí, že: „Naprostá většina synonym slova hlava pochází z oblasti nespisovné slovní zásoby. Ze spisovných výrazů lze jmenovat snad jen slovo lebka, které může být v některých případech použito jako synonymum hlavy.“¹¹¹ Vzhledem k tomu, že analýza na základě tureckého frazeologického materiálu bude sice pracovat se třemi synonymy označujícími somatismus „hlava“ (*baş, kafa, ser*), ale všechny jsou neutrálními spisovnými výrazy, které odpovídají českému slovu „hlava“, hledání konotací na základě nespisovných synonym v rámci naší komparace nezahrnujeme. Proto nyní můžeme přejít k hlavní zdrojové oblasti významů/konotací, a sice frazeologii.

3.1.2 (Sub)profily ve frazeologii

Profil č. 1: vzhled/manifestace

Začněme prvním z pojmových profilů, který je označen jako „vzhled/manifestace“. Jak jsme již popsali v teoretické kapitole, tento profil se váže k vlastnostem somatismu, které vnímáme našimi smysly, a to zejména zrakem. Vaňková a Vitkovskaya ve své studii pro somatismus hlava představily na základě zkoumání frazeologie v rámci tohoto profilu několik subprofilů,¹¹² na což navazuje i Čížková. Subprofily spojené se somatismem hlava přítomné v češtině si nyní stručně představme.

Prvním subprofilem „vzhledu/manifestace“ na základě frazeologie je „vzhled hlavy v užším smyslu slova“, který se vztahuje ke stereotypní konceptualizaci hlavy jakožto věci pokryté přiměřeným vlasovým porostem. Odklon od tohoto stereotypu (žádné nebo příliš málo vlasů, nebo naopak jejich přebytek, neupravenost či neobvyklá barva) je pak vnímán jako odchylka.¹¹³ Jako příklady frazémů, kde se hlava konceptualizuje jako somatismus pokrytý vlasy, můžeme uvést např. spojení „dát si udělat hlavu“, „mít hlavu jako vrabčí hnízdo“ nebo „mít prokvetlou hlavu“.¹¹⁴ Dalšími subprofily vyplývajícími ze smyslově vnímatelných vlastností jsou tvar hlavy, zejména její kulatost, z níž vyplývají další konotace (viz např. „hlávka zelí“, „špendlíková hlavička“), a dále také velikost (např. „hlava jako meloun“), tvrdost (hlavně ve významu tvrdohlavosti, např. „mít dubovou hlavu“), váha (hlavně opozice lehká x těžká, např. „mít těžkou hlavu“, přičemž spojení

¹¹¹ Ibid., 28.

¹¹² Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily“, 85.

¹¹³ Ibid., 81–82.

¹¹⁴ Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa“, 34.

těžká hlava mívá spíše negativní konotace, zatímco lehká hlava spíše pozitivní) a teplota (hlavně opozice horká x chladná, např. „zachovat chladnou hlavu“, kde horká odkazuje k emotivnosti, zatímco chladná k racionalitě).¹¹⁵ Vedle těchto subprofilů Čížková na základě rozsáhlejších dat uvádí k profilu „vzhled/manifestace“ ještě jeden subprofil: „se vzhledem hlavy souvisejí i pokrývky hlavy, jako jsou např. čepice či klobouky, jejichž označení se sice v jazykových dokladech přímo neobjevilo, avšak možnost pokrytí / nepokrytí hlavy je nepřímou vyjádřena v následujících případech: *chodit / jít s holou hlavou, obnažit hlavu, stát s obnaženou hlavou* (tedy bez klobouku, čepice atd.) (...) Možnost užití pokrývky hlavy je tedy tematizována i v případech, kdy je řeč o její absenci nebo odstranění, příp. o obrazném smeknutí klobouku.“¹¹⁶

Profil č. 2: lokalizace

Druhým z profilů je „lokalizace“, jedná se tedy o umístění somatismu na lidském těle, popř. jeho umístění v prostoru. V tomto profilu se také výrazně projevuje souvislost s orientačními metaforami a pojmovými/představovými schémata Lakoffa a Johnsona, konkrétně jde o schémata nahoře–dole, vpředu–vzadu či část–celek. Hlava je totiž v rámci tohoto profilu stereotypně konceptualizována jako věc, která se nachází nahoře, tj. je to nejvýše umístěná část těla (viz např. „střecha nad hlavou“). Pokud se její umístění změní, a to zejména směrem dolů (ale i příliš vysoko), mívá to negativní konotace (srov. např. „věšet hlavu“ a „nosit hlavu jako páv“). Vedle umístění nahoře je dalším subprofilem hlavy její umístění vpředu (např. „vrhnout se někam po hlavě“). Kromě umístění hlavy nahoře a vpředu je dalším subprofilem její umístění na přesně stanovením místě: pokud hlava není tam, kde má být, má to opět negativní konotace (srov. např. „mít hlavu na pravém místě“ a „neví, kde mu hlava stojí“). V dalším subprofilu je hlava, respektive její umístění, konceptualizovaná jako měřítko („být o hlavu menší“, „mít něčeho nad hlavu“). V jiném subprofilu se uplatňuje již zmiňované schéma část–celek, a to ve spojení se somatismem umístěným na opačném konci těla: s patou. Např. ve frazému „od hlavy k patě“ se pomocí umístění těchto dvou somatismů na opačných koncích lidského těla vyjadřuje celek, který se nachází mezi nimi.¹¹⁷

Jak již bylo popsáno výše, některé konceptualizace lze zahrnout pod více profilů zároveň, což je i případ použití pojmu „hlava“ ve významu představitele s vedoucím

¹¹⁵ Srov. *ibid.*, 33–36 a Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily“, 81–82.

¹¹⁶ Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa“, 36.

¹¹⁷ Srov. *ibid.*, 33–39 a Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily“, 82–83.

postavením (např. „hlava rodiny“, „hlava státu“). Zde můžeme takové použití zahrnout do profilu „lokalizace“, a sice subprofilu vycházejícího z umístění hlavy nahoře (k němuž odkazuje hierarchické postavení takové „hlavy“). Zmíněné frazémy však zároveň můžeme řadit do profilu „funkce“ (důležitost a postavení takové „hlavy“ odkazuje k funkci této části těla jakožto hlavního řídicího centra),¹¹⁸ na který se nyní blíže podíváme.

Profil č. 3: funkce

Třetí profil, nazvaný „funkce“, je v češtině v souvislosti s hlavou nejvýraznější. Hlava slouží jako hlavní orgán, sídlo či centrum vůle, myšlení, rozumu, paměti atd. Silně se zde projevuje konceptuální metafora hlavy jakožto nádoby, v níž má člověk tyto funkce uloženy v podobě různých předmětů či látek. Věci, které jsou v hlavě uloženy, mají buď negativní, nebo pozitivní konotace podle toho, zda je žádoucí, aby se v hlavě nacházely (např. „mít něco v hlavě“), či nikoliv (např. „mít v hlavě piliny“). Další konotací související se subprofilem hlavy jako nádoby je také uspořádanost daného obsahu, tj. zda je v hlavě pořádek (pozitivní konotace), nebo není (negativní). Nádobu čili hlava může být zavřená i otevřená, děravá nebo prázdná, lze do ní věci přidávat („nalít do hlavy“), nebo je reorganizovat, či naopak odstraňovat („vyhnat z hlavy“). Čížková ve své práci zjistila, že „v souvislosti s funkcí hlavy se objevilo velké množství dějů, které mohou v hlavě probíhat. Většina z nich přitom odkazuje k určitému prostoru uvnitř hlavy (tedy k prostoru v nádobě), kde může něco probíhat.“¹¹⁹

Hlava je také konceptualizována jako ústřední, život podmiňující orgán – tělo musí mít hlavu, aby člověk přežil. Častou konotací je tak zranitelnost hlavy či hlavě hrozící nebezpečí. Z toho jsou odvozeny další významy, kdy hlava označuje také život jako takový (např. „přijít o hlavu“) nebo dokonce – metonymicky – celého člověka (např. „hlava na hlavě“, „chytrá hlava“). Zde se uplatňuje představové schéma centrum–periferie, neboť centrální somatismus, hlava, zastupuje celého člověka.¹²⁰

Profil č. 4: gesto

Poslední profil, označovaný jako „gesto“, zahrnuje dva základní subprofile: gesta jako taková a fyziologické/emocionální stavy (hranice mezi těmito dvěma subprofiley však není vždy úplně ostrá, a často tak nejde stoprocentně rozlišit, zda se jedná o skutečné gesto, či

¹¹⁸ Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily“, 83.

¹¹⁹ Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa“, 69–70. Podrobně rozepsané možné obsahy nádoby a v ní probíhající děje viz *ibid.*, 40–43.

¹²⁰ Srov. *ibid.* 39–46 a Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily“, 84–85.

pouze symptomy emocí). V rámci prvního subprofilu je hlava konceptualizována zejména jako somatismus vyjadřující pomocí gest souhlas, nesouhlas, pochybnosti, podiv, pozdrav, znamení atd. (např. „kývnout hlavou“, „zavrtět hlavou“, „kroutit hlavou“). U druhého subprofilu, kde se somatismus konceptualizuje prostřednictvím symptomů emocí, fyzických či psychických stavů, se nejvýrazněji objevují zejména konotace spojené s negativními emocemi – smutkem, potažmo zoufalstvím (např. „svěsit hlavu“, „chytat se za hlavu“).¹²¹

Další profily?

Co se frazeologie týče, diplomová práce Kláry Čížkové v podstatě potvrdila závěry studie *Hlava: profily, subprofily, konceptuální schémata (Český somatismus v částečném porovnání s ruštinou)* a existenci čtyř základních profilů. Vedle toho se v práci objevil také rozbor obsáhlejších korpusových dat (které již nebyly frazeologického charakteru), jehož výsledkem se objevily ještě další sémantické oblasti, které nebylo možné jednoznačně přiřadit k žádnému z profilů – těmi byly již zmiňovaná pokrývka hlavy (která byla k prvnímu profilu přidružena pouze volně) a „fyzické pocity spojené s hlavou (jako např. bolest či točení hlavy)“ – zde Čížková vidí možnost volného přidružení k profilu „funkce“. Dále šlo o dvě sémantické oblasti, které stojí mimo čtyři profily: „specifický pohyb hlavou za určitým účelem (jako např. zvednutí, otočení, zaklonění či naklonění hlavy)“ a „kontakt hlavy s jinou částí těla“.¹²²

3.2 Hlava v tureckém jazykovém obrazu světa

Nyní jsme si stručně představili výsledky zkoumání profilů a subprofilů somatismu „hlava“ v češtině a můžeme přistoupit k turečtině a vlastní analýze na základě sesbíraného frazeologického materiálu. Zde se zaměříme hned na tři synonyma, která v turečtině tvoří protějšek českého výrazu „hlava“, a sice na výrazy *baş*, *kafa* a *ser*. Než však přejdeme k rozboru frazeologie, představme si na úvod také etymologii a slovníkové definice příslušných slov.

3.2.1 Etymologie a slovníkové definice

Začneme nejčastějším označením hlavy, kterým je slovo *baş*. Toto slovo je turkického původu, přičemž doklad o jeho použití pro somatismus „hlava“ najdeme již v Orchonských nápisech, nejstarší dochované písemné památce staroturečtiny. Slovo však pravděpodobně

¹²¹ Srov. *ibid.*, 85 a Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa“, 47–49.

¹²² Čížková, „Hlava v českém jazykovém obrazu světa“, 64–73.

pochází již z prototurkičtiny, jelikož se ve stejné nebo podobné formě vyskytuje i v jiných turkických jazycích.¹²³

Výrazně méně rozšířeným označením pro hlavu se ve frazeologii ukázalo být slovo *kafa*. To, na rozdíl od výrazu *baş*, není původu turkického, nýbrž pochází z arabštiny, konkrétně z výrazu *kaḡā* (قفا). Původní význam slova byl specifitější: používalo se zejména ve významu zadní části hlavy, zátylku či šíje, avšak postupně se začalo používat pro hlavu obecně.

Nejméně rozšířeným ze zkoumaných výrazů je ve frazeologii slovo *ser*, které se objevuje jen v několika málo frazémeh. Toto slovo pochází z perštiny (což odráží celkem běžný jev v moderní turečtině, kdy vedle sebe často existuje několik synonym tureckého, arabského a perského původu), konkrétně z perského výrazu pro hlavu *ser* (سر), jehož původ se však klade do společného základu indoevropských jazyků, tzv. protoindoevropštiny, kde nesl význam „hlava“ či (zvířecí) „roh“.

Nyní se podívejme také na slovníkové definice do výkladového slovníku Ústavu pro turecký jazyk. Zjistíme, že šíře významů vcelku logicky koreluje s četností daných slov ve frazeologii: zatímco slovo *ser*, které se vyskytlo jen v několika málo případech, má pouze dva dílčí významy, druhé nejrozšířenější slovo *kafa* jich má již několik a zdaleka nejrozšířenější *baş* má dílčích významů nejvíce. Dílčí významy uvádíme níže, pro zpřehlednění jsou ve formě tabulky:

Tabulka č. 6: Dílčí významy slov *baş*, *kafa* a *ser* v turečtině¹²⁴

význam	bázové slovo
horní či přední část lidského těla, v níž se nachází mozek a smyslové orgány	<i>baş, kafa, ser</i>
horní či přední část zvířecího těla, v níž se nachází mozek a smyslové orgány	<i>baş, kafa</i>
vedoucí osobnost, osoba v čele nějaké skupiny či instituce	<i>baş, ser</i>

¹²³ Popis etymologie v celém oddílu vychází ze srovnání příslušných hesel (*baş*, *kafa* a *ser*) ve dvou hlavních online etymologických slovnících turečtiny („EtimolojiTürkçe” a Sevan Nişanyan, „Nişanyan Sözlük”).

¹²⁴ Tabulka vychází ze srovnání příslušných hesel (*baş*, *kafa* a *ser*) v online výkladovém slovníku současné turečtiny Ústavu pro turecký jazyk (Türk Dil Kurumu. „Güncel Türkçe Sözlük.“ Online výkladový slovník současné turečtiny Ústavu pro turecký jazyk, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts (staženo 20. 12. 2018)).

význam	bázové slovo
věc připomínající tvarem (příp. umístěním) hlavu:	
nejvýše umístěná věc / vrchol; zakulacená špička (špendlíková hlavička, špička knotu); část rostlin (cibule, makovice); příď (lodi)	<i>baş</i>
velká hrací kulička/skleněnka; mechanická součástka	<i>kafa</i>
začátek, ohraničení/kraj nějaké věci (kterýkoliv ze dvou konců)	<i>baş</i>
zásadní/nejdůležitější část, podstata; nejdůležitější/hlavní osoba/věc	<i>baş</i>
provize/přirážka zlatníka/směnárníka	<i>baş</i>
okolí/blízkost nějaké věci	<i>baş</i>
nejvyšší třída zápasníků v tradičním tureckém olejovém zápase	<i>baş</i>
chytrost, inteligence, mysl	<i>kafa</i>
mentalita, přesvědčení	<i>kafa</i>

3.2.2 (Sub)profily ve frazeologii

Nyní již můžeme přejít ke klíčové části této kapitoly, a sice zkoumání pojmových profilů. Za tímto účelem jsme na základě námi sesbíraného korpusu turecké somatické frazeologie (viz příloha č. 1) vytvořili individuální tabulku pro somatismus hlava (viz příloha č. 2), kam jsme zahrnuli veškeré frazémy obsahující bázová slova *baş*, *kafa* a *ser*. Abychom mohli zkoumat konotace a pojmové profily, frazémy jsme přeložili do češtiny nejprve doslovně a následně také volně, abychom zachytili jejich pravý, metaforický smysl. Jelikož se ukázalo, že některé z frazémů si byly velmi podobné a šlo v podstatě o různé variace na totéž, některé jsme se pro větší přehlednost rozhodli z tabulky vyřadit (vzhledem k tomu, že v této fázi jde již o kvalitativní výzkum, četnost jednotlivých profilů pro nás nehraje zásadní roli). Zároveň jsme vyřadili některá přísloví z Yurtbaşıho slovníku, u nichž v tomto slovníku nebyl uspokojivě vysvětlen metaforický význam a která zároveň nebyla jinde dohledatelná (a neznali je ani dotázaní rodilí mluvčí). I přesto naše tabulka obsahuje téměř 500 frazémů, a pro zkoumání profilů tak nabízí dostatečný základ.

Na tomto místě ještě zbývá podotknout, že námi vytvořená tabulka si neklade ambice sloužit jako frazeologický překladový slovník. Překlady jsou pouze pracovní a jejich primárním účelem bylo umožnit zkoumání profilů. U doslovného překladu

samozřejmě většinou existovalo více možností interpretace (řada slov měla více různých významů), přičemž byla vždy volena taková možnost, která se jevila jako nejpravděpodobnější. Při překladu jsme primárně čerpali z frazeologických slovníků, které posloužily jako prameny pro tvorbu našeho korpusu,¹²⁵ a zároveň jsme významy konzultovali i v online výkladovém slovníku Ústavu pro turecký jazyk¹²⁶ a dalších překladových slovnících (kromě turecko-českého slovníku¹²⁷ jsme používali i slovníky turecko-anglické¹²⁸), vedle toho jsme ale konzultovali i další online zdroje v turečtině a v neposlední řadě i rodilé mluvčí. Jisté rezervy jsou i u volných překladů frazémů, kde by se mnohdy jistě našla i elegantnější řešení, jelikož však pro nás byla primární sémantika, hlavním kritériem bylo převést daný význam co nejpřesněji.

Při zkoumání profilů v turecké frazeologii jsme postupovali na základě závěrů výše popsaných studií somatismu „hlava“ v češtině, přičemž jsme ověřovali, zda se pojmové (sub)profily, které byly zjištěny v české frazeologii, objevují i ve frazémech tureckých. Zároveň jsme zjišťovali, zda se v turecké frazeologii naopak nenacházejí ještě nějaké další (sub)profily, které v české frazeologii nejsou.

Profil č. 1: vzhled/manifestace

První profil zvaný „vzhled/manifestace“ najdeme v turečtině stejně jako v češtině. I v tureckém jazykovém obrazu světa je tak hlava konceptualizována na základě svých vlastností, které vnímáme lidskými smysly, zejména zrakem. Také v turečtině se objevuje subprofil „vzhled hlavy v užším smyslu slova“, který spočívá v souvislosti hlavy a vlasů, čili konceptualizace hlavy jakožto somatismu pokrytého vlasy. I v turečtině frazeologie dává hlavu do souvislosti s vlasy, přičemž zmiňována je zejména jejich nepřítomnost, která je příznaková – např. *Doğru söyleyenin başı kel olur* (Ten, co říká pravdu, mívá plešatou hlavu) ve významu: „Kdo se často proti něčemu ozývá, bývá trestán (bývají mu stříhány vlasy na krátko)“ či *Dazlayan daza düşer, kel başlı kıza düşer* (Vybíravý člověk se ožení s dívkou, co má na hlavě pleš) ve významu: „Vybíravá osoba často skončí s tím, čemu se snažila vyhnout.“ Zmiňována bývá také barva vlasů: *saçı başı ağarmak* (zešedivět vlasy a hlava) ve významu: „zestárnout“. Co je zajímavé je, že v turečtině se vedle vlasů objevují v souvislosti s hlavou často i vousy a holení (v některých případech holení a stříhání splývá

¹²⁵ Yurtbaşı, *A Dictionary*; Türk Dil Kurumu, „Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü.“

¹²⁶ Türk Dil Kurumu, „Güncel Türkçe Sözlük.“

¹²⁷ Tomáš Laně, *Turecko-český, česko-turecký slovník* (Brno: Lingea, 2012).

¹²⁸ Zejména „Turkish-English, English-Turkish Dictionary,“ online překladový slovník, <http://www.turkishdictionary.net/> (staženo 20. 12. 2018) a „Multilingual Dictionary Tureng,“ online překladový slovník, <http://tureng.com/en/turkish-english> (staženo 20. 12. 2018).

v jedno): *Başını acemi berbere teslim eden cebinden pamuğu eksik etmez (etmesin)* (Kdo svěří svou hlavu amatérskému holiči, tomu nesmí chybět v kapse vata) ve významu: „Kdo něco svěří lidem bez zkušeností, musí počítat s následky;“ *Berber berbere benzer, ama başın Allah'a emanet* (Jeden holič jako druhý, ale Bůh ochraňuj tvou hlavu) ve smyslu: „Ne všichni odborníci jsou kompetentní“ nebo *Böyle başa böyle tıraş* (Takové hlavě takové oholení/ostříhání) ve smyslu: „S lidmi je zacházeno na základě jejich vzhledu / životních poměrů.“

Kromě vlasů a vousů se v turečtině výrazně projevila i souvislost se zahalováním hlavy, a tedy různými pokrývkami, které jsou v některých frazémech zmiňovány – např. *El için ağlamaz, başıma kara bağlamaz* (Lidé nepláčou pro druhé, nezahalí si hlavu do černé) ve smyslu: „Nečekej od druhých, že za tebe vyřeší tvé problémy;“ *İki adam "Başında fesin yok" derse, elini başına çal* (Když ti dva muži řeknou: „nemáš na hlavě fez,“ přikryj si hlavu rukou) ve smyslu: „Řid' se tím, co ti říkají druzí;“ *Ayağında donu yok, fesleğen ister/takar başına* (Nemá spodky na nohách, ale chce nosit na hlavě bazalku) ve smyslu: „I když je chudý, chce se parádit;“ *başına taç etmek* (dělat korunu na hlavu) ve významu: „hodně si cenit“ či *Kadın kocasına göre baş bağlar* (Manželka si zahaluje hlavu podle svého muže) ve významu: „Manželka by měla dělat to, co chce její manžel.“

Dalšími subprofily souvisejícími s hlavou jsou tvar a velikost. I zde jsme našli doklady také v turecké frazeologii. Tvar hlavy, respektive její kulatost, se promítla např. v těchto frazémech: *Baş ol da soğan başı ol* (Buď hlavně hlavou, klidně i hlavou cibule (tj. cibulí)) ve smyslu: „Radši velet být i nejnepatrnější věci, než být podřízeným;“ *başı/kafa kazan gibi olmak* (mít hlavu jako kotel) ve smyslu: 1) „být hodně unavený z přemýšlení“, 2) „být podrážděný z velkého hluku“ nebo *yalın ayak, başı kabak* (holá noha, hlava dýně) ve významu: „člověk, který je ošuntěle oblečený, otrhaný“.

Často se objevuje též velikost, přičemž hlava mnohdy figuruje jako měřítko srovnání (hlava je zde maximální kapacitou, kterou daný člověk zvládá, popřípadě určitou hranicí, která se překračuje): *(birinin) derdi başından aşkın (olmak)* ((něčí) starosti (být) větší než hlava) ve smyslu: 1) „mít hodně problémů“, 2) „být maximálně zaneprázdněný“; *Başından büyük işe girişme* (Nezaplétej se do věcí, co jsou větší než tvá hlava) ve významu: „Nekousej si větší sousto, než můžeš sníst;“ *başa baş gelmek (kalmak)* (přijít (zůstat) hlava na hlavu) ve smyslu: „být si rovni“; *başa vermek* (dát na hlavu) ve smyslu: „při směnném obchodu přidat něco navrch“.

I další ze subprofilů, kterým je tvrdost, se nachází i v turečtině: *Pek baş dik baştan yeğdir* (Tvrdá hlava je lepší než vztyčená hlava) ve smyslu: „Tvrdohlavý člověk je lepší

než vzdorovitý;“ *nato kafa, nato mermer* (tak hlava, tak mramor) ve smyslu: „úplně hloupý, zabeďněný, natvrdlý“.

Zároveň se v turečtině projevuje i subprofil teploty: *Ayağını sıcak tut, başını serin, gönlünü ferah tut düşünme derin* (Drž si nohy v teple, hlavu chladnou, srdce spokojené a příliš hluboce nepřemýšlej) ve smyslu: „Hlavní je zachovat chladnou hlavu, mít tělo v teple, být velkorysý a příliš se zbytečně nestrachovat;“ *kafayı üşütmek* (zchladit / nastydnout na hlavu) ve smyslu: „zbláznit se, zešilet“ nebo *Yazın başı pişenin, kışın aşı pişer* (Kdo si vaří hlavu v létě, si v zimě vaří jídlo) ve významu: 1) „Kdo dře na poli v létě, má přes zimu co jíst“, 2) „Kdo pracuje v mládí, je ve stáří zajištěn.“

V turečtině najdeme také váhu: *Baş ağır gerek, kulak sağır* (Hlava musí být těžká, ucho hluché) ve smyslu: „Člověk by měl být seriózní a neposlouchat klepy“ nebo *Baş dille tartılır* (Hlava se váží jazykem) ve smyslu: „Inteligence člověka se usuzuje podle toho, co říká.“

Profil č. 2: lokalizace

U druhého profilu, kterým je lokalizace, se i v turečtině projevuje řada subprofilů, do nichž se také promítají orientační metafory a pojmová schémata. Stejně jako v případě češtiny je i v turečtině hlava konceptualizovaná jako něco, co se nachází nahoře – např.: *eflake ser çekmek* (tlačit hlavu k nebesům) ve významu: „být hodně vysoký“; *(bir yerin) üst başı* (vrchní hlava (nějakého místa)) ve významu: „horní část“; *başı göğe ermek (değmek)* (hlava dosáhnout do nebe) ve významu: „mít nečekaně štěstí“ (ironicky); *başına devlet (talih) kuşu konmak* (na hlavu usednout pták štěstěny) ve smyslu: „mít nečekané štěstí“; *başından aşağı kaynar sular dökülmek* (z hlavy se dolů vylít vařící voda) ve významu: „přejet mráz po zádech“ nebo *çibanın başını koparmak* (utrhnout hlavu (tj. horní část) vředu) ve smyslu: „otevřít Pandořinu skříňku / přilít olej do ohně“. V souvislosti s pohybem hlavy, tj. jejím držením nahoře, nebo skláněním dolů, se pak pojí různé konotace (viz dále v subprofilu „gesto“).

Kromě umístění nahoře se projevuje také subprofil umístění na určitém místě: *kafası yerinde olmamak* (hlava nebýt (není) na svém místě) ve smyslu: „nebýt schopen přemýšlet, jak by bylo třeba“; *kafası yerine gelmek* (hlava přijít (přišla) na své místo) ve významu: „sebrat se, přijít k sobě“ nebo *Kesilen baş (bir daha) yerine konmaz/bitmez* (Useknutá hlava již znovu na svém místě nevyroste) ve významu: „Něco už se vrátit nedá.“ Hlava se také objevuje často v souvislosti s polštářem, buď v souvislosti se spánkem, nebo negativními konotacemi (lenost, nemoc), může ale vyjadřovat i blízkost: *Baş yastığı, baş*

derdini bilmez (Polštář hlavy nezná její problémy) ve smyslu: „Ani nejlepší přítel nemusí vědět o trápení člověka;“ *başı yastığa düşmek* (hlava padnout na polštář) ve smyslu: „upadnout do spánku únavou/vysílením“; *Ağırsız/Sağ(lam) baş yastık istemez* (Zdravá hlava nechce polštář) ve smyslu: „Člověk si většinou lehne, jen pokud je nemocný.“

Kromě umístění nahoře či na konkrétním místě se v turečtině objevuje i konotace hlavy jako věci umístěné vpředu – zde se jedná konkrétně o využití slova *baş* ve významu lodní přídě (lodní záď mimochodem využívá dalšího somatismu *kıç*, tedy „ zadek“): *(gemi) baş tutamamak* ((lod') nemoci držet hlavu) ve smyslu: „lod' nemůže udržet kormidlem nastavený kurz (kvůli počasí, poruše)“; *baş kıç vurmak* (udeřit hlavu zadek) ve smyslu: „udělat náhlý obrat s lodí (příd' a záď)“ či *baştan kara gitmek* (jít hlavou (=přídí) na pevninu) ve smyslu: „bezhlavě se řídit do záhuby“.

Již v rámci slovníkových definic jsme si mohli všimnout, že v rámci lokalizace se v turečtině projevují ještě další subprofily. Prvním z nich je konceptualizace hlavy jakožto začátku, ta se projevuje i ve frazeologii: *kafasını ezmek* (mačkat/drtit hlavu) ve smyslu: „něco potlačit už v zárodku, předejít něčemu negativnímu“; *Keçinin uyuzu çeşmenin başından içer suyunu* (Nejprašivější kozel pije vodu z hlavy kašny (=přímo od zdroje)) ve smyslu: „Nejvíce zbyteční lidé si myslí, že si zaslouží to nejlepší;“ *suyun başı* (hlava vody) ve významu: „pramen“; *suyu baştan (başından) kesmek* (odříznout vodu od hlavy (=u pramene)) ve významu „něco zarazit v počátku“ či *Yemeğin başı "Bismillah" ayağı "Elhamdülillah"* (Hlava jídla je „ve jménu Boha“ a noha jídla „chvála Bohu“) ve významu: „Před jídlem vzpomeň jméno Boha a po jídle mu poděkuj.“

Kromě začátku „hlava“ v turečtině v rámci lokalizace vyjadřuje i umístění poblíž / v blízkosti něčeho jiného: *(bir kıızı) leğen başından almak* (vzít si (dívku) od hlavy škopku) ve smyslu: „vybrat si manželku, která je dobrá v domácích pracích“; *Ana evladını atmış, yar başında tutmuş* (Matka odhodila své dítě, na hlavě (=u) propasti ho chytila) ve smyslu: „Matka je na své dítě často přísná, ale když jde do tuhého, tak ho ochrání;“ *Anamın aşı tandırımın başı* (Jídlo mojí mámy a hlava (=místo u) mojí pece) ve smyslu: „Všude dobře, doma nejlíp“ nebo *sandık başına gitmek* (jít k hlavě truhly (urny)) ve významu: „odvolit“.

Kromě schémat nahoře–dole a vpředu–vzadu se v turečtině rovněž objevuje schéma část–celek. Zatímco v případě české frazeologie bývá hlava usouvztažněna s patou, v turečtině je velice častou dvojicí hlava–noha (*baş–ayak*), které bývají kladeny jako protipóly, přičemž hlava je na nejvyšším místě a noha na nejnižším: *Dost başa, düşman ayağa bakar* (Přítel se dívá na hlavu, nepřítel na nohu) ve smyslu: „Člověk musí dbát na svůj zevnějšek (od hlavy po paty);“ *ayaklar baş, başlar ayak olmak* (nohy se stát hlavou,

hlavy se stát nohou) ve smyslu: „někdo se zespoda vyšvihne do čela, jiný z čela spadne úplně na dno“. Některé frazémy v rámci tohoto subprofilu mají zároveň spojitost i se subprofilem pokrývky hlavy (viz profil „vzhled/manifestace“ výše): *Kavuk ayağa, mest başa giyilmez* (Nelze nosit turban na noze, ani bačkory na hlavě) ve významu: „Člověk nezapře své společenské postavení;“ (*birinin*) *başına çorap örmek* (plést (někomu) ponožku na hlavu) ve smyslu: „škodit někomu“ či *ayağının pabucunu başına giymek* (obout pantofle z nohy na hlavu) ve smyslu: 1) „vzít si někoho z jiné společenské vrstvy“, 2) „povýšit bezvýznamného člověka na důležitou pozici“. Hlava se také často objevuje ve spojení se somatismem „oko“ (*göz*), v rámci vyjádření blízkosti dvou věcí: *baş göz etmek* (dělat hlavu oko) ve smyslu: „provdat (někoho – dceru, syna)“; *baş göz olmak* (být hlava oko) ve významu: „oženit/vdát se“.

Jak bylo nyní naznačeno, umístění hlavy nahoře se váže i k nejvyššímu postavení v hierarchii a vedoucí pozici ve společnosti. Zde se profil lokalizace protíná s profilem funkce, neboť zároveň odráží pozici hlavy jakožto řídicího centra. Takováto konceptualizace hlavy je v turecké frazeologii velice častá, např.: (*bir işin*) *başında olmak* (být v/na hlavě (nějaké činnosti / něčeho)) ve smyslu: „něco řídit/spravovat“; (*bir yere*) *baş tutmak* ((někam) držet hlavu) ve smyslu: „být vedoucí nějaké skupiny“; (*birinin*) *başına geçmek* (přejít k (něčí) hlavě) ve smyslu: „zaujmout nejvyšší pozici/postavení“; *Balık baştan avlanır* (Ryba se chytá od hlavy) ve smyslu: „Věci se musí řídit seshora, osobami ve vedení“; *Balık baştan kokar* (Ryba smrdí od hlavy) ve smyslu: „Korupce začíná odshora (od vedoucích osob)“ nebo *baş güreşmek* (zápasit na hlavu) ve smyslu: 1) „bojovat o nejvyšší trofej v tradičním tureckém olejovém zápase“, 2) „bojovat o co nejvyšší umístění“.

Profil č. 3: funkce

Stejně jako v češtině je i v turečtině profil „funkce“ velmi výrazný. Také v turečtině je hlava konceptualizována jako centrální orgán s řídicí funkcí. A také zde se často uplatňuje metaforické chápání hlavy jakožto nádoby, která slouží jako prostor či sídlo pro různé věci.

Jednou z hlavních funkcí, které sídlí v hlavě–nádobě, je myšlení, respektive rozum – např. (*bir şey birinin*) *aklını başından almak* ((něco) vezme (někomu) rozum z hlavy) ve smyslu: „něco někoho velmi překvapí, ohromí“; *Acıklı başta akıl olmaz* (V truchlící hlavě není rozum) ve významu: „Když má někdo potíže, nedokáže myslet jasně“; *aklını başına almak* (*toplamak, devşirmek*) (vzít (sebrat) rozum do hlavy) ve významu: „přestat se chovat hloupě, vzpamatovat se“; *kafası dolmak* (hlava naplnit se) ve smyslu: „nahromadit

se různá témata/myšlenky v hlavě“. U slova *kafa* se však také často objevuje metafora jakéhosi (ná)stroje: *kafası bozulmak* (hlava se rozbít (se rozbila)) ve smyslu: „naštvat se“; *kafasını kullanmak* (používat hlavu) ve významu: „postupovat chytře“; *kafasının kontağı atmak* (zažehnout zapalování v hlavě / způsobit zkrat hlavy) ve smyslu: „zlomit se/naštvat se“ nebo *kafasını işletmek* (provozovat hlavu) ve významu: „dobře a správně myslet“. Hlava ale není konceptualizována pouze jako stroj na myšlení, ale též jako myšlení samo: např. *kafa yok!* (hlava není!) ve smyslu: „chybí rozum/myšlenka“. Kromě myšlení/rozumu je slovo *kafa* konceptualizováno zároveň jako celkové přesvědčení jedince: *kafasına göre* (podle hlavy) ve smyslu: „po svém, dle svého přání“; *kafayı değiştirmek* (změnit hlavu) ve významu: „změnit své názory/úsudek“ či *kafasına uymak* (vyhovovat hlavě) ve významu: „být podle něčího gusta“.

Vrátíme-li se k hlavě–nádobě, ta může sloužit jako sídlo i dalším věcem: např. vlastnostem v případě frazému (užívaného většinou ironicky) *serde ... var* (v hlavě je...) ve významu: „vždyť (někdo) je přece...(takový/taková)“; dále také štěstí: *Baht olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşıta* (Když není v hlavě štěstí, nic nevyraší na suchém ani na mokřem) ve významu: „Když se nedaří, tak se nedaří“; nebo osudu: *Başa yazılan gelir* (Co je napsáno na hlavě, přijde) ve smyslu: „Člověk osudu neuteče“ či lásce: *Aşk başta karar etse akıl firar eder* (Když se láska usadí v hlavě, rozum uteče) ve významu: „Když je člověk zamilovaný, nepřemýšlí.“

Obsah hlavy může mít také negativní konotace, pokud se jedná o něco, co v hlavě být nemá: např. *afyonu başına vurmak* (dát opium do hlavy) ve významu: „rozběsnit se do nepřítelů“; *baharı başına vurmak* (dát si jaro do hlavy) ve významu „chytnout druhou mizu, chovat se nepřiměřeně věku“ (posměšně u starších lidí); *başında kavak yeli esmek* (mít v hlavě vrbu a vítr) ve smyslu: „mít hlavu v oblacích“; *cinleri başına toplanmak (üşüşmek)* (shromáždit džiny kolem hlavy) ve smyslu: „rozzuřit se“. Stejně negativní však může být, pokud v hlavě něco chybí: *başında torbası eksik* (v hlavě chybí taška) ve významu: „neotesanec“ či *kafasının bir tahtası eksik/noksan (olmak)* (v hlavě chybí prkno) ve smyslu: „mít o kolečko víc / nemít všech pět pohromadě“.

Hlava–nádobu může být prázdná: např. *Başı boş bırakmaya gelmez* (Není dobré nechat hlavu prázdnou (=bez práce)) ve smyslu: „Člověk by se měl zaměstnávat“ či *Kafa boşsa göz işe yaramaz* (Když je hlava prázdná, oko neposlouží) ve významu: „Aby člověk pochopil, co vidí, musí být chytrý“; hlava–nádobu také může prasknout či puknout: *başı çatlamak* (hlava prasknout/puknout) ve významu: „hodně bolet hlava.“ Právě bolest bývá častou konotací s hlavou spojenou, stejně jako různé nepříjemné stavy týkající se zejména

narušování soustředění a duševní nepohody a starostí (blíže viz oddíl „Další profily?“). Hlava–nádobu je také prostorem k různým dějům a aktivitám – např. *başından geçmek* (projít hlavou) ve významu: „někomu se opakovaně přihodit“; *(birinin) başına kâhya kesilmek* (stát se hospodyní (něčí) hlavě) ve smyslu: „do všeho se plést“.

Hlava jako nádoba funguje nejenom jako prostor směrem dovnitř, ale též jako prostorový objekt, který se stává terčem různých útoků, který lze obalit/omotat zvnějšku, popř. někam schovat/strčit/vměstnat: *(birinin) başına çalmak* (hodit (někomu) na hlavu) ve smyslu: „něco vztekale vrátit“; *başına taş düşmek (yağmak)* (pršet/padat kamení na hlavu) ve smyslu: „přihodit se někomu neštěstí“; *(bir şeyi birinin) başına sarmak* (omotat (něčím) (někomu) hlavu) ve významu: „namočit někoho do něčeho, způsobit někomu něco (nepříjemného)“; *(bir yere) başını/kafasını sokmak* ((někam) vložit hlavu) ve významu: „najít útočiště/přístřeší, někam složit hlavu“; *Yabancı kuşun başı kanadı altında olur* (Hlava cizího ptáka bývá pod křídlem) ve významu: „Když je někdo někde nový, chvíli to trvá, než ho okolí přijme“; *başı sıkılmak (sıkışmak)* (hlava tísnit se) ve smyslu: „dostat se do potíží“; *başı darda kalmak* (hlava zůstat v úzkých) ve významu: „dostat se do finančních potíží“; *başı bağlanmak* (mít zavázanou hlavu) ve smyslu: 1) „být provdána/oženěna; 2) „získat někoho na svou stranu“.

S útoky na hlavu je spojena i její zranitelnost, která taktéž souvisí s centrální funkcí hlavy (viz poslední bod profilu „lokalizace“). Hlava je centrálním orgánem, který je pro život nezbytný, z čehož pramení konceptualizace hlavy jakožto života: *başını kurtarmak* (zachránit hlavu) ve smyslu: 1) „zachránit život“, 2) „zachránit živobytí“; *Ser verip sır vermemeli* (Hlava se dát může, ale tajemství se dát nesmí) ve smyslu: „Raději zemřít, než vyrazit tajemství“; *(bir yola) baş koymak* (položit hlavu (na cestu)) ve významu: „být připraven riskovat život (pro nějaký cíl)“ nebo *(birinin) başını istemek* (chtít (něčí) hlavu) ve významu „chtít, aby byl někdo zabít“.

S konceptualizací hlavy jakožto života souvisí i další subprofil, kterým je hlava jakožto cenná věc *baş bulmak* (najít/získat hlavu) ve smyslu: „být ziskové“ (u transakcí); *Zengin sermayesi kasasında, âlimin sermayesi kafasında* (Bohatství boháče je v jeho pokladnici, bohatství učenice je v jeho hlavě) ve významu: „Boháč má peníze, učenec má vědomosti.“ Hlava se dá interpretovat i jako obecná podstata: *yüreğinin başı sızlamak* (bolet hlava srdce) ve smyslu: „bolet srdce (být velice smutný, trápit se)“.

Dalším obsáhlým subprofilem je metonymická konceptualizace hlavy jakožto somatismu zastupujícího celého člověka (zde se uplatňuje pojmové schéma centrum–periferie), např.: *(bir şey) iki baştan olmak* ((něco) je ze dvou hlav) ve smyslu: „věc je

uskutečnitelná pouze, pokud ji chtějí obě/všechny strany“; *ne yârden geçilir ne serden* (neopustí milovaného ani hlavu) ve smyslu: „člověk nemůže mít to i to, musí si vybrat“; *(birinin) başı için* (pro (něčí) hlavu) používané u přísahy ve smyslu: „přísahám na zdraví své (drahá osoba)“.

Velice zajímavým zjištěním byl suprofil hlavy jakožto potavy – u řady frazémů se totiž hlava objevila ve spojení se slovesem jíst/sníst: např. *(birinin) başını yemek* (jíst/sníst (něčí) hlavu) ve smyslu: „dostat někoho do nesnází / způsobit něčí smrt“; *kafayı yemek* (jíst/sníst hlavu) ve smyslu: „zbláznit se, upadnout do deprese z nadměrné únavy“; *başının/kafasının etini yemek* (jíst maso z hlavy) ve smyslu „někoho otravovat přílišným mluvením / vymluvit díru do hlavy“; *Çok azan başını yer* (Kdo se příliš rozdivočí, sní vlastní hlavu (tj. se zničí)) ve smyslu: „Příliš ambiciózní osoby si přivodí zkázu.“

Profil č. 4: gesto

Posledním ze čtyř základních profilů je tzv. „gesto“, pod které spadají jak záměrné, tak nezáměrné tělesné projevy. Hranice mezi těmito dvěma subprofily je však nejasná, přičemž někdy můžeme případ zařadit do obou kategorií – např. *baş eğmek* (sklonit hlavu), ve významu 1) „poklonit se (prokázání úcty)“, 2) „nevzmocet se na odpor (poddát se)“. První z významů bychom přitom zařadili spíše pod první subprofil (záměrné gesto), druhý zase jako gesto nezáměrné. Mnohé z frazémů mohou mít jak význam gesta v pravém slova smyslu, tak zároveň význam přenesený, který se váže k nějaké emoci, či celkovému stavu – např. frazém reflektující typický turecký pozdrav ve formě líbání ruky starším a výše postaveným osobám: *öpüp başına koymak* (políbit a dát na hlavu) ve významu: 1) „vysoce si cenit“, 2) „respektovat“; *Bükemediğin eli öp, başına koy* (Ruku, kterou nedokážeš zkroutit, polib a přilož si ji k hlavě) ve smyslu: „Koho nedokážeš porazit, tomu se podříd.“

I do gest se promítají orientační metafory a pojmové schéma nahoře–dole: i když pozice nahoře je častěji spojena s pozitivními konotacemi, není tomu tak vždy, viz např. *Ağaç meyvesi olunca başını aşağı salar* (Když má strom ovoce, skloní hlavu dolů) ve významu: „Cenný člověk není povýšenecký“; *başı dik olmak* (hlava být vztyčená) ve smyslu: 1) „zachovat si hrdost“, 2) „být odvážný“; *Boş başağın başı dik olur* (Hlava prázdného klasu je vztyčená) ve smyslu: „Nevzdělaný člověk se snaží vypadat lepší a předvádí se“; *Eğilen baş kesilmez* (Hlava, která se skloní, se neusekne) ve smyslu: „Kdo se podřídí, nemusí se bát o život“; *deve kuşu gibi başını kuma sokmak (gömmek)* (strčit hlavu do písku jako pštros) ve smyslu: „utíkat před problémy“.

Další profily?

Pojďme se nyní podívat na případy, které nezapadly ani do jedné z kategorií. Začneme u sémantických oblastí, které identifikovala Čížková na základě korpusových dat. Ačkoliv se netýkaly konkrétně frazeologie, můžeme je použít jako inspiraci. První z nich, pokrývka hlavy, se v turečtině vyskytovala často – tu jsme ostatně přiřadili již pod profil „vzhled/manifestace“, neboť s ním nepřímou souvisí. Další sémantickou oblastí byly fyzické pocity jako bolest či točení hlavy: i ty byly v případě našeho vzorku velice časté.

Častou konotací hlavy v turecké frazeologii je jednak s ní spojená bolest a na druhé straně zdraví, kterému je přikládán největší význam: *Başın sağlığı dünya/dünyanın varlığı* (Zdraví hlavy je bohatství světa) ve smyslu: „Zdraví je nejcennější věc;“ *Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur* (Zdravá hlava se nachází ve zdravém těle) ve smyslu: „Ve zdravém těle zdravý duch;“ *başı ağrımak* (hlava bolet) ve smyslu: „mít problémy“; *Ağrımayan başa yaki bağlanmaz* (Na hlavu bez bolesti se nedává náplast) ve smyslu: „Nemá se dělat zbytečná práce“ či *Ağrısız baş mezarda gerek olur* (Hlava bez bolesti musí být v hrobě) ve významu: „Pouze po smrti se člověk zbaví všech starostí.“ Stejně jako Čížková se domníváme, že tento subprofil souvisí s profilem „funkce“ – tedy hlavou jakožto centrálním orgánem ztělesňujícím život, který je zranitelný.

Doklady jsme našli též o konotacích hlavy jakožto orgánu, který se může určitým způsobem hýbat pro splnění určitého účelu: *başını kaldırmamak (kaldıramamak)* (nezvednout / nemoci zvednout hlavu) ve smyslu: 1) „být zavalen prací“, 2) „nezotavit se (nemoci vstát z postele);“ *kafasını kaldırmamak* (nezvednout hlavu) ve významu: 1) „intenzivně pracovat / být zaneprázdněný“, 2) „intenzivně přemýšlet“, 3) „nepostavit se něčemu, podřídit se;“ *başını kaşımaya (kaşıyacak) vakti olmamak* (nemít čas se poškrábat na hlavě) ve významu: „být zavalen prací“; *(her şeye) baş sallamak* ((na vše) kývat hlavou) ve významu „všechno odkývat (=odsouhlasit)“; *başı dönmek* (hlava točit se) ve smyslu 1) „nevolnost“, 2) „být rozrušen problémy“, 3) „být něčím ohromen“.

Doklady jsme objevili i o posledním ze subprofilů odrážejícím „kontakt hlavy s jinou částí těla“, ale nebyly příliš časté: např. *saçı başı birbirine karışmak* (zamotat do sebe vlasy hlavu) ve smyslu: „být neupravený“.

Nyní jsme vyčerpali všechny profily a sémantické oblasti, které byly identifikovány na příkladu české frazeologie (popř. i korpusových dat). Zbývá ještě zodpovědět otázku, zda jsme v turečtině narazili na některé další kontace, které se v češtině neobjevily.

U slova *baş* se v řadě případů (a u slova *ser* jednou) vyskytl význam hlavy zvířecí, která však byla použita metaforicky čili s ní byl míněn člověk, popřípadě jiný

z přenesených významů – např.: *Başını sallar hayvan ki torba düşmeye* (Zvíře skloní hlavu, aby mu nespadla brašna) ve významu: „Když jsem slabší, je lepší se podřídít;“ *Yılan adamın topuğunu gözler, adam yılanın başını* (Had sleduje patu člověka, člověk hadovu hlavu) ve smyslu: „Dva lidé, co si chtějí ublížit, sledují vzájemně svá slabá místa;“ *Şaşkın ördek başını bırakır, kışından dalar* (Zmatená kachna nechá hlavu a potápí se od zadku) ve smyslu: „Zmatený člověk dělá věci páté přes deváté;“ *Yengece “niçin yan gidersin?” demişler, “serde kabadayılık var” demiş* (Zeptali se kraba „proč chodíš bokem?“ „V hlavě je tvrdáctví (=vždyť jsem přece tvrdák)“ řekl) ve významu: „Pokud někdo něco dělá jinak než ostatní a funguje mu to, je třeba to respektovat.“

Dále jsme narazili ještě na některé specifické subprofily, které však spadají do čtyř základních profilů, a proto jsme je již zmínili výše – pro větší přehlednost je tedy systematicky shrneme ještě jednou v rámci samostatné podkapitoly, ve které přistoupíme k samotnému srovnání.

3.3 Srovnání konceptualizace somatismu „hlava“

3.3.1 Etymologie a slovníkové definice

Přehled etymologie nám potvrdil odlišný původ базových slov ve zkoumaných jazycích a utvrdil nás v předpokladu, že se jejich konceptualizace bude lišit. Co se slovníkových definic týče, tam jsme narazili jak na rozdíly v dílčích významech mezi češtinou a turečtinou, tak na rozdíly mezi tureckými slovy navzájem.

Společný byl základní význam hlavy jakožto somatismu, součásti lidského těla. Ten byl jako jediný společný pro všechny čtyři výrazy (*hlava*, *baş*, *kafa*, *ser*). Dále se v obou jazycích objevil dílčí význam hlavy jakožto části těla zvířat (*baş*, *kafa*) a také vedoucí osoby (*baş*, *ser*) a také v použití pro věci, které hlavu připomínají na základě svého tvaru či umístění (*baş*, *kafa*). Zatímco v češtině byla hlava definována jako sídlo myšlení, vůle, paměti atd., slovo *kafa* bylo definováno přímo jako myšlení, paměť, inteligence atd. (tedy ne jako nádoba, ale přímo jako její obsah). V žádné z tureckých definic se také neobjevil dílčí význam využívající hlavu jakožto zástupné slovo pro celého člověka/jedince. Tento významový subprofil však přesto v turečtině najdeme, jak jsme se přesvědčili na příkladu frazeologie, pouze tedy chybí ve slovníku jako jedna z definic.

V turečtině se ve slovníku dále neobjevil dílčí význam konceptualizace hlavy jakožto sídla života, ani jakožto strany nebo místa, kam se obvykle klade hlava, ani jako oddíl knihy či kapitoly. V turečtině se naopak objevily dílčí významy, které nebyly

v češtině, sem v případě slova *baş* spadá konceptualizace hlavy jakožto začátku, popřípadě konce (ve smyslu dvou konců, tj. kraje) ohraničujícího určitou věc, dále sem spadá význam slova *baş* jakožto vyjádření blízkosti či okolí některé věci. Dalším dílčím významem, který nebyl v rámci českých slovníkových definic, je hlava jakožto základ/podstata, popřípadě nejdůležitější věc. Specifičtějšími významy jsou pak využití slova *baş* pro provizi/přirážku směnárníka a pro nejvyšší třídu v rámci tureckého tradičního olejového zápasu. V případě slova *kafa* se také objevily některé další dílčí významy: kromě již zmíněného myšlení a inteligence je to také názor či specifické přesvědčení daného člověka.

3.3.2 (Sub)profily ve frazeologii

Výše v této kapitole jsme popsali značné množství subprofilů i s vybranými příklady,¹²⁹ nyní je však na místě naše zjištění určitým způsobem shrnout a porovnat, co se mezi jazyky shoduje a co nikoliv. Za tímto účelem jsme se rozhodli vytvořit tabulku (sub)profilů a sémantických polí, která nám umožnila výsledky graficky znázornit (viz tabulka č. 7 níže), a tuto tabulku následně okomentovat.

U prvního profilu „vzhled/manifestace“ jsme u češtiny a turečtiny zjistili poměrně velkou míru shody – u obou jazyků se projevovala souvislost s vlasy (jejich barvou, úpravou a množstvím), s tvarem hlavy (kulatost), velikostí hlavy (a jejím použitím jako měřítko), tvrdostí, váhou i teplotou. Našly se však menší rozdíly: u váhy v turečtině „těžká hlava“ vyjadřovala spíše serióznost než starosti jako v češtině a u teploty v turečtině neplatilo nutně rozdělení chlad–racionalita a horko–emocionalita.¹³⁰ V obou jazycích byl taktéž identifikován subprofil „pokrývka hlavy“, přičemž v rámci turecké frazeologie se projevoval explicitněji, a to konkrétními pokrývkami (fez, šátek apod.). Vedle toho se v turečtině na rozdíl od češtiny objevila i konotace vousů (popř. holení). Máme za to, že v těchto případech jde právě o projev kultury – důležitost vousů/knírů se ostatně projevila již v druhé kapitole, kdy se související básová slova v turečtině ukázala být značně častěji využívána než v české frazeologii.

V případě druhého profilu „lokalizace“ jsme taktéž narazili na shody i rozdíly. V turečtině i češtině byla hlava konceptualizována jakožto věc, která je tradičně nahoře, vpředu, a součástí celku–těla (v oblasti orientačních metafor tak panuje vcelku shoda). Ačkoliv je pravda, že hlava umístěná nahoře má v turečtině často pozitivní konotace jako

¹²⁹ Pro více příkladů pro češtinu viz Čížková „Hlava v českém jazykovém obrazu světa“ a Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily“ a pro turečtinu příloha č. 2 této práce.

¹³⁰ Např. u frazému: *kafayı üşütmek* (zchladit / nastydnout na hlavu) ve smyslu: „zbláznit se, zešílet“.

v češtině, v některých případech tomu tak nebylo. Vedle toho sem můžeme zařadit i význam „hlavy“ (*baş*) jako nejvyšší třídy zápasníků v tradičním tureckém olejovém zápase, což sice nebyl výskyt častý, ale z kulturního hlediska nepochybně zajímavý.

Dalším z rozdílů je, že zatímco v češtině je hlava usouvztažněna pomocí somatismu „pata“ jakožto svého protipólu, v turečtině jde na tomto místě zpravidla o somatismus *ayak* („noha“ – ale pouze od kotníku dolů). Když se zamyslíme, tak se zase o tak veliký rozdíl nejedná, zvláště uvědomíme-li si, že „noha“ v češtině označuje nohu celou (až po pas). Je tak možné, že použití slova „pata“ pouze kompenzuje skutečnost, že slovo „noha“ není v češtině dostatečně specifické. O něco méně často než *ayak* se také v souvislosti s hlavou objevoval somatismus „oko“ (*göz*), což patrně odráží konceptualizaci hlavy jakožto sídla zraku a s ní související blízkost těchto dvou somatismů.

Tabulka č. 7: srovnání somatismu „hlava“ v české a turecké frazeologii¹³¹

(SUB)PROFILY – ČESKÁ FRAZEOLOGIE			
1. vzhled/manifestace	2. lokalizace	3. funkce	4. gesto
vlasý: barva, množství, úprava	nahoře: nahoře–dole, měřítko, hranice	orgán (myšlení): myšlení, paměť, vůle	gesta v pravém smyslu slova: (ne)souhlas, pozdrav, údiv, překvapení
tvar: kulatost	vpředu. vpředu–vzadu	pojímání obsahu (nádob): sídlo/prostor, (ne)patřičný obsah,	symptomy – poukaz k emocím: smutek, zoufalství
velikost: měřítko	„správné“ místo	důležitost/centrálnost: život, nezbytnost, ohrožení, důležitost	
tvrdost: měkká, tvrdá	souvztažnost s jiným somatismem: část–celek („pata“)	zastoupení osoby: centrum–periferie	
váha: těžká, lehká			
teplota: horko–chlad			
(pokrývka hlavy)			
DALŠÍ SÉMANTICKÉ OBLASTI (mimo frazeologii – korpusová data)			
(pokrývka hlavy)	pohyb hlavou za určitým účelem	(fyzické pocity spojené s hlavou)	kontakt hlavy s jinou částí těla

¹³¹ Shrnutí pro češtinu na základě Čížková „Hlava v českém jazykovém obrazu světa“ a Vaňková a Vitkovskaya, „Hlava: profily;“ shrnutí pro turečtinu na základě přílohy č. 2 této práce.

(SUB)PROFILY – TURECKÁ FRAZELOGIE (<i>baş</i> – B, <i>kafa</i> – K, <i>ser</i> – S)			
1. vzhled/manifestace	2. lokalizace	3. funkce	4. gesto
vlasý: barva (B), množství (B), úprava (B) + vousy (B)	nahoře: nahoře–dole (B, S), měřítko (B), hranice (B)	orgán (myšlení): myšlení (K, B), vůle (K), starosti (K)	gesta v pravém smyslu slova (B, K)
tvar: kulatost (B, K)	vpředu: „lod“ (B)	pojímání obsahu (nádob): sídlo/prostor (K, B), (ne)patřičný obsah (K, B), láska/emoce (B), štěstí (B), osud (B), povaha/vlastnosti (S)	symptomy – poukaz k emocím (B, K)
velikost: měřítko (B)	„správné“ místo (B, K)	„stroj“ (K)	
tvrdost: tvrdost (B, K)	souvztažnost s jiným somatismem: část–celek (<i>ayak</i> : „noha“) (B) + (<i>göz</i> : „oko“) (B)	důležitost/centrálnost: život (B, K, S), podstata (B, K), nezbytnost (B), ohrožení (B, K), důležitost (B), cennost (B, K)	
váha: těžká (B)	„polštář“ (B)	zastoupení osoby: centrum–periferie (B, S)	
teplota: teplo–chlad (B, K)	začátek (B, K)	„potrava“ (B, K)	
(pokrývka hlavy) (B)	okolí/blízkost (B)	myšlení/přesvědčení (K)	
DALŠÍ SÉMANTICKÉ OBLASTI (ve frazeologii)			
fyzické pocity spojené s hlavou (B, K)	pohyb hlavou za určitým účelem (B)	kontakt hlavy s jinou částí těla (B)	„zvíře“ (B, S)

Krom toho se u subprofilu „vpředu“ v turečtině objevila výrazná konotace lodi, jejíž příd se nazývá „hlava“ (*baş*). Tento význam se v češtině neobjevil, což opět není tak překvapivé, uvážíme-li geografickou polohu obou zemí a z ní vyplývající pozici námořní terminologie v příslušných tradicích a frazeologiích. Dále se jak v češtině, tak v turečtině objevil subprofil „hlavy na svém místě“ a v turečtině byla navíc hlava často spojována se svým umístěním na polštáři, které symbolizovalo odpočinek, lenost či nemoc. Ačkoliv se tento význam v české frazeologii neobjevil, byl zaznamenán v rámci výzkumu korpusového vzorku.¹³² Vedle toho se ještě v turečtině objevily další dva významy, které jsme zařadili jako subprofily lokalizace: „hlava“ jako začátek a „hlava“ jako vyjádření blízkosti/okolí.

¹³² Čížková „Hlava v českém jazykovém obrazu světa,“ 60.

U třetího profilu „funkce“ se v oblasti metafory opět ukázala velká blízkost: jak v češtině, tak v turečtině je velice dominantní konceptualizace hlavy jakožto nádoby, která je prostorem pro různé děje, sídlem pro různé funkce apod., přičemž hlavní funkcí je myšlení. Je zajímavé, že v turečtině se k hlavě pojí také předměty jako láska, štěstí či osud, které jsou spíše emocionální než rozumové. V češtině pak hlava zase bývá spojena s pamětí, kterážto konotace se v našem tureckém vzorku neobjevila. Dále jsme si všimli, že hlava bývá v turecké frazeologii na základě volby sloves někdy popisována téměř jako jakýsi stroj, což se v češtině taktéž neprojevovalo. V turečtině může být hlava navíc nejen nádobou/strojem na myšlení, ale též myšlením/přesvědčením či názorem jako takovým.

V obou jazycích je hlava zároveň centrálním a nepostradatelným orgánem, který má konotace důležitosti a metonymicky se používá pro celého člověka. Vzhledem ke zranitelnosti a důležitosti je zároveň v obou jazycích konceptualizovaná jako sám život. Jeden z dalších nejzajímavějších tureckých subprofilů, který se v češtině nevyskytl, jsme nazvali „potrava“ a zařadili ho do profilu „funkce“. Jedná se o případy, kdy se somatismus „hlava“ objevil ve spojení se slovesem *yemek* (jíst/sníst). Ačkoliv si nejsme jisti, kde má toto „jezení hlav“ původ, není vyloučené, že opět půjde o rozdíly na základě kultury.

Čtvrtý profil zvaný „gesto“ se taktéž objevuje v obou jazycích. Ačkoliv řeč těla bývá jednou z věcí, která se v různých kulturách zpravidla liší, zde většinou velké rozdíly nebyly. Výjimkou byly turecké frazémy, které odrážely tradiční turecký způsob pozdravu – líbání ruky výše postavené osobě a přikládání jí na čelo, což se dalo promítno do přenesených významů souvisejících s proječováním úcty a pokory.

Vedle čtyř základních profilů se objevily další sémantické oblasti – často se vyskytovala bolest a další fyzické stavy spojené s hlavou, pohyby hlavy za nějakým účelem a méně často i dotýkání s jinými somatismy. Zatímco ve výzkumu na českém materiálu se tyto oblasti objevily v korpusových datech a nikoliv ve frazeologii, v případě turečtiny ve frazeologii přítomny byly. Kromě toho jsme u turečtiny odlišili ještě jednu další sémantickou oblast, a sice různá zvířata jako majitele hlav, reprezentující však metaforické významy.

Na závěr se ještě krátce zastavme u rozdílů mezi slovy *baş*, *kafa* a *ser* v rámci samotné turečtiny. Poslední jmenovaný výraz se ve frazeologii objevuje minimálně, na několika málo příkladech jsme však identifikovali konceptualizaci tohoto slova v několika (sub)profilech: lokalizace („nahore“) a funkce („nádoba“, „zastoupení osoby“ a „život“).

Vedle toho slova *baş* a *kafa* se často používají ekvivalentně,¹³³ ale i mezi nimi najdeme rozdíly: slovo *kafa* je konceptualizováno nejen jako nádoba obsahující myšlení, ale též jako myšlení samo, popřípadě názory/stanovisko příslušného jedince. Vedle toho jsme si všimli, že se slovo často pojí se slovesy, která evokují představu hlavy jako určitého stroje. Obecně vzato u slova *kafa* dominuje profil „funkce“ a subprofil „nádoba“. Slovo *baş* naproti tomu na rozdíl od slova *kafa* zahrnuje profil „vzhled/manifestace“ a „lokalizace“, kde dominuje subprofil „nahore“, který se často pojí s profilem „funkce“ při označování vedoucích osob. Častý je však i čtvrtý profil „gesto“ a jiné sémantické oblasti. To logicky vyplývá i z toho, že slovo *baş* je výrazně nejfrekventovanějším označením somatismu hlava ve frazeologii a jeho uplatnění je nejširší (pro další podrobnosti viz tabulka č. 7).

¹³³ Např. *başına/kafasına geçirmek* (dát na hlavu) ve významu: 1) „dát si něco na hlavu“, 2) „něco po někom mrštit (hodit mu na hlavu)“; *baş başa / kafa kafaya vermek* (dát hlavu na hlavu) ve významu: 1) „dát hlavy dohromady“, 2) „být solidární“; *baş/kafa sallamak* (kývat hlavou) ve významu: „všechno odkývat (dobré i špatné)“ aj. (viz příloha č. 2).

Závěr

Tato diplomová práce s názvem *Somatické frazémy v turečtině a češtině* si dala za cíl zkoumat konceptualizaci lidského těla v jazyce na příkladu srovnání české a turecké somatické frazeologie. Frazémy, jež můžeme zjednodušeně definovat jako obrazná ustálená slovní spojení, jsou jazykovou vrstvou, která je společná všem jazykům, v každém z nich má však svoji specifickou podobu, která se úzce váže k historii a kultuře daného jazykového společenství. Právě ve frazeologii je tak svým způsobem uložen pohled takového společenství na svět. Klíčovým komponentem frazeologie jsou velice často názvy částí lidského těla, tzv. somatismy. Ačkoliv frazeologie obecně vzato odráží kulturu a historii, somatická frazeologie zároveň nevyhnutelně odráží také tělesnost – lidskou zkušenost prožívání skrze lidské tělo, která tak na druhou stranu tvoří jistý objektivní základ takové frazeologie. Nabízí se proto otázka, do jaké míry sahá tento objektivní základ, a tedy, zda u somatické frazeologie platí spíše jazykový univerzalismus, či relativismus.

Za účelem zkoumání této otázky jsme vybrali příklad dvou velice odlišných jazyků, češtiny a turečtiny. Zatímco zkoumání příbuzných či blízkých jazyků nemusí ukazovat na obecně platné principy, u jazyků vzdálených je již výpovědní hodnota vyšší. Ačkoliv samozřejmě nelze na základě srovnání češtiny a turečtiny vynášet obecné závěry ohledně jazykových univerzálií, může sloužit k vysledování některých základních tendencí, které pak lze zkoumat i na příkladu dalších jazyků.

Naše práce se skládá celkem ze tří kapitol: kapitoly teoretické, kvantitativní a kvalitativní. V první, teoretické kapitole jsme vymezili základní pojmy (frazém, frazeologie, somatismus), představili teoretické východisko („jazykový obraz světa“ – přístup kognitivní lingvistiky) a metodu (profilování) a také stručně představili námi zkoumané jazyky (čeština a turečtina).

Ve druhé, kvantitativní kapitole jsme zkoumali četnost somatismů a jednotlivých názvů částí lidského těla („bázová slova“) v rámci turecké a české frazeologie. Snažili jsme se zjistit, zda se jednotlivá bázová slova, potažmo somatismy, objevují ve frazeologii obou jazyků stejně často, tedy zda jsou v češtině a turečtině stejně důležité pro konstruování významů. Za tímto účelem jsme excerpcí ze slovníků vytvořili vlastní korpus turecké somatické frazeologie (viz příloha č. 1 této práce). Výsledkem našeho zkoumání jsme zjistili vysokou míru korelace mezi našimi jazyky. U bázových slov byla i v češtině i v turečtině nejfrekventovanější trojice „hlava“ (*baş*), „ruka“ (*el*) a „oko“ (*göz*), i když

pořadí v rámci této trojice se mezi jazyky lišilo. Pro větší přesnost jsme ještě vytvořili žebříček somatismů jako takových, kde se bázová slova počítala dohromady podle části těla, kterou označují. Výsledkem byla opět vysoká korelace (ještě vyšší než v případě bázových slov). Až na několik málo výjimek bylo dvacet nejpoužívanějších somatismů totožných v obou jazycích, přičemž v obou jazycích se ukázala být nejfrekventovanějším somatismem „hlava“ (odpovídající třem tureckým výrazům: *baş*, *kafa* a *ser*).

Ve třetí, kvalitativní kapitole jsme si právě „hlavu“ zvolili jako předmět dalšího zkoumání. Zde jsme nejprve využili již existující práce zkoumající somatismus „hlava“ v češtině aplikující tzv. metodu profilů. Poté, co jsme shrnuli výsledky tohoto dosavadního výzkumu pro češtinu, jsme na základě našeho tureckého materiálu aplikovali tuto metodu i na turečtinu. Zjistili jsme, že ačkoliv jde o jazyky vzdálené, konceptualizace „hlavy“ v jejich frazeologii má mnoho společného, a to ve všech zkoumaných základních profilech („vzhled/manifestace“, „lokalizace“, „funkce“ a „gesto“) i dalších sémantických oblastech. Tento výsledek tedy spíše nahrává hypotéze, že somatické frazémy mají určitý objektivní základ. Přesto jsme narazili na rozdíly, které ukazují na částečný vliv kultury (např. důležitost vousů, pokrývek hlavy či námořní terminologie v turečtině oproti češtině). Rozdíly v konceptualizaci jsme však objevili i mezi tureckými bázovými slovy (*baş*, *kafa* a *ser*) navzájem.

Závěrem nutno podotknout, že tato diplomová práce má bohužel omezený rozsah, a je tak pouze malým příspěvkem ke zkoumání neuvěřitelně rozsáhlé a komplexní problematiky jazykových univerzálií. Slouží jako první sonda do zkoumání rozdílů mezi českou a tureckou frazeologií, což je téma zatím z velké části nezpracované. I přes své limity práce odhalila některé základní tendence, na nichž by v budoucnu mohl stavět další výzkum, a ukázala, že je možné metodu profilování aplikovat i na exotičtější jazyky. V neposlední řadě je přínosem práce vytvoření korpusu turecké somatické frazeologie (viz příloha č. 1 této práce), který může posloužit i dalším badatelům se zájmem o toto téma.

Seznam použité literatury

Prameny

Aksoy, Ömer Asım. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. 4. Baskı.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1984.

Čelakovský, František Ladislav. *Mudrosloví národu slovanského ve příslovích: výbor.* Praha: Československý spisovatel, 1978.

Čermák, František, Jiří Hronek a Jaroslav Machač. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1. Přírovnání.* Praha: Leda, 2009.

Čermák, František, Jiří Hronek a Jaroslav Machač. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 2. Výrazy neslovesné.* Praha: Leda, 2009.

Čermák, František, Jiří Hronek a Jaroslav Machač. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 3. Výrazy slovesné.* Praha: Leda, 2009.

Čermák, František, Jiří Hronek a Jaroslav Machač. *Slovník české frazeologie a idiomatiky 4. Výrazy větné.* Praha: Leda, 2009.

Čermák, František a Jan Holub. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 5, Onomaziologický slovník.* Voznice: Leda, 2016.

Erkent, Kazım M., *Hayvanlar Aleminde: Atasözleri ve Fıkralarla Gezinti.* Gaziantep: Gaziantep Lisesi Mezunlar Derneği, 2015.

„EtimolojiTürkçe.“ Online etymologický slovník turečtiny, <https://www.etimolojiturkce.com> (staženo 10. 10. 2018).

Havránek, Bohuslav et al. *Slovník spisovného jazyka českého.* Praha: Academia, 1989.

Hengirmen, Mehmet. *Deyimler Sözlüğü.* Ankara: Engin, 1994.

Holub, Josef a František Kopečný. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství učebnic, 1952.

Holub, Josef a Stanislav Lyr. *Stručný etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

Hujer, Oldřich, et al. *Příruční slovník jazyka českého. Díl I. A–J*. Praha: Státní nakladatelství, 1935–1937.

Jungmann, Josef. *Slovník česko-německý. A–J*. Praha: Academia, 1989.

Laně, Tomáš. *Turecko-český, česko-turecký slovník* (Brno: Lingea, 2012).

Machek, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

Mejstřík, Vladimír et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2005.

Mrhačová, Eva. *Názvy částí lidského těla v české frazeologii a idiomatice (Tematický frazeologický slovník II)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2000.

Mrhačová, Eva. *Názvy zvířat v české frazeologii a idiomatice: (tematický frazeologický slovník I)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2002.

Mrhačová, Eva, Grażyna Balowska a Anna Zura. *Příroda: země - vesmír - život - smrt - barvy - prostor - čas v české a polské frazeologii a idiomatice*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2011.

„Multilingual Dictionary Tureng.“ Online překladový slovník, <http://tureng.com/en/turkish-english> (staženo 20. 12. 2018).

Nişanyan, Sevan. „Nişanyan Sözlük.“ Online etymologický slovník turečtiny, <https://nisanyansozluk.com> (staženo 10. 10. 2018).

Püsküllüoğlu, Ali. *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş, 2006.

Özdemir, Emin. *Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Remzi Kitabevi, 1993.

Rejzek, Jiří. *Český etymologický slovník*. Praha: Leda, 2012.

Slovník spisovného jazyka českého. Praha: Academia, 1971.

„Turkish-English, English-Turkish Dictionary.“ Online překladový slovník, <http://www.turkishdictionary.net/> (staženo 20. 12. 2018).

Türk Dil Kurumu. „Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü.“ Online frazeologický slovník Ústavu pro turecký jazyk, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri (staženo 20. 12. 2018).

Türk Dil Kurumu. „Güncel Türkçe Sözlük.“ Online výkladový slovník současné turečtiny Ústavu pro turecký jazyk, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts (staženo 20. 12. 2018).

Yurtbaşı, Metin. *A Dictionary of Turkish Proverbs*. Istanbul: Excellence Publishing, 2012.

Literatura

Burger, Harald, Dmitrij Dobrovol'skij, Peter Kühn a Neal R. Norrick, eds. *Phraseologie: Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung / Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*. Berlin: Walter de Gruyter, 2007.

Cook, Vivian a Mark Newson. *Chomsky's Universal Grammar: An Introduction*. Malden, MA: Blackwell, 2007.

„Czech.“ Internetové stránky Ethnologue, <https://www.ethnologue.com/language/ces> (staženo 20. 10. 2018).

Čechová, Marie, Miloš Dokulil, Zdeněk Hlavsa, Josef Hrbáček a Zdeňka Hrušková. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011.

Čejka, Mirek. *Česká lexikologie a lexikografie*. Brno: Masarykova univerzita, 1992.

Čermák, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná / Czech and General Phraseology*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2007.

Černá, Eliška. „Nos v českém jazykovém obrazu světa.“ Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2015.

Čížková, Klára. „Hlava v českém jazykovém obrazu světa.“ Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2015.

Čurdová, Veronika. „Jazykový obraz nohy/nohou v češtině.“ Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2011.

Ergene, Oğuz. „Türkiye Türkçesinin Söz Varlığında Hayvan Adlarının Organ Adlarıyla Ya Da Vücut Bölümlerine İlişkin.“ *Journal Of Turkish Studies* 9, No. 96 (2014): 319–365.

Europhras – Europäische Gesellschaft für Phraseologie. „Europhras.“ Oficiální stránky asociace Europhras, <http://www.euophras.org/en/europhras> (staženo 22. 10. 2018).

Europhras – Europäische Gesellschaft für Phraseologie. „Publications.“ Oficiální stránky asociace Europhras, <http://www.euophras.org/en/publications/list-of-all-publications> (staženo 22. 10. 2018).

Fabčič, Melanija, Sabine Fiedler a Joanna Szerszunowicz, eds. *Phraseologie im interlingualen und interkulturellen Kontakt / Phraseology in Interlingual and Intercultural*

Contact. Bielsko-Biala: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 2013.

Filipec, Josef a František Čermák. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.

Göksel, Asli a Celia Kerslake. *Turkish: A Comprehensive Grammar*. New York: Routledge, 2005.

Hasil, Jiří. *Interkulturní aspekty mezikulturní komunikace*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011.

Hrbáček, Josef. *Úvod do studia českého jazyka*. Praha: Karolinum, 1995.

Hrbáček, Josef. *Úvod do studia jazyka*. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 1999.

Johnson, Mark. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press, 1992.

Karlík, Petr, Marek Nekula, Zdenka Rusínová a Miroslav Grepl. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012.

Konecny, Christine, Erla Hallsteinsdóttir a Brigita Kacjan, eds. *Phraseologie im Sprachunterricht und in der Sprachendidaktik / Phraseology in language teaching and in language didactics*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 2013.

Kövecses, Zoltán. *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press. 2010.

Krejčí, Pavel. *Srbská frazeologie v českém a bulharském překladu: kontrastivní analýza*. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015.

Krejčí, Pavel. „Česká, slovenská, chorvatská, srbská a bulharská frazeologie v polovině druhé dekády nového století (pokus o srovnávací rekapitulaci).“ In *Jihoslovanská frazeologie kontrastivně*, edited by Pavel Krejčí a Elena Krejčová, 11–33. Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016.

Kučera, Petr. *Podrobná gramatika turečtiny*. Brno: Lingea, 2014.

Lakoff, George. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: The University of Chicago Press, 1987.

Lakoff, George a Mark Johnson. *Metaforý, kterými žijeme*. Brno: Host, 2014.

„Language Equality in the Digital Age.“ Studie z roku 2017 pro Evropský parlament, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598621/EPRS_STU\(2017\)598621_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/598621/EPRS_STU(2017)598621_EN.pdf) (staženo 20. 10. 2018).

Lyovin, Anatole, Brett Kessler a William Ronald Leben. *An Introduction to the Languages of the World*. New York: Oxford University Press, 2017.

Meunier, Fanny a Sylviane Granger, eds. *Phraseology in Foreign Language Learning and Teaching*. Amsterdam: John Benjamins, 2008.

Pokorný, Jan a Milan Hanuliak. *Lingvistická antropologie: jazyk, mysl a kultura*. Praha: Grada Publishing, 2010.

Özkan, Fatma a Şadiyeva Gülim. „Somatik Deyimler.“ *Bilig* č. 24 (zima 2003): 136–157.

„Turkish.“ Internetové stránky Ethnologue, <https://www.ethnologue.com/language/tur> (staženo 20. 10. 2018).

Urban, Mateusz. „Defining the Linguistic Area/League: An Invitation to Discussion.“ *Studia Linguistica Universitatis Iagellonicae Cracoviensis* č. 124 (2007): 137–159.

Vaňková, Irena. „Kognitivní lingvistika v kulturních souvislostech.“ In *Kognitivní věda dnes a zítra*, edited by David Krámský, 243–256. Liberec: Nakladatelství Bor, 2009.

Vaňková, Irena. *Základy kognitivní lingvistiky (elektronická příručka)*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy Praha, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2013.

Vaňková, Irena, ed. *Tělo, smysly, emoce v jazyce*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012.

Vaňková, Irena, Iva Nebeská, Lucie Saicová Římalová a Jasňa Šlédrová. *Co na srdci, to na jazyku: Kapitoly z kognitivní lingvistiky*. Praha: Karolinum, 2005.

Vaňková, Irena a Veronika Čurdová. „Čelem k teorii pojmových profilů: nové možnosti slovníkového výkladu somatismů.“ *Didaktické studie* 6, č. 1 (2014): 66–78.

Vaňková, Irena a Veronika Vitkovskaya. „Hlava: profily, subprofily, konceptuální schémata (Český somatismus v částečném porovnání s ruštinou).“ *Didaktické studie* 6, č. 1 (2014): 79–88.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Tabulka turecké somatické frazeologie

Příloha č. 2: Tabulka tureckých frazémů se somatismem „hlava“

Přílohy

Příloha č. 1: Tabulka turecké somatické frazeologie¹³⁴

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ústa	ağız	1	"Ateş" demekle ağız yanmaz.	Yurtbaşı (2012)	380
ústa	ağız	1	"Bal bal" demekle ağız tadlanmaz / tatlı olmaz.	Yurtbaşı (2012)	339
ústa	ağız	1	(bir şey, birinin) ağzının kaşığı (kalıbı, lokması) olmamak	TDK	D
ústa	ağız	1	(bir şeyi) ağzına sürmemek	TDK	D
ústa	ağız	1	(bir şeyi) ağzında gevelemek	TDK	D
ústa	ağız	1	(bir söz, birilerinin) ağzında çalkalanmak	TDK	D
ústa	ağız	1	(bir yiyecek) ağzında büyümek	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinden, bir şeyden) ağzı yanmak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birine) ağzının payını (ölçüsünü) vermek	TDK	D
ústa	ağız	1	(birini) ağzına baktırmak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağzına bakakalmak	TDK	D
ústa	ağız	2	(birinin) ağzına bir parmak bal çalmak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağzına sakız olmak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağzına tükürmek	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağzından	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağzından kapmak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağzından lokmasını almak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağzını bağlamak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağzını bıçak açmamak	TDK	D
ústa	ağız	2	(birinin) ağzını dilini bağlamak	TDK	D

¹³⁴ Tabulka byla vytvořena na základě slovníku Metina Yurtbaşıho (Metin Yurtbaşı, *A Dictionary of Turkish Proverbs* (Istanbul: Excellence Publishing, 2012.)) a slovníku Ústavu pro turecký jazyk (Türk Dil Kurumu, „Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü,“ online frazeologický slovník Ústavu pro turecký jazyk, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri (staženo 20. 12. 2018)). Sloupec specifikace („spec.“) uvádí v případě Yurtbaşıho tištěného slovníku číslo strany, zatímco v případě online slovníku Ústavu pro turecký jazyk (Türk Dil Kurumu – TDK) to, zda se jedná o přísloví (*atasözü* – A), nebo idiom (*deyim* – D).

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ústa	ağız	1	(birinin) ağızını kapamak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağızını kullanmak (satmak)	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağızını tıkamak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağızının içine bakmak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağızının içine girmek	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin) ağızının kokusunu çekmek	TDK	D
ústa	ağız	2	(birinin) parmağı ağızında kalmak	TDK	D
ústa	ağız	1	(birinin, birilerinin) ağızına düşmek	TDK	D
ústa	ağız	1	Açık ağız aç kalmaz.	Yurtbaşı (2012)	26; 217
ústa	ağız	2	Açtı ağızını, yumdu gözünü.	TDK	A
ústa	ağız	1	ağız (ağızını) açmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız açtırmamak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız ağıza vermek (konuşmak)	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız aramak (yoklamak)	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız birliği etmek	TDK	D
ústa	ağız	2	ağız burun birbirine karışmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız değiştirmek	TDK	D
ústa	ağız	2	ağız dil vermemek / dil ağız vermemek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız etmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız kalabalığına getirmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız kullanmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız satmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız tamburası çalmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız yapmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağız yaymak	TDK	D
ústa	ağız	2	Ağız yemese yüz utanmaz.	Yurtbaşı (2012)	350
ústa	ağız	2	Ağız yer yüz utanır.	Yurtbaşı (2012)	350
ústa	ağız	2	Ağız yerse yüz güler.	Yurtbaşı	127

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
ústa	ağız	1	ağızda dağılmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızda sakız gibi çiğnemek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızdan ağıza dolaşmak (geçmek)	TDK	D
ústa	ağız	3	Ağızdan burun yakın, kardeşten karın yakın.	TDK	A
ústa	ağız	2	Ağızdan çıkan başa değer.	Yurtbaşı (2012)	379
ústa	ağız	1	Ağızla pilav pişmez, yağla pirinç gerek.	Yurtbaşı (2012)	339
ústa	ağız	1	ağza (ağızlara) düşmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağza alınmaz (alınmayacak)	TDK	D
ústa	ağız	1	ağza almamak	TDK	D
ústa	ağız	2	ağza tat, boğaza feryat	TDK	D
ústa	ağız	2	Ağızı açığın malını gözü açık yer.	Yurtbaşı (2012)	150
ústa	ağız	1	ağızı açık kalmak	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızı burnu yerinde	TDK	D
ústa	ağız	1	Ağızı büyük olana kepçe kaşıktır.	Yurtbaşı (2012)	187
ústa	ağız	1	ağızı çiriş çanağına dönmek	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızı dili (ağız) kurumak	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızı dili bağlanmak	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızı dili tutulmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızı dolu dolu konuşmak	TDK	D
ústa	ağız	3	Ağızı eğri, gözü şaş, ensesinden bellidir.	Yurtbaşı (2012)	22
ústa	ağız	2	Ağız kana değen kurt, daha çok azar.	Yurtbaşı (2012)	85
ústa	ağız	1	ağızı kilitlenmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızı köpürmek	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızı kulaklarına varmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ústa	ağız	1	ağzı laf (lakırtı) yapmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzı olan konuşuyor	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzı oynamak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzı sulanmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzı süt kokmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzı teneke kaplı	TDK	D
ústa	ağız	2	ağzı var dili yok	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzı varmamak	TDK	D
ústa	ağız	1	Ağzı yanan bir danada uslanır.	Yurtbaşı (2012)	142
ústa	ağız	2	Ağzına açacağına gözünü aç.	Yurtbaşı (2012)	343
ústa	ağız	1	ağzına almak	TDK	D
ústa	ağız	2	ağzına bir kemik atmak	TDK	D
ústa	ağız	1	Ağzına bir zeytin verir, altına (ardına) tulum tutar.	TDK	A
ústa	ağız	2	ağzına burnuna bulaştırmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına etmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına geldiği gibi	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına geleni söylemek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına gem vurmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına kadar	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına kilit takmak (vurmak)	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına kira istemek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına sağlık	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına sıçmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına takılmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına taş almak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına tıkmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağzına verilmesini beklemek (istemek)	TDK	D
ústa	ağız	1	Ağzına vur, lokmasını al.	TDK	A

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ústa	ağız	1	ağızına yakışmamak	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızına yüzüne bulaştırmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızında bakla ıslanmamak	TDK	D
ústa	ağız	3	Ağızında dili olmayanın kediler başını oyar.	Yurtbaşı (2012)	379
ústa	ağız	1	ağızında yaş kalmamak	TDK	D
ústa	ağız	1	Ağızındaki baklayı çıkartma.	Yurtbaşı (2012)	379
ústa	ağız	2	Ağızındaki dili hapseyle.	Yurtbaşı (2012)	379
ústa	ağız	1	ağızından (söz, lakırtı) dirhemle çıkmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızından baklayı çıkarmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızından bal damlamak (akmak)	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızından burnundan getirmek	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızından çıkanı (çıkan sözü) kulağı duymamak (işitmek)	TDK	D
ústa	ağız	2	Ağızından çıkanı kulağı işitmez.	Yurtbaşı (2012)	379
ústa	ağız	1	ağızından çıkmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızından çıt çıkmamak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızından dökülmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızından düşmemek (düşürmemek)	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızından girip burnundan çıkmak	TDK	D
ústa	ağız	1	Ağızından hayır çıkmaz, bari şer söyleme.	Yurtbaşı (2012)	379
ústa	ağız	1	ağızından inci saçmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızından kaçırmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızından lakırtı (laf) almak (çekmek)	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızından söz (laf, lakırtı) eksik etmemek	TDK	D
ústa	ağız	2	Ağızını açacağına gözünü aç.	Yurtbaşı (2012)	154
ústa	ağız	2	ağızını açıp gözünü yummak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ústa	ağız	1	ağızını aramak (yoklamak)	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızını bırakıp kıcıyla (bir tarafıyla) gülmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızını bozmak	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızını burnunu çarşamba pazarına (çanağına) çevirmek	TDK	D
ústa	ağız	2	ağızını burnunu dağıtmak (kırmak, parçalamak)	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızını havaya (poyraza) açmak	TDK	D
ústa	ağız	1	Ağızını hayra aç.	Yurtbaşı (2012)	379
ústa	ağız	1	ağızını kapamak (kilitlemek)	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızını kiraya vermek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızını koklamak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızını mühürlemek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızını sıkı (pek) tutmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızını toplamak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızını tutmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının içi yangın yerine dönmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının içine baktırmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının kâhyası olmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının mührü ile	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının payını (ölçüsünü) almak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının perhizi yok	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının suyu akmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının tadı bozulmak (kaçmak)	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının tadını bilmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızının tadını kaçırmak	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızıyla içmesini bilmek	TDK	D
ústa	ağız	1	ağızıyla kuş tutsa	TDK	D
ústa	ağız	1	Alemin ağızına kırk bez yetişmez.	Yurtbaşı (2012)	181

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ústa	ağız	1	Alemin/Elin ağızı torba değil ki büzesin.	Yurtbaşı (2012)	181; 284
ústa	ağız	1	Armut ağzına düşsün, sapı dışarıda kalsın.	Yurtbaşı (2012)	222
ústa	ağız	1	Armut piş, ağzıma düş.	Yurtbaşı (2012)	222
ústa	ağız	1	Aslan ağzından şikar alınmaz.	Yurtbaşı (2012)	374
ústa	ağız	2	Azizden ağız yakın, kardeşten karın yakın.	Yurtbaşı (2012)	345
ústa	ağız	1	Balık, "Çok konuşurum, ama ağzım su dolu" demiş.	Yurtbaşı (2012)	418
ústa	ağız	2	başına vur, ağzından lokmasını al	TDK	D
ústa	ağız	1	bayramlık ağzını açmak	TDK	D
ústa	ağız	1	Bin ağız biz ağızı hiç eder.	Yurtbaşı (2012)	366
ústa	ağız	1	Bir ağzıdan çıkan bir orduya yayılır.	Yurtbaşı (2012)	181
ústa	ağız	2	Bir ağzıdan çıkıp (çıkan) bin dile (ağza) yayılır.	TDK	A
ústa	ağız	1	Bir kaşık ile dokuz çoban yemişler, birinin ağızı boş kalmamış.	Yurtbaşı (2012)	60
ústa	ağız	2	canı ağzına (boğazına) gelmek	TDK	D
ústa	ağız	1	Çok ağız bir olunca bir ağız hiç olur.	Yurtbaşı (2012)	367
ústa	ağız	1	Çok söyleme, ağzın büyük olur.	Yurtbaşı (2012)	381
ústa	ağız	3	Delinin yüreği ağzında, akıllının dili yüreğindedir.	Yurtbaşı (2012)	152
ústa	ağız	1	Ekmek aslanın ağzında.	Yurtbaşı (2012)	409
ústa	ağız	1	El ağzına bakan aç kalır.	Yurtbaşı (2012)	398
ústa	ağız	1	El ağzına bakan karısını tez boşar.	Yurtbaşı (2012)	7

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ústa	ağız	1	El ağzıyla kuş tutulmaz.	Yurtbaşı (2012)	398
ústa	ağız	2	El öpmekle ağız aşınmaz.	TDK	A
ústa	ağız	2	elden ağza yaşamak	TDK	D
ústa	ağız	2	Eli ile getirir, ağzı ile götürür.	Yurtbaşı (2012)	191
ústa	ağız	2	Eline vur, ekmeğini (ağzından) al.	Yurtbaşı (2012)	406
ústa	ağız	1	Eski ağza yeni taam.	Yurtbaşı (2012)	44
ústa	ağız	1	Eski ağza yeni tat.	Yurtbaşı (2012)	128
ústa	ağız	1	Etek öpmekle ağız aşınmaz.	Yurtbaşı (2012)	67
ústa	ağız	2	Göz gördüğünü (ağız yediğini) ister.	TDK	A
ústa	ağız	3	Göz ile kulak iki, ağız tek çok görüp çok dinleyip az söylemek gerek.	Yurtbaşı (2012)	383
ústa	ağız	1	Harman döven / Harmanda döven süren öküzün ağzı bağlanmaz.	Yurtbaşı (2012)	120
ústa	ağız	1	Harman döven öküzün ağzı bağlanmaz.	Yurtbaşı (2012)	331
ústa	ağız	1	hep bir ağız olmak	TDK	D
ústa	ağız	1	Her ağızda bir dua var.	Yurtbaşı (2012)	326
ústa	ağız	2	İt ağzını kemik tutar.	TDK	A
ústa	ağız	2	kalbi ağzına gelmek	TDK	D
ústa	ağız	1	Kasavetsiz ağız anahtarsız açılır.	TDK	A
ústa	ağız	2	Kişinin başına gelen ağzından çıkandır.	Yurtbaşı (2012)	383
ústa	ağız	2	köpeğin ağzına kemik atmak	TDK	D
ústa	ağız	1	Kurdun merhameti kuzuyu ağzında taşımak.	Yurtbaşı (2012)	159
ústa	ağız	1	Kurt ağzından kuzu alınır mı?	Yurtbaşı (2012)	185

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ústa	ağız	1	Lakırdı ile ağız aşınmaz.	Yurtbaşı (2012)	384
ústa	ağız	1	On para on aslanın ağızında.	Yurtbaşı (2012)	411
ústa	ağız	1	Sarımsak yemedim ki ağızım koksun.	Yurtbaşı (2012)	69
ústa	ağız	1	Saygısız ağız anahtarsız açılır.	Yurtbaşı (2012)	42
ústa	ağız	1	Selin ağızı tutulur, elin ağızı tutulmaz.	Yurtbaşı (2012)	181
ústa	ağız	1	Şimdi para aslan ağızında.	Yurtbaşı (2012)	412
ústa	ağız	2	Sırt giyidiğini, ağız alıştığını ister.	Yurtbaşı (2012)	194
ústa	ağız	1	Söz ağızdan çıkar.	Yurtbaşı (2012)	316
ústa	ağız	1	Sözü ağızında devşir, sonra çıkart.	Yurtbaşı (2012)	385
ústa	ağız	1	Sözünü bil, pişir; ağızını der devşir.	Yurtbaşı (2012)	385
ústa	ağız	1	Sütten ağızı yanan yoğurdu üfleyerek yer.	Yurtbaşı (2012)	144; 149
ústa	ağız	1	Talihiyi denize atsan ağızında balıkla çıkar.	Yurtbaşı (2012)	262
ústa	ağız	3	Vücudunu kirden, ağızını küfürden, kalbini kibirden koru.	Yurtbaşı (2012)	55
ústa	ağız	1	Yavru kuşun ağızı büyük olur.	Yurtbaşı (2012)	52
ústa	ağız	1	Yılanın sevmediği ot, deliğinin ağızından biter.	Yurtbaşı (2012)	81
ústa	ağız	2	yüreği ağızına gelmek	TDK	D
čelo	alın	1	(birinin) alnını karışlamak	TDK	D
čelo	alın	2	Ağanın alnı terlemedikçe/terlemezse ırgatın burnu kanamaz.	Yurtbaşı (2012)	28; 140
čelo	alın	2	alın damarı çatlamış	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
čelo	alın	1	alın teri dökmek	TDK	D
čelo	alın	1	Alın terlemeyince mal kazanılmaz.	Yurtbaşı (2012)	118
čelo	alın	1	Alın yazısı değişmez.	Yurtbaşı (2012)	110
čelo	alın	2	Alna yazılan başa gelir.	Yurtbaşı (2012)	110
čelo	alın	2	alın açık yüzü ak	TDK	D
čelo	alın	1	alına kara sürmek	TDK	D
čelo	alın	1	alında yazılmış olmak	TDK	D
čelo	alın	1	alından öpmek	TDK	D
čelo	alın	1	alının akıyla	TDK	D
čelo	alın	1	alının kara yazısı	TDK	D
záda/zadek	arka	1	(bir işin, bir kimsenin) arkasına düşmek (takılmak)	TDK	D
záda/zadek	arka	1	(bir şeyi) arkada bırakmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	(bir şeyin) arkası gelmek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	(bir şeyin) arkası kesilmek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	(birine) arkasını dayamak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	(birini) arkada bırakmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	(birinin) arkasını sıvamak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	(birinin, bir işin) ardına (arkasına) düşmek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arka arkaya vermek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arka bulmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arka çevirmek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arka çıkmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arka olmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arka vermek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkada kalmak	TDK	D
záda/zadek	arka	2	Arkadan düşman yüze gelince dost olur.	Yurtbaşı (2012)	220
záda/zadek	arka	1	arkadan söylemek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
záda/zadek	arka	1	arkadan vurmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	Arkadaş değil, arka taşı.	TDK	A
záda/zadek	arka	1	Arkamdaki gömleğe inanım kalmadı.	Yurtbaşı (2012)	398
záda/zadek	arka	1	Arkani dönersen taş atan / yumruk vuran çok olur.	Yurtbaşı (2012)	405
záda/zadek	arka	1	Arkani ya bir dağa ver, ya bir beğе.	Yurtbaşı (2012)	398
záda/zadek	arka	1	arkası alınmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkası olmamak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkası yere gelmemek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasına (bile) bakmadan gitmek (kaçmak)	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasına almak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasında dolaşmak (gezmek)	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasında yumurta küfesi yok ya! (olmamak)	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasından atlı kovalamak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasından atmak (konuşmak)	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasından koşmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasından sürüklemek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasından teneke çalmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasından zil takıp oynamak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasını (bir şeye) vermek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasını (birine) vermek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasını almak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasını bırakmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasını getirememek	TDK	D
záda/zadek	arka	1	arkasını sağlama almak	TDK	D
záda/zadek	arka	3	Arkasız olanın ayağına vurmuşlar, "Vay arkam!" demiş; karnına vurmuşlar, yine "Vay arkam!" demiş.	Yurtbaşı (2012)	406
záda/zadek	arka	1	arkaya bırakmak (koymak)	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
záda/zadek	arka	1	arkaya kalmak	TDK	D
záda/zadek	arka	2	Bir kişinin karnını döverlermiş, "Vay arkam!" dermiş.	Yurtbaşı (2012)	406
záda/zadek	arka	1	çat orada çat burada çat kapı arkasında	TDK	D
záda/zadek	arka	2	elinden geleni ardına (veya arkasına) koymamak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	Fakirin arkası yoktur.	Yurtbaşı (2012)	308
záda/zadek	arka	2	gözü arkada kalmak	TDK	D
záda/zadek	arka	1	İslim arkadan gelsin.	TDK	A
záda/zadek	arka	1	kapı arkası bile gurbet	TDK	D
záda/zadek	arka	2	kulak arkası (ardı) etmek	TDK	D
záda/zadek	arka	2	madalyonun ters tarafı (tersi, arka yüzü)	TDK	D
záda/zadek	arka	1	Oğlan anası kapı arkası, kız anası minder kabası.	TDK	A
záda/zadek	arka	1	Öksüzü dövmüşler, "vah arkam!" demiş.	Yurtbaşı (2012)	407
záda/zadek	arka	1	Önde giden yorulur, arkada kalan soyulur.	TDK	A
záda/zadek	arka	1	önüne arkasına bakmadan	TDK	D
záda/zadek	arka	1	Padişahın bile arkasından kılıç sallarlar.	TDK	A
záda/zadek	arka	1	Sık gidersen dostuna yatar arka üstüne.	Yurtbaşı (2012)	147; 192
nerv	asap	1	asabına dokunmak	TDK	D
hlezenní kost	aşık	1	(biriyle) aşık atmak	TDK	D
hlezenní kost	aşık	1	aşığı cuk oturmak	TDK	D
hlezenní kost	aşık	1	aşık atmak (veya oynamak)	TDK	D
hlezenní kost	aşık	1	Aşık daima bey oturmaz.	Yurtbaşı (2012)	260
dlaň	avuç	1	(birini) avucunun içinde tutmak	TDK	D
dlaň	avuç	1	(parayı) avucuna saymak	TDK	D
dlaň	avuç	1	avuç (avucunu) açmak	TDK	D
dlaň	avuç	1	avuç içi kadar	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
dlaň	avuç	1	avucu (avuçları) kaşınmak	TDK	D
dlaň	avuç	1	avucunu yalamak	TDK	D
dlaň	avuç	1	avucunun içi gibi bilmek	TDK	D
dlaň	avuç	1	avucunun içine almak	TDK	D
dlaň	avuç	1	Başkasının avucundan su içen kanmaz.	Yurtbaşı (2012)	398
dlaň	avuç	1	Bir avuç altının olacağına bir avuç toprağın olsun.	Yurtbaşı (2012)	11
dlaň	avuç	1	bir avuç toprak olmak	TDK	D
dlaň	avuç	1	Bir sıçrarsın çekirge, iki sıçrarsın çekirge, sonunda yakalanırsın çekirge (üçüncüsünde avucuma düşersin çekirge).	TDK	A
dlaň	avuç	2	elde avuçta (bir şey) kalmamak	TDK	D
dlaň	avuç	2	elde avuçta (ne varsa)	TDK	D
dlaň	avuç	2	ele avuca sığmamak	TDK	D
dlaň	avuç	2	elinde avucunda nesi varsa	TDK	D
dlaň	avuç	2	İnsanın/Tamahkarın gözünü bir avuç toprak doyurur.	Yurtbaşı (2012)	188; 189
dlaň	avuç	1	Kişinin ayıbını bir avuç toprak örter.	Yurtbaşı (2012)	97
dlaň	avuç	1	Koy avucuma, koyayım avucuna.	Yurtbaşı (2012)	206
noha	ayak	2	"Baş üstüne" deme, ayak altına al da işimi gör.	Yurtbaşı (2012)	103
noha	ayak	1	(ayakkabı) ayağını vurmak	TDK	D
noha	ayak	1	(bir şey) ayağa düşmek	TDK	D
noha	ayak	2	(bir şeyden) el ayak (etek) çekmek	TDK	D
noha	ayak	1	(bir yer) ayağının (ayaklar) altında	TDK	D
noha	ayak	2	(bir yerden veya bir şeyden) elini ayağını (veya eteğini) kesmek (veya çekmek)	TDK	D
noha	ayak	1	(bir yerden) ayağını çekmek	TDK	D
noha	ayak	1	(bir yerden) ayağını kesmek	TDK	D
noha	ayak	1	(bir yere) ayağı alışmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
noha	ayak	1	(bir yere) ayağı düşmek	TDK	D
noha	ayak	1	(bir yere) ayak atmamak	TDK	D
noha	ayak	1	(biri ötekinin) ayağının pabucu olamamak	TDK	D
noha	ayak	1	(birini) ayağının altına almak	TDK	D
noha	ayak	1	(birini)/(bir şeyi) ayakta tutmak	TDK	D
noha	ayak	1	(birinin) ayağına gitmek	TDK	D
noha	ayak	1	(birinin) ayağının türabı olmak	TDK	D
noha	ayak	3	(el, ayak, parmak) çivi gibi olmak	TDK	D
noha	ayak	1	Adama devlet kendi ayağı ile gelmez.	Yurtbaşı (2012)	118
noha	ayak	2	Akılsız başın cezasını/zahmetini ayak çeker.	Yurtbaşı (2012)	151
noha	ayak	3	Arkasız olanın ayağına vurmuşlar, "Vay arkam!" demiş; karnına vurmuşlar, yine "Vay arkam!" demiş.	Yurtbaşı (2012)	406
noha	ayak	1	Aslan kükrerse atın ayağı kösteklenir.	Yurtbaşı (2012)	374
noha	ayak	1	Atlar nallanırken kurbağalar ayak uzatmaz.	TDK	A
noha	ayak	1	Ay ayakta çoban yatakta, ay yatakta çoban ayakta.	Yurtbaşı (2012)	126
noha	ayak	2	Ayağa değmedik / ayak almadık taş olmaz (, başa gelmedik iş olmaz).	Yurtbaşı (2012)	250; 43
noha	ayak	1	ayağa fırlamak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağa kaldırmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağa kalkmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağı (ayakları) dolaşmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağı (ayakları) suya ermek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağı almak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağı düze basmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağı gitmemek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağı ile gelmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağı yerden kesilmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
noha	ayak	1	Ayağı yere yakın olandan kork.	Yurtbaşı (2012)	228
noha	ayak	1	ayağı yürüten baştır	TDK	D
noha	ayak	2	Ayağı yürüten baştır.	TDK	A
noha	ayak	2	Ayağın sığmayacağı yere baş sokulmaz.	Yurtbaşı (2012)	250
noha	ayak	1	ayağına (ayaklarına) kapanmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına bağ olmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına bağ vurmak	TDK	D
noha	ayak	3	Ayağına bakma başına bak, yüzüne bakma işine bak.	Yurtbaşı (2012)	103
noha	ayak	1	ayağına çağırarak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına çelme takmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına dolanmak (dolaşmak)	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına düşmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına geçirmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına gelmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına getirmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına ip takmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına kira istemek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına sağlık	TDK	D
noha	ayak	1	Ayağına sıcak su mu, soğuk su mu dökelim?	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına sıkmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağına üşenmemek	TDK	D
noha	ayak	2	Ayağında donu yok, fesleğen ister/takar başına.	Yurtbaşı (2012)	63
noha	ayak	1	ayağını (ayaklarını) öpeyim	TDK	D
noha	ayak	1	ayağını (ayaklarını) sürümek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağını alamamak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağını bağlamak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağını denk almak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
noha	ayak	1	ayağını denk basmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağını giymek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağını kaydırmak	TDK	D
noha	ayak	3	Ayağını sıcak tut, başını serin, gönlünü ferah tut düşünme derin.	Yurtbaşı (2012)	201
noha	ayak	1	ayağını tek almak	TDK	D
noha	ayak	1	Ayağını yorganına göre uzat.	Yurtbaşı (2012)	280
noha	ayak	1	Ayağını zamana uydur, kalburunu samana.	Yurtbaşı (2012)	66
noha	ayak	1	ayağının (ayaklarının) altını öpeyim	TDK	D
noha	ayak	1	ayağının altına karpuz kabuğu koymak	TDK	D
noha	ayak	1	ayağının bağıni çözmek	TDK	D
noha	ayak	1	Ayağının bastığı yerde ot bitmez.	TDK	A
noha	ayak	2	ayağının pabucunu başına giymek	TDK	D
noha	ayak	1	ayağının tozu ile	TDK	D
noha	ayak	1	ayağının tozunu silmeden	TDK	D
noha	ayak	1	ayak açmak (vermek)	TDK	D
noha	ayak	2	Ayak almadık taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.	TDK	A
noha	ayak	1	ayak almak	TDK	D
noha	ayak	1	ayak atmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayak bağı olmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayak basmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayak basmamak	TDK	D
noha	ayak	1	ayak çekmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayak diremek	TDK	D
noha	ayak	2	Ayak gitmezse el getirmez.	Yurtbaşı (2012)	118
noha	ayak	1	ayak oyununa gelmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayak sürümek	TDK	D
noha	ayak	1	ayak tutmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
noha	ayak	1	ayak üstünde olmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayak uydurmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayak vermek	TDK	D
noha	ayak	1	ayak yapmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayaklar altına almak	TDK	D
noha	ayak	2	ayaklar baş, başlar ayak olmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayakları geri geri gitmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayakları üstünde durmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayakları yere değmemek	TDK	D
noha	ayak	1	ayaklarına (ayağına) kara su (sular) inmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayaklarını yerden kesmek	TDK	D
noha	ayak	1	ayakta kalmak	TDK	D
noha	ayak	1	ayakta uyumak	TDK	D
noha	ayak	1	Ayı sıkıya düşünce yavrusunu ayağı altına alır.	Yurtbaşı (2012)	345
noha	ayak	1	Ayyar tilki art ayağından tutulur.	Yurtbaşı (2012)	88
noha	ayak	2	Baş ayak, ayak baş oldu.	Yurtbaşı (2012)	44
noha	ayak	2	Baş gidince ayak payidar olmaz.	Yurtbaşı (2012)	28
noha	ayak	2	Baş nereye giderse ayak da oraya gider.	Yurtbaşı (2012)	140
noha	ayak	2	Başa gelmedi ki ayak uslansın.	Yurtbaşı (2012)	142
noha	ayak	2	Başın sıkıntısını ayak çeker.	Yurtbaşı (2012)	377
noha	ayak	1	Baykuşun kısmeti ayağına gelir.	TDK	A
noha	ayak	1	binbir ayak bir ayak üstüne	TDK	D
noha	ayak	1	bir ayak üstünde bin yalan söylemek	TDK	D
noha	ayak	2	bir ayak üstünde kırk yalanın belini bükmek	TDK	D
noha	ayak	2	Bir sürçen atın başı kesilmez / ayağını kesmezler.	Yurtbaşı (2012)	228

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
noha	ayak	1	Boş çuval ayakta/dik durmaz.	Yurtbaşı (2012)	226
noha	ayak	1	Boş duranın ayağına şeytan takılır.	Yurtbaşı (2012)	223
noha	ayak	1	Çok gezen tavuk ayağında pis getirir.	Yurtbaşı (2012)	393
noha	ayak	1	Çok gezenin ayağına çöp batar.	Yurtbaşı (2012)	393
noha	ayak	1	Devekuşu gibi yüke gelince kanadını, uçmaya gelince ayağını gösterir.	Yurtbaşı (2012)	223
noha	ayak	1	Devenin ayağı altında karınca ezilmez.	Yurtbaşı (2012)	236
noha	ayak	1	devlet adama ayağıyla gelmez	TDK	D
noha	ayak	1	dimdik ayakta durmak	TDK	D
noha	ayak	1	Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek.	Yurtbaşı (2012)	401
noha	ayak	1	dört ayak üstüne düşmek	TDK	D
noha	ayak	2	Dost başa, düşman ayağa bakar.	Yurtbaşı (2012)	162
noha	ayak	2	Dudağım yarık ısılk çalamam, ayağım büyük çalı sökmem.	Yurtbaşı (2012)	223
noha	ayak	1	Dur ayağıma yer edeyim, bak sana neler edeyim.	Yurtbaşı (2012)	36
noha	ayak	2	Eğilmeyen başın ayağı öpülür.	Yurtbaşı (2012)	285
noha	ayak	2	el ayak çekilmek	TDK	D
noha	ayak	2	El uzatılan yere ayak uzatılmaz.	Yurtbaşı (2012)	232
noha	ayak	2	elden ayaktan düşmek (kesilmek)	TDK	D
noha	ayak	2	eli ayağı (olmak)	TDK	D
noha	ayak	2	eli ayağı (veya ayağına) dolaşmak	TDK	D
noha	ayak	2	eli ayağı buz kesilmek (veya tutmamak)	TDK	D
noha	ayak	2	eli ayağı titremek	TDK	D
noha	ayak	2	eli ayağı tutmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
noha	ayak	2	eli dursa ayağı durmaz	TDK	D
noha	ayak	3	eli kolu (eli ayağı) bağlı kalmak (veya olmak)	TDK	D
noha	ayak	2	eline ayağına kapanmak (veya sarılmak veya düşmek)	TDK	D
noha	ayak	2	eline ayağına üşenmemek	TDK	D
noha	ayak	2	Eline geç ustadan ayağına çabuk dilenci yeğdir.	Yurtbaşı (2012)	105
noha	ayak	2	elini ayağını öpeyim	TDK	D
noha	ayak	2	Elinle ver, ayağınla ara.	Yurtbaşı (2012)	244
noha	ayak	2	Fukaranın başı ucunda durmaktan zenginin ayağı ucunda ölmek yeğdir.	Yurtbaşı (2012)	409
noha	ayak	1	Gezen ayağa taş değer.	Yurtbaşı (2012)	394
noha	ayak	2	Gözü tanede olan kuşun ayağı tuzaktan kurtulmaz.	Yurtbaşı (2012)	188
noha	ayak	1	Hocanın yemeği, yılanın ayağı görülmez.	Yurtbaşı (2012)	326
noha	ayak	2	İnsan ayaktan, at tırnaktan kapar.	TDK	D
noha	ayak	1	İt itin ayağını ısırmaz / ayağına basmaz.	Yurtbaşı (2012)	258
noha	ayak	1	İtin ayağını taştan mı esirgiyorsun?	Yurtbaşı (2012)	194
noha	ayak	1	İyi olacak hastanın hekim ayağına gelir.	Yurtbaşı (2012)	110; 202
noha	ayak	1	Kar onunçün yağar ki ayak üşüte.	Yurtbaşı (2012)	37
noha	ayak	1	karaya ayak basmak	TDK	D
noha	ayak	2	Kavuk ayağa, mest başa giyilmez.	Yurtbaşı (2012)	251
noha	ayak	1	kedi gibi dört ayak üzerine düşmek	TDK	D
noha	ayak	1	Kedi gibi nereden atsan dört ayak üzerine düşer.	Yurtbaşı (2012)	261
noha	ayak	3	Kes elinin tırnağını kuldan utan, kes	Yurtbaşı	55

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			ayağının tırnağım Allah'tan utan.	(2012)	
noha	ayak	2	Kişi her bilmediğini ayağının altına alsın başı göğse erer.	Yurtbaşı (2012)	240
noha	ayak	1	Kişi yorganına göre ayağını uzatmalıdır.	Yurtbaşı (2012)	156
noha	ayak	3	Lokman hekim "Uzun ömür isteyen başı serin, kalbi ferah, ayağı sıcak tutmalı" demiş.	Yurtbaşı (2012)	202
noha	ayak	1	Maymunu fırına/ateşe atmışlar yavrusunu ayağının altına almış.	Yurtbaşı (2012)	346
noha	ayak	1	Merdiven ayak ayak (çıkılır).	Yurtbaşı (2012)	199
noha	ayak	1	Misafirin ayağı uğurludur.	Yurtbaşı (2012)	192
noha	ayak	1	ortama ayak uydurmak	TDK	D
noha	ayak	1	Osmanlı'nın ayağı üzengide gerek.	Yurtbaşı (2012)	120
noha	ayak	1	Sanatına güvenenin para ayağına gelir.	Yurtbaşı (2012)	363
noha	ayak	1	Seyrek git sen / Sıkça varma dostuna, kalsın ayak üstüne.	Yurtbaşı (2012)	192
noha	ayak	2	sinirleri ayakta olmak	TDK	D
noha	ayak	2	Sırtını pek tut, ayağa bakma.	Yurtbaşı (2012)	203
noha	ayak	1	Söz anlayan ayağa kalsın anlamayan dursun.	Yurtbaşı (2012)	423
noha	ayak	1	sütçü beygiri gibi ayakta uyumak	TDK	D
noha	ayak	1	Terziye "Dinlen" demişler, ayağa kalkmış.	Yurtbaşı (2012)	117
noha	ayak	2	yalın ayak, başı kabak	TDK	D
noha	ayak	2	Yemeğin başı "Bismillah" ayağı "Elhamdülillah".	Yurtbaşı (2012)	128
noha	ayak	1	Yılanın huyu iyi olsaydı ayakları olurdu.	Yurtbaşı (2012)	42
noha	bacak	2	Ak don/bacak kara don/bacak geçit	Yurtbaşı	404

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			başında belli olur.	(2012)	
noha	bacak	1	Bacağı bodur, Allah'ın belası odur.	Yurtbaşı (2012)	228
noha	bacak	2	Bacağı kısıdan, sakalı kösedden sakınmalı.	Yurtbaşı (2012)	228
noha	bacak	1	bacağına geçirmek	TDK	D
noha	bacak	1	bacak kadar	TDK	D
noha	bacak	1	Bacak kadar boyu var, türlü türlü huyu var.	TDK	A
noha	bacak	1	bacakları kopmak	TDK	D
noha	bacak	1	bacakları tutmaz olmak	TDK	D
noha	bacak	1	bacaklarını uzatmak	TDK	D
noha	bacak	3	Garip itin kuyruğu bacağı arasında (götünde, kışına kısık) gerek (olur).	TDK	A
noha	bacak	1	Her koyun kendi bacağından asılır.	Yurtbaşı (2012)	334
hrud'/vnitřnosti	bağır	1	bağrı yanmak	TDK	D
hrud'/vnitřnosti	bağır	1	bağrına basmak	TDK	D
hrud'/vnitřnosti	bağır	1	bağrına taş basmak	TDK	D
hrud'/vnitřnosti	bağır	1	bağrını delmek	TDK	D
hrud'/vnitřnosti	bağır	1	bağrını ezmek	TDK	D
hrud'/vnitřnosti	bağır	2	göğüs bağır açık	TDK	D
hrud'/vnitřnosti	bağır	1	Kör köre "kör" demese körün de bağrı çatlar.	Yurtbaşı (2012)	83
hrud'/vnitřnosti	bağır	1	Öksüzün bağrı yanık olur.	Yurtbaşı (2012)	407
střevo	bağırsak	1	bağırsakları bozulmak	TDK	D
střevo	bağırsak	1	bağırsaklarını deşerim	TDK	D
střevo	bağırsak	2	Kurtla ortak olan tilkinin hissesi, ya tırnaktır ya bağırsak.	TDK	A
holeň/lýtko	baldır	1	Ak akçe ile ak baldıra güven olmaz.	Yurtbaşı (2012)	424
holeň/lýtko	baldır	1	Baldırımın etini yerim de kasaba minnet etmem. / Kasaba minnet etmem, baldırımı	Yurtbaşı (2012)	38; 183

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			keser yerim.		
hlava	baş	2	"Baş üstüne" deme, ayak altına al da işimi gör.	Yurtbaşı (2012)	103
hlava	baş	1	"Bilmem" demek birçok baş kurtarır.	Yurtbaşı (2012)	226
hlava	baş	1	(bir işin) başında olmak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir işin, şeyin) başına oturmak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir kızı) leğen başından almak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şey birinin) aklını başından almak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şey birinin) başının altından çıkmak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şey) iki baştan olmak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şeyden) baş alamamak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şeyden) baş almak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şeyden) başını alamamak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şeyi birinin) başına sarmak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şeyin) başına geçmek	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şeyin) başında beklemek (durmak)	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şeyin) başını beklemek	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şeyle) başa çıkmak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir şeyle) başı hoş olmamak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir yere) baş tutmak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir yere) başını sokmak	TDK	D
hlava	baş	1	(bir yerin) üst başı	TDK	D
hlava	baş	1	(bir yerin, bir işin) başına gelmek	TDK	D
hlava	baş	1	(bir yola) baş koymak	TDK	D
hlava	baş	1	(birine) dünyayı zindan (zehir) etmek (dünyayı başına dar etmek)	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) baş (başının) belası olmak	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başı için	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başına çalmak	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başına çıkmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	(birinin) başına çorap örmek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başına dikilmek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başına ekşimek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başına gaile açmak	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başına geçmek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başına gelmek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başına kâhya kesilmek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başına kalmak	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başında değirmen çevirmek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başını istemek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başını nâra yakmak	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başını yemek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) başının etini yemek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) derdi başından aşkın (olmak)	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) işi başından aşmak (aşkın olmak)	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) üstü başı dökülmek	TDK	D
hlava	baş	1	(birinin) üstüne başına etmek	TDK	D
hlava	baş	1	(biriyle) başa çıkmak	TDK	D
hlava	baş	1	(biriyle, bir şeyle) baş başa kalmak	TDK	D
hlava	baş	1	(biriyle, bir şeyle) baş edebilmek	TDK	D
hlava	baş	1	(gemi) baş tutamamak	TDK	D
hlava	baş	1	(her şeye) baş sallamak	TDK	D
hlava	baş	1	Acıklı başta akıl olmaz.	Yurtbaşı (2012)	432
hlava	baş	1	Adam / Adamın iyisi iş başında belli olur.	Yurtbaşı (2012)	103
hlava	baş	1	afyonu başına vurmak	TDK	D
hlava	baş	1	Ağaç meyvesi olunca başını aşağı salar.	Yurtbaşı (2012)	214
hlava	baş	1	Ağırsız baş yastık istemez.	Yurtbaşı (2012)	201

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	2	Ağızdan çıkan başa değer.	Yurtbaşı (2012)	379
hlava	baş	1	Ağrımayan başa yakı bağlanmaz.	Yurtbaşı (2012)	329
hlava	baş	1	Ağrısız baş mezarda gerek olur.	Yurtbaşı (2012)	370
hlava	baş	1	ağrısız başına kaşbastı bağlamak	TDK	D
hlava	baş	3	Ağzında dili olmayanın kediler başını oyar.	Yurtbaşı (2012)	379
hlava	baş	1	Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak	TDK	D
hlava	baş	2	Ak don/bacak kara don/bacak geçit başında belli olur.	Yurtbaşı (2012)	404
hlava	baş	1	Ak göt (don, bacak) kara göt (don, bacak) kara geçit başında (hamamda) belli olur.	TDK	A
hlava	baş	1	Akıl başta iken evin abadan.	Yurtbaşı (2012)	421
hlava	baş	2	Akıl olmayınca başta, kuru kafa neyler.	Yurtbaşı (2012)	421
hlava	baş	1	Akıl olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta.	Yurtbaşı (2012)	421
hlava	baş	1	Akıl yaşta değil baştadır.	Yurtbaşı (2012)	422
hlava	baş	2	Akılsız başın cezasını/zahmetini ayak çeker.	Yurtbaşı (2012)	151
hlava	baş	1	Akla gelen başa gelir.	Yurtbaşı (2012)	19
hlava	baş	1	Akla gelmeyen başa gelir.	Yurtbaşı (2012)	19
hlava	baş	1	Aklı başa yaş getirir.	TDK	A
hlava	baş	1	aklı başına gelmek	TDK	D
hlava	baş	1	Aklı başında olan kuru kavgaya düşmez.	Yurtbaşı (2012)	318
hlava	baş	1	aklı başında olmamak	TDK	D
hlava	baş	1	aklı başından gitmek	TDK	D
hlava	baş	1	aklıma gelen başıma geldi	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	aklını başına almak (toplamak, devşirmek)	TDK	D
hlava	baş	1	Alimin cahile sözü acıdır, ruz'i kıyamette başı tacıdır.	Yurtbaşı (2012)	6
hlava	baş	1	alıp başını gitmek	TDK	D
hlava	baş	2	Alna yazılan başa gelir.	Yurtbaşı (2012)	110
hlava	baş	1	Altmış yetmiş, aklı başından gitmiş.	Yurtbaşı (2012)	422
hlava	baş	1	Ana baba evlat için, evlat kendi başı için.	Yurtbaşı (2012)	294
hlava	baş	1	Ana evladını atmış, yar başında tutmuş.	Yurtbaşı (2012)	254; 294
hlava	baş	1	Ananın aş tandırımın başı.	Yurtbaşı (2012)	295
hlava	baş	1	Aşıklık/Aşk başa beladır müşkül iptiladır.	Yurtbaşı (2012)	255
hlava	baş	1	Aşk başta karar etse akıl firar eder.	Yurtbaşı (2012)	255
hlava	baş	1	Aslan kuyruğuyla oynamak kendi başına iş açmaya çabalamaktır.	Yurtbaşı (2012)	92
hlava	baş	1	ateşi başına vurmak	TDK	D
hlava	baş	1	Ava gelmez kuş olmaz, başa gelmez iş olmaz.	TDK	A
hlava	baş	1	Avrat malı başa tokmaktır.	Yurtbaşı (2012)	264
hlava	baş	2	Ayağa değmedik / ayak almadık taş olmaz (, başa gelmedik iş olmaz).	Yurtbaşı (2012)	43; 250
hlava	baş	2	Ayağı yürüten baştır.	TDK	A
hlava	baş	2	Ayağın sığmayacağı yere baş sokulmaz.	Yurtbaşı (2012)	250
hlava	baş	3	Ayağına bakma başına bak, yüzüne bakma işine bak.	Yurtbaşı (2012)	103
hlava	baş	2	Ayağında donu yok, fesleğen ister/takar başına.	Yurtbaşı (2012)	63
hlava	baş	3	Ayağını sıcak tut, başını serin, gönlünü	Yurtbaşı	201

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			ferah tut düşünme derin.	(2012)	
hlava	baş	2	ayağının pabucunu başına giymek	TDK	D
hlava	baş	2	Ayak almadık taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.	TDK	A
hlava	baş	1	Ayakabbı dar olunca dünya geniş olmuş ne fayda? / dünya başa zindan olur.	Yurtbaşı (2012)	395
hlava	baş	2	ayaklar baş, başlar ayak olmak	TDK	D
hlava	baş	1	Az yaşa çok yaşa, akıbet gelir başa.	Yurtbaşı (2012)	131; 325
hlava	baş	1	Azıcık aşım kaygısız başım.	Yurtbaşı (2012)	70
hlava	baş	1	Azıcık aşım, ağrısız (kaygısız) başım.	TDK	A
hlava	baş	1	baharı başına vurmak	TDK	D
hlava	baş	1	Baht olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta.	Yurtbaşı (2012)	260
hlava	baş	1	Balığın başı taşa değmezse geri dönmez.	Yurtbaşı (2012)	331
hlava	baş	1	Balık ağa girdikten sonra akli başına gelir.	Yurtbaşı (2012)	242; 321
hlava	baş	1	Balık baştan avlanır.	Yurtbaşı (2012)	28
hlava	baş	1	Balık baştan kokar.	Yurtbaşı (2012)	73
hlava	baş	2	Bana benden olur her ne olursa başım rahat bulur dilim durursa.	Yurtbaşı (2012)	380
hlava	baş	1	baş (başı) çekmek	TDK	D
hlava	baş	2	Baş ağır gerek, kulak sağır.	TDK	A
hlava	baş	1	baş ağrıtmak	TDK	D
hlava	baş	2	Baş ayak, ayak baş oldu.	Yurtbaşı (2012)	44
hlava	baş	1	baş bağlamak	TDK	D
hlava	baş	1	Baş başa bağlı, baş da şeriata/padişaha.	Yurtbaşı (2012)	28
hlava	baş	1	baş başa bırakmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	baş başa olmak	TDK	D
hlava	baş	1	baş başa vermek	TDK	D
hlava	baş	1	Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz.	Yurtbaşı (2012)	6; 205
hlava	baş	1	baş bulmak	TDK	D
hlava	baş	1	baş çevirtmek	TDK	D
hlava	baş	2	Baş dille tartılır.	Yurtbaşı (2012)	380
hlava	baş	1	baş döndürmek	TDK	D
hlava	baş	1	baş edememek	TDK	D
hlava	baş	1	baş eğmek	TDK	D
hlava	baş	1	Baş eğmekle baş ağrımaz.	Yurtbaşı (2012)	66
hlava	baş	2	baş eldeyken	TDK	D
hlava	baş	1	baş etmek	TDK	D
hlava	baş	1	baş gelmek	TDK	D
hlava	baş	2	Baş gidince ayak payidar olmaz.	Yurtbaşı (2012)	28
hlava	baş	1	baş göstermek	TDK	D
hlava	baş	2	baş göz etmek	TDK	D
hlava	baş	2	baş göz olmak	TDK	D
hlava	baş	1	Baş kes, yaş kesme.	Yurtbaşı (2012)	11
hlava	baş	1	Baş kesenin başı olmaz.	Yurtbaşı (2012)	85
hlava	baş	1	baş kesmek	TDK	D
hlava	baş	2	baş kış vurmak	TDK	D
hlava	baş	1	baş koşmak	TDK	D
hlava	baş	2	Baş nereye giderse ayak da oraya gider.	Yurtbaşı (2012)	140
hlava	baş	1	Baş ol da eşek başı (soğan başı) ol.	TDK	A
hlava	baş	1	Baş ol da istersen soğan başı ol.	TDK	A

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	Baş ol da ne başı olursan ol.	Yurtbaşı (2012)	14
hlava	baş	1	Baş olan boş olmaz.	Yurtbaşı (2012)	28
hlava	baş	1	baş olmak	TDK	D
hlava	baş	1	Baş taşa vurmayınca akıl başa gelmez. / Başı taşa vurmadıkça akıl başa gelmez.	Yurtbaşı (2012)	4; 143
hlava	baş	1	baş üstünde tutmak	TDK	D
hlava	baş	1	baş üstünde yeri var	TDK	D
hlava	baş	1	baş vermek	TDK	D
hlava	baş	1	baş yakmak	TDK	D
hlava	baş	2	Baş yarılır börk/fes içinde, kol kırılır yen içinde.	Yurtbaşı (2012)	313
hlava	baş	1	Baş yastığı, baş derdini bilmez.	Yurtbaşı (2012)	313; 314
hlava	baş	1	baş yemek	TDK	D
hlava	baş	1	baş a baş gelmek (kalmak)	TDK	D
hlava	baş	1	Baş a gelen baş ta kalmaz.	Yurtbaşı (2012)	292
hlava	baş	1	Baş a gelen çekilir.	Yurtbaşı (2012)	133
hlava	baş	2	Baş a gelmedi ki ayak uslansın.	Yurtbaşı (2012)	142
hlava	baş	1	baş a gelmek	TDK	D
hlava	baş	1	Baş a gelmeyince bilinmez.	Yurtbaşı (2012)	143
hlava	baş	1	baş a güreşmek	TDK	D
hlava	baş	1	baş a vermek	TDK	D
hlava	baş	1	Baş a yazılan gelir.	TDK	A
hlava	baş	1	baş ı ağrımak	TDK	D
hlava	baş	1	baş ı bağlanmak	TDK	D
hlava	baş	1	baş ı belada olmak	TDK	D
hlava	baş	1	baş ı belaya girmek (uğramak)	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	Başı boş bırakmaya gelmez.	Yurtbaşı (2012)	222
hlava	baş	1	başı çatlamak	TDK	D
hlava	baş	1	başı dara düşmek	TDK	D
hlava	baş	1	başı daralmak	TDK	D
hlava	baş	1	başı darda kalmak	TDK	D
hlava	baş	1	başı derde girmek	TDK	D
hlava	baş	1	başı dik olmak	TDK	D
hlava	baş	1	başı dönmek	TDK	D
hlava	baş	1	başı göğze ermek (değmek)	TDK	D
hlava	baş	1	başı kazan gibi olmak	TDK	D
hlava	baş	1	başı nâra yanmak	TDK	D
hlava	baş	1	başı sıkılmak (sıkışmak)	TDK	D
hlava	baş	1	başı sıkıya gelmek	TDK	D
hlava	baş	1	başı taşla değmek	TDK	D
hlava	baş	1	başı tutmak	TDK	D
hlava	baş	1	başı üstünde yeri olmak	TDK	D
hlava	baş	1	başı yastığa düşmek	TDK	D
hlava	baş	2	başı yastık yüzü görmemek	TDK	D
hlava	baş	1	başı yerine gelmek	TDK	D
hlava	baş	2	başım gözüm üstüne	TDK	D
hlava	baş	1	başım ile beraber	TDK	D
hlava	baş	2	Başın ağrıdı kes kurtul, dişin ağrıdı çek kurtul.	Yurtbaşı (2012)	329
hlava	baş	1	Başın başı, başın da başı var.	Yurtbaşı (2012)	28
hlava	baş	1	Başın sağlığı dünya/dünyanın varlığı.	Yurtbaşı (2012)	201
hlava	baş	2	Başın sıkıntısını ayak çeker.	Yurtbaşı (2012)	377
hlava	baş	1	başına (...) gelmek	TDK	D
hlava	baş	1	başına balta kesilmek (olmak)	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	başına bela açmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına bela almak	TDK	D
hlava	baş	1	başına bela olmak (kesilmek)	TDK	D
hlava	baş	1	başına bir hâl gelmek	TDK	D
hlava	baş	1	başına çalsın!	TDK	D
hlava	baş	1	başına çıkarmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına dert açmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına devlet (talih) kuşu konmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına dikmek	TDK	D
hlava	baş	1	başına dolamak	TDK	D
hlava	baş	1	başına dünyanın belasını sarmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına geçirmek	TDK	D
hlava	baş	1	Başına gelen başmakçdır.	Yurtbaşı (2012)	143
hlava	baş	1	başına güneş geçmek	TDK	D
hlava	baş	1	başına iş açmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına iş çıkarmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına iş çıkmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına kakmak (kakınç etmek)	TDK	D
hlava	baş	2	başına kan çıkmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına karalar bağlamak	TDK	D
hlava	baş	1	başına taç etmek	TDK	D
hlava	baş	1	başına taş düşmek (yağmak)	TDK	D
hlava	baş	2	başına vur, ağzından lokmasını al	TDK	D
hlava	baş	1	başına vurmak	TDK	D
hlava	baş	1	başına yıkmak	TDK	D
hlava	baş	1	başında kavak yeli esmek	TDK	D
hlava	baş	1	başında paralansın	TDK	D
hlava	baş	1	başında torbası eksik	TDK	D
hlava	baş	1	başından almak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	başından aşağı kaynar sular dökülmek	TDK	D
hlava	baş	1	başından atmak	TDK	D
hlava	baş	1	Başından büyük işe girişme.	Yurtbaşı (2012)	155
hlava	baş	1	başından büyük işlere girişmek (kalkışmak)	TDK	D
hlava	baş	1	başından geçmek	TDK	D
hlava	baş	1	başından korkmak	TDK	D
hlava	baş	1	başından savmak	TDK	D
hlava	baş	1	Başını acemi berbere teslim eden cebinden pamuğu eksik etmez (etmesin).	TDK	A
hlava	baş	1	başını ağrıtmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını alıp gitmek	TDK	D
hlava	baş	1	başını ateşlere yakmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını bağlamak	TDK	D
hlava	baş	1	başını belaya sokmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını bir yere bağlamak	TDK	D
hlava	baş	1	başını boş bırakmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını çıkarmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını derde sokmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını dik tutmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını dinlemek	TDK	D
hlava	baş	1	başını döndürmek	TDK	D
hlava	baş	1	başını duman almak	TDK	D
hlava	baş	1	başını ezmek	TDK	D
hlava	baş	2	başını gözünü yarmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını kaldırmamak (kaldıramamak)	TDK	D
hlava	baş	1	başını kaşımaya (kaşıyacak) vakti olmamak	TDK	D
hlava	baş	1	Başını kestirir, sözünden dönmez.	Yurtbaşı (2012)	331
hlava	baş	2	başını koltuğunun altına almak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	başını kurtarmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını ortaya koymak	TDK	D
hlava	baş	1	Başını sallar hayvan ki torba düşmeye.	Yurtbaşı (2012)	66
hlava	baş	1	başını taştan taşla vurmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını uçurmak	TDK	D
hlava	baş	1	başını vermek	TDK	D
hlava	baş	1	başını yakmak	TDK	D
hlava	baş	1	başının çaresine bakmak	TDK	D
hlava	baş	1	başının derdine düşmek	TDK	D
hlava	baş	2	başının gözünün sadakası	TDK	D
hlava	baş	1	başsız bırakmak	TDK	D
hlava	baş	1	başsız kalmak	TDK	D
hlava	baş	1	başta (başında) bulunmak	TDK	D
hlava	baş	2	Başta akıl olmayınca kafa neylesin.	Yurtbaşı (2012)	423
hlava	baş	1	başta gelmek	TDK	D
hlava	baş	1	başta gitmek	TDK	D
hlava	baş	1	başta taşımak	TDK	D
hlava	baş	1	baştan aşmak	TDK	D
hlava	baş	1	baştan çıkarmak	TDK	D
hlava	baş	1	baştan çıkmak	TDK	D
hlava	baş	1	baştan kara etmek	TDK	D
hlava	baş	1	baştan kara gitmek	TDK	D
hlava	baş	1	Bayram geçtikten sonra kınayı başıma çal.	Yurtbaşı (2012)	242
hlava	baş	1	Ben toprağa baş koyduktan sonra taş taş üstünde kalmasın.	Yurtbaşı (2012)	345
hlava	baş	1	Berber berbere benzer, ama başın Allah'a emanet.	Yurtbaşı (2012)	398
hlava	baş	1	Besmelesiz çıkma yola, başa gelir türlü bela.	Yurtbaşı (2012)	36

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	Biberin acısı başı yukarı olanlarıdır.	Yurtbaşı (2012)	285
hlava	baş	2	Bilinmedik aş ya karın ağrıtır ya baş.	Yurtbaşı (2012)	143
hlava	baş	1	Bir baş soğan bir kazanı kokutur.	Yurtbaşı (2012)	73
hlava	baş	1	Bir başa bir gömlek yeter.	Yurtbaşı (2012)	70
hlava	baş	2	Bir başa bir göz yeter.	TDK	A
hlava	baş	1	bir baştan (uçtan) bir başa (uca)	TDK	D
hlava	baş	1	Bir değirmene iki taş ister, bir haneye bir baş ister.	Yurtbaşı (2012)	208
hlava	baş	1	bir işi başından kesmek	TDK	D
hlava	baş	2	Bir sürçen atın başı kesilmez / ayağını kesmezler.	Yurtbaşı (2012)	228
hlava	baş	2	Bizim gelin bizden kaçır, tutar ellere başını açar.	TDK	A
hlava	baş	1	bok yedi başı	TDK	D
hlava	baş	1	Boş başağın başı dik olur.	TDK	A
hlava	baş	1	Böyle başa böyle tıraş.	Yurtbaşı (2012)	356
hlava	baş	2	Bükemediğin eli öp, başına koy.	Yurtbaşı (2012)	66
hlava	baş	1	Büyük başın büyük derdi olur.	Yurtbaşı (2012)	29
hlava	baş	1	Büyük başın derdi büyük olur.	Yurtbaşı (2012)	184
hlava	baş	1	Büyük söyleme başına gelir.	Yurtbaşı (2012)	64
hlava	baş	1	can başına sıçramak	TDK	D
hlava	baş	1	can cana, baş başa	TDK	D
hlava	baş	1	Çerçi başındakini satar.	TDK	A
hlava	baş	1	çıbanın başını koparmak	TDK	D
hlava	baş	1	cinleri başına toplanmak (üşüşmek)	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	Çok azan başını yer.	Yurtbaşı (2012)	15
hlava	baş	1	Çok lakırdı baş ağrıtır.	Yurtbaşı (2012)	381
hlava	baş	1	Dağ başına harman yapma, savurursun yel için; sel önüne değirmen yapma, öğütürsün sel için.	TDK	A
hlava	baş	1	Dağ başına kış gelir, insanın başına iş gelir.	TDK	A
hlava	baş	1	Dağ başında duman, insan başında yaman eksik olmaz.	Yurtbaşı (2012)	370
hlava	baş	1	Dağ başından duman eksik olmaz.	Yurtbaşı (2012)	29
hlava	baş	1	Dağ başından duman, yiğit başından boran eksik olmaz.	Yurtbaşı (2012)	250
hlava	baş	1	dalgayı başa almak	TDK	D
hlava	baş	1	darısı ... başına (darısı başına)	TDK	D
hlava	baş	1	Dazlayan daza düşer, kel başlı kıza düşer.	Yurtbaşı (2012)	266
hlava	baş	1	Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan.	Yurtbaşı (2012)	255
hlava	baş	1	Deli ile çıkma yola başına getirir / başa gelir türlü bela.	Yurtbaşı (2012)	152
hlava	baş	1	Deliye taş atma, başını yarar.	Yurtbaşı (2012)	152
hlava	baş	1	ders başı etmek (yapmak)	TDK	D
hlava	baş	1	Dertsiz baş terkide gerek.	Yurtbaşı (2012)	371
hlava	baş	1	Dertsiz başını derde sokma.	Yurtbaşı (2012)	395
hlava	baş	1	dertsiz başını derde sokmak	TDK	D
hlava	baş	1	deve kuşu gibi başını kuma sokmak (gömmek)	TDK	D
hlava	baş	2	Dil ebsem (olsa) baş esen (esendir).	TDK	A
hlava	baş	2	Dil söyler saklanır, baş belasmı çeker.	Yurtbaşı	382

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
hlava	baş	2	Dil susmayınca baş esen olmaz.	Yurtbaşı (2012)	382
hlava	baş	2	Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim.	Yurtbaşı (2012)	382
hlava	baş	2	Dilini tutan başını kurtarır.	Yurtbaşı (2012)	353
hlava	baş	1	Doğru söyleyenin başı kel olur.	Yurtbaşı (2012)	401
hlava	baş	2	Dost başa, düşman ayağa bakar.	Yurtbaşı (2012)	162
hlava	baş	2	Dost evinde başın bağla, düşman evinde tırnağın kes.	Yurtbaşı (2012)	162
hlava	baş	1	dostlar başına	TDK	D
hlava	baş	1	dostlar başından ırak	TDK	D
hlava	baş	1	Dostun attığı taş baş yarmaz.	Yurtbaşı (2012)	163
hlava	baş	1	dünya başına dar olmak (gelmek)	TDK	D
hlava	baş	1	dünya başına yıkılmak	TDK	D
hlava	baş	1	Dünyada tasasız baş bostan korkuluğunda bulunur.	Yurtbaşı (2012)	371
hlava	baş	1	düşman başına	TDK	D
hlava	baş	1	Ecel geldi cihane, baş ağrısı bahane. / Neler geldi neler gitti cihane, ecel geldi baş ağrısı bahane.	Yurtbaşı (2012)	96; 97
hlava	baş	1	Eğilen baş kesilmez.	Yurtbaşı (2012)	285
hlava	baş	2	Eğilmeyen başın ayağı öpülür.	Yurtbaşı (2012)	285
hlava	baş	1	El el için ağlamaz, başıma kara bağlamaz.	Yurtbaşı (2012)	433
hlava	baş	2	el elde baş başta	TDK	D
hlava	baş	1	Ele attığın taş başını yarar.	Yurtbaşı (2012)	85
hlava	baş	2	elimi sallasam ellisi, başımı sallasam tellisi	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	Elin öldürdüğü yılanın başını ezme.	Yurtbaşı (2012)	404
hlava	baş	2	elini sallasa ellisi (başını sallasa tellisi)	TDK	D
hlava	baş	1	Er ol da baş yar.	Yurtbaşı (2012)	361
hlava	baş	1	Erine göre bağla başını, tencerene göre kaynat/pişir aşını.	Yurtbaşı (2012)	267
hlava	baş	1	Eşek kocamakla tavla başı olmaz.	TDK	A
hlava	baş	1	eteğini başına atmak (sarmak)	TDK	D
hlava	baş	1	Etme komşuna, gelir başına.	Yurtbaşı (2012)	86
hlava	baş	1	fare düşse başı yarılr	TDK	D
hlava	baş	1	Fayda zarar hesap başında belli olur.	Yurtbaşı (2012)	57
hlava	baş	1	Faydasız baş mezara yaraşır.	Yurtbaşı (2012)	166
hlava	baş	2	Fazla aş ya karın ağrıtır, ya baş.	Yurtbaşı (2012)	280
hlava	baş	2	Fukaranın başı ucunda durmaktan zenginin ayağı ucunda ölmek yeğdir.	Yurtbaşı (2012)	409
hlava	baş	1	Gailesiz baş yerin altında.	Yurtbaşı (2012)	371
hlava	baş	2	Gezenin kaşı şişer, oturanın başı.	Yurtbaşı (2012)	394
hlava	baş	3	Gönülsüz yenen aş ya karın ağrıtır ya baş.	Yurtbaşı (2012)	419
hlava	baş	1	Gülme mahrum komşuna, gelir başına.	Yurtbaşı (2012)	5
hlava	baş	1	Gürültü istemeyen kazancı (bakırcı) dükkânına girmez (hırkasını başına çeker).	TDK	A
hlava	baş	1	Güzelin başından çile eksik olmaz.	Yurtbaşı (2012)	34
hlava	baş	1	Hangi taş pekse (katıysa), başını ona vur.	TDK	A
hlava	baş	1	harı başına vurmak	TDK	D
hlava	baş	1	Hasım hasmı ateşe atar, dost başta tutar.	Yurtbaşı	163

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
hlava	baş	1	Hayır dile eşine/komşuna, hayır gele başına.	Yurtbaşı (2012)	179; 236
hlava	baş	1	Hekim kim? Başına gelen.	Yurtbaşı (2012)	143
hlava	baş	1	Hepsinin akıllısı beşikte başını sallar.	Yurtbaşı (2012)	423
hlava	baş	1	Her başın/Herkesin bir derdi var, değirmencinininki su.	Yurtbaşı (2012)	371
hlava	baş	1	her işin (şeyin) başı sağlık	TDK	D
hlava	baş	1	Her işin / Her şeyin başı sağlık.	Yurtbaşı (2012)	202
hlava	baş	1	Herkes başından korkar.	Yurtbaşı (2012)	148
hlava	baş	1	Herkes kendi başına buyruk.	Yurtbaşı (2012)	246
hlava	baş	1	hırkayı başına çekmek	TDK	D
hlava	baş	1	İğne deliğinden deve başı geçmez.	Yurtbaşı (2012)	251
hlava	baş	2	İki adam "Başında fesin yok" derse, elini başına çal.	Yurtbaşı (2012)	403
hlava	baş	2	İki el bir baş için(dir).	Yurtbaşı (2012)	120; 205
hlava	baş	1	İnsan başını kendi derde sokar.	Yurtbaşı (2012)	396
hlava	baş	1	İş anlatılıncaya kadar baş elden gider.	Yurtbaşı (2012)	242
hlava	baş	1	iş başa düşmek	TDK	D
hlava	baş	1	işin başı	TDK	D
hlava	baş	2	Isıramadığın/Bükemediğin/Yıkamadığın eli öp başına koy.	Yurtbaşı (2012)	286
hlava	baş	2	İstenmeyen aş, ya karın ağrıtır ya baş.	TDK	A
hlava	baş	1	İyi kötü geçit başında belli olur.	Yurtbaşı (2012)	404
hlava	baş	1	İyilik iki baştan olur.	Yurtbaşı	180

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
hlava	baş	1	kabak (birinin) başına (başında) patlamak	TDK	D
hlava	baş	1	Kadın kocasına göre baş bağlar.	Yurtbaşı (2012)	271
hlava	baş	2	Kalbine gelen başına gelmesin.	Yurtbaşı (2012)	148
hlava	baş	2	kan (kanı) başına çıkmak (sıçramak veya toplanmak)	TDK	D
hlava	baş	1	Karga öküzün başını kendi karı için bekler.	Yurtbaşı (2012)	206
hlava	baş	1	Karı ile çıkma yola, başına gelir türlü bela.	Yurtbaşı (2012)	428
hlava	baş	1	Kavga bizim yorganın başına imiş.	TDK	A
hlava	baş	2	Kavuk ayağa, mest başa giyilmez.	Yurtbaşı (2012)	251
hlava	baş	1	Kaynana pamuk ipliği olup raftan düşse gelinin başını yarar.	Yurtbaşı (2012)	272
hlava	baş	1	Keçinin uyuzu çeşmenin başından / pınarın gözünden içer suyunu.	Yurtbaşı (2012)	108
hlava	baş	2	Keçinin uyuzu çeşmenin başından / pınarın gözünden içer suyunu.	Yurtbaşı (2012)	108
hlava	baş	1	Keçinin yemediği ot başını ağrıtır.	Yurtbaşı (2012)	194
hlava	baş	1	Kedi yemediği otu yerse başı ağrır.	Yurtbaşı (2012)	143
hlava	baş	1	Kel başa şimşir tarak (yakışır ya)!	Yurtbaşı (2012)	252
hlava	baş	1	Kel başın tıraşı ne olacak.	Yurtbaşı (2012)	252
hlava	baş	1	Kel ilaç bilse kendi başına sürer.	Yurtbaşı (2012)	330
hlava	baş	1	Kelin medarı olsa kendi başına olur.	TDK	A
hlava	baş	1	Kendi başını bağlamayan gelin başı bağlayacak.	Yurtbaşı (2012)	206
hlava	baş	1	Kervan ters dönerse topal eşek baş olur.	Yurtbaşı	46

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
hlava	baş	1	Kesilen baş (bir daha) yerine konmaz/bitmez.	Yurtbaşı (2012)	242
hlava	baş	1	Kırk yılın başında bir gece hırsızlığa çıkacak olduk onda da ay akşamdan doğdu.	Yurtbaşı (2012)	261
hlava	baş	2	Kişi her bilmediğini ayağının altına alsın başı göğse erer.	Yurtbaşı (2012)	240
hlava	baş	2	Kişinin başına gelen ağzından çıkandır.	Yurtbaşı (2012)	383
hlava	baş	2	Kızın uzun saçlısı, tarlanın ufak taşlısı, öküzün başlısı makbuldür.	Yurtbaşı (2012)	274
hlava	baş	1	Kocana göre bağla başını, harcına göre pişir aşını.	TDK	A
hlava	baş	1	kömür başa vurmak	TDK	D
hlava	baş	1	Köpeğin iyisi leş başında, insanın iyisi iş başında.	Yurtbaşı (2012)	103
hlava	baş	1	Korkmuş kişiye koyun başı çift görünür.	Yurtbaşı (2012)	149
hlava	baş	1	korktuğu başına gelmek	TDK	D
hlava	baş	1	Kötülerin başı dertten kurtulmaz.	Yurtbaşı (2012)	32
hlava	baş	1	Küçük taş baş yarar.	Yurtbaşı (2012)	368
hlava	baş	1	Kurt uluya uluya başına bela getirir.	Yurtbaşı (2012)	384
hlava	baş	1	kuru başına kalmak	TDK	D
hlava	baş	3	Lokman hekim "Uzun ömür isteyen başı serin, kalbi ferah, ayağı sıcak tutmalı" demiş.	Yurtbaşı (2012)	202
hlava	baş	1	Mermer iyi taştan, iyilik iki baştan olur.	Yurtbaşı (2012)	180
hlava	baş	2	Mide derdin, perhiz devanın başıdır.	Yurtbaşı (2012)	202
hlava	baş	1	Muhabbet iki baştan olur.	Yurtbaşı (2012)	180

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	Ne dilersen eşine, o gelir başına.	Yurtbaşı (2012)	335
hlava	baş	1	Nefesin elverirse borazancı başı ol. / Nefesine güvenen borazancı başı olur.	Yurtbaşı (2012)	362-363
hlava	baş	1	öfkesi başına sıçramak (çıkmaq, vurmak)	TDK	D
hlava	baş	1	öpüp başına koymak	TDK	D
hlava	baş	1	Ortaklık öküzden başlı başına buzağı yeğdir.	Yurtbaşı (2012)	58
hlava	baş	1	Pek baş dik baştan yeğdir.	Yurtbaşı (2012)	286
hlava	baş	1	pişmiş tavuğun başına gelmemek	TDK	D
hlava	baş	1	Raftan sünger düşmüş, gelinin başını yarmış.	Yurtbaşı (2012)	275
hlava	baş	1	saat başı galiba!	TDK	D
hlava	baş	1	Sabreyle işine, hayır gelsin başına.	Yurtbaşı (2012)	300
hlava	baş	2	saç saça baş başa	TDK	D
hlava	baş	2	saç saça baş başa gelmek (dövüşmek)	TDK	D
hlava	baş	2	saçı başı ağarmak	TDK	D
hlava	baş	2	saçı başı birbirine karışmak	TDK	D
hlava	baş	2	saçına başına bakmadan	TDK	D
hlava	baş	2	saçını başını yolmak	TDK	D
hlava	baş	1	Sağ(lam) baş yastık istemez.	Yurtbaşı (2012)	202
hlava	baş	1	sandık başına gitmek	TDK	D
hlava	baş	1	Sarmısak içli dışlı, soğan yalnız başlı.	Yurtbaşı (2012)	116
hlava	baş	2	Şaşkın ördek başını bırakır, kışından dalar.	Yurtbaşı (2012)	153
hlava	baş	1	Sen dost kazan, düşman ocağın başından çıkar.	Yurtbaşı (2012)	164
hlava	baş	1	Şeytanla kabak ekenin kabak başına patlar.	TDK	A
hlava	baş	1	sıçan düşse başı yarılr	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	silah başı etmek	TDK	D
hlava	baş	1	Söz var, iş bitirir; söz var, baş yitirir.	Yurtbaşı (2012)	385
hlava	baş	1	Su başından kesilir.	Yurtbaşı (2012)	30
hlava	baş	1	suyu baştan (başından) kesmek	TDK	D
hlava	baş	1	suyun başı	TDK	D
hlava	baş	1	Tamah insanı baştan çıkarır.	Yurtbaşı (2012)	189
hlava	baş	1	Tatlı söz can azığı, acı söz baş kazığı.	Yurtbaşı (2012)	385
hlava	baş	1	Tatsız aş tuz neylesin, akılsız başa söz neylesin.	Yurtbaşı (2012)	8
hlava	baş	1	tavan başına çökmek (yıkılmak)	TDK	D
hlava	baş	1	Terziye "Göç" demişler, "iğnem başımda" demiş.	Yurtbaşı (2012)	287
hlava	baş	3	Tırnağın varsa başını kaşı.	TDK	A
hlava	baş	1	Ummadığın taş baş yarar.	Yurtbaşı (2012)	21
hlava	baş	1	üstündeki üstünde, başındaki başında	TDK	D
hlava	baş	1	üstünden başından akmak	TDK	D
hlava	baş	1	uykusu başına sıçramak	TDK	D
hlava	baş	1	Uykusuz baş yastık istemez.	Yurtbaşı (2012)	365
hlava	baş	1	Vakitsiz öten horozun başını keserler.	Yurtbaşı (2012)	392
hlava	baş	1	Varsa aşın rahattır başın yoksa aşın tehlikede başın.	Yurtbaşı (2012)	309
hlava	baş	1	Varsa eşin rahattır başın, yoksa eşin zordur işin.	Yurtbaşı (2012)	276
hlava	baş	2	Ver elindekini ellere, sonra vur başını Ak erlere.	Yurtbaşı (2012)	245
hlava	baş	1	Ya devlet başa, ya kuzgun leşe.	Yurtbaşı (2012)	262

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	baş	1	Yabancı kuşun başı kanadı altında olur.	TDK	D
hlava	baş	2	yalın ayak, başı kabak	TDK	D
hlava	baş	1	Yaman baş sahibine domuz güttürür.	Yurtbaşı (2012)	286
hlava	baş	1	Yaş kesen baş keser.	Yurtbaşı (2012)	13
hlava	baş	1	yaşı ne, başı ne?	TDK	D
hlava	baş	1	yaşını başını almak	TDK	D
hlava	baş	1	Yastık insanın başını çeker.	Yurtbaşı (2012)	365
hlava	baş	1	Yazın başı pişenin, kışın aşı pişer.	Yurtbaşı (2012)	121
hlava	baş	2	Yemeğin başı "Bismillah" ayağı "Elhamdülillah".	Yurtbaşı (2012)	128
hlava	baş	1	Yemin etsem başım ağrımaz.	TDK	A
hlava	baş	1	Yerinde tekdir baş ağrıtmaz.	Yurtbaşı (2012)	123
hlava	baş	1	Yigit başından devlet ırak değildir.	Yurtbaşı (2012)	121
hlava	baş	2	Yılan adamın topuğunu gözler, adam yılanın başını.	Yurtbaşı (2012)	320
hlava	baş	1	Yılanın başı ağrıyınca yolun ortasına çıkar.	Yurtbaşı (2012)	396
hlava	baş	1	Yılanın başı küçükken ezilir.	Yurtbaşı (2012)	37; 126
hlava	baş	1	yok devenin başı (pabucu veya nalı)	TDK	D
hlava	baş	1	Yüce dağ başı dumanlı olur.	Yurtbaşı (2012)	186
hlava	baş	2	yüreğinin başı sızlamak	TDK	D
tělo	beden	1	Ağaca balta vurmuşlar, "Sapı bedenimden" demiş.	Yurtbaşı (2012)	231
tělo	beden	1	Uyku geldi bedene, ne mutlu kalkıp gidene.	Yurtbaşı (2012)	365
bedra/pas	bel	1	(bir şey birinin) belini bükme	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
bedra/pas	bel	1	Ağır yükün altına girme belin incinir.	Yurtbaşı (2012)	154
bedra/pas	bel	1	bel bağlamak	TDK	D
bedra/pas	bel	1	bel kırmak	TDK	D
bedra/pas	bel	1	bel vermek	TDK	D
bedra/pas	bel	1	belden aşağı vurmak	TDK	D
bedra/pas	bel	1	beli açılmak	TDK	D
bedra/pas	bel	1	beli bükülmek	TDK	D
bedra/pas	bel	1	beli çökmek	TDK	D
bedra/pas	bel	1	belini doğrultmak	TDK	D
bedra/pas	bel	1	belini kırmak	TDK	D
bedra/pas	bel	1	belini vermek	TDK	D
bedra/pas	bel	2	bir ayak üstünde kırk yalanın belini bükmek	TDK	D
bedra/pas	bel	1	Yanşağın belini sağır bükür.	Yurtbaşı (2012)	386
mozek	beyin	1	Ağustosta beyni kaynayanın zemheride kazanı kaynar.	Yurtbaşı (2012)	118
mozek	beyin	1	beyin yıkamak	TDK	D
mozek	beyin	1	beyni atmak	TDK	D
mozek	beyin	1	beyni bulanmak	TDK	D
mozek	beyin	1	beyni karıncalanmak	TDK	D
mozek	beyin	1	beyni kaynamak	TDK	D
mozek	beyin	1	beyni sıçramak	TDK	D
mozek	beyin	1	beyni sulanmak	TDK	D
mozek	beyin	1	beyninde şimşekler çakmak	TDK	D
mozek	beyin	1	beyninden vurulmuşa dönmek	TDK	D
mozek	beyin	1	beynine girmek	TDK	D
mozek	beyin	1	beynine vurmak	TDK	D
mozek	beyin	1	beynini dağıtmak	TDK	D
mozek	beyin	1	beynini kemirmek	TDK	D
mozek	beyin	2	Boynu uzun beyni boş, tut kulağından çifte	Yurtbaşı	151

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			koş.	(2012)	
mozek	beyin	2	kan beynine sıçramak (çıkmak)	TDK	D
zâpěstî	bilek	1	Bileğin getirdiğini dilek getirmez.	Yurtbaşı (2012)	119
zâpěstî	bilek	1	bileğinde altın bileziği olmak	TDK	D
zâpěstî	bilek	1	bileğine güvenmek	TDK	D
zâpěstî	bilek	1	bileğinin hakkıyla (gücüyle, kuvvetiyle, zoruyla)	TDK	D
zâpěstî	bilek	1	bilek gibi	TDK	D
knír	bıyık	2	Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık. / Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.	Yurtbaşı (2012)	53
knír	bıyık	1	bıyığı (bıyıkları) terlemek	TDK	D
knír	bıyık	1	bıyığını balta kesmez olmak	TDK	D
knír	bıyık	1	bıyığını silmek	TDK	D
knír	bıyık	1	bıyık altından gülmek	TDK	D
knír	bıyık	1	bıyık bırakmak	TDK	D
knír	bıyık	1	bıyık burmak (bükmek)	TDK	D
knír	bıyık	2	bıyıkları ele almak	TDK	D
knír	bıyık	2	Ne sakala minnet, ne bıyığa.	Yurtbaşı (2012)	183
knír	bıyık	2	Sakal bıyığa denk olmayınca berber ne yapsın.	Yurtbaşı (2012)	253
hrdlo	boğaz	2	ağza tat, boğaza feryat	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	Allah açtığı boğazı aç bırakmaz.	Yurtbaşı (2012)	173
hrdlo	boğaz	1	boğaz açmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğaz boğaza gelmek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	Boğaz dokuz boğumdur (sözünü yutkuna yutkuna söyle).	Yurtbaşı (2012)	380
hrdlo	boğaz	1	boğaz durmaz	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğaz içinde kavga var	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğaz ola	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hrdlo	boğaz	1	boğaz olmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	2	Boğaz yediğini istemez de göz gördüğünü ister.	Yurtbaşı (2012)	188
hrdlo	boğaz	1	boğazı açılmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazı düşünmek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazı inmek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazı işlemek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazı kurumak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazına bir yumruk tıkanmak (gelip oturmak)	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazına dizilmek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazına durmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazına indirmek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazına kadar	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazına sarılmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazında düşünmek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazından artırmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazından geçmemek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazından kesmek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazını doyurmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazını sevmek	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazını sıkmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	boğazını yırtmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	Can boğazdan gelir.	Yurtbaşı (2012)	128
hrdlo	boğaz	2	canı ağzına (boğazına) gelmek	TDK	D
hrdlo	boğaz	2	dili boğazına akmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	Farzdan önce farz var, namazdan önce boğaz var.	Yurtbaşı (2012)	128
hrdlo	boğaz	2	hevesi kursağında (boğazında veya içinde) kalmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	Malın iyisi boğazdan geçer.	Yurtbaşı	410

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
hrdlo	boğaz	1	Miri malı balık kılçığıdır yutulmaz / balık kılçığı gibi boğazda kalır.	Yurtbaşı (2012)	80
hrdlo	boğaz	2	on parmağı boğazında olmak	TDK	D
hrdlo	boğaz	1	Sanatını hor gören(,) boğazına torba takar.	Yurtbaşı (2012)	344
hrdlo	boğaz	1	Şeytandan çok bilen yoktur, lanet halkası boğazına geçer.	Yurtbaşı (2012)	240
hrdlo	boğaz	2	Tilki ne kadar çevik is bir gün boğazı ele verir.	Yurtbaşı (2012)	89
hrdlo	boğaz	2	yüreği boğazına tıkanmak	TDK	D
krk	boyun	1	(bir şey birinin) boynunu aşmak	TDK	D
krk	boyun	1	Abdal abdala / Çingene çingeneye çatmayınca/çatmadıkça kasnak boyna geçmez.	Yurtbaşı (2012)	318; 319
krk	boyun	1	Allah herkesin falına bakar, boynuna takar.	Yurtbaşı (2012)	110
krk	boyun	1	Başak büyüdükçe boynunu eğer.	Yurtbaşı (2012)	214
krk	boyun	1	boynu armut sapına dönmek	TDK	D
krk	boyun	2	boynu kıldan ince olmak	TDK	D
krk	boyun	1	boynuna almak	TDK	D
krk	boyun	1	boynuna geçirmek	TDK	D
krk	boyun	1	boynunda kalmak	TDK	D
krk	boyun	1	boynunu uzatmak	TDK	D
krk	boyun	1	boynunu vurmak	TDK	D
krk	boyun	1	boyun bir karış uzadı	TDK	D
krk	boyun	1	boyun bükmek	TDK	D
krk	boyun	1	boyun eğmek	TDK	D
krk	boyun	1	boyun kesmek	TDK	D
krk	boyun	1	boyun kırmak	TDK	D
krk	boyun	1	boyun olmak	TDK	D
krk	boyun	1	boyun vermek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
krk	boyun	1	boyuna bosuna bakmadan	TDK	D
krk	boyun	1	boyunun ölçüsünü almak	TDK	D
krk	boyun	2	Davul birinin boynunda, tokmak bir başkasının elinde.	TDK	A
krk	boyun	1	Deveye "boynun eğri," demişler, "nerem doğru ki?" demiş.	Yurtbaşı (2012)	82
krk	boyun	1	Deveye burç gerek olursa boynunu uzatır.	TDK	A
krk	boyun	1	Deveye ot lazımsa boynunu uzatır.	Yurtbaşı (2012)	398
krk	boyun	1	Eğilen boynu vurmazlar.	Yurtbaşı (2012)	285
krk	boyun	2	Garip yiğidin dili kısa, boynu eğri olur.	Yurtbaşı (2012)	406
krk	boyun	1	İşine hor bakan boynuna torba takar.	TDK	A
krk	boyun	1	kadere boyun eğmek	TDK	D
krk	boyun	2	Kedinin boynuna ciğer asılmaz.	Yurtbaşı (2012)	399
krk	boyun	2	Kol kırılır boyuna yük olur.	Yurtbaşı (2012)	335
krk	boyun	1	Kul olan her şeye boyun eğer.	Yurtbaşı (2012)	349
krk	boyun	1	Kurda "Neden boynun kalın?" demişler, "İşimi kendim görürüm de ondan" demiş.	Yurtbaşı (2012)	400
krk	boyun	1	Yerine düşmeyen gelin yerine yerine, boyuna düşmeyen esvap sürüne sürüne eskir.	TDK	A
nos	burun	1	(bir işe) burnunu sokmak	TDK	D
nos	burun	1	(birini) burnundan yakalamak	TDK	D
nos	burun	1	(birinin) burnuna girmek	TDK	D
nos	burun	1	(birinin) burnundan ayrılmamak	TDK	D
nos	burun	2	Ağanın alını terlemedikçe/terlemezse ırgatın burnu kanamaz.	Yurtbaşı (2012)	28; 140
nos	burun	2	ağız burun birbirine karışmak	TDK	D
nos	burun	3	Ağızdan burun yakın, kardeşten karın	TDK	A

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			yakın.		
nos	burun	2	ağzı burnu yerinde	TDK	D
nos	burun	2	ağızına burnuna bulaştırmak	TDK	D
nos	burun	2	ağızından burnundan getirmek	TDK	D
nos	burun	2	ağızından girip burnundan çıkmak	TDK	D
nos	burun	2	ağızını burnunu çarşamba pazarına (çanağına) çevirmek	TDK	D
nos	burun	2	ağızını burnunu dağıtmak (kırmak, parçalamak)	TDK	D
nos	burun	2	Atta karın, yiğitte burun.	TDK	A
nos	burun	1	Azrail'le burun buruna gelmek	TDK	D
nos	burun	1	Başını sallar hayvan ki torba düşmeye.	Yurtbaşı (2012)	65
nos	burun	1	burnu (bile) kanamamak	TDK	D
nos	burun	1	Burnu büyük olanın aklı küçük olur.	Yurtbaşı (2012)	64
nos	burun	1	burnu büyümek	TDK	D
nos	burun	2	burnu çenesine değmek	TDK	D
nos	burun	1	burnu Kafdağı'na çıkmak (varmak)	TDK	D
nos	burun	1	burnu Kafdağı'nda (olmak)	TDK	D
nos	burun	1	burnu kırılmak	TDK	D
nos	burun	1	burnu sızlamak	TDK	D
nos	burun	1	burnu sürtülmek	TDK	D
nos	burun	1	burnu yere düşse almaz	TDK	D
nos	burun	1	burnuna karıncalar dolmak	TDK	D
nos	burun	1	burnuna koymak	TDK	D
nos	burun	1	burnunda tütme	TDK	D
nos	burun	1	burnundan (fitil fitil) gelmek	TDK	D
nos	burun	1	burnundan düşen bin parça olmak	TDK	D
nos	burun	1	burnundan gelmek	TDK	D
nos	burun	1	burnundan getirmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
nos	burun	2	burnundan kıl aldırmmamak	TDK	D
nos	burun	1	burnundan solumak	TDK	D
nos	burun	1	burnunu çekmek	TDK	D
nos	burun	1	burnunu kırmak	TDK	D
nos	burun	1	burnunu sıksan canı çıkacak	TDK	D
nos	burun	1	burnunu sürtmek	TDK	D
nos	burun	1	burnunun dibine sokulmak	TDK	D
nos	burun	1	burnunun dikine (doğrusuna) gitmek	TDK	D
nos	burun	1	burnunun direği kırılmak (düşmek)	TDK	D
nos	burun	1	burnunun direği sızlamak	TDK	D
nos	burun	1	burnunun direğini kırmak	TDK	D
nos	burun	1	burnunun ucundan ötesini (ilerisini) görmemek	TDK	D
nos	burun	1	burnunun ucunu görmemek	TDK	D
nos	burun	1	burnunun yeli harman savurmak	TDK	D
nos	burun	1	burnunun yeli kırılmak	TDK	D
nos	burun	1	burun bükme	TDK	D
nos	burun	1	burun buruna gelmek	TDK	D
nos	burun	1	burun kıvrırmak	TDK	D
nos	burun	1	burun şişirmek	TDK	D
nos	burun	1	burun yapmak	TDK	D
nos	burun	1	Hımhımla burunsuz, birbirinden uğursuz.	Yurtbaşı (2012)	229
nos	burun	1	Kılavuzu karga olanın burnu pislikten/boktan olmaz.	Yurtbaşı (2012)	7
nos	burun	3	Kulaktan burun yakın, kardeşten karın yakın.	Yurtbaşı (2012)	274
nos	burun	1	ölümle burun buruna gelmek	TDK	D
prdel	büzük	1	büzük ister	TDK	D
prdel	büzük	1	İşkilli büzük dingilder.	TDK	A
obličej	çehre	1	Adam olana tazir ne hacet, çehre ile bakmak elverir.	Yurtbaşı (2012)	122

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
obličej	çehre	1	çehre almak	TDK	D
obličej	çehre	1	çehre etmek	TDK	D
obličej	çehre	1	çehresi bozulmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	(birinin) çenesini açtırmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	(birinin) çenesini bıçak açmamak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	alt çenesi oynamak	TDK	D
brada/çelist	çene	2	burnu çenesine değmek	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çene çalmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çene patlatmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çene yarışına girmek	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çene yarıştırmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çene yetiştirmek	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çene yormak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesi açılmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesi atmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesi durmamak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesi düşmek	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesi kilitlenmek	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesi oynamak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesine vurmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesini açmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesini bağlamak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesini dağıtmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesini kapatmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesini tutmak	TDK	D
brada/çelist	çene	1	çenesinin bağı çözülmek	TDK	D
brada/çelist	çene	1	Zengin malı fakirin/züğürdün çenesini yorar.	Yurtbaşı (2012)	310; 414
játra/plíce	ciğer	1	(birinin) ciğerine işlemek	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	(birinin) ciğerini okumak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
játra/plíce	ciğer	1	(birinin) ciğerini sökmek	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	(birinin) ciğerini yakmak	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	(birinin) ciğerinin içini bilmek	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	Avrat tuz dedi mi ciğeri cız der.	TDK	A
játra/plíce	ciğer	1	ciğer kebab olmak	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	ciğeri beş (on) para etmemek	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	ciğeri parçalanmak	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	ciğeri sızlamak	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	ciğeri yanmak	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	ciğerimin köşesi	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	ciğerine oturmak	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	ciğerini (delip) delmek (geçmek)	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	ciğerleri bayram etmek	TDK	D
játra/plíce	ciğer	2	Çingene ciğer pişirir, yemeden karnını şişirir.	Yurtbaşı (2012)	278
játra/plíce	ciğer	1	Eşek at olmaz, ciğer et olmaz.	TDK	A
játra/plíce	ciğer	1	kedi ciğere bakar gibi bakmak (süzme veya seyretmek)	TDK	D
játra/plíce	ciğer	1	Kedi ciğere yetişemezse "bugün oruçtur" dermiş.	Yurtbaşı (2012)	419
játra/plíce	ciğer	1	Kedi uzanamadığı ciğere "mundar" der.	Yurtbaşı (2012)	137
játra/plíce	ciğer	2	Kedinin boynuna ciğer asılmaz.	Yurtbaşı (2012)	399
játra/plíce	ciğer	1	kediye peynir (ciğer) ısmarlamak	TDK	D
penis	çük	1	Görmemişin oğlu olmuş, çekmiş çükünü koparmış.	Yurtbaşı (2012)	152
patro	damak	2	dili damağına yapışmak (dili damağı kurumak)	TDK	D
žíla	damar	1	(birinin) can damarına basmak	TDK	D
žíla	damar	1	(birinin) damarını bulmak	TDK	D
žíla	damar	1	Ak şeker kara şeker, bir damarı soya çeker.	Yurtbaşı (2012)	47

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
žíla	damar	2	Akacak kan damarda durmaz.	Yurtbaşı (2012)	110
žíla	damar	2	alın damarı çatlamış	TDK	D
žíla	damar	1	ar damarı çatlamış	TDK	D
žíla	damar	1	can damarından yakalamak	TDK	D
žíla	damar	1	cin damarına basmak	TDK	D
žíla	damar	2	Damara göre kan alınır.	Yurtbaşı (2012)	356
žíla	damar	1	damardan girmek	TDK	D
žíla	damar	1	damarı (damarları) kabarmak	TDK	D
žíla	damar	1	damarı kurusun!	TDK	D
žíla	damar	1	damarı tutmak	TDK	D
žíla	damar	1	damarına (damarlarına) işlemek	TDK	D
žíla	damar	1	damarına basmak	TDK	D
žíla	damar	1	damarına çekmek	TDK	D
žíla	damar	1	damarına girmek	TDK	D
žíla	damar	2	Her damardan kan alınmaz.	Yurtbaşı (2012)	23-24; 115
žíla	damar	1	Her şey damarına çeker.	Yurtbaşı (2012)	37
žíla	damar	1	Herkesin bir delilik damarı vardır.	Yurtbaşı (2012)	47; 153
žíla	damar	1	İnsan çeşit çeşit, yer damar damar.	Yurtbaşı (2012)	116
žíla	damar	2	kan alacak damarı bilmek	TDK	D
kûže	deri	2	Adamın eti yenmez, derisi giyilmez, tatlı dilinden başka nesi var?	Yurtbaşı (2012)	47
kûže	deri	1	Avradı eri saklar, peyniri deri.	Yurtbaşı (2012)	264
kûže	deri	2	bir deri bir kemik (kalmak)	TDK	D
kûže	deri	1	Bir tilkinin derisi iki defa soyulmaz.	Yurtbaşı (2012)	250

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
kůže	deri	2	derisi kemiklerine yapışmak	TDK	D
kůže	deri	1	derisine sığmaz	TDK	D
kůže	deri	1	derisini yüzmek	TDK	D
kůže	deri	1	Deve ölürse derisi eşeğe yük olur.	Yurtbaşı (2012)	435
kůže	deri	1	Devenin derisi / silkintisi eşeğe yük olur.	Yurtbaşı (2012)	436
kůže	deri	1	Domuz derisi post olmaz eski düşman dost olmaz.	TDK	A
kůže	deri	1	eşek derisi gibi	TDK	D
kůže	deri	2	İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez, tatlı dilinden başka nesi var.	Yurtbaşı (2012)	383
kůže	deri	1	İt derisinden post olmaz.	TDK	A
kůže	deri	2	İt dişi, domuz derisi.	Yurtbaşı (2012)	319
kůže	deri	1	Soğuk "kırk kat keçe, ben ondan geçe bir kat deri, ben ondan geri" demiş.	Yurtbaşı (2012)	407
kůže	deri	1	Söz dediğin yaş deridir, nereye çekersen oraya gider.	TDK	A
kůže	deri	1	Tabak sevdiği deriyi taştan taşa (yerden yere) çalar.	TDK	A
kůže	deri	3	yüz surat davul derisi (mahkeme duvarı)	TDK	D
kůže	deri	2	yüzünün derisi kalın	TDK	D
kůže	deri	2	yüzünün derisi yere geçmek	TDK	D
jazyk	dil	1	(birinde) dil bir karış	TDK	D
jazyk	dil	1	(birine) dil çıkarmak	TDK	D
jazyk	dil	2	(birinin) ağzını dilini bağlamak	TDK	D
jazyk	dil	1	(birinin) diline düşmek	TDK	D
jazyk	dil	1	(birinin) dilini bağlamak	TDK	D
jazyk	dil	1	Acele etme, dilini ısıtırsın.	Yurtbaşı (2012)	197
jazyk	dil	2	Adamın eti yenmez, derisi giyilmez, tatlı dilinden başka nesi var?	Yurtbaşı (2012)	47

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
jazyk	dil	2	ağız dil vermemek / dil ağız vermemek	TDK	D
jazyk	dil	2	ağız dili (ağız) kurumak	TDK	D
jazyk	dil	2	ağız dili bağlanmak	TDK	D
jazyk	dil	2	ağız dili tutulmak	TDK	D
jazyk	dil	2	ağız var dili yok	TDK	D
jazyk	dil	3	Ağızında dili olmayanın kediler başını oyar.	Yurtbaşı (2012)	379
jazyk	dil	2	Ağızındaki dili hapseyle.	Yurtbaşı (2012)	379
jazyk	dil	1	Arpa unun / Buğday ekmeğın yoksa buğday/tatlı dilin de mi yok?	Yurtbaşı (2012)	307
jazyk	dil	2	Bana benden olur her ne olursa başım rahar bulur dilim durursa.	Yurtbaşı (2012)	380
jazyk	dil	2	Baş dille tartılır.	Yurtbaşı (2012)	380
jazyk	dil	1	Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz).	TDK	A
jazyk	dil	2	Bir ağızdan çıkıp (çıkan) bin dile (ağıza) yayılır.	TDK	A
jazyk	dil	1	Borçlunun dili kısa gerek.	Yurtbaşı (2012)	40
jazyk	dil	1	Buğday ekmeğın yoksa buğday dilin de mi yok?	Yurtbaşı (2012)	381
jazyk	dil	1	Bülbülün çektiğı hep dili belasıdır.	Yurtbaşı (2012)	381
jazyk	dil	1	Büyük acıların dili olmaz/sesi duyulmaz.	Yurtbaşı (2012)	377
jazyk	dil	1	Değirmeni su döndürür, insanı dil.	Yurtbaşı (2012)	381
jazyk	dil	1	Delinin diline perhizi yok.	Yurtbaşı (2012)	381
jazyk	dil	3	Delinin yüreğı ağızında, akıllının dili yüreğindedir.	Yurtbaşı (2012)	152
jazyk	dil	1	dil (diller) dökmek	TDK	D
jazyk	dil	1	Dil adamı beyan eder.	Yurtbaşı	381

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
jazyk	dil	2	Dil ağrıyan dişe gider.	Yurtbaşı (2012)	371
jazyk	dil	2	Dil ebsem (olsa) baş esen (esendir).	TDK	A
jazyk	dil	2	Dil ile düğümlenen dişe çözülmez.	Yurtbaşı (2012)	316
jazyk	dil	1	Dil kılıçtan çabuk öldürür.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	1	Dil kılıçtan keskindir.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	1	dil otu yemek	TDK	D
jazyk	dil	2	Dil söyler saklanır, baş belasmı çeker.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	2	Dil susmayınca baş esen olmaz.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	1	dil tutmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dil uzatmak	TDK	D
jazyk	dil	1	Dil var bal getirir, dil var bela.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	2	Dil yüreğin açığını söyler.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	1	dilden düşmez olmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dilden düşürmemek	TDK	D
jazyk	dil	2	Dilden gelen elden gelmez.	Yurtbaşı (2012)	418
jazyk	dil	2	Dilden gelen elden gelse, her fukara padişah olur.	Yurtbaşı (2012)	418
jazyk	dil	1	dile (dillere) düşmek	TDK	D
jazyk	dil	1	dile dolamak	TDK	D
jazyk	dil	2	Dile gelen ele gelir.	Yurtbaşı (2012)	419
jazyk	dil	1	dile gelmek	TDK	D
jazyk	dil	1	dile getirmek	TDK	D
jazyk	dil	1	dile vermek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
jazyk	dil	1	dili (başka bir dile) çalmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dili (dilin) döndüğü kadar	TDK	D
jazyk	dil	1	dili açılmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dili ağırlaşmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dili alışmak	TDK	D
jazyk	dil	1	Dili belasıdır bülbülün kafes.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	1	dili bir karış (olmak)	TDK	D
jazyk	dil	1	dili bir karış dışarı çıkmak (sarkmak)	TDK	D
jazyk	dil	2	dili boğazına akmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dili çözölmek	TDK	D
jazyk	dil	2	dili damağına yapışmak (dili damağı kurumak)	TDK	D
jazyk	dil	1	dili dolaşmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dili dönmek	TDK	D
jazyk	dil	1	dili durmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dili durmamak	TDK	D
jazyk	dil	2	dili ensesinden çekilsin!	TDK	D
jazyk	dil	1	dili kılıçtan keskin	TDK	D
jazyk	dil	1	dili kurusun!	TDK	D
jazyk	dil	1	Dili olsa da söylese (anlatsa).	TDK	A
jazyk	dil	1	dili pabuç kadar	TDK	D
jazyk	dil	1	dili sürçmek	TDK	D
jazyk	dil	1	dili tutulmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dili uzamak	TDK	D
jazyk	dil	1	dili varmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dili yanmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dilim dilim etmek	TDK	D
jazyk	dil	2	Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	1	Dilim, bana giyidir kilim.	Yurtbaşı	382

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
jazyk	dil	1	Dilin cirmi küçük, cürmü büyük.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	2	Dilin kemiği yok bildiğini söyler.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	2	Dilin kemiği yok, ama kemiği kırar.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	2	Dilin kemiği yok, nereye çevirsen oraya döner.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	2	dilinde tüy bitmek	TDK	D
jazyk	dil	1	dilinden anlamak	TDK	D
jazyk	dil	1	dilinden düşürmemek	TDK	D
jazyk	dil	1	dilinden kurtulamamak	TDK	D
jazyk	dil	1	diline dolamak (takmak)	TDK	D
jazyk	dil	1	diline kira istemek	TDK	D
jazyk	dil	1	diline pelesenk etmek	TDK	D
jazyk	dil	1	diline sağlam olmak	TDK	D
jazyk	dil	1	diline sağlık	TDK	D
jazyk	dil	1	diline virt etmek	TDK	D
jazyk	dil	1	dilini değdirmemek	TDK	D
jazyk	dil	1	Dilini eşek arısı soksun.	TDK	A
jazyk	dil	1	dilini kedi (fare) mi yedi?	TDK	D
jazyk	dil	1	dilini kesmek (kesip oturmak)	TDK	D
jazyk	dil	1	dilini tutamamak	TDK	D
jazyk	dil	2	Dilini tutan başını kurtarır.	Yurtbaşı (2012)	353
jazyk	dil	1	dilini tutmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dilini yutmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dilinin altında bir şey olmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dilinin altındaki baklayı çıkarmak	TDK	D
jazyk	dil	1	dilinin cezasını (belasını) çekmek (bulmak)	TDK	D
jazyk	dil	1	dilinin ucuna gelmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
jazyk	dil	1	dilinin ucunda	TDK	D
jazyk	dil	1	dilinin ucuyla	TDK	D
jazyk	dil	1	diliyle sokmak	TDK	D
jazyk	dil	1	diliyle tutulmak (yakalanmak)	TDK	D
jazyk	dil	2	Dille düğümlenen, dişle çözülmez.	TDK	A
jazyk	dil	1	dillerde dolaşmak (gezmek)	TDK	D
jazyk	dil	1	dillere destan olmak	TDK	D
jazyk	dil	1	Dilsiz de olsa kamil bellidir.	Yurtbaşı (2012)	423
jazyk	dil	1	Dilsizin dilinden anası anlar.	Yurtbaşı (2012)	297
jazyk	dil	2	El elden kalmaz, dil dilden kalmaz.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	2	El uzatılan yere dil uzatılmaz.	Yurtbaşı (2012)	182
jazyk	dil	2	El yarası unulur/geçer dil yarası ulumaz/geçmez.	Yurtbaşı (2012)	382
jazyk	dil	2	Elinden gelmezse, bari dilinden gelsin.	Yurtbaşı (2012)	308
jazyk	dil	3	Elle tutulur gözle görülür (dille anlatılır).	TDK	A
jazyk	dil	2	Garip yiğidin dili kısa, boynu eğri olur.	Yurtbaşı (2012)	406
jazyk	dil	1	Gider kılıç yarası, gitmez dil yarası.	Yurtbaşı (2012)	383
jazyk	dil	2	Güzel kuş elde gezer, güzel hanım dilde gezer.	Yurtbaşı (2012)	34
jazyk	dil	1	Herkesin çektiği kendi dili belasıdır.	Yurtbaşı (2012)	383
jazyk	dil	2	İki kulak bir dil için.	Yurtbaşı (2012)	383
jazyk	dil	1	İnsan ne bulursa dilinden bulur.	Yurtbaşı (2012)	383
jazyk	dil	1	İnsan ne çekerse dilinden çeker.	Yurtbaşı (2012)	383

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
jazyk	dil	2	İnsanın eti yenmez, derisi giyilmez, tatlı dilinden başka nesi var.	Yurtbaşı (2012)	383
jazyk	dil	1	Kadının zoru diline kuvvet.	Yurtbaşı (2012)	383
jazyk	dil	1	Kişinin çektiği dili belasıdır.	Yurtbaşı (2012)	383
jazyk	dil	2	Kör/Kesmez bıçak ele yavuz iş bilmeyen avrat dile yavuz.	Yurtbaşı (2012)	362
jazyk	dil	1	küçük dilini yutmak	TDK	D
jazyk	dil	1	kürek kadar dili olmak	TDK	D
jazyk	dil	2	Mecliste dilini sofrada elini kısa tut.	Yurtbaşı (2012)	385
jazyk	dil	1	Od ile su, dilsiz yağıdır.	TDK	D
jazyk	dil	1	Öküzü boynuzundan insanı diliyle tutarlar.	Yurtbaşı (2012)	385
jazyk	dil	1	ona buna dil uzatmak	TDK	D
jazyk	dil	1	pabuç kadar dili olmak	TDK	D
jazyk	dil	1	Rahat isteyen sağır, kör, dilsiz olmalıdır.	Yurtbaşı (2012)	302
jazyk	dil	2	Sofrada elini, mecliste dilini kısa tut.	Yurtbaşı (2012)	192
jazyk	dil	1	Tatlı dil çok adam aldatır.	Yurtbaşı (2012)	101
jazyk	dil	1	Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.	Yurtbaşı (2012)	385
jazyk	dil	3	Tatlı dil, güler yüz, düşmanın kolunu büker.	Yurtbaşı (2012)	101
jazyk	dil	1	Yavru kuşun dilinden anası anlar.	Yurtbaşı (2012)	52
loket	dirsek	1	dirsek çevirmek	TDK	D
loket	dirsek	1	dirsek çürütmek	TDK	D
zub	diş	1	(bir şey) dişe dokunur (olmak)	TDK	D
zub	diş	1	(birini) dişine kestirmek	TDK	D
zub	diş	1	(birinin) dişini sökmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
zub	diş	1	Allah yaparsa işini, mermerde geçirir dişini; Allah yapmazsa işini, muhallebide kırar dişini.	Yurtbaşı (2012)	176
zub	diş	1	Avradın küçüğün al, işsiz çıktı bahtına, dişsiz çıktı bahtına.	Yurtbaşı (2012)	264
zub	diş	1	Baba koruk / Babası ekşi elma yer, oğlunun dişi kamaşır.	Yurtbaşı (2012)	296
zub	diş	1	Bahşiş/Beleş/Hediye/Beyin verdiği atın dişine/yaşına/dizginine yularına bakılmaz.	Yurtbaşı (2012)	169; 183
zub	diş	2	Başın ağrıdı kes kurtul, dişin ağrıdı çek kurtul.	Yurtbaşı (2012)	329
zub	diş	1	canını dişine almak (takmak)	TDK	D
zub	diş	1	Dede koruk yer, torununun dişi kamaşır.	Yurtbaşı (2012)	296
zub	diş	1	deve dişi gibi	TDK	D
zub	diş	2	Dil ağrıyan dişe gider.	Yurtbaşı (2012)	371
zub	diş	2	Dil ile düğümlenen dişle çözülmez.	Yurtbaşı (2012)	316
zub	diş	2	Dille düğümlenen, dişle çözülmez.	TDK	A
zub	diş	1	Diş ne kadar güzel olsa ağrıyınca çıkarılır.	Yurtbaşı (2012)	330
zub	diş	1	dişe dokunmak	TDK	D
zub	diş	2	dişinden tırnağından artırmak	TDK	D
zub	diş	1	dişine göre	TDK	D
zub	diş	1	dişine vurmak	TDK	D
zub	diş	1	dişini sıkmak	TDK	D
zub	diş	2	dişini tırnağına takmak	TDK	D
zub	diş	1	dişinin kovuğuna bile gitmemek	TDK	D
zub	diş	1	Dişleri döküldü, çoluk çocuğun maskarası oldu.	Yurtbaşı (2012)	9
zub	diş	1	dişleri dökülmek	TDK	D
zub	diş	2	dişli tırnaklı	TDK	D
zub	diş	2	dişten tırnaktan artırmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
zub	diş	2	Göze göz, dişe diş.	Yurtbaşı (2012)	337
zub	diş	1	Hanımın hışmı gelince oklavalar tıkır tıkır, beyin hışmı gelince dişler takır takır.	Yurtbaşı (2012)	270
zub	diş	1	Isıracak it diş göstermez.	Yurtbaşı (2012)	24
zub	diş	1	Isırmayacaksan dişini gösterme.	Yurtbaşı (2012)	383
zub	diş	1	İştah dişin dibindedir.	Yurtbaşı (2012)	128
zub	diş	1	İşten artmaz, dişten artar.	Yurtbaşı (2012)	390
zub	diş	2	İt dişi, domuz derisi.	Yurtbaşı (2012)	319
zub	diş	1	İt itin dişinden korkar.	Yurtbaşı (2012)	148
zub	diş	1	İyi gitmeyince kişinin işi, muhallebi yerken kırılır dişi.	TDK	A
zub	diş	1	Karına dişini saydırma.	Yurtbaşı (2012)	272; 399
zub	diş	1	Kımıldayan diş düşer.	Yurtbaşı (2012)	21
zub	diş	1	otuz iki dişe keman çaldırmak	TDK	D
zub	diş	1	Otuz iki dişten çıkan otuz iki mahalleye yayılır.	Yurtbaşı (2012)	181
zub	diş	1	Paluze diş kırmaz.	Yurtbaşı (2012)	286
zub	diş	1	Sarımsak da acı, ama evde lazım bir dişi.	Yurtbaşı (2012)	306
zub	diş	1	Tok iken yemek yiyen, mezarını dişi ile kazar.	Yurtbaşı (2012)	128
zub	diş	1	Tokken (yemek) yiyen mezarını dişiyle kazar.	Yurtbaşı (2012)	172
koleno	diz	1	(birinin) dizlerine kapanmak	TDK	D
koleno	diz	1	diz çökmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
koleno	diz	1	dize gelmek	TDK	D
koleno	diz	1	dize getirmek	TDK	D
koleno	diz	1	dizi (dizinin) dibinden ayrılmamak	TDK	D
koleno	diz	1	dizini (dizlerini) dövmek	TDK	D
koleno	diz	1	dizleri kesilmek (tutmamak)	TDK	D
koleno	diz	1	dizlerine kara su inmek	TDK	D
koleno	diz	1	dizlerinin bağı çözölmek	TDK	D
koleno	diz	2	El için ağlayan gözden olur, yar için dövünen dizden olur.	Yurtbaşı (2012)	433
koleno	diz	2	gözüne dizine dursun	TDK	D
koleno	diz	1	İki karılı evde toz diz boyu olur.	TDK	A
koleno	diz	1	Kızını/Evladını dövmeyen dizini döver.	Yurtbaşı (2012)	123
koleno	diz	1	Osmanlı'nın ekmeği dizi üstündedir.	Yurtbaşı (2012)	120
koleno	diz	2	Pireyi gözünden, çakalı dizinden vurur atıcı.	Yurtbaşı (2012)	363
koleno	diz	1	Zengin kesesini döver, züğürt dizini.	TDK	A
hrud'	döş	1	Düşte değil döşte gör.	Yurtbaşı (2012)	305
hrud'	döş	1	Yad köpeğin kuyruğu döşü altında gerek.	Yurtbaşı (2012)	407
ret	dudak	1	"Bee" demeye dudak lazım.	Yurtbaşı (2012)	76
ret	dudak	2	Acıkanın yanağından, susayanın dudağından belli olur.	TDK	A
ret	dudak	2	Dudağım yarık ısılk çalamam, ayağım büyük çalı sökmem.	Yurtbaşı (2012)	223
ret	dudak	1	dudağını (dudaklarını) ısırmak	TDK	D
ret	dudak	1	dudağının ucuna gelmek	TDK	D
ret	dudak	1	dudak (dudağını) bükmek	TDK	D
ret	dudak	1	dudak dudağa gelmek (kalmak)	TDK	D
ret	dudak	1	dudak ısırmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ret	dudak	1	dudak sarkıtmak	TDK	D
ret	dudak	1	dudak ucuyla söylemek	TDK	D
ret	dudak	1	Düt demeye dudak gerek (ister).	TDK	A
ret	dudak	2	El/Etek öpmekle dudak aşınmaz.	Yurtbaşı (2012)	220
ret	dudak	1	Gelin bindiğini işler, kaynana dudağını dişler.	Yurtbaşı (2012)	269
ret	dudak	2	Öpülecek yanak dudağa yakın gelir.	Yurtbaşı (2012)	253
ruka	el	1	"Hızır eli öpeyim" diyeceğine kendi elini öp.	Yurtbaşı (2012)	205
ruka	el	1	(bir iş) elinde olmak	TDK	D
ruka	el	1	(bir işe) eli yatmak	TDK	D
ruka	el	1	(bir işte) eli olmak	TDK	D
ruka	el	1	(bir işten) el yıkamak	TDK	D
ruka	el	2	(bir şeyden) el ayak (etek) çekmek	TDK	D
ruka	el	2	(bir yerden veya bir şeyden) elini ayağını (veya eteğini) kesmek (veya çekmek)	TDK	D
ruka	el	1	(biri ötekinin) eline doğmak	TDK	D
ruka	el	1	(birinin) elinde ... var	TDK	D
ruka	el	1	(birinin) elinden	TDK	D
ruka	el	1	(birinin) elinden (bir şey) düşmemek	TDK	D
ruka	el	1	(birinin) eline kalmak	TDK	D
ruka	el	1	(birinin) eline su dökemez	TDK	D
ruka	el	2	(birinin) elini kolunu bağlamak	TDK	D
ruka	el	3	(el, ayak, parmak) çivi gibi olmak	TDK	D
ruka	el	1	... elinden çıkmak	TDK	D
ruka	el	1	Aç elini kora sokar.	Yurtbaşı (2012)	216
ruka	el	1	Adem oğlunun elinden uçan ile kaçan kurtulmaz.	Yurtbaşı (2012)	303
ruka	el	1	Ağanın eli tutulmaz.	TDK	A

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ruka	el	1	Ağlamakla yar ele girmez.	Yurtbaşı (2012)	26
ruka	el	1	Ağlamakla yar ele girmez/geçmez.	Yurtbaşı (2012)	432
ruka	el	1	Akıl bir attır, dizgini arifin elinde gerek.	Yurtbaşı (2012)	421
ruka	el	1	Aklı uyanık kişi, eliyle işler işi.	Yurtbaşı (2012)	397
ruka	el	1	Akşam bulutu kızarırsa eline abayı al, sabah bulutu kızarırsa eline yabayı al.	Yurtbaşı (2012)	415
ruka	el	1	aldı sazi eline	TDK	D
ruka	el	1	Alet işler, el övünür.	Yurtbaşı (2012)	107
ruka	el	2	Allan sağ eli/gözü sol ele/göze muhtaç etmesin.	Yurtbaşı (2012)	182
ruka	el	1	Altın eli bıçak kesmez.	Yurtbaşı (2012)	169
ruka	el	1	Altın tutsa toprak olur (altına yapışsa elinde bakır kesilir).	TDK	A
ruka	el	1	Altına yapışsa elinde bakır kesilir.	Yurtbaşı (2012)	260
ruka	el	1	Anam babam kesem, elime cebime soksam yesem.	Yurtbaşı (2012)	398
ruka	el	1	Arının dikenini gördüm, balından el çıktım.	Yurtbaşı (2012)	92
ruka	el	1	Ateşle oynama elini yakar, avratla oynama, evini yıkar.	Yurtbaşı (2012)	78; 92-93
ruka	el	1	Atıp tutar, ama elinden bir şey gelmez.	Yurtbaşı (2012)	380
ruka	el	1	Ay dolun olunca elle işaretlenmez.	Yurtbaşı (2012)	401
ruka	el	2	Ayak gitmezse el getirmez.	Yurtbaşı (2012)	118
ruka	el	1	Az el aş kotarır, çok el iş kotarır.	Yurtbaşı (2012)	204
ruka	el	1	Az eli aştı gör, çok eli işte gör.	Yurtbaşı	204

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
ruka	el	1	Azına çoğuna bakma eline geçene bak.	Yurtbaşı (2012)	305
ruka	el	1	Azmin elinden ne uçan kurtulur ne kaçan.	Yurtbaşı (2012)	303
ruka	el	1	Azrailin elinden kurtulmak	TDK	D
ruka	el	1	Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur.	TDK	A
ruka	el	2	baş eldeyken	TDK	D
ruku	el	1	Beşiği sallayan el dünyaya hükmeder.	Yurtbaşı (2012)	296
ruka	el	1	Bilmeyenin elinden al, bilen eline ver.	Yurtbaşı (2012)	361
ruka	el	1	Bir akçanın bitirdiğini eller bitirmez.	Yurtbaşı (2012)	409
ruka	el	2	Bir el bir eli yıkar, iki el bir yüzü yıkar.	TDK	A
ruka	el	1	Bir elin nesi var? İki elin sesi var. / İki elin sesi var, bir elin nesi var?	Yurtbaşı (2012)	205; 206
ruka	el	1	Bir elin sesi çıkmaz.	Yurtbaşı (2012)	205
ruka	el	1	Bir elin verdiği öbür elin duymasın.	Yurtbaşı (2012)	170
ruka	el	1	Bir elle iki karpuz tutulmaz.	Yurtbaşı (2012)	53
ruka	el	2	bıyıkları ele almak	TDK	D
ruka	el	2	Bizim gelin bizden kaçar, tutar ellere başını açar.	TDK	A
ruka	el	2	Bükemediğin eli öp, başına koy.	Yurtbaşı (2012)	66
ruka	el	2	büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öpmek	TDK	D
ruka	el	1	Can gitmeyince canan ele girmez.	Yurtbaşı (2012)	340
ruka	el	1	Çok el ya yağmaya, ya yolmaya.	Yurtbaşı (2012)	205
ruka	el	1	Cömert eli kimse kesmez.	Yurtbaşı	170

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
ruka	el	1	Dağda gez, belde gez; insafı elden bırakma.	Yurtbaşı (2012)	158
ruka	el	2	Davul birinin boynunda, tokmak bir başkasının elinde.	TDK	A
ruka	el	1	Değirmen taşının bir dönmesi el taşının on dönüşüne bedeldir.	Yurtbaşı (2012)	185
ruka	el	2	Dilden gelen elden gelmez.	Yurtbaşı (2012)	418
ruka	el	2	Dilden gelen elden gelse, her fukara padişah olur.	Yurtbaşı (2012)	418
ruka	el	2	Dile gelen ele gelir.	Yurtbaşı (2012)	419
ruka	el	1	Dost sanma şanlı vaktinde dost olanı, dost bil gamlı vaktinde elinden tutanı.	Yurtbaşı (2012)	162
ruka	el	1	Düşenin elinden tutan olmaz.	Yurtbaşı (2012)	5
ruka	el	1	Düşenin eline yapışana Mevla yardım eder.	Yurtbaşı (2012)	5
ruka	el	1	Düşkünlerin elinden yapışana Mevla yardımcıdır.	Yurtbaşı (2012)	205
ruka	el	1	Düşmanın eline kılıç verilmez.	Yurtbaşı (2012)	135
ruka	el	1	Ekmek veren el ısırılmaz.	Yurtbaşı (2012)	232
ruka	el	1	el (veya elini) uzatmak	TDK	D
ruka	el	1	el (veya elini) yakmak	TDK	D
ruka	el	1	el açmak	TDK	D
ruka	el	1	el almak	TDK	D
ruka	el	1	el atmak	TDK	D
ruka	el	2	el ayak çekilmek	TDK	D
ruka	el	1	el bağlamak	TDK	D
ruka	el	1	el basmak	TDK	D
ruka	el	1	el bebek gül bebek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ruka	el	1	el bende!	TDK	D
ruka	el	1	el çekmek	TDK	D
ruka	el	1	el çektirmek	TDK	D
ruka	el	1	el çırpma	TDK	D
ruka	el	1	el değiştirmek	TDK	D
ruka	el	1	el değmemek	TDK	D
ruka	el	1	el dokunulmamak	TDK	D
ruka	el	1	El el ile, değirmen yel ile.	Yurtbaşı (2012)	398
ruka	el	1	El el üstün(d)e olur, ev ev üstün(d)e olmaz.	Yurtbaşı (2012)	267
ruka	el	1	el el üstünde oturmak	TDK	D
ruka	el	2	el elde baş başta	TDK	D
ruka	el	2	El elden kalmaz, dil dilden kalmaz.	Yurtbaşı (2012)	382
ruka	el	1	El elden üstündür, arşa varıncaya kadar.	Yurtbaşı (2012)	361
ruka	el	1	El elden üstündür.	Yurtbaşı (2012)	361
ruka	el	2	El eli yıkar, el de döner yüzü yıkar.	Yurtbaşı (2012)	205
ruka	el	2	el eli yıkar, iki el yüzü	TDK	D
ruka	el	1	El eliyle yılan tut, onu da yılan tut. / El eliyle yılan tutulur.	Yurtbaşı (2012)	100
ruka	el	2	el ense çekmek (etmek)	TDK	D
ruka	el	1	el ermez, güç yetmez	TDK	D
ruka	el	1	el etek öpmek	TDK	D
ruka	el	1	el etek tutmak	TDK	D
ruka	el	1	el etmek	TDK	D
ruka	el	1	el kadar	TDK	D
ruka	el	1	el kaldırmak	TDK	D
ruka	el	1	el katmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ruka	el	1	el koymak	TDK	D
ruka	el	1	el öpenlerin çok olsun!	TDK	D
ruka	el	1	el öpmek	TDK	D
ruka	el	2	El öpmekle ağız aşınmaz.	TDK	A
ruka	el	1	el ovuşturmak	TDK	D
ruka	el	1	el pençe	TDK	D
ruka	el	1	el pençe divan	TDK	D
ruka	el	1	el pençe divan durmak	TDK	D
ruka	el	1	el sıkışmak	TDK	D
ruka	el	1	el sıkmak	TDK	D
ruka	el	1	el sürmemek	TDK	D
ruka	el	1	el tazelemek	TDK	D
ruka	el	2	el terazi, göz mizan	TDK	D
ruka	el	1	el tutmak	TDK	D
ruka	el	1	el üstünde tutmak	TDK	D
ruka	el	2	El uzatılan yere ayak uzatılmaz.	Yurtbaşı (2012)	232
ruka	el	2	El uzatılan yere dil uzatılmaz.	Yurtbaşı (2012)	182
ruka	el	2	El vergisi, gönül vergisi/sevgisi.	Yurtbaşı (2012)	170
ruka	el	1	el vermek	TDK	D
ruka	el	1	el vurmamak	TDK	D
ruka	el	2	El yarası unulur/geçer dil yarası ulumaz/geçmez.	Yurtbaşı (2012)	382
ruka	el	2	El/Etek öpmekle dudak aşınmaz.	Yurtbaşı (2012)	220
ruka	el	1	elde (veya elinde) olmamak	TDK	D
ruka	el	2	elde avuçta (bir şey) kalmamak	TDK	D
ruka	el	2	elde avuçta (ne varsa)	TDK	D
ruka	el	1	elde etmek	TDK	D
ruka	el	1	elde kalmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ruka	el	1	elde tutmak	TDK	D
ruka	el	1	Eldeki fırsatı kaçırma, bir daha geçmez ele.	Yurtbaşı (2012)	288
ruka	el	1	Eldeki yağmur yağarken küpleri doldurmalı.	Yurtbaşı (2012)	290
ruka	el	1	eldeki yara, yarasıza duvar deliği	TDK	D
ruka	el	2	elden ağza yaşamak	TDK	D
ruka	el	2	elden ayaktan düşmek (kesilmek)	TDK	D
ruka	el	1	elden bırakmamak (veya düşürmemek)	TDK	D
ruka	el	1	Elden çıkan ele girmez.	Yurtbaşı (2012)	244
ruka	el	1	Elden çıkan şeyle övünülmez.	Yurtbaşı (2012)	311
ruka	el	1	elden çıkarmak	TDK	D
ruka	el	1	elden çıkmak	TDK	D
ruka	el	1	elden geçirmek	TDK	D
ruka	el	1	elden gel!	TDK	D
ruka	el	1	elden geldiği kadar	TDK	D
ruka	el	1	elden gelmemek	TDK	D
ruka	el	1	elden gitmek	TDK	D
ruka	el	1	elden kaçırmak	TDK	D
ruka	el	1	elden kaçmak	TDK	D
ruka	el	1	elden ne gelir?	TDK	D
ruka	el	1	ele alınır	TDK	D
ruka	el	1	ele alınmaz	TDK	D
ruka	el	1	ele almak	TDK	D
ruka	el	2	ele avuca sığmamak	TDK	D
ruka	el	1	ele bakmak	TDK	D
ruka	el	1	ele geçirmek	TDK	D
ruka	el	1	ele geçmek	TDK	D
ruka	el	1	ele gelmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ruka	el	1	ele vermek	TDK	D
ruka	el	1	eli (veya elleri) armut devşirmek	TDK	D
ruka	el	1	eli alışmak	TDK	D
ruka	el	1	eli altında olmak	TDK	D
ruka	el	2	eli ayağı (olmak)	TDK	D
ruka	el	2	eli ayağı (veya ayağına) dolaşmak	TDK	D
ruka	el	2	eli ayağı buz kesilmek (veya tutmamak)	TDK	D
ruka	el	2	eli ayağı titremek	TDK	D
ruka	el	2	eli ayağı tutmak	TDK	D
ruka	el	1	eli aza varmamak	TDK	D
ruka	el	1	Eli bağılı olanı kim olsa döver.	Yurtbaşı (2012)	406
ruka	el	1	eli boş çıkmak	TDK	D
ruka	el	1	eli boş dönmek (veya çevrilmek veya geri gelmek)	TDK	D
ruka	el	1	eli boş gelmek	TDK	D
ruka	el	1	Eli boşa "Ağa uyur" derler; eli doluyla "Ağa, buyur" derler.	Yurtbaşı (2012)	191
ruka	el	1	eli cebine (veya cüzdanına veya kesesine) gitmemek (veya varmamak)	TDK	D
ruka	el	1	eli değmek	TDK	D
ruka	el	1	Eli dolu geleni buyur ederler.	Yurtbaşı (2012)	191
ruka	el	2	eli dursa ayağı durmaz	TDK	D
ruka	el	1	eli ekmek tutmak	TDK	D
ruka	el	1	eli eline değmemek	TDK	D
ruka	el	1	eli ermek	TDK	D
ruka	el	1	eli ermez gücü yetmez	TDK	D
ruka	el	1	eli genişlemek	TDK	D
ruka	el	1	eli gitmek	TDK	D
ruka	el	1	eli harama uzanmak	TDK	D
ruka	el	2	Eli ile getirir, ağzı ile götürür.	Yurtbaşı	191

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
ruka	el	1	eli işe yatmak	TDK	D
ruka	el	1	eli kalem tutmak	TDK	D
ruka	el	1	eli kırılmak	TDK	D
ruka	el	1	eli kırılısın!	TDK	D
ruka	el	3	eli kolu (eli ayağı) bağlı kalmak (veya olmak)	TDK	D
ruka	el	2	eli kolu bağlı durmak	TDK	D
ruka	el	1	eli kurusun!	TDK	D
ruka	el	1	eli para görmek	TDK	D
ruka	el	1	eli silah tutmak	TDK	D
ruka	el	1	eli varmamak (veya gitmemek)	TDK	D
ruka	el	1	Elim dar olacağına evim dar olsun.	Yurtbaşı (2012)	208
ruka	el	2	elimi sallasam ellisi, başımı sallasam tellisi	TDK	D
ruka	el	1	Elin ile koymadığın şeye dokunma.	Yurtbaşı (2012)	90
ruka	el	1	Elin ile verirsen aş olur, sonraya kalan savaş olur.	Yurtbaşı (2012)	105
ruka	el	2	Elin işte, gözün eşte olsun.	Yurtbaşı (2012)	267
ruka	el	2	elinde avucunda nesi varsa	TDK	D
ruka	el	1	elinde bulunmak (veya olmak)	TDK	D
ruka	el	1	elinde büyümek	TDK	D
ruka	el	1	elinde kalmak	TDK	D
ruka	el	1	elinde olmak	TDK	D
ruka	el	1	elinde patlamak	TDK	D
ruka	el	1	elinde tutmak	TDK	D
ruka	el	1	elinden (bir şeyi) düşürmemek	TDK	D
ruka	el	1	elinden almak	TDK	D
ruka	el	1	elinden bir iş (veya şey) gelmemek	TDK	D
ruka	el	1	elinden bir kaza (veya sakatlık) çıkmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ruka	el	2	elinden geleni ardına (veya arkasına) koymamak	TDK	D
ruka	el	1	elinden geleni yapmak	TDK	D
ruka	el	1	elinden gelmek	TDK	D
ruka	el	2	Elinden gelmezse, bari dilinden gelsin.	Yurtbaşı (2012)	308
ruka	el	1	elinden hiçbir şey kurtulmamak	TDK	D
ruka	el	1	elinden iş çıkmamak	TDK	D
ruka	el	1	elinden iyi iş gelmek	TDK	D
ruka	el	2	elinden kan çıkmak	TDK	D
ruka	el	1	elinden kurtulmak	TDK	D
ruka	el	1	elinden tutmak	TDK	D
ruka	el	1	eline (veya elinize veya ellerinize) sağlık	TDK	D
ruka	el	1	eline almak	TDK	D
ruka	el	2	eline ayağına kapanmak (veya sarılmak veya düşmek)	TDK	D
ruka	el	2	eline ayağına üşenmemek	TDK	D
ruka	el	1	eline bakmak	TDK	D
ruka	el	1	eline düşmek	TDK	D
ruka	el	1	eline erkek eli değmemiş olmak	TDK	D
ruka	el	1	eline eteğine doğru	TDK	D
ruka	el	1	eline eteğine sarılmak	TDK	D
ruka	el	1	eline fırsat geçmek	TDK	D
ruka	el	2	Eline geç ustadan ayağına çabuk dilenci yeğdir.	Yurtbaşı (2012)	105
ruka	el	1	eline geçmek	TDK	D
ruka	el	1	eline tutuşturmak	TDK	D
ruka	el	2	Eline vur, ekmeğini (ağızından) al.	Yurtbaşı (2012)	406
ruka	el	2	eline yüzüne bulaştırmak	TDK	D
ruka	el	1	elini arı kovanına sokmak	TDK	D
ruka	el	2	elini ayağını öpeyim	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ruka	el	1	elini belli etmek (veya göstermek)	TDK	D
ruka	el	1	elini çabuk tutmak	TDK	D
ruka	el	2	elini kana bulamak (veya bulaştırmak)	TDK	D
ruka	el	2	elini kolunu sallaya sallaya gelmek	TDK	D
ruka	el	2	elini kolunu sallaya sallaya gezmek	TDK	D
ruka	el	2	elini kulağına atmak	TDK	D
ruka	el	1	elini oynatmak	TDK	D
ruka	el	2	elini sallasa ellisi (başını sallasa tellisi)	TDK	D
ruka	el	1	elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak	TDK	D
ruka	el	1	elini sürmemek	TDK	D
ruka	el	1	elini taşın altına koymak (veya sokmak)	TDK	D
ruka	el	2	Elini veren kolunu alamaz.	Yurtbaşı (2012)	244
ruka	el	1	elini vicdanına koymak	TDK	D
ruka	el	1	elinin altında (olmak)	TDK	D
ruka	el	1	Elinin hamuruyla / Elindeki hamura bakmaz erkek işine karışır.	Yurtbaşı (2012)	425
ruka	el	1	elinin tersiyle çarpmak	TDK	D
ruka	el	1	elinin tersiyle itmek	TDK	D
ruka	el	2	Elinle ver, ayağınla ara.	Yurtbaşı (2012)	244
ruka	el	1	eliyle koymuş gibi	TDK	D
ruka	el	1	elle tutulacak tarafı (veya yanı) kalmamak	TDK	D
ruka	el	3	Elle tutulur gözle görülür (dille anlatılır).	TDK	A
ruka	el	1	elle tutulur tarafı olmamak	TDK	D
ruka	el	1	eller yukarı!	TDK	D
ruka	el	1	ellerde gezmek	TDK	D
ruka	el	1	elleri (veya ellerin) dert görmesin	TDK	D
ruka	el	1	ellerim yanıma gelsin	TDK	D
ruka	el	1	Emmim dayım kesem, elimi soksam yesem.	Yurtbaşı (2012)	399

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ruka	el	2	Erkeğin eli kınası kadının yüzü karası.	Yurtbaşı (2012)	425
ruka	el	1	Fakir eline bakarsa sen kesene bak.	Yurtbaşı (2012)	170
ruka	el	1	Fırsat elde iken kaçmalı.	Yurtbaşı (2012)	288
ruka	el	1	Fırsat her vakit/zaman ele geçmez.	Yurtbaşı (2012)	288
ruka	el	2	Göz terazi akıl/el mizan.	Yurtbaşı (2012)	352
ruka	el	2	gözle görülür, elle tutulur hâle gelmek	TDK	D
ruka	el	2	Güzel kuş elde gezer, güzel hanım dilde gezer.	Yurtbaşı (2012)	34
ruka	el	1	Her deliğe / taşın altına elini sokma, ya yılan çıkar ya çıkan.	Yurtbaşı (2012)	24; 90; 156
ruka	el	1	Her iş ustasının elinde kolaydır.	Yurtbaşı (2012)	361
ruka	el	1	Hilekar unmaz kuyruğu ele girer.	Yurtbaşı (2012)	100
ruka	el	1	Hocanın bir eli elmaya bir eli yemeye.	Yurtbaşı (2012)	326
ruka	el	2	İki adam "Başında fesin yok" derse, elini başına çal.	Yurtbaşı (2012)	403
ruka	el	2	İki el bir baş için(dir).	Yurtbaşı (2012)	120; 205
ruka	el	2	iki eli (kızıl) kanda olsa	TDK	D
ruka	el	2	iki eli şakaklarında düşünmek	TDK	D
ruka	el	1	İki elimiz önümüze/yanımıza gelecek.	Yurtbaşı (2012)	233; 327
ruka	el	1	İnsanın izzeti de elindedir, zilleti de.	Yurtbaşı (2012)	211
ruka	el	2	Isıramadığın/Bükemediğin/Yıkamadığın eli öp başına koy.	Yurtbaşı (2012)	286
ruka	el	1	İti an, taşı eline al.	Yurtbaşı (2012)	20

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ruka	el	1	Kadın erkeğin elinin kiri.	Yurtbaşı (2012)	426
ruka	el	1	Kadın sopayı kocasına eliyle verir.	Yurtbaşı (2012)	271
ruka	el	2	Kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası.	TDK	A
ruka	el	3	Kes elinin tırnağını kuldan utan, kes ayağının tırnağım Allah'tan utan.	Yurtbaşı (2012)	55
ruka	el	1	Kişinin iradesi kendi elindedir.	Yurtbaşı (2012)	419
ruka	el	1	Kısmet ise gelir Hint'ten, Yemen'den, kısmet değilse ne gelir elden?	Yurtbaşı (2012)	111
ruka	el	1	Köpek ekmek veren eli/kapıyı tanır.	Yurtbaşı (2012)	183
ruka	el	1	Köpek köpeği yemez, amma el tutar yerini de bırakmaz.	Yurtbaşı (2012)	320
ruka	el	2	Kör/Kesmez bıçak ele yavuz iş bilmeyen avrat dile yavuz.	Yurtbaşı (2012)	362
ruka	el	1	Maşa varken elini ateşe sokma / yakma.	Yurtbaşı (2012)	153; 157
ruka	el	2	Mecliste dilini sofrada elini kısa tut.	Yurtbaşı (2012)	385
ruka	el	1	Meramın elinden bir şey kurtulmaz.	Yurtbaşı (2012)	304
ruka	el	1	Minnet ile koklama gülü al eline diken/suseni; geçme namert köprüsünden koparsın su seni.	Yurtbaşı (2012)	183
ruka	el	1	Muradın elinden ne kurtulur?	Yurtbaşı (2012)	304
ruka	el	1	Nadan elinden su içme, abı hayat olsa da.	Yurtbaşı (2012)	227
ruka	el	1	Ne edersen et, insafı elden koma.	Yurtbaşı (2012)	160
ruka	el	1	Ne sihirdir keramet, el çabukluğu marifet.	Yurtbaşı (2012)	362
ruka	el	1	Ne verirsen elinle, o gider seninle.	Yurtbaşı	171

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
ruka	el	2	Ölü gözünden yaş, imam evidən / obur elinden aş beklenmez/çıkma.	Yurtbaşı (2012)	252; 327
ruka	el	1	Ölünden şeytan da el çeker.	Yurtbaşı (2012)	97
ruka	el	2	On parmağım / İki elim yakanda.	Yurtbaşı (2012)	338
ruka	el	1	Öpülecek el ısırılmaz.	Yurtbaşı (2012)	286
ruka	el	1	Para dediğin el kiri.	Yurtbaşı (2012)	411
ruka	el	1	Rahmana secde etmez, yine de sofuluğu elden bırakmaz.	Yurtbaşı (2012)	328
ruka	el	1	Sabanın tutağına yapışan el aç kalmaz.	Yurtbaşı (2012)	12-13
ruka	el	2	Sabreyle gönül, elden ne gelir.	Yurtbaşı (2012)	300
ruka	el	1	Sağ elinin verdiği sol elin görmesin.	Yurtbaşı (2012)	171
ruka	el	2	Sofrada elini, mecliste dilini kısa tut.	Yurtbaşı (2012)	192
ruka	el	1	Talih yar olmayınca elden ne gelir.	Yurtbaşı (2012)	262
ruka	el	1	Tanrı'ya dolu ellerle değil temiz ellerle dua edilir.	Yurtbaşı (2012)	55; 328
ruka	el	1	Testi kırılrsa da kulpu elde kalır.	Yurtbaşı (2012)	412
ruka	el	2	Tilki ne kadar çevik is bir gün boğazı ele verir.	Yurtbaşı (2012)	89
ruka	el	1	Tilki tilkiliğini anlatıncaya kadar post elden gider.	Yurtbaşı (2012)	243
ruka	el	3	Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.	Yurtbaşı (2012)	121
ruka	el	1	Uğru ol, harami ol, insafı elden koma.	Yurtbaşı (2012)	160
ruka	el	1	Var eli titremez.	Yurtbaşı	171

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
ruka	el	1	Ver elindeki sapı, dolan kapı kapı.	Yurtbaşı (2012)	245
ruka	el	2	Ver elindeki ellere, sonra vur başını Ak erlere.	Yurtbaşı (2012)	245
ruka	el	1	Veren el alandan / alan elden üstündür.	Yurtbaşı (2012)	171
ruka	el	1	Veren eli kimse kesmez.	Yurtbaşı (2012)	171
ruka	el	1	Yılana yumuşak diye el sunma.	Yurtbaşı (2012)	25
ruka	el	1	Yordamsız elin kazası çok olur.	Yurtbaşı (2012)	363
şije/vaz	ense	1	(birinin) ensesine yapışmak	TDK	D
şije/vaz	ense	3	Ağız eğri, gözü şaşı, ensesinden bellidir.	Yurtbaşı (2012)	22
şije/vaz	ense	2	dili ensesinden çekilsin!	TDK	D
şije/vaz	ense	2	el ense çekmek (etmek)	TDK	D
şije/vaz	ense	2	ense kulak yerinde olmak	TDK	D
şije/vaz	ense	1	ense yapmak	TDK	D
şije/vaz	ense	1	ensesinde boza pişirmek	TDK	D
şije/vaz	ense	1	ensesine binmek	TDK	D
şije/vaz	ense	1	enseyi karartmak	TDK	D
şije/vaz	ense	1	Kurda "Neden ensen kalın?" demişler, "İşimi kendim görürüm de ondan" demiş.	Yurtbaşı (2012)	400
şije/vaz	ense	1	ölümün soluğunu ensesinde duymak (hissetmek)	TDK	D
şije/vaz	ense	1	Sen seni bil, sen seni; sen seni bilmezsen, patlatırlar enseni.	Yurtbaşı (2012)	139
şije/vaz	ense	1	yürü ense tıraşını göreyim (görelim)	TDK	D
huba/zobák	gaga	1	gagasından yakalamak	TDK	D
hrdlo/hrtan	gırtlak	1	(birinin) gırtlığına basmak	TDK	D
hrdlo/hrtan	gırtlak	1	(birinin) gırtlığına sarılmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hrdlo/hrtan	gırtlak	1	gırtlığına kadar	TDK	D
hrdlo/hrtan	gırtlak	1	gırtlğından kesmek	TDK	D
hrdlo/hrtan	gırtlak	1	gırtlak gırtlğına gelmek	TDK	D
hrdlo/hrtan	gırtlak	1	Kadının gırtlğı olmaz.	Yurtbaşı (2012)	427
pupek	göbek	1	göbeğı biriyle bağılı (beraber kesilmiş)	TDK	D
pupek	göbek	1	göbeğı çatlamak	TDK	D
pupek	göbek	1	göbeğı çıkmak	TDK	D
pupek	göbek	1	göbeğı düşmek	TDK	D
pupek	göbek	1	göbeğı sokakta kesilmiş	TDK	D
pupek	göbek	1	göbeğini eritmek	TDK	D
pupek	göbek	1	göbeğini kesmek	TDK	D
pupek	göbek	1	göbek atmak	TDK	D
pupek	göbek	1	göbek bağlamak (salıvermek)	TDK	D
pupek	göbek	1	göbek çalkamak (çalkalamak)	TDK	D
pupek	göbek	1	Öksüz kendi göbeğini kendi keser.	Yurtbaşı (2012)	407
hrud/prsa	göğüs	1	göğsü daralmak (tıkanmak)	TDK	D
hrud/prsa	göğüs	1	göğsü kabarmak	TDK	D
hrud/prsa	göğüs	1	göğsünü gere gere	TDK	D
hrud/prsa	göğüs	1	göğsünü kabartmak	TDK	D
hrud/prsa	göğüs	1	göğsünü yırtmak	TDK	D
hrud/prsa	göğüs	2	göğüs bağır açık	TDK	D
hrud/prsa	göğüs	1	göğüs geçirmek	TDK	D
hrud/prsa	göğüs	1	göğüs germek	TDK	D
hrud/prsa	göğüs	1	göğüs vermek	TDK	D
hrud/prsa	göğüs	3	Koltuk kılını bitirme, göğüs kılını yitirme.	Yurtbaşı (2012)	55
srđce	gönül	1	(bir şeyde) gönlü olmak	TDK	D
srđce	gönül	1	(bir şeye) gönlü olmak	TDK	D
srđce	gönül	1	(birini) gönülden çıkarmamak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	gönül	1	(birinin) gönlü ile oynamak	TDK	D
srdce	gönül	1	(birinin) gönlünü etmek (yapmak)	TDK	D
srdce	gönül	1	(birinin) gönlünü hoş etmek	TDK	D
srdce	gönül	1	A(r)slan postunda gönül dostunda.	TDK	A
srdce	gönül	1	Akıl bir vezirdir, gönül bir padişah.	Yurtbaşı (2012)	421
srdce	gönül	1	Alçak gönül yüce devlettir.	Yurtbaşı (2012)	214
srdce	gönül	1	Allah herkesin gönlüne göre verir.	Yurtbaşı (2012)	174
srdce	gönül	3	Ayağını sıcak tut, başını serin, gönlünü ferah tut düşünme derin.	Yurtbaşı (2012)	201
srdce	gönül	1	Bin gönlü yıkmak kolay takat birini yapmak zordur.	Yurtbaşı (2012)	235
srdce	gönül	1	Bir gönlüllü iki gönlüsüzden iyidir.	Yurtbaşı (2012)	418
srdce	gönül	1	Çobanın gönlü olursa/olunca tekeden yağ/süt çıkarır.	Yurtbaşı (2012)	418
srdce	gönül	1	Delikanlının gönlü tez olur.	Yurtbaşı (2012)	9
srdce	gönül	1	Deniz dalgasız olmaz, gönül sevdasız olmaz.	Yurtbaşı (2012)	256
srdce	gönül	1	Donsuzun gönlünden dokuz top bez geçer.	Yurtbaşı (2012)	308
srdce	gönül	2	El vergisi, gönül vergisi/sevgisi.	Yurtbaşı (2012)	170
srdce	gönül	2	Er/Vücut kocar, gönül kocamaz.	Yurtbaşı (2012)	256
srdce	gönül	1	Evladı ben doğurdum ama gönlünü ben doğurmadım.	TDK	A
srdce	gönül	1	Fakirin gönlü yufkadır.	Yurtbaşı (2012)	308
srdce	gönül	1	gönlü akmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü bulanmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü çekmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	gönül	1	gönlü çelinmek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü çökmek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü düşmek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü istemek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü kalmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü kanmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü kaymak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü kırılmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü razı olmamak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü takılmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlü varmamak	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönlün yazı var, kışı var.	Yurtbaşı (2012)	115
srdce	gönül	1	gönlünde kalmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünden geçirmek (geçmek)	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünden kopmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlüne doğmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlüne dokunmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlüne girmek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlüne göre	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü çalmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü çelmek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü düşürmek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü eğlemek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü kaptırmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü karartmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü pazara çıkarmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü serin tutmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü söndürmek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönlünü yaralamak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	gönül	1	gönlünün dümeni bozuk	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül (gönlünü) almak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül açmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül akıtmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül avlamak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül avutmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül bağlamak	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönül bir hümadır daima yüksekten uçar.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	1	Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz.	Yurtbaşı (2012)	86
srdce	gönül	1	gönül birliği etmek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül bulandırmak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül çekmek	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönül çocuğa benzer gördüğünü durmayıp ister.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	1	gönül eğlendirmek	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönül ferman dinlemez.	Yurtbaşı (2012)	256
srdce	gönül	1	gönül gezdirmek	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönül hoşluğu maldan iyidir.	Yurtbaşı (2012)	71
srdce	gönül	1	Gönül hümadır istediği yere konar.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	1	gönül indirmek	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönül kimi severse güzel olur.	Yurtbaşı (2012)	33; 256
srdce	gönül	1	gönül kırmak (yıkma)	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönül kocamaz.	Yurtbaşı (2012)	256
srdce	gönül	1	gönül koymak	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönül masumdur gördüğünü ister.	Yurtbaşı (2012)	419

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	gönül	1	gönül okşamak	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül rızası ile	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönül var otluğa, gönül var bokluğa (konar).	Yurtbaşı (2012)	115
srdce	gönül	1	Gönül verme evliye, eve gider unuttur.	Yurtbaşı (2012)	256
srdce	gönül	1	gönül vermek	TDK	D
srdce	gönül	1	gönül yakmak	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönül yapmak arş yapmaktır.	Yurtbaşı (2012)	236
srdce	gönül	1	Gönül yıkan Tanrıya ermez.	Yurtbaşı (2012)	86
srdce	gönül	1	gönül yıkmak	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönülden gönüle yol vardır.	Yurtbaşı (2012)	163; 256
srdce	gönül	1	gönülden ırak olmak	TDK	D
srdce	gönül	1	Gönüller bir olunca samanlık seyran olur.	TDK	A
srdce	gönül	1	Gönülsüz davara giden köpekten hayır gelmez.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	1	Gönülsüz köpek av avlamaz.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	1	Gönülsüz köpek ava gitmez.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	1	Gönülsüz namaz göğe çıkmaz.	Yurtbaşı (2012)	326
srdce	gönül	3	Gönülsüz yenen aş ya karın ağrıtır ya baş.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	2	Göz bir penceredir, gönüle bakar.	Yurtbaşı (2012)	352
srdce	gönül	2	Göz gördü, gönül sevdi.	Yurtbaşı (2012)	352
srdce	gönül	2	Göz görmeyince gönül inanmaz.	Yurtbaşı (2012)	352
srdce	gönül	2	Göz görmeyince gönül katlanır.	Yurtbaşı (2012)	1

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	gönül	2	Göz görür, gönül ister/çeker.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	2	Göz görür, gönül katlanır.	TDK	A
srdce	gönül	2	gözden gönülden çıkarmak	TDK	D
srdce	gönül	2	Gözden ırak olan gönülden de ırak olur.	Yurtbaşı (2012)	1
srdce	gönül	2	gözü gönlü açılmak	TDK	D
srdce	gönül	1	Halka gönül bağlayan halkın malıdır.	Yurtbaşı (2012)	67
srdce	gönül	1	Halka gönül bağlayan sonra pişman olur.	Yurtbaşı (2012)	399
srdce	gönül	1	Hatır bir şahbazdır ki kapılır tutulmaz, gönül bir sırça saraydır kırılır yapılmaz.	Yurtbaşı (2012)	163
srdce	gönül	1	hatır gönül bilmek (saymak veya tanımak)	TDK	D
srdce	gönül	1	hatır gönül yapmak	TDK	D
srdce	gönül	1	hatır gönül yıkmak (kırmak)	TDK	D
srdce	gönül	1	Her gönülde bir arslan yatar.	TDK	A
srdce	gönül	1	Her yiğidin gönlünde bir aslan yatar.	Yurtbaşı (2012)	15
srdce	gönül	1	İhtiyar olsam da gönlüm tazedir.	Yurtbaşı (2012)	10
srdce	gönül	1	İki gönül bir olursa/olunca samanlık seyran olur.	Yurtbaşı (2012)	256
srdce	gönül	1	İnersin gönül inersin attan iner eşeğe binersin, onu da bulamazsan yaya gidersin.	Yurtbaşı (2012)	71
srdce	gönül	1	İnsan gönlünün artığını söyler.	Yurtbaşı (2012)	383
srdce	gönül	1	Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya kaçır (varır) ya zurnacıya.	TDK	A
srdce	gönül	2	Kolu kırık işlemiş, gönlü kırık işlememiş.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	1	Mahzun gönül krallardan kız umar.	Yurtbaşı (2012)	419
srdce	gönül	1	Oğlumu/Evladı ben doğurdum amma gönlünü ben doğurmadım.	Yurtbaşı (2012)	48

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	gönül	1	özden gönülden çıkarmak	TDK	D
srdce	gönül	1	Paşa gönüli bilir.	TDK	A
srdce	gönül	2	Sabreyle gönül, elden ne gelir.	Yurtbaşı (2012)	300
srdce	gönül	2	Vücut kocar, gönül kocamaz.	TDK	A
srdce	gönül	1	Yarım elma gönül alma.	Yurtbaşı (2012)	237
srdce	gönül	1	Zenginin gönlü oluncaya kadar fakirin/fukaranın canı çıkar.	Yurtbaşı (2012)	414
prdel	göt	1	Açık göte herkes tükürür.	TDK	A
prdel	göt	1	Alışmadık götte don durmaz.	TDK	A
prdel	göt	1	Bıldır yediği humalar, bu yıl götünü tırmalar.	TDK	A
prdel	göt	3	Garip itin kuyruğu bacağı arasında (götünde, kışına kısık) gerek (olur).	TDK	A
prdel	göt	1	Götüne güvenen borazancıbaşı.	TDK	A
prdel	göt	2	itin götüne (kışına) sokmak	TDK	D
prdel	göt	1	Kedi götünü görmüş, “yaram var” demiş.	TDK	A
prdel	göt	1	Osurgan (osuruklu) göte arpa ekmeği bahane.	TDK	A
oko	göz	1	(bir işi) gözü yememek	TDK	D
oko	göz	1	(bir kadın bir erkekte) gözünü açmak	TDK	D
oko	göz	1	(bir şey birinin) gözünde olmamak	TDK	D
oko	göz	1	(bir şey) gözüne ilişmek	TDK	D
oko	göz	1	(bir şey) gözünü almak	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeyde) gözü olmak	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeyde) gözü olmamak	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeyden) gözünü ayırmamak	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeye) ... gözüyle bakmak	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeye) gözü (gözleri) takılmak	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeye) gözü gitmek	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeye) gözünü yummak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	(bir şeyi) gözü gibi sakınmak (saklamak veya esirgemek)	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeyi) gözü gibi sevmek	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeyin) gözü kör olsun	TDK	D
oko	göz	1	(bir şeyin) gözünü çıkarmak	TDK	D
oko	göz	1	(bir yerde) gözünü açmak	TDK	D
oko	göz	1	(birinden) gözü su içmemek	TDK	D
oko	göz	1	(birine) fena gözle bakmak	TDK	D
oko	göz	2	(birine) gözünün üstünde kaşın var dememek	TDK	D
oko	göz	1	(birini veya bir şeyi) gözü görmez olmak	TDK	D
oko	göz	1	(birini veya bir şeyi) gözü kesmek	TDK	D
oko	göz	1	(birini veya bir şeyi) gözü kesmemek	TDK	D
oko	göz	1	(birini veya bir şeyi) gözü tutmak	TDK	D
oko	göz	1	(birini) gözü ısırmak	TDK	D
oko	göz	1	(birini) gözüm görmesin	TDK	D
oko	göz	1	(birinin bir şey) gözünü bağlamak	TDK	D
oko	göz	1	(birinin) gözlerine mil çekmek	TDK	D
oko	göz	1	(birinin) gözü önünde	TDK	D
oko	göz	1	(birinin) gözüne girmek	TDK	D
oko	göz	1	(birinin) gözünü açmak	TDK	D
oko	göz	1	(birinin) gözünü korkutmak	TDK	D
oko	göz	1	(birinin) gözünün (gözlerinin) içine bakmak	TDK	D
oko	göz	1	(birinin) gözünün yaşına bakmamak	TDK	D
oko	göz	2	(birinin) yüzünü gözünü açmak	TDK	D
oko	göz	2	Abdalın karnı doyunca gözü pabucunda olur.	Yurtbaşı (2012)	165
oko	göz	1	Aç gözünü, açarlar gözünü.	Yurtbaşı (2012)	154
oko	göz	1	Aç gözünü, uyar canını, verme malını.	Yurtbaşı (2012)	244
oko	göz	1	Aç ölmez, gözü kararır; susuz ölmez, benzi	Yurtbaşı	216

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			sararır.	(2012)	
oko	göz	1	Aç tokun gözüne bakmakla doymaz.	TDK	D
oko	göz	1	Açık gözü ekmek teknesinde olur.	Yurtbaşı (2012)	217
oko	göz	2	Açın karnı doyar, gözü doymaz.	TDK	A
oko	göz	1	açlıktan gözü (gözleri) dönmek (karamak)	TDK	D
oko	göz	2	Açtı ağzını, yumdu gözünü.	TDK	A
oko	göz	1	Ağanın gözu ata tımardır.	Yurtbaşı (2012)	28; 122
oko	göz	1	Ağanın gözü öküzü/ineği semiz eder.	Yurtbaşı (2012)	122
oko	göz	1	Ağanın gözü, yiğitin sözü.	Yurtbaşı (2012)	315
oko	göz	1	Ağaran baş, ağlayan göz gizlenmez.	Yurtbaşı (2012)	370
oko	göz	1	Ağlar gözden, sahte sözden kendini sakın.	TDK	A
oko	göz	1	Ağlayıp da gözden mi olayım?	TDK	A
oko	göz	1	Ağrılarda göz ağrısı, her kişinin öz ağrısı.	Yurtbaşı (2012)	370
oko	göz	2	Ağzı açığın malını gözü açık yer.	Yurtbaşı (2012)	150
oko	göz	3	Ağzı eğri, gözü şaşı, ensesinden bellidir.	Yurtbaşı (2012)	22
oko	göz	2	Ağzına açacağına gözünü aç.	Yurtbaşı (2012)	343
oko	göz	2	Ağzını açacağına gözünü aç.	Yurtbaşı (2012)	154
oko	göz	2	ağzını açıp gözünü yummak	TDK	D
oko	göz	1	Akçası ak olanın bakma gözünün karasına.	Yurtbaşı (2012)	408
oko	göz	1	Ala kargada alacağım olsun, alamazsam gözümü oysun.	Yurtbaşı (2012)	244
oko	göz	1	alıcı gözüyle bakmak	TDK	D
oko	göz	2	Allah sağ eli/gözü sol ele/göze muhtaç	Yurtbaşı	182

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			etmesin.	(2012)	
oko	göz	1	anasının gözü	TDK	D
oko	göz	1	Arap uyandı (Arap'ın gözü açıldı)	TDK	A
oko	göz	1	Aşığın gözü kördür / kör olur.	Yurtbaşı (2012)	254
oko	göz	1	Azığa/Göle su gelinceye kadar kurbağanın gözü patlar. / Arığa su gelene kadar kurbağanın gözü patlar.	Yurtbaşı (2012)	241
oko	göz	1	Azıksız yola çıkanın iki gözü el torbasında kalır.	Yurtbaşı (2012)	154
oko	göz	1	Bak bana bir gözle, bakayım sana iki gözle.	Yurtbaşı (2012)	205
oko	göz	1	Bakan göze yasak olmaz.	Yurtbaşı (2012)	138; 352
oko	göz	1	Balık suda, gözü dışta.	Yurtbaşı (2012)	188
oko	göz	1	Bana faydası olmayan göz çıksın.	Yurtbaşı (2012)	339
oko	göz	2	baş göz etmek	TDK	D
oko	göz	2	baş göz olmak	TDK	D
oko	göz	2	başım gözüm üstüne	TDK	D
oko	göz	2	başını gözünü yarmak	TDK	D
oko	göz	2	başının gözünün sadakası	TDK	D
oko	göz	1	Bekar gözü ile kız alınmaz.	Yurtbaşı (2012)	265
oko	göz	1	Bekâr gözü, kör gözü.	TDK	A
oko	göz	1	Bekle gözlerim bekle, ne gelen var ne giden.	Yurtbaşı (2012)	212
oko	göz	1	Besle kargayı, oysun gözünü.	Yurtbaşı (2012)	231
oko	göz	2	Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz.	Yurtbaşı (2012)	296
oko	göz	2	Bir başa bir göz yeter.	TDK	A
oko	göz	1	birbirinin gözünü çıkarmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	birbirinin gözünü oymak	TDK	D
oko	göz	2	Boğaz yediğini istemez de göz gördüğünü ister.	Yurtbaşı (2012)	188
oko	göz	1	Borçlu ölmez benzi sararır, gözü kararır.	Yurtbaşı (2012)	40
oko	göz	1	boş gözlerle bakmak	TDK	D
oko	göz	2	büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öpmek	TDK	D
oko	göz	1	Caminin mumunu yiyen kedinin gözü kör olur.	Yurtbaşı (2012)	78; 93
oko	göz	1	Çapağı alırken gözünü çıkardı.	Yurtbaşı (2012)	236
oko	göz	2	Civcivde gözün, et yemeye yüzün olsun.	TDK	A
oko	göz	1	Çuvaldız yurdusu (gözü) kadar yerden deve denli soğuk girer.	TDK	A
oko	göz	1	Devletli gözü perdeli olur.	Yurtbaşı (2012)	409
oko	göz	1	Dört göz bir evlat içindir.	Yurtbaşı (2012)	50
oko	göz	1	dört gözle beklemek (bakmak)	TDK	D
oko	göz	2	Dost yüzünden, düşman gözünden bellidir.	Yurtbaşı (2012)	163
oko	göz	1	dünya gözü ile görmek	TDK	D
oko	göz	1	dünya gözüne zindan olmak (görünmek veya kesilmek)	TDK	D
oko	göz	1	dünyaya gözlerini kapamak (yummak)	TDK	D
oko	göz	1	Durdu durdu, turnayı gözünden vurdu.	TDK	D
oko	göz	1	Düşünce körlüğü göz körlüğünden daha kötüdür.	Yurtbaşı (2012)	277
oko	göz	1	eğri (eğri gözle) bakmak	TDK	D
oko	göz	1	El gözü mihenktir.	Yurtbaşı (2012)	436
oko	göz	2	El için ağlayan gözden olur, yar için dövünen dizden olur.	Yurtbaşı (2012)	433

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	2	el terazi, göz mizan	TDK	D
oko	göz	1	Elin gözündeki çöpü görür, kendi gözündeki merteği görmez. / Kendi gözündeki merteği görmez de elin gözündeki çöpü görür.	Yurtbaşı (2012)	83
oko	göz	2	Elin işte, gözün eşte olsun.	Yurtbaşı (2012)	267
oko	göz	3	Elle tutulur gözle görülür (dille anlatılır).	TDK	A
oko	göz	1	Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma.	Yurtbaşı (2012)	267
oko	göz	1	Fazla (artık) mal göz çıkarmaz.	Yurtbaşı (2012)	305
oko	göz	1	Fettân insanın sözünden ziyâde gözüne bakmalı.	Yurtbaşı (2012)	88
oko	göz	1	Gaflet gözün perdesidir.	Yurtbaşı (2012)	227
oko	göz	1	Garip gözü kör olur.	Yurtbaşı (2012)	309
oko	göz	1	Gece gözü kör gözü.	Yurtbaşı (2012)	352
oko	göz	1	Göle su gelinceye kadar kurbağanın gözü patlar.	TDK	A
oko	göz	1	Gören gözün hakkı vardır.	Yurtbaşı (2012)	352
oko	göz	1	göz (gözler) önüne sermek	TDK	D
oko	göz	1	göz (gözünün) kuyruğuyla bakmak	TDK	D
oko	göz	1	göz (gözünün) önünde olmak	TDK	D
oko	göz	1	göz (gözünün) önüne serilmek	TDK	D
oko	göz	1	göz (gözünün) ucuyla bakmak	TDK	D
oko	göz	2	Göz bir penceredir, gönüle bakar.	Yurtbaşı (2012)	352
oko	göz	2	Göz gördü, gönül sevdi.	Yurtbaşı (2012)	352
oko	göz	2	Göz gördüğünü (ağız yediğini) ister.	TDK	A
oko	göz	2	Göz görmeyince gönül inanmaz.	Yurtbaşı	352

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
oko	göz	2	Göz görmeyince gönül katlanır.	Yurtbaşı (2012)	1
oko	göz	2	Göz görür, gönül ister/çeker.	Yurtbaşı (2012)	419
oko	göz	2	Göz görür, gönül katlanır.	TDK	A
oko	göz	1	göz göze gelmek	TDK	D
oko	göz	1	göz gözü görmemek	TDK	D
oko	göz	3	Göz ile kulak iki, ağız tek çok görüp çok dinleyip az söylemek gerek.	Yurtbaşı (2012)	383
oko	göz	2	göz kulak olmak	TDK	D
oko	göz	2	Göz terazi akıl/el mizan.	Yurtbaşı (2012)	352
oko	göz	1	Göz yumulunca kıymeti bilinir.	Yurtbaşı (2012)	436
oko	göz	1	Göz yumup açılıncaya kadar fırsat vakti geçer.	Yurtbaşı (2012)	289
oko	göz	1	gözden (gözünden) düşmek	TDK	D
oko	göz	1	gözden (gözünden) kaçırma	TDK	D
oko	göz	1	gözden (gözünden) kaçmak	TDK	D
oko	göz	1	gözden (gözünden) sürmeyi çalmak (çekmek)	TDK	D
oko	göz	1	gözden çıkarmak	TDK	D
oko	göz	1	gözden geçirmek	TDK	D
oko	göz	2	gözden gönülden çıkarmak	TDK	D
oko	göz	2	Gözden ırak olan gönülden de ırak olur.	Yurtbaşı (2012)	1
oko	göz	1	gözden ırak tutmak	TDK	D
oko	göz	1	gözden ırak tutulmak	TDK	D
oko	göz	1	gözden kaybetmek	TDK	D
oko	göz	1	gözden kaybolmak	TDK	D
oko	göz	1	gözden nihan olmak	TDK	D
oko	göz	1	gözden uzak tutmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	gözden uzaklaşmak	TDK	D
oko	göz	1	göze almak	TDK	D
oko	göz	1	göze batmak	TDK	D
oko	göz	1	göze çarpmak	TDK	D
oko	göz	1	göze diken olmak	TDK	D
oko	göz	1	göze gelmek	TDK	D
oko	göz	1	göze girmek	TDK	D
oko	göz	1	göze görünmek	TDK	D
oko	göz	1	göze görünmemek	TDK	D
oko	göz	2	Göze göz, dişe diş.	Yurtbaşı (2012)	337
oko	göz	1	Göze yasak olmaz.	Yurtbaşı (2012)	352
oko	göz	2	gözle görülür, elle tutulur hâle gelmek	TDK	D
oko	göz	1	gözle yemek	TDK	D
oko	göz	1	gözleri bayılmak	TDK	D
oko	göz	1	gözleri berraklaşmak	TDK	D
oko	göz	1	gözleri buğulanmak (bulutlanmak)	TDK	D
oko	göz	1	gözleri çakmak çakmak (olmak)	TDK	D
oko	göz	1	gözleri çukura gitmek (kaçmak)	TDK	D
oko	göz	1	gözleri dolmak (dolu dolu olmak)	TDK	D
oko	göz	1	gözleri dönmek	TDK	D
oko	göz	1	gözleri fıldır fıldır etmek	TDK	D
oko	göz	1	gözleri fıldır fıldır olmak	TDK	D
oko	göz	1	gözleri ışıklı (olmak)	TDK	D
oko	göz	2	gözleri kan çanağına dönmek (kanlanmak)	TDK	D
oko	göz	1	gözleri kapanmak	TDK	D
oko	göz	1	gözleri parlamak (parıldamak)	TDK	D
oko	göz	1	gözleri şıldır şıldır dönmek	TDK	D
oko	göz	1	gözleri sulanmak	TDK	D
oko	göz	1	gözleri süzülme	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	gözleri takılıp kalmak	TDK	D
oko	göz	1	gözleri velfecri okumak	TDK	D
oko	göz	1	gözleri yaşarmak	TDK	D
oko	göz	1	gözleri yuvalarından (evinden) fırlamak (uğramak)	TDK	D
oko	göz	1	gözlerinde şimşek çakmak	TDK	D
oko	göz	1	gözlerinden okumak	TDK	D
oko	göz	1	gözlerine inanamamak	TDK	D
oko	göz	1	gözlerini bayıltmak	TDK	D
oko	göz	1	gözlerini belirtmek	TDK	D
oko	göz	1	gözlerini bitirmek	TDK	D
oko	göz	1	gözlerini devirmek	TDK	D
oko	göz	1	gözlerini fal taşı gibi açmak	TDK	D
oko	göz	1	gözlerini kaçırmak	TDK	D
oko	göz	1	gözlerinin içi gülmek	TDK	D
oko	göz	1	gözlerinin içine kadar kızarmak	TDK	D
oko	göz	1	Gözlüye gizli yoktur.	TDK	D
oko	göz	1	gözü (gözleri) (bir şeyde, bir şeyin üzerinde) olmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü (gözleri) açılmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü (gözleri) dönmek	TDK	D
oko	göz	1	gözü (gözleri) kamaşmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü (gözleri) karamak	TDK	D
oko	göz	1	gözü (gözleri) kaymak (kaçmak)	TDK	D
oko	göz	1	gözü (gözleri) okşamak	TDK	D
oko	göz	1	gözü (gözleri) üstünde kalmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü açık gitmek	TDK	D
oko	göz	1	gözü açık olmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü akmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü alışmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü almamak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	gözü arkada kalmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü bağlı olmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü bulanmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü büyükte olmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü dalmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü değmek	TDK	D
oko	göz	1	gözü doymak	TDK	D
oko	göz	1	gözü dumanlanmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü dünyayı görmemek	TDK	D
oko	göz	2	gözü gönlü açılmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü görmemek	TDK	D
oko	göz	1	Gözü göz değil.	TDK	D
oko	göz	1	gözü hiçbir şey görmemek	TDK	D
oko	göz	1	gözü ilişmek	TDK	D
oko	göz	1	gözü kalmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü kapalı olmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü kara çıkmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü kızmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü korkmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü sönmek	TDK	D
oko	göz	2	Gözü tanede olan kuşun ayağı tuzaktan kurtulmaz.	Yurtbaşı (2012)	188
oko	göz	1	gözü toprağa bakmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü uyku tutmamak	TDK	D
oko	göz	1	gözü yılmak	TDK	D
oko	göz	1	gözü yolda (yollarda) kalmak (olmak)	TDK	D
oko	göz	1	gözü yüksekte (yükseklerde) olmak	TDK	D
oko	göz	1	Gözü yumulunca kadri bilinir.	Yurtbaşı (2012)	96
oko	göz	2	gözü arkada kalmak	TDK	D
oko	göz	1	gözüm çıksın (kör olsun)	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	gözün aydın!	TDK	D
oko	göz	1	gözünde (gözlerinde) şimşek (şimşekler) çakmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünde büyümek	TDK	D
oko	göz	1	gözünde büyötmek	TDK	D
oko	göz	1	gözünde tñtmek	TDK	D
oko	göz	1	gözünden (gözlerinden) uyku akmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünden (gözlerinden) yaş (yaşlar) boşanmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünden kıskanmak	TDK	D
oko	göz	1	gözüne (gözlerine) bakmak	TDK	D
oko	göz	1	gözüne batmak	TDK	D
oko	göz	1	gözüne çarpmak	TDK	D
oko	göz	1	gözüne diken olmak	TDK	D
oko	göz	2	gözüne dizine dursun	TDK	D
oko	göz	1	gözüne hiçbir şey görünmemek	TDK	D
oko	göz	1	gözüne karasu inmek	TDK	D
oko	göz	1	gözüne kestirmek	TDK	D
oko	göz	1	gözüne sokmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü (gözlerini) (bir şeye) dikmek	TDK	D
oko	göz	1	gözünü (gözlerini) açmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü (gözlerini) duman bürümek	TDK	D
oko	göz	2	gözünü (gözlerini) kan bürümek	TDK	D
oko	göz	1	gözünü (gözlerini) kapamak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü (gözlerini) kırpmadan	TDK	D
oko	göz	1	gözünü (gözlerini) oymak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü ... hırsı bürümek	TDK	D
oko	göz	1	gözünü ağartmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü alamamak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü daldan budaktan (çöpten) esirgememek (sakınmamak)	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	gözünü dört açmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü doyurmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü gözüne dikmek	TDK	D
oko	göz	1	gözünü hırs bürümek	TDK	D
oko	göz	1	gözünü kapamak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü karartmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü kin bürümek	TDK	D
oko	göz	1	gözünü sevda (aşk) bürümek	TDK	D
oko	göz	1	gözünü sevdiğim	TDK	D
oko	göz	1	gözünü seveyim	TDK	D
oko	göz	1	gözünü toprak doyursun	TDK	D
oko	göz	1	gözünü üstünden ayırmamak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü yıldırmak	TDK	D
oko	göz	1	gözünü yummak	TDK	D
oko	göz	1	gözünün bebeği gibi sevmek	TDK	D
oko	göz	1	gözünün çapağını silmeden	TDK	D
oko	göz	1	gözünün içine baka baka	TDK	D
oko	göz	1	gözünün önünden geçmek	TDK	D
oko	göz	1	gözünün önünden gitmemek	TDK	D
oko	göz	1	gözünün önüne gelmek	TDK	D
oko	göz	1	gözünün önünü görmemek	TDK	D
oko	göz	1	gözüyle (gözleriyle) tartmak	TDK	D
oko	göz	1	gözüyle görmek	TDK	D
oko	göz	1	Haramzadenin gözü yaşlı olur.	Yurtbaşı (2012)	100
oko	göz	1	havanın gözü yaşlı	TDK	D
oko	göz	1	hayata gözlerini yummak (kapamak)	TDK	D
oko	göz	1	Hilekarın gözü yaşlı olur.	Yurtbaşı (2012)	100
oko	göz	1	Hırs gelir göz kararır, hırs geçer öz kararır.	Yurtbaşı (2012)	17

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	Horoz ölür, gözü çöplükte kalır.	TDK	D
oko	göz	1	iki gözü iki çeşme	TDK	D
oko	göz	1	İlk göz ağrısı unutulmaz.	Yurtbaşı (2012)	256
oko	göz	1	İmam evinden aş, ölü gözünden yaş çıkmaz.	TDK	D
oko	göz	1	İnsanın niyeti olmayınca gözü olsa da görmez.	Yurtbaşı (2012)	419
oko	göz	2	İnsanın/Tamahkarın gözünü bir avuç toprak doyurur.	Yurtbaşı (2012)	188; 189
oko	göz	1	iyi gözle bakmamak	TDK	D
oko	göz	2	Kafa boşsa göz işe yaramaz.	Yurtbaşı (2012)	423
oko	göz	2	kafa göz yarmak	TDK	D
oko	göz	1	Kaplumbağa yumurtasını gözüyle ısıtır.	Yurtbaşı (2012)	297
oko	göz	1	Kara bakanın gözü kamaşır.	Yurtbaşı (2012)	403
oko	göz	1	Karga karganın gözünü oymaz.	Yurtbaşı (2012)	258
oko	göz	2	Kaş yapayım derken göz çıkarma.	Yurtbaşı (2012)	236
oko	göz	1	Kaşığıyla yedirir, sapıyla göz çıkarır.	Yurtbaşı (2012)	86
oko	göz	1	Kaşık ile verir, sapı ile göz çıkarır.	Yurtbaşı (2012)	236
oko	göz	1	kaşıkla yedirip sapıyla (gözünü) çıkartmak	TDK	D
oko	göz	2	kaşını gözünü eğmek	TDK	D
oko	göz	2	kaşının altında gözün var dememek	TDK	D
oko	göz	2	kaşla göz arasında	TDK	D
oko	göz	1	Kaza gelince daniş gözü kör olur.	Yurtbaşı (2012)	242
oko	göz	2	Keçinin uyuzu çeşmenin başından / pınarın gözünden içer suyunu.	Yurtbaşı (2012)	108

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	Kedinin gözü sıçan deliğindedir.	Yurtbaşı (2012)	419
oko	göz	2	Kel ölür sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur.	Yurtbaşı (2012)	2
oko	göz	1	Kem göz taşı eritir.	Yurtbaşı (2012)	31
oko	göz	1	kem gözle bakmak	TDK	D
oko	göz	1	Kendi düşen ağlamaz, iki gözden olur.	Yurtbaşı (2012)	143; 335
oko	göz	2	Kızı alan göz ile bakmasın, kulak ile işitsin.	Yurtbaşı (2012)	273
oko	göz	2	kör kör parmağım gözüne	TDK	D
oko	göz	1	Körler memleketinde tek gözlü kraldır.	TDK	D
oko	göz	1	Körün istediği bir göz ikisi olursa ne söz.	Yurtbaşı (2012)	195
oko	göz	1	Körün istediği iki göz, biri ela biri boz.	Yurtbaşı (2012)	189
oko	göz	1	Körün yanına varırsan, sen de bir gözünü kappa.	TDK	A
oko	göz	1	kötü gözle bakmak	TDK	D
oko	göz	2	Kul çalıştıran bir gözünü kör bir kulağını sağır etmeli. / Kul kullanan bir gözünü kör etmeli bir kulağını sağır.	Yurtbaşı (2012)	30; 159
oko	göz	1	Lodosun gözü yaşlı olur / yaşlıdır.	Yurtbaşı (2012)	416
oko	göz	1	maymun gözünü açtı	TDK	D
oko	göz	1	Merdivende bastığın basamağa dikkat et yukarısına göz atma.	Yurtbaşı (2012)	157
oko	göz	1	muradı gözünde kalmak	TDK	D
oko	göz	1	ne gözle bakmak	TDK	D
oko	göz	2	Oburun/Açın karnı doyar, gözü doymaz.	Yurtbaşı (2012)	172; 217
oko	göz	1	Oduncunun gözü omçada/kütükte (dilencinin gözü çömçede).	Yurtbaşı (2012)	347
oko	göz	1	ölü gözü gibi	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
oko	göz	1	ölü gözü kadar	TDK	D
oko	göz	1	ölü gözünden yaş ummak	TDK	D
oko	göz	2	Ölü gözünden yaş, imam eviden / obur elinden aş beklenmez/çıkamaz.	Yurtbaşı (2012)	252; 327
oko	göz	1	ölümü göze almak	TDK	D
oko	göz	1	Öz ağlamayınca göz yaşarmaz.	Yurtbaşı (2012)	378
oko	göz	1	pireyi gözünden vurmak	TDK	D
oko	göz	2	Pireyi gözünden, çakalı dizinden vurur atıcı.	Yurtbaşı (2012)	363
oko	göz	1	sağ gözünü sol gözünden sakınmak	TDK	D
oko	göz	1	Sakınılan/Esirgenen göze çöp batar.	Yurtbaşı (2012)	237
oko	göz	1	sürmeyi gözden çekmek	TDK	D
oko	göz	1	Tanyeri ağarınca hırsızın gözü kararır.	Yurtbaşı (2012)	81
oko	göz	1	Tımarhanecinin gözü kör olsun seni görmediği için.	Yurtbaşı (2012)	153
oko	göz	1	toprak doyursun gözünü	TDK	D
oko	göz	1	turnayı gözünden vurmak	TDK	D
oko	göz	1	Tuz ekmek hakkı bilmeyen iki gözden olur akıbet.	Yurtbaşı (2012)	232
oko	göz	1	uyku gözünden akmak	TDK	D
oko	göz	1	Vardığın yer karanlık ise sen de gözünü kapa. / Vardığın yer körse sen de gözünü kapa.	Yurtbaşı (2012)	67
oko	göz	1	Ver yesin, ört yatsın, gözle can çıkmasın.	Yurtbaşı (2012)	237
oko	göz	1	Ver yiyeyim, ört uyuyayım; gözle, canım çıkmasın.	TDK	A
oko	göz	1	yan gözle bakmak	TDK	D
oko	göz	1	Yaz diye yola çıkarsan kışı gözüne al.	Yurtbaşı (2012)	157
oko	göz	1	Yiğit kısmı gözünü budaktan sakınmaz.	Yurtbaşı	77

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
oko	göz	2	Yürek yanmasa göz yaşarmaz.	Yurtbaşı (2012)	371
oko	göz	2	yüzü gözü açılmak	TDK	D
oko	göz	2	yüzüne gözüne bulaştırmak	TDK	D
oko	göz	1	Zenginin gözü az görürse fukaranın gözü de çok görür.	Yurtbaşı (2012)	414
žebro	kaburga	1	Ağaç değmeden "vay kaburgalarım!" deme.	Yurtbaşı (2012)	19
žebro	kaburga	1	kaburgaları çıkmak (sayılmak)	TDK	D
hlava	kafa	1	(birinin) kafasını vurmak	TDK	D
hlava	kafa	1	(biriyle) kafa bulmak	TDK	D
hlava	kafa	2	Akıl olmayınca başta, kuru kafa neyler.	Yurtbaşı (2012)	421
hlava	kafa	2	Başta akıl olmayınca kafa neylesin.	Yurtbaşı (2012)	423
hlava	kafa	2	Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz.	Yurtbaşı (2012)	296
hlava	kafa	1	her kafadan bir ses çıkmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa (kafasını) dinlendirmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa (kafasını) karıştırmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa (kafasını) şişirmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa (kafasını) ütölemek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa (kafayı veya kafasını) dinlemek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa (kafayı) çekmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa atmak	TDK	D
hlava	kafa	2	Kafa boşsa göz işe yaramaz.	Yurtbaşı (2012)	423
hlava	kafa	1	kafa cilalamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa eskitmek	TDK	D
hlava	kafa	2	kafa göz yarmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa kafaya vermek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	kafa	1	kafa kalmamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa patlatmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa sallamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa tutmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa yapmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa yok!	TDK	D
hlava	kafa	1	kafa yormak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafadan atmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası (kafasına) takılmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası almamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası bozulmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası bulanmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası dolmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası dönmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası dumanlanmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası durmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası düzelmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası ile oynamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası işlemek (çalışmak)	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası karışmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası kazan (gibi) olmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası kızmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası sarmamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası sersem sepet (olmak)	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası şişmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası yerinde olmamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafası yerine gelmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına dank etmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına estiği gibi	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına geçirmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	kafa	1	kafasına girmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına girmemek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına göre	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına koymak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına sığmamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına söz girmemek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına uymak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına vura vura	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasına vurmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasında şimşek çakmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasında tutmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasından çıkarmak (atmak)	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasından geçirmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını ezmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını işletmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını kaldırmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını kaldırmamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını kaşıyacak vakti olmamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını kırmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını kullanmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını kurcalamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını sokmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını taştan taşa çarpmak (vurmak)	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını toplamak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını tütsülemek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasını uçurmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasının bir tahtası eksik (noksan) (olmak)	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasının dikine gitmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasının etini yemek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafasının kantağı atmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hlava	kafa	1	kafaya almak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafaya çıkmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafayı (bir yere) vurmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafayı bulandırmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafayı bulmak	TDK	D
hlava	kafa	1	kafayı çalıştırmak (işletmek)	TDK	D
hlava	kafa	1	kafayı değiştirmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafayı tütsülemek (dumanlamak)	TDK	D
hlava	kafa	1	kafayı üşütmek	TDK	D
hlava	kafa	1	kafayı yemek	TDK	D
hlava	kafa	1	nato kafa, nato mermer	TDK	D
hlava	kafa	2	Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur.	Yurtbaşı (2012)	202
hlava	kafa	1	vurup kafayı yatmak (uyumak)	TDK	D
hlava	kafa	1	Zenginin sermayesi kasasında, âlimin sermayesi kafasında.	TDK	A
srđce	kalp	1	"Aleml nasıl bilirsin?" "Kalbin/kendin gibi."	Yurtbaşı (2012)	355
srđce	kalp	1	(birinin) kalbini doldurmak	TDK	D
srđce	kalp	1	Akınlıa gör kalbinle işit.	Yurtbaşı (2012)	352
srđce	kalp	1	Çok söyleyenin kalbi sağ olmaz.	Yurtbaşı (2012)	381
srđce	kalp	2	Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer.	Yurtbaşı (2012)	128
srđce	kalp	1	Fukaranın cebi boş, kalbi doludur.	Yurtbaşı (2012)	308
srđce	kalp	1	Fukaranın kalbine her kim dokuna, sinesi Allah okuna.	Yurtbaşı (2012)	308
srđce	kalp	1	İbadetle cennete girilmez, temiz kalp gerek.	Yurtbaşı (2012)	327
srđce	kalp	1	Kadın kalbi merhamet kaynağıdır.	Yurtbaşı (2012)	426

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	kalp	1	Kalbden/Kalpten kalbe yol vardır.	Yurtbaşı (2012)	256
srdce	kalp	1	kalbe (kalbine) doğmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbe dokunmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbe işlemek	TDK	D
srdce	kalp	2	kalbi ağzına gelmek	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi boş olmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi çarpmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi dayanmamak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi dolu olmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi ferahlamak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi kararmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi parçalanmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi sıkışmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi sızlamak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi yerinden oynamak (fırlamak)	TDK	D
srdce	kalp	1	Kalbi yıkmak kolay, yapmak zordur.	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbi yırtılmak	TDK	D
srdce	kalp	2	Kalbin şahitliği yüz şahitlikten kuvvetlidir.	Yurtbaşı (2012)	69
srdce	kalp	2	Kalbin yolu mideden geçer.	TDK	A
srdce	kalp	1	Kalbinde fesat olmayanın ef'ali de salih olur.	Yurtbaşı (2012)	69
srdce	kalp	2	Kalbine gelen başına gelmesin.	Yurtbaşı (2012)	148
srdce	kalp	1	kalbine girmek	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbine göre	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbine saplanmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbini açmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbini burmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbini çalmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	kalp	1	kalbini eritmek	TDK	D
srdce	kalp	1	kalbini okumak	TDK	D
srdce	kalp	1	Kalbini pak tut da kırk yıl cünup gez.	Yurtbaşı (2012)	55
srdce	kalp	1	kalbiyle konuşmak	TDK	D
srdce	kalp	1	kalp (kalbini) kazanmak (fethetmek)	TDK	D
srdce	kalp	1	kalp (kalbini) kırmak	TDK	D
srdce	kalp	1	Kalp kalbe karşıdır.	Yurtbaşı (2012)	164; 256
srdce	kalp	2	Kalp temizliği yüz temizliğinden daha gerekli.	Yurtbaşı (2012)	55
srdce	kalp	1	Katibin kalbi başka, kalem başka.	Yurtbaşı (2012)	438
srdce	kalp	3	Lokman hekim "Uzun ömür isteyen başı serin, kalbi ferah, ayağı sıcak tutmalı" demiş.	Yurtbaşı (2012)	202
srdce	kalp	1	Sini tıkırtısı, para şıkırtısı, kadın fıkırtısı, kalbe ferahlıktır.	Yurtbaşı (2012)	196
srdce	kalp	3	Vücudunu kirden, ağzını küfürden, kalbini kibirden koru.	Yurtbaşı (2012)	55
srdce	kalp	1	Yıkma elin kalbini, sen de yıkılırsın.	Yurtbaşı (2012)	87
srdce	kalp	2	Yüzü güzelin kalbi de güzel olmaz.	Yurtbaşı (2012)	35
krev	kan	1	(aralarında) kan olmak	TDK	D
krev	kan	1	(bir şey) kanına işlemek	TDK	D
krev	kan	1	(bir şeyin) kanını emmek	TDK	D
krev	kan	1	(birinden) kan gitmek	TDK	D
krev	kan	1	(birine) kan kusturmak	TDK	D
krev	kan	1	(birine) kanı kaynamak	TDK	D
krev	kan	1	(birini) kan boğmak	TDK	D
krev	kan	1	(birinin) kanı kaynamak	TDK	D
krev	kan	1	(birinin) kanına ekmek doğramak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
keř	kan	1	(birinin) kanına susamak	TDK	D
keř	kan	1	(birinin) kanını kurutmak	TDK	D
keř	kan	1	(birinin) kanını yerde koymak	TDK	D
keř	kan	1	(birinin) kanlısı olmak	TDK	D
keř	kan	1	(vücudun bir yerine) kan oturmak	TDK	D
keř	kan	2	Ağız kana değen kurt, daha çok azar.	Yurtbaşı (2012)	85
keř	kan	2	Akacak kan damarda durmaz.	Yurtbaşı (2012)	110
keř	kan	1	al kanlara boyanmak	TDK	D
keř	kan	1	altın leğene kan kusmak	TDK	D
keř	kan	1	Altın leğenin kan kusana ne faydası var.	Yurtbaşı (2012)	201
keř	kan	2	başına kan çıkmak	TDK	D
keř	kan	1	benzinde kan kalmamak	TDK	D
keř	kan	1	benzine kan gelmek	TDK	D
keř	kan	1	Beyler buyruğu yoksula kan ağılatır.	Yurtbaşı (2012)	233
keř	kan	1	Candan ahbap, kandan şarap olmaz.	TDK	A
keř	kan	1	Çirkin karı evin toplar, güzel kan düğün / sokak gezer.	Yurtbaşı (2012)	425
keř	kan	2	Damara göre kan alınır.	Yurtbaşı (2012)	356
keř	kan	1	ekmeğini kana doğramak	TDK	D
keř	kan	2	elinden kan çıkmak	TDK	D
keř	kan	2	elini kana bulamak (veya bulaştırmak)	TDK	D
keř	kan	1	eť kanlı gerek, yiğit canlı	TDK	D
keř	kan	2	gözleri kan çanağına dönmek (kanlanmak)	TDK	D
keř	kan	2	gözünü (gözlerini) kan bürümek	TDK	D
keř	kan	1	Hamsi kurban olur mu? Kanı da var, canı da.	Yurtbaşı (2012)	79
keř	kan	2	Her damardan kan alınmaz.	Yurtbaşı (2012)	23-24;

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
					115
keř	kan	1	içi kan ağılamak	TDK	D
keř	kan	1	içinden kan gitmek	TDK	D
keř	kan	2	iki eli (kızıl) kanda olsa	TDK	D
keř	kan	1	İnsan insanın kanı pahasıdır.	Yurtbaşı (2012)	357
keř	kan	1	İrz /Namus insanın kanı pahasıdır.	Yurtbaşı (2012)	211
keř	kan	1	kaleminden kan damlamak	TDK	D
keř	kan	2	kan (kanı) başına çıkmak (sıçramak veya toplanmak)	TDK	D
keř	kan	1	kan ağılamak	TDK	D
keř	kan	1	kan akıtmak	TDK	D
keř	kan	1	kan akmak	TDK	D
keř	kan	2	kan alacak damarı bilmek	TDK	D
keř	kan	2	kan beynine sıçramak (çıkmaq)	TDK	D
keř	kan	1	kan çanağı gibi	TDK	D
keř	kan	1	kan çekmek	TDK	D
keř	kan	1	kan çıkmak	TDK	D
keř	kan	1	kan dere gibi akmak	TDK	D
keř	kan	1	kan dökmek	TDK	D
keř	kan	1	Kan edene kanun ederler.	Yurtbaşı (2012)	338
keř	kan	1	Kan etme, kanun eyle.	Yurtbaşı (2012)	338
keř	kan	1	kan gövdeyi götürmek	TDK	D
keř	kan	1	kan gütmek	TDK	D
keř	kan	1	kan istemek	TDK	D
keř	kan	1	kan kaybetmek	TDK	D
keř	kan	1	Kan kussa "Kızılıcık şerbeti içtim" der.	Yurtbaşı (2012)	314
keř	kan	1	kan olmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
krej	kan	1	kan revan içinde	TDK	D
krej	kan	1	kan revan içinde kalmak	TDK	D
krej	kan	1	kan tere batmak	TDK	D
krej	kan	1	kan tutmak	TDK	D
krej	kan	1	kan vermek	TDK	D
krej	kan	1	Kan yerde kalmaz.	Yurtbaşı (2012)	338
krej	kan	1	kan yürümek	TDK	D
krej	kan	1	kana boyamak (bulamak)	TDK	D
krej	kan	1	kana kan istemek	TDK	D
krej	kan	1	kana susamak	TDK	D
krej	kan	1	kanı donmak (çekilmek)	TDK	D
krej	kan	1	kanı içine akmak	TDK	D
krej	kan	1	kanı ısınmak	TDK	D
krej	kan	1	Kanı kanla yumazlar, kanı su ile yurlar.	Yurtbaşı (2012)	338
krej	kan	1	kanı kurumak	TDK	D
krej	kan	1	kanı sulanmak	TDK	D
krej	kan	1	kanı temizlenmek	TDK	D
krej	kan	1	kanına dokunmak	TDK	D
krej	kan	1	kanına girmek	TDK	D
krej	kan	1	kanını içine akıtmak	TDK	D
krej	kan	1	kanını kaynatmak	TDK	D
krej	kan	1	kanıya varmak	TDK	D
krej	kan	1	kanıyla ödemek	TDK	D
krej	kan	1	kanlı bıçaklı olmak	TDK	D
krej	kan	1	Kanlı gömlek gizlenmez.	TDK	A
krej	kan	1	kanlı yaş (yaşlar) dökmek	TDK	D
krej	kan	1	Kocasız kan, beysiz arı.	Yurtbaşı (2012)	274
krej	kan	1	Mal kande ise, kendini söyletir.	Yurtbaşı	306

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
keř	kan	1	Ne edeyim altın taşı ki, içine kan kusuyorum.	Yurtbaşı (2012)	309
keř	kan	1	Ne kadar yıkarsan yıka kan kanla temizlenmez.	Yurtbaşı (2012)	338
keř	kan	2	yanağına kan gelmek	TDK	D
keř	kan	2	yanağından kan damlamak	TDK	D
keř	kan	2	yüreğı kan ağlamak	TDK	D
keř	kan	2	yüzünden kan damlamak	TDK	D
keř	kan	2	yüzüne kan gelmek	TDK	D
keř	kan	1	Zemheride, kar/yağmur yağmadan kan/zehir yağması iyidir.	Yurtbaşı (2012)	417
břicho	karın	2	Abdalın karnı doyunca gözü pabucunda olur.	Yurtbaşı (2012)	165
břicho	karın	1	Aç ile dost olayım diyen peşin karnını doyursun.	Yurtbaşı (2012)	216
břicho	karın	1	Aç karın katık istemez, uyku yastık istemez.	Yurtbaşı (2012)	216
břicho	karın	2	Açın karnı doyar, gözü doymaz.	TDK	A
břicho	karın	2	Açın koynunda (karnında) ekmek durmaz (eğleşmez).	TDK	A
břicho	karın	3	Ağızdan burun yakın, kardeşten karın yakın.	TDK	A
břicho	karın	1	Ağustosta/Yazın gölge kovan, zemheride/kışın karnın ovar.	Yurtbaşı (2012)	222; 224
břicho	karın	1	Aklımda duracağına karnımda dursun.	Yurtbaşı (2012)	172
břicho	karın	3	Arkasız olanın ayağına vurmuşlar, "Vay arkam!" demiş; karnına vurmuşlar, yine "Vay arkam!" demiş.	Yurtbaşı (2012)	406
břicho	karın	2	Atta karın, yiğitte burun.	TDK	A
břicho	karın	2	Azizden ağız yakın, kardeşten karın yakın.	Yurtbaşı (2012)	345
břicho	karın	2	Bilinmedik aş ya karın ağrıtır ya baş.	Yurtbaşı (2012)	143

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
břicho	karın	2	Bir kişinin karnını döverlermiş, "Vay arkam!" dermiş.	Yurtbaşı (2012)	406
břicho	karın	1	Boş laf/lakırdı/söz karın doyurmaz.	Yurtbaşı (2012)	381
břicho	karın	1	Çiftçinin karnını yarmışlar, kırk tane gelecek yıl çıkmış.	Yurtbaşı (2012)	12
břicho	karın	1	Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.	Yurtbaşı (2012)	69
břicho	karın	2	Çingene ciğer pişirir, yemeden karnını şişirir.	Yurtbaşı (2012)	278
břicho	karın	1	Dokuz ay anasının karnında nasıl sabretmiş?	Yurtbaşı (2012)	300
břicho	karın	1	Ekşi yemedim ki karnım ağrısın.	TDK	A
břicho	karın	2	Fazla aş ya karın ağrıtır, ya baş.	Yurtbaşı (2012)	280
břicho	karın	3	Gönülsüz yenen aş ya karın ağrıtır ya baş.	Yurtbaşı (2012)	419
břicho	karın	1	Hem karnın doysun, hem çörek bütün kalsın.	Yurtbaşı (2012)	53; 341
břicho	karın	2	İstenmeyen aş, ya karın ağrıtır ya baş.	TDK	A
břicho	karın	1	karın doyurmak	TDK	D
břicho	karın	1	karnı büyümek	TDK	D
břicho	karın	1	Karnı tok it gölgede yarar.	Yurtbaşı (2012)	153; 224
břicho	karın	2	karnı tok, sırtı pek	TDK	D
břicho	karın	1	karnı zil çalmak	TDK	D
břicho	karın	1	karnından konuşmak (söylemek)	TDK	D
břicho	karın	1	karnını doldurmak	TDK	D
břicho	karın	1	Karnının doymayacağı yerde açlığını belli etme.	Yurtbaşı (2012)	218
břicho	karın	1	Kavurga karın doyurmaz.	Yurtbaşı (2012)	251
břicho	karın	3	Kulaktan burun yakın, kardeşten karın yakın.	Yurtbaşı (2012)	274

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
břicho	karın	1	Kuru laf karın doyurmaz.	Yurtbaşı (2012)	384
břicho	karın	1	Lokma (karın doyurmaz) şefkat/muhabbet artırır.	Yurtbaşı (2012)	170
břicho	karın	2	Oburun/Açın karnı doyar, gözü doymaz.	Yurtbaşı (2012)	172; 217
břicho	karın	1	Öksüzün karnı doymaz.	Yurtbaşı (2012)	407
břicho	karın	2	Öksüzün karnına vurmuşlar (öksüzü dövmüşler) “vay arkam” demiş.	TDK	A
břicho	karın	1	Sabah aç karnına elma, bir daha ilaç alma.	Yurtbaşı (2012)	128
břicho	karın	1	Sabahtan karnın doyuran, küçükten evlenen aldanmamış.	Yurtbaşı (2012)	275
břicho	karın	2	Sandıktaki sırtında, ambardaki karnında.	TDK	A
břicho	karın	1	Sofrana oturanın karnı doysun.	Yurtbaşı (2012)	192
břicho	karın	3	Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.	Yurtbaşı (2012)	121
břicho	karın	1	Uyku geldi neylesin yastık, karın acıktı neylesin katık.	Yurtbaşı (2012)	365
obočí	kaş	2	(birine) gözünün üstünde kaşın var dememek	TDK	D
obočí	kaş	2	Gezenin kaşı şişer, oturanın başı.	Yurtbaşı (2012)	394
obočí	kaş	1	Güzeldin hani kaşın karası, zengindin hani diba parası?	Yurtbaşı (2012)	34; 399
obočí	kaş	2	Kaş yapayım derken göz çıkarma.	Yurtbaşı (2012)	236
obočí	kaş	1	kaşı (kaşları) çatılmak	TDK	D
obočí	kaş	2	kaşını gözünü eğmek	TDK	D
obočí	kaş	2	kaşının altında gözün var dememek	TDK	D
obočí	kaş	2	kaşla göz arasında	TDK	D
obočí	kaş	1	kaşlarını çatmak	TDK	D
obočí	kaş	3	Tırnağın varsa başını kaşı.	TDK	A

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
kost	kemik	1	(birine) kemik atmak	TDK	D
kost	kemik	1	(birinin) kemikleri sayılmak	TDK	D
kost	kemik	1	(birinin) kemiklerini kırmak	TDK	D
kost	kemik	2	ağızına bir kemik atmak	TDK	D
kost	kemik	2	bir deri bir kemik (kalmak)	TDK	D
kost	kemik	1	bir torba kemik	TDK	D
kost	kemik	1	Biz attık kemik diye, alem kaptı ilik diye.	Yurtbaşı (2012)	435
kost	kemik	2	derisi kemiklerine yapışmak	TDK	D
kost	kemik	2	Dilin kemiği yok bildiğini söyler.	Yurtbaşı (2012)	382
kost	kemik	2	Dilin kemiği yok, ama kemiği kırar.	Yurtbaşı (2012)	382
kost	kemik	2	Dilin kemiği yok, nereye çevirsen oraya döner.	Yurtbaşı (2012)	382
kost	kemik	1	Eti senin, kemiği benim.	Yurtbaşı (2012)	122-123
kost	kemik	1	İki köpek bir kemiği paylaşamaz.	Yurtbaşı (2012)	319
kost	kemik	2	İt ağızını kemik tutar.	TDK	A
kost	kemik	1	İtin (köpeğin) duası kabul (makbul) olsa (-ydı) gökten kemik yağar (-dı).	TDK	A
kost	kemik	1	Kadınlar ege kemiğinden yapılmıştır.	Yurtbaşı (2012)	428
kost	kemik	1	kemiğine (kemiklerine) kadar	TDK	D
kost	kemik	1	kemiğini kurutmak	TDK	D
kost	kemik	1	kemik gibi	TDK	D
kost	kemik	1	kemikleri sızlamak	TDK	D
kost	kemik	2	köpeğin ağızına kemik atmak	TDK	D
kost	kemik	1	önüne bir kemik atmak	TDK	D
kost	kemik	1	Üzüm çöpü ile, et kemiği ile satılır.	Yurtbaşı (2012)	229
zadek	kıç	2	ağızını bırakıp kıçıyla (bir tarafıyla) gülmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
zadek	kıç	2	baş kıç vurmak	TDK	D
zadek	kıç	1	Dalmasını bilmeyen ördek, kıçından dalar.	TDK	A
zadek	kıç	1	Evvel yediğim hurmalar, bugün kıçımı tırmalar.	TDK	A
zadek	kıç	1	Fare deliğe sığmamış, bir de kuyruğuna (kıçına) kabak bağlamış.	TDK	A
zadek	kıç	3	Garip itin kuyruğu bacağı arasında (götünde, kıçına kısık) gerek (olur).	TDK	A
zadek	kıç	2	itin götüne (kıçına) sokmak	TDK	D
zadek	kıç	1	Kedi kıçına bakar da / kıçını görmüş yaram var dermiş/demiş.	Yurtbaşı (2012)	433
zadek	kıç	1	Keskin akıl/zeka keramete kıç attırır.	Yurtbaşı (2012)	423
zadek	kıç	1	kıçın kıçın gitmek	TDK	D
zadek	kıç	1	kıçına bakarak (baka baka)	TDK	D
zadek	kıç	1	kıçına kına yakmak	TDK	D
zadek	kıç	1	kıçına tekme atmak (vurmak veya yapıştırmak)	TDK	D
zadek	kıç	1	kıçını yırtmak	TDK	D
zadek	kıç	1	lafı kıçından anlamak	TDK	D
zadek	kıç	1	lafı kıçından dinlemek	TDK	D
zadek	kıç	1	rahat kıçına batmak	TDK	D
zadek	kıç	2	Şaşkın ördek başını bırakır, kıçından dalar.	Yurtbaşı (2012)	153
zadek	kıç	1	Tavuk kaza bakarsa kıçı yırtılır. / Tavuk kaza bakmış da kıçını yırtmış.	TDK	A
chlup	kıl	1	(birinin) kılına dokunmamak	TDK	D
chlup	kıl	1	Anlayan bir kıldan nem kapar.	Yurtbaşı (2012)	422
chlup	kıl	2	boynu kıldan ince olmak	TDK	D
chlup	kıl	2	burnundan kıl aldırmmamak	TDK	D
chlup	kıl	1	Domuzdan bir kıl çekmek kardır.	Yurtbaşı (2012)	166

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
chlup	kıl	1	kılı kıpırdamamak	TDK	D
chlup	kıl	1	kılı kırk yarmak	TDK	D
chlup	kıl	1	kılına hâlel gelmemek	TDK	D
chlup	kıl	1	kılını (bile) kıpırdatmamak (oynatmamak)	TDK	D
chlup	kıl	3	Koltuk kılını bitirme, göğüs kılını yitirme.	Yurtbaşı (2012)	55
chlup	kıl	1	Yumurtada kıl bitmez.	Yurtbaşı (2012)	253
řasa	kirpik	1	kirpiği kirpiğine değmemek	TDK	D
paže	kol	1	(birine) kol kanat olmak (germek)	TDK	D
paže	kol	1	(birine) kollarını açmak	TDK	D
paže	kol	2	(birinin) elini kolunu bağlamak	TDK	D
paže	kol	1	(birinin) koluna girmek	TDK	D
paže	kol	1	(birinin) kolunda altın bileziği olmak	TDK	D
paže	kol	1	Ayaz paşa kol geziyor.	TDK	A
paže	kol	2	Baş yarılır börk/fes içinde, kol kırılır yen içinde.	Yurtbaşı (2012)	313; 314
paže	kol	1	bir kol çengi	TDK	D
paže	kol	3	eli kolu (eli ayağı) bağlı kalmak (veya olmak)	TDK	D
paže	kol	2	eli kolu bağlı durmak	TDK	D
paže	kol	2	elini kolunu sallaya sallaya gelmek	TDK	D
paže	kol	2	elini kolunu sallaya sallaya gezmek	TDK	D
paže	kol	2	Elini veren kolunu alamaz.	Yurtbaşı (2012)	244
paže	kol	1	kol atmak	TDK	D
paže	kol	1	kol gezmek	TDK	D
paže	kol	2	Kol kesilirken parmak acımaz/aranmaz.	Yurtbaşı (2012)	5
paže	kol	2	Kol kırılır boyuna yük olur.	Yurtbaşı (2012)	335
paže	kol	1	kol uzatmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
paže	kol	1	kol vermek	TDK	D
paže	kol	1	kol vurmak	TDK	D
paže	kol	1	kola çıkmak	TDK	D
paže	kol	1	kolları kopmak	TDK	D
paže	kol	1	kolları sıvamak	TDK	D
paže	kol	1	kollarını sallaya sallaya gelmek	TDK	D
paže	kol	1	kollarının arasına almak	TDK	D
paže	kol	1	kolu kanadı kırılmak	TDK	D
paže	kol	2	Kolu kırık işlemiş, gönlü kırık işlememiş.	Yurtbaşı (2012)	419
paže	kol	1	koluna kuvvet	TDK	D
paže	kol	1	taş atıp kolu yorulmamak	TDK	D
paže	kol	1	taş attın da kolun mu yoruldu?	TDK	D
paže	kol	3	Tatlı dil, güler yüz, düşmanın kolunu бүker.	Yurtbaşı (2012)	101
podpaží	koltuk	1	(birine) koltuk vermek	TDK	D
podpaží	koltuk	2	başını koltuğunun altına almak	TDK	D
podpaží	koltuk	1	İki karpuz bir koltuğa sığmaz. / Bir koltuğa iki karpuz sığmaz.	Yurtbaşı (2012)	30
podpaží	koltuk	1	kelle koltukta gezmek	TDK	D
podpaží	koltuk	1	Kime Müslüman desen haçı koltuğundan çıkar.	Yurtbaşı (2012)	24
podpaží	koltuk	1	koltuğa girmek	TDK	D
podpaží	koltuk	1	koltuğu doldurmak	TDK	D
podpaží	koltuk	1	koltuğuna girmek	TDK	D
podpaží	koltuk	1	koltuğunun altına sığınmak	TDK	D
podpaží	koltuk	1	koltuk çıkmak	TDK	D
podpaží	koltuk	1	koltuk değneği olmak	TDK	D
podpaží	koltuk	3	Koltuk kılını bitirme, göğüs kılını yitirme.	Yurtbaşı (2012)	55
podpaží	koltuk	1	koltukları kabarmak	TDK	D
podpaží	koltuk	1	koltukta olmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hrud'	koyun	1	(birini) koynuna almak	TDK	D
hrud'	koyun	1	(birinin) koynuna girmek	TDK	D
hrud'	koyun	2	Açın koynunda (karnında) ekmek durmaz (eğleşmez).	TDK	A
hrud'	koyun	1	koynunda yılan beslemek	TDK	D
klín	kucak	1	(birine) kucak (kucağını) açmak	TDK	D
klín	kucak	1	(birinin) kucağına oturmak	TDK	D
klín	kucak	1	Kız kucakta, çeyiz bucakta.	TDK	D
klín	kucak	1	Kızını kız iken övme, gelin iken öv, gelin iken övme, kucağı çocuklu iken öv.	Yurtbaşı (2012)	51
klín	kucak	1	Kucağı dolu olanın, ocağı yanar.	TDK	A
klín	kucak	1	kucağına düşmek	TDK	D
klín	kucak	1	kucağına kurulmak	TDK	D
klín	kucak	1	kucağında bulmak	TDK	D
klín	kucak	1	kucaktan kucağa dolaşmak (gezmek)	TDK	D
ucho	kulak	1	(bir şeye) kulak (kulaklarını) tıkamak	TDK	D
ucho	kulak	1	(bir şeye) kulak vermek	TDK	D
ucho	kulak	1	(birinin) kulağını bükmek	TDK	D
ucho	kulak	1	(birinin) kulağını çekmek	TDK	D
ucho	kulak	1	(birinin) kulağını çınlatmak	TDK	D
ucho	kulak	1	(birinin) kulağını doldurmak	TDK	D
ucho	kulak	1	(birinin) kulağının zarı patlamak	TDK	D
ucho	kulak	2	ağzı kulaklarına varmak	TDK	D
ucho	kulak	2	ağzından çıkanı (çıkan sözü) kulağı duymamak (işitmemek)	TDK	D
ucho	kulak	2	Ağzından çıkanı kulağı işitmez.	Yurtbaşı (2012)	379
ucho	kulak	1	Anamın/Babamın öleceğini bilseydim kulağı dolu dariya satardım.	Yurtbaşı (2012)	165
ucho	kulak	2	At tırnaktan, insan kulaktan kapar.	Yurtbaşı (2012)	201; 202
ucho	kulak	2	Baş ağır gerek, kulak sağır.	TDK	A

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ucho	kulak	1	Bir kulağını insan sağır etmeli.	Yurtbaşı (2012)	158
ucho	kulak	1	Bostana dadanan eşeğin kuyruğu kulağı olmaz.	Yurtbaşı (2012)	78
ucho	kulak	2	Boynu uzun beyni boş, tut kulağından çifte koş.	Yurtbaşı (2012)	151
ucho	kulak	1	Boynuz (kulaktan sonra çıkar, ama) kulağı geçer.	Yurtbaşı (2012)	105
ucho	kulak	1	Boynuz isterken kulaktan çıktım.	Yurtbaşı (2012)	15
ucho	kulak	1	Deve boynuz ararken kulaktan olmuş.	Yurtbaşı (2012)	188
ucho	kulak	1	Deve kadar büyümüşsün, kulağı kadar haysiyetin yok.	Yurtbaşı (2012)	211
ucho	kulak	1	devede kulak (kulak gibi) kalmak	TDK	D
ucho	kulak	2	elini kulağına atmak	TDK	D
ucho	kulak	2	ense kulak yerinde olmak	TDK	D
ucho	kulak	1	Eşek kulağı kesilmekle küheylan olmaz.	TDK	A
ucho	kulak	3	Göz ile kulak iki, ağız tek çok görüp çok dinleyip az söylemek gerek.	Yurtbaşı (2012)	383
ucho	kulak	2	göz kulak olmak	TDK	D
ucho	kulak	1	Her sözü söyleme, yerin kulağı var.	Yurtbaşı (2012)	383
ucho	kulak	2	İki kulak bir dil için.	Yurtbaşı (2012)	383
ucho	kulak	1	kelle kulak yerinde	TDK	D
ucho	kulak	1	Kimsenin ayıbını söyleme, yerin kulağı var.	Yurtbaşı (2012)	83; 104
ucho	kulak	1	Kişi biraz da kulağını arkasına vermeli.	Yurtbaşı (2012)	156
ucho	kulak	2	Kızı alan göz ile bakmasın, kulak ile işitsin.	Yurtbaşı (2012)	273
ucho	kulak	1	Kös dinleyen, davula kulak vermez.	TDK	A
ucho	kulak	2	Kul çalıştıran bir gözünü kör bir kulağını sağır etmeli. / Kul kullanan bir gözünü kör	Yurtbaşı (2012)	30; 159

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			etmeli bir kulağını sağır.		
ucho	kulak	1	kulağı (bir şeyde) olmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağı (kulakları) çınlasın	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağı ağır işitmek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağı dikilmek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağı duvar olmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağı okşamak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağı ters taraftan göstermek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına çalınmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına çarpmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına fısıldamak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına gelmek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına girmemek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına gitmek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına inanmamak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına kar suyu kaçırmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına kar suyu kaçmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına koymak (sokmak)	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına küpe olmak (etmek)	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağına söylemek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulağını açmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulak (kulağını) tırmalamak	TDK	D
ucho	kulak	2	kulak arkası (ardı) etmek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulak asmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulak kabartmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulak kesilmek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulak kıvırmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulak misafiri olmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulak tutmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulak vermek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
ucho	kulak	1	kulakları dolmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulakları paslanmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulakları patlatmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulaklarına kadar kızarmak	TDK	D
ucho	kulak	1	kulaklarını dikmek	TDK	D
ucho	kulak	1	kulaklarının pasını gidermek	TDK	D
ucho	kulak	3	Kulaktan burun yakın, kardeşten karın yakın.	Yurtbaşı (2012)	274
ucho	kulak	1	Kurdu kulağından tutmak güçtür.	Yurtbaşı (2012)	375
ucho	kulak	1	Kurt kulağından tutulmaz.	Yurtbaşı (2012)	252
ucho	kulak	1	Namaza meyli olmayanın kulağı ezanda olmaz.	Yurtbaşı (2012)	328
ucho	kulak	1	Sağırın kulağı duymaz, ahmağın her yanı.	Yurtbaşı (2012)	153
ucho	kulak	1	Sözü söyle alana, kulağında kalana.	Yurtbaşı (2012)	7
ucho	kulak	1	Tavşan ne küçük, kulakları ne büyük.	Yurtbaşı (2012)	253
ucho	kulak	1	uzun kulaktan haber almak	TDK	D
ucho	kulak	1	yarım kulak dinlemek	TDK	D
ucho	kulak	1	Yerin kulağı var (her sözü işitir).	Yurtbaşı (2012)	181; 314
žaludek	kursak	1	(bir şey) kursağında kalmak	TDK	D
žaludek	kursak	1	Açın kursağına/kursağında çörek dayanmaz.	Yurtbaşı (2012)	217
žaludek	kursak	1	Alışmış kursak bulamacını ister.	Yurtbaşı (2012)	194
žaludek	kursak	1	Ekşi yemedim ki kursağım yavunçsun/ağrısın.	Yurtbaşı (2012)	69
žaludek	kursak	1	Er ekmeği er kursağında kalmaz.	TDK	A
žaludek	kursak	1	Er lokması er kursağında kalmaz.	TDK	A
žaludek	kursak	2	hevesi kursağında (boğazında veya içinde)	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
			kalmak		
prso	meme	1	Ağlamayan çocuğa meme vermezler.	Yurtbaşı (2012)	26
prso	meme	1	meme vermek	TDK	D
prso	meme	1	meme yapmak	TDK	D
prso	meme	1	memedede olmak	TDK	D
prso	meme	1	memeden kesmek	TDK	D
prso	meme	1	Öksüzün nesi olur, memesiz de büyür.	Yurtbaşı (2012)	407
břicho/žaludek	mide	2	Erkeğin kalbine giden yol midesinden geçer.	Yurtbaşı (2012)	128
břicho/žaludek	mide	1	Götürü pazar mideyi bozar.	Yurtbaşı (2012)	57
břicho/žaludek	mide	1	Hileli pazar mideyi bozar.	Yurtbaşı (2012)	100
břicho/žaludek	mide	2	Kalbin yolu mideden geçer.	TDK	A
břicho/žaludek	mide	1	mide bulandırmak	TDK	D
břicho/žaludek	mide	2	Mide derdin, perhiz devanın başıdır.	Yurtbaşı (2012)	202
břicho/žaludek	mide	1	mide fesadına uğramak	TDK	D
břicho/žaludek	mide	1	midesi almamak (kaldırmamak, kabul etmemek, götürmemek)	TDK	D
břicho/žaludek	mide	1	midesi bulanmak	TDK	D
břicho/žaludek	mide	1	midesi ekşimek (kaynamak, yanmak)	TDK	D
břicho/žaludek	mide	1	midesi ezilmek (kazınmak)	TDK	D
břicho/žaludek	mide	1	mideye indirmek	TDK	D
břicho/žaludek	mide	1	mideye oturmak	TDK	D
břicho/žaludek	mide	1	mideyi bastırmak	TDK	D
břicho/žaludek	mide	1	Sinek küçüktür/ufak ama mide bulandırır.	Yurtbaşı (2012)	74; 368
břicho/žaludek	mide	1	Utanma pazar dostluğu/mideyi bozar.	Yurtbaşı (2012)	59
rameno	omuz	1	(birinin) omzuna binmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
rameno	omuz	1	omuz kaldırmak	TDK	D
rameno	omuz	1	omuz öpüşmek	TDK	D
rameno	omuz	1	omuz silmek	TDK	D
rameno	omuz	1	omuz vermek	TDK	D
rameno	omuz	1	omuzda taşımak	TDK	D
rameno	omuz	1	omuzları çökmek	TDK	D
rameno	omuz	1	omzuna atmak	TDK	D
prst	parmak	1	(bir işte) parmağı olmak	TDK	D
prst	parmak	1	(bir yere) parmak basmak	TDK	D
prst	parmak	1	(birini) parmağında oynatmak	TDK	D
prst	parmak	2	(birinin) ağzına bir parmak bal çalmak	TDK	D
prst	parmak	2	(birinin) parmağı ağzında kalmak	TDK	D
prst	parmak	1	(birinin) parmağını aramak	TDK	D
prst	parmak	3	(el, ayak, parmak) çivi gibi olmak	TDK	D
prst	parmak	1	Ağaçla kabuğu arasına parmak sokulmaz.	Yurtbaşı (2012)	90
prst	parmak	1	Allah kimine bal verir parmak vermez, kimine parmak verir bal vermez.	Yurtbaşı (2012)	175
prst	parmak	1	Bal tutan parmağını yalar.	Yurtbaşı (2012)	166
prst	parmak	1	Balı parmağı uzun olan değil, kısmeti olan yer.	Yurtbaşı (2012)	111; 261
prst	parmak	1	Beş parmağın hangisini kessen acımaz?	Yurtbaşı (2012)	114
prst	parmak	1	Beş parmak (parmağın) bir (biri) olmaz.	TDK	A
prst	parmak	1	Beş parmak bir değil.	Yurtbaşı (2012)	114
prst	parmak	1	Kes parmağını çık pazara, ilaç buyuran çok oldu.	Yurtbaşı (2012)	7
prst	parmak	2	Kol kesilirken parmak acımaz/aranmaz.	Yurtbaşı (2012)	5
prst	parmak	2	kör kör parmağım gözüne	TDK	D
prst	parmak	2	on parmağı boğazında olmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
prst	parmak	2	On parmağım / İki elim yakanda.	Yurtbaşı (2012)	338
prst	parmak	1	parmağına dolamak	TDK	D
prst	parmak	1	parmağını bile kıpırdatmamak (oynatmamak)	TDK	D
prst	parmak	1	parmağını yaranın üzerine basmak	TDK	D
prst	parmak	1	parmağının ucuyla (ucunda) çevirmek	TDK	D
prst	parmak	1	parmak atmak	TDK	D
prst	parmak	1	parmak bozmak	TDK	D
prst	parmak	1	parmak ısırmak	TDK	D
prst	parmak	1	parmak kadar	TDK	D
prst	parmak	1	parmak kaldı	TDK	D
prst	parmak	1	parmak kaldırmak	TDK	D
prst	parmak	1	parmakla gösterilmek	TDK	D
prst	parmak	1	parmakla sayılmak	TDK	D
prst	parmak	1	parmaklarını (birlikte) yemek	TDK	D
prst	parmak	1	Şeriatin kestiği parmak acımaz.	Yurtbaşı (2012)	234
prst	parmak	1	şeytana parmak ısırtmak	TDK	D
prst	parmak	1	Yarın kıyamette on parmağım yakanda olsun.	Yurtbaşı (2012)	338
biceps	pazı	1	Aşk ile pençeleşmeye demir pazı gerek.	Yurtbaşı (2012)	255
vlasý	saç	2	(bir işte) saç sakal ağartmak	TDK	D
vlasý	saç	1	Bağın taşlısı karının saçlısı. / Karının saçlısı, tarlanın taşlısı.	Yurtbaşı (2012)	425
vlasý	saç	1	Kadın kısmının saçı uzun olur akli kısa.	Yurtbaşı (2012)	426
vlasý	saç	2	Kel ölür sırma saçlı olur, kör ölür badem gözlü olur.	Yurtbaşı (2012)	2
vlasý	saç	2	Kızın uzun saçlısı, tarlanın ufak taşlısı, öküzün başlısı makbuldür.	Yurtbaşı (2012)	274
vlasý	saç	2	saç saça baş başa	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
vlasý	saç	2	saç saç a baş başa gelmek (dövüşmek)	TDK	D
vlasý	saç	2	Saç safadan, tırnak cefadan uzar.	Yurtbaşı (2012)	378
vlasý	saç	2	saç sakal birbirine karışmak	TDK	D
vlasý	saç	1	saçı (saçları) değirmende ağartmamak	TDK	D
vlasý	saç	2	saçı başı ağarmak	TDK	D
vlasý	saç	2	saçı başı birbirine karışmak	TDK	D
vlasý	saç	1	saçı bitmedik (yetim)	TDK	D
vlasý	saç	1	saçı kılmak (atmak)	TDK	D
vlasý	saç	2	saçı sakalı akar gibi	TDK	D
vlasý	saç	2	saçı topuklarını dövmek	TDK	D
vlasý	saç	1	saçı uzun aklı kısa	TDK	D
vlasý	saç	1	Saçın ak mı kara mı önüne düşünce görürsün.	Yurtbaşı (2012)	300
vlasý	saç	1	saçına ak (kır) düşmek	TDK	D
vlasý	saç	2	saçına başına bakmadan	TDK	D
vlasý	saç	1	saçına kar yağmak	TDK	D
vlasý	saç	2	saçını başını yolmak	TDK	D
vlasý	saç	1	saçını süpürge etmek	TDK	D
vlasý	saç	1	saçları iki türlü olmak	TDK	D
vlasý	saç	3	Tıngır elek tıngır saç, elim hamur karnım aç.	Yurtbaşı (2012)	121
žluč	safra	1	Karınca'nın bile safrası vardır.	Yurtbaşı (2012)	338
žluč	safra	1	safra atmak	TDK	D
žluč	safra	1	safra bastırmak	TDK	D
žluč	safra	1	safrası kabarmak	TDK	D
spánek	şakak	2	iki eli şakaklarında düşünmek	TDK	D
spánek	şakak	1	şakakları ağarmak (beyazlanmak)	TDK	D
spánek	şakak	1	şakakları atmak	TDK	D
vousy	sakal	1	(bir işin) sakalı bitmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
vousy	sakal	2	(bir işte) saç sakal ağartmak	TDK	D
vousy	sakal	1	(birinin) sakalına gülmek	TDK	D
vousy	sakal	1	(birinin) sakalının altına girmek	TDK	D
vousy	sakal	1	A köse, sayılmadık kaç tel sakalın var?	Yurtbaşı (2012)	63
vousy	sakal	1	ak sakaldan yok sakala gelmek	TDK	D
vousy	sakal	1	Akıl olmayınca ne yapsın sakal?	Yurtbaşı (2012)	421
vousy	sakal	2	Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık. / Yukarı tükürsem bıyık, aşağı tükürsem sakal.	Yurtbaşı (2012)	53
vousy	sakal	1	Avradı bet olanın sakalı erken/tez ağarır.	Yurtbaşı (2012)	264
vousy	sakal	2	Bacağı kısıdan, sakalı kösedden sakınmalı.	Yurtbaşı (2012)	228
vousy	sakal	1	Balık kavağa çıktığı vakit kösenin de sakal biter.	Yurtbaşı (2012)	250
vousy	sakal	1	Benim sakalım tutuştu, sen sigaranı yakmak istersin.	Yurtbaşı (2012)	345
vousy	sakal	1	Bitmez ne var ki kösenin sakalından başka.	Yurtbaşı (2012)	131
vousy	sakal	1	Fırsat sakal altından geçer.	Yurtbaşı (2012)	289
vousy	sakal	1	Halamın sakalı olsaydı dayım olurdu.	Yurtbaşı (2012)	251
vousy	sakal	1	her gördüğü sakallıyı babası sanmak	TDK	D
vousy	sakal	1	Her sakaldan bir tel çekseler, köseye sakal olur.	Yurtbaşı (2012)	205
vousy	sakal	1	Her şey olur biter, kösenin sakalı bitmez.	Yurtbaşı (2012)	132
vousy	sakal	1	Kadıya yalnız giren sakalın sığlayıp çıkar.	Yurtbaşı (2012)	234
vousy	sakal	1	Komşunun sakalın yoldularsa sen de sakalını kazıt.	Yurtbaşı (2012)	283
vousy	sakal	1	kösenin sakalı gibi	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
vousy	sakal	1	Köseyle alay edenin top sakalı kara gerek.	Yurtbaşı (2012)	83
vousy	sakal	2	Ne sakala minnet, ne bıyığa.	Yurtbaşı (2012)	183
vousy	sakal	2	saç sakal birbirine karışmak	TDK	D
vousy	sakal	2	saçı sakalı akar gibi	TDK	D
vousy	sakal	1	sakal bırakmak (koyuvermek veya salıvermek veya uzatmak)	TDK	D
vousy	sakal	2	Sakal bıyığa denk olmayınca berber ne yapsın.	Yurtbaşı (2012)	253
vousy	sakal	1	Sakal ile olaydı kişi keçiye danışırlardı her işi.	Yurtbaşı (2012)	423
vousy	sakal	1	Sakal keçide de var. / Keçide de sakal var.	Yurtbaşı (2012)	423
vousy	sakal	1	sakal oynatmaz	TDK	D
vousy	sakal	1	Sakalda fayda olsaydı keçi şeyh olurdu.	Yurtbaşı (2012)	423
vousy	sakal	1	sakalı değirmende ağartmak	TDK	D
vousy	sakal	1	sakalı ele vermek (kaptırmak)	TDK	D
vousy	sakal	1	sakalı saydırmak	TDK	D
vousy	sakal	1	Sakalım yok ki sözüm dinlensin.	Yurtbaşı (2012)	423
vousy	sakal	1	Sakalımız olsa sözümüz dinlenir.	Yurtbaşı (2012)	286
vousy	sakal	1	sakalına ak (kır) düşmek	TDK	D
vousy	sakal	1	Sakalına göre tarağı vur, ölünceye kadar geçineceğini ara dur.	Yurtbaşı (2012)	275
vousy	sakal	1	sakalına göre tarak vurmak	TDK	D
vousy	sakal	1	sakalına kar yağmak	TDK	D
vousy	sakal	1	Yavaş tükürlüğün sakala zararı var.	Yurtbaşı (2012)	237
hlava	ser	1	eflake ser çekmek	TDK	D
hlava	ser	1	ne yârden geçilir ne serden	TDK	D
hlava	ser	1	Ser verip sır vermemeli.	Yurtbaşı	314

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
hlava	ser	1	serde ... var	TDK	D
hlava	ser	1	Yârden mi geçersin, serden mi?	TDK	A
hlava	ser	1	Yengece “niçin yan yan gidersin?” demişler, “serde kabadayılık var” demiş.	TDK	A
penis	sik	1	el sikiyle gerdeğe girilmez	TDK	D
nerv	sinir	1	(bir durum birinin) sinirine dokunmak	TDK	D
nerv	sinir	1	(birinin) sinirleri altüst olmak	TDK	D
nerv	sinir	1	(birinin) sinirleri gerilmek	TDK	D
nerv	sinir	1	(birinin) sinirlerini bozmak	TDK	D
nerv	sinir	1	(birinin) sinirlerini germek	TDK	D
nerv	sinir	1	sinir buhranı geçirmek	TDK	D
nerv	sinir	1	sinir buhranına tutulmak	TDK	D
nerv	sinir	1	sinir kesilmek	TDK	D
nerv	sinir	1	sinir küpü olmak	TDK	D
nerv	sinir	1	sinir küpüne çevirmek	TDK	D
nerv	sinir	1	sinir küpüne dönmek	TDK	D
nerv	sinir	1	sinir sahibi olmak	TDK	D
nerv	sinir	1	siniri oynamak	TDK	D
nerv	sinir	1	siniri tutmak	TDK	D
nerv	sinir	2	sinirleri ayakta olmak	TDK	D
nerv	sinir	1	sinirleri boşanmak	TDK	D
nerv	sinir	1	sinirleri bozulmak	TDK	D
nerv	sinir	1	sinirleri gergin olmak	TDK	D
nerv	sinir	1	sinirleri gevşemek (yatışmak)	TDK	D
nerv	sinir	1	sinirlerine hâkim olmak	TDK	D
hırbet/zâda	sırt	1	(birine) sırtını dayamak (vermek)	TDK	D
hırbet/zâda	sırt	1	(birinin) sırtından (para) kazanmak	TDK	D
hırbet/zâda	sırt	1	(birinin) sırtından çıkarmak	TDK	D
hırbet/zâda	sırt	1	(birinin) sırtından geçinmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
hřbet/záda	sírt	1	(birinin) sırtını sıvazlamak	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	(birinin) sırtını yere getirmek	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	Kabahat/suç samur kürk olsa kimse sırtına almaz.	Yurtbaşı (2012)	80
hřbet/záda	sírt	2	karnı tok, sırtı pek	TDK	D
hřbet/záda	sírt	2	Öksüzün karnına vurmuşlar (öksüzü dövmüşler) “vay arkam” demiş.	TDK	A
hřbet/záda	sírt	2	Sandıktaki sırtında, ambardaki karnında.	TDK	A
hřbet/záda	sírt	1	sırt (sırtını) çevirmek	TDK	D
hřbet/záda	sírt	2	Sırt giyidiğini, ağız alıştığını ister.	Yurtbaşı (2012)	194
hřbet/záda	sírt	1	sırt sırta vermek	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	sırtı kaşınmak	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	sırtı yere gelmek	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	sırtı yere gelmemek	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	sırtına almak	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	sırtına geçirmek	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	sırtında yumurta küfesi olmamak	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	sırtından atmak	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	sırtından bıçaklamak	TDK	D
hřbet/záda	sírt	1	sırtını dönmek	TDK	D
hřbet/záda	sírt	2	Sırtını pek tut, ayağa bakma.	Yurtbaşı (2012)	203
hřbet/záda	sírt	1	Yetimi okşamışlar, vay sırtım demiş.	TDK	A
obličej	surat	1	Beygirin suratını değil süratini överler.	Yurtbaşı (2012)	435
obličej	surat	1	surat (suratı) bir karış	TDK	D
obličej	surat	1	surat asmak	TDK	D
obličej	surat	1	surat etmek	TDK	D
obličej	surat	1	surat kalmamak	TDK	D
obličej	surat	1	surat mahkeme duvarı	TDK	D
obličej	surat	1	surata bak süngüye davran	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
obličej	surat	1	suratı bir karış asılmak	TDK	D
obličej	surat	1	suratı değişmek	TDK	D
obličej	surat	1	suratı kasap süngeriyle silinmiş	TDK	D
obličej	surat	1	suratı sirke satmak	TDK	D
obličej	surat	1	suratına indirmek	TDK	D
obličej	surat	1	suratından düşen bin parça olmak	TDK	D
obličej	surat	1	suratını dağıtmak	TDK	D
obličej	surat	1	suratını ekşitmek (buruşturmak)	TDK	D
obličej	surat	3	yüz surat davul derisi (mahkeme duvarı)	TDK	D
varle	taşak	1	Eceli gelen fare kedi taşığı kaşır.	TDK	A
nehet	tırnak	1	(biri birinin) attığı tırnak kadar olamamak	TDK	D
nehet	tırnak	1	(birinin veya bir şeyin) tırnağına değmemek	TDK	D
nehet	tırnak	1	(birinin) kestiği tırnak olamamak	TDK	D
nehet	tırnak	1	(birinin) tırnağı olamamak	TDK	D
nehet	tırnak	1	(birinin) tırnaklarını sökmek	TDK	D
nehet	tırnak	2	At tırnaktan, insan kulaktan kapar.	Yurtbaşı (2012)	201; 202
nehet	tırnak	2	dişinden tırnağından artırmak	TDK	D
nehet	tırnak	2	dişini tırnağına takmak	TDK	D
nehet	tırnak	2	dişli tırnaklı	TDK	D
nehet	tırnak	2	dişten tırnaktan artırmak	TDK	D
nehet	tırnak	2	Dost evinde başın bağla, düşman evinde tırnağın kes.	Yurtbaşı (2012)	162
nehet	tırnak	1	Et ile tırnak arasına girilmez.	Yurtbaşı (2012)	324
nehet	tırnak	1	et tırnak olmak	TDK	D
nehet	tırnak	1	Et tırnaktan ayrılmaz.	Yurtbaşı (2012)	324
nehet	tırnak	1	etle tırnak gibi	TDK	D
nehet	tırnak	2	İnsan ayaktan, at tırnaktan kapar.	TDK	D
nehet	tırnak	3	Kes elinin tırnağını kuldan utan, kes ayağının tırnağını Allah'tan utan.	Yurtbaşı (2012)	55

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
nehet	tırnak	2	Kurtla ortak olan tilkinin hissesi, ya tırnaktır ya bağırsak.	TDK	A
nehet	tırnak	2	Saç safadan, tırnak cefadan uzar.	Yurtbaşı (2012)	378
nehet	tırnak	3	Tırnağın varsa başını kaşı.	TDK	A
nehet	tırnak	1	tırnak göstermek	TDK	D
nehet	tırnak	1	tırnak kadar	TDK	D
nehet	tırnak	1	tırnak sürüştürmek	TDK	D
nehet	tırnak	1	tırnak takmak	TDK	D
pata	topuk	1	(birinin) öfke topuklarına çıkmak	TDK	D
pata	topuk	1	Kaldırıp denize atar, topuğunu bile ıslatmaz.	Yurtbaşı (2012)	89
pata	topuk	2	saçı topuklarını dövmek	TDK	D
pata	topuk	1	topuk çalmak	TDK	D
pata	topuk	1	topuk kapmak	TDK	D
pata	topuk	1	topuk vurmak	TDK	D
pata	topuk	2	Yılan adamın topuğunu gözler, adam yılanın başını.	Yurtbaşı (2012)	320
chlup	tüy	1	(birinde) şeytan tüyü olmak	TDK	D
chlup	tüy	1	(birinin) tüyleri diken diken olmak	TDK	D
chlup	tüy	1	(birinin) tüylerini diken diken etmek	TDK	D
chlup	tüy	2	dilinde tüy bitmek	TDK	D
chlup	tüy	1	Kurt köyünü (tüyünü) değiştirir, huyunu değiştirmez.	TDK	A
chlup	tüy	1	kuş tüyü gibi	TDK	D
chlup	tüy	1	tüyleri ürpermek	TDK	D
chlup	tüy	1	tüyüne dokunmamak	TDK	D
chlup	tüy	1	Yağ yiyen köpek tüyünden belli olur.	TDK	A
tělo	vücut	2	Er/Vücut kocar, gönül kocamaz.	Yurtbaşı (2012)	256
tělo	vücut	2	Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur.	Yurtbaşı (2012)	202

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
tělo	vůcut	1	tek vůcut olmak	TDK	D
tělo	vůcut	1	vůcudā gelmek	TDK	D
tělo	vůcut	1	vůcudā getirmek	TDK	D
tělo	vůcut	3	Vůcudunu kirden, ağzını küfürden, kalbini kibirden koru.	Yurtbaşı (2012)	55
tělo	vůcut	1	vůcudunu ortadan kaldırmak	TDK	D
tělo	vůcut	1	vůcut bulmak	TDK	D
tělo	vůcut	2	Vůcut kocar, gönül kocamaz.	TDK	A
tělo	vůcut	1	vůcut vermek	TDK	D
tělo	vůcut	1	vůcut yapmak	TDK	D
tělo	vůcut	1	vůcuttan düşmek	TDK	D
tvář	yanak	2	Acıkanın yanağından, susayanın dudağından belli olur.	TDK	A
tvář	yanak	1	Öpmeye niyeti olmayan □ yanağın nerede □ diye sorar.	TDK	A
tvář	yanak	2	Öpülecek yanak dudağa yakın gelir.	Yurtbaşı (2012)	253
tvář	yanak	2	yanağına kan gelmek	TDK	D
tvář	yanak	2	yanağından kan damlamak	TDK	D
srđce	yürek	1	(birinde) yürek Selânik olmak	TDK	D
srđce	yürek	1	(birinin) yüreğine işlemek	TDK	D
srđce	yürek	1	(birinin) yüreğine oturmak	TDK	D
srđce	yürek	1	(birinin) yüreğini tüketmek	TDK	D
srđce	yürek	1	altın yürekli olmak	TDK	D
srđce	yürek	1	Dağda bağı var, yüreğinde dağı var.	Yurtbaşı (2012)	12
srđce	yürek	3	Delinin yüreği ağzında, akıllının dili yüreğindedir.	Yurtbaşı (2012)	152
srđce	yürek	2	Dil yüreğin açığıını söyler.	Yurtbaşı (2012)	382
srđce	yürek	1	Her kimin bağı var, yüreğinde dağı var. / Kimin ki bağı var, yüreğinde dağı var.	TDK	A
srđce	yürek	1	İnsanı görürsün, yüreğindeki ne bilirsin.	Yurtbaşı	24

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
srdce	yürek	1	Karpuz kesmekle hararet sönmez / yürek soğumaz.	Yurtbaşı (2012)	330
srdce	yürek	1	Kızımı ele verdim, yüreğime bere verdim.	Yurtbaşı (2012)	273
srdce	yürek	1	Ne kork, ne korkunu yüreğinden çıkart.	Yurtbaşı (2012)	149
srdce	yürek	1	yere bakan yürek yakan	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğe işlemek	TDK	D
srdce	yürek	2	yüreği ağzına gelmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği bayılmak	TDK	D
srdce	yürek	2	yüreği boğazına tıkanmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği bozulmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği burkulmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği çarpmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği cız etmek (cızlamak)	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği daralmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği dayanmamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği ezilmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği ferahlamak (hafiflemek)	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği götürmemek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği göz göz olmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği hop etmek (hoplamak veya oynamak)	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği kabarmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği kaldırmamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği kalkmak	TDK	D
srdce	yürek	2	yüreği kan ağlamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği kanamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği kararmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği katılmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	yürek	1	yüreği kaynamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği oynamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği parça parça olmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği parçalanmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği parlamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği rahatlamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği serinlemek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği sıkılmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği sıkışmak (tıkanmak)	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği şişmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği sızlamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği soğumak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği titremek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği tükenmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği ürpermek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği yağ bağlamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği yanmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği yarılmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreği yerinden oynamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğinden geçmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğinden gelmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğine (bir şey) çökmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğine dert olmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğine dokunmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğine inmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğine kar yağmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğine kurt düşmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğine od (ateş) düşmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğine saplanmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğine sinmek	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
srdce	yürek	1	yüreğine su serpmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini açmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini ateş almak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini boşaltmak (dökmek)	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini dağlamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini eritmek (sızlatmak)	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini hoplatmak (oynatmak veya kaldırmak)	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini kaplamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini kemirmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini pek tutmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini serinletmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğini tüketmek	TDK	D
srdce	yürek	2	yüreğinin başı sızlamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreğinin yağı (yağları) erimek	TDK	D
srdce	yürek	1	yürek burkmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yürek paralamak	TDK	D
srdce	yürek	1	yürek soğutmak	TDK	D
srdce	yürek	1	yürek tüketmek	TDK	D
srdce	yürek	1	yürek vermek	TDK	D
srdce	yürek	2	Yürek yanmasa göz yaşarmaz.	Yurtbaşı (2012)	371
srdce	yürek	1	yüreklilik göstermek	TDK	D
srdce	yürek	1	yüreksizlik göstermek	TDK	D
srdce	yürek	1	yürekten çağırmak	TDK	D
obličej	yüz	1	(bir işten) yüz (yüzünün) akı ile çıkmak	TDK	D
obličej	yüz	1	(bir şey) yüzü görmemek	TDK	D
obličej	yüz	1	(bir şeye) yüz tutmak	TDK	D
obličej	yüz	1	(bir şeye) yüzü olmamak	TDK	D
obličej	yüz	1	(bir şeye) yüzü tutmamak	TDK	D
obličej	yüz	1	(bir şeyin) yüzü açılmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
obličej	yüz	1	(bir şeyin) yüzüne hasret kalmak	TDK	D
obličej	yüz	1	(birinin veya bir şeyin) yüzü suyu hürmetine	TDK	D
obličej	yüz	1	(birinin veya bir şeyin) yüzünü unutmak	TDK	D
obličej	yüz	1	(birinin) yüzü kâğıt gibi olmak	TDK	D
obličej	yüz	1	(birinin) yüzüne bağlamak	TDK	D
obličej	yüz	1	(birinin) yüzüne karşı	TDK	D
obličej	yüz	1	(birinin) yüzünü ağartmak	TDK	D
obličej	yüz	2	(birinin) yüzünü gözünü açmak	TDK	D
obličej	yüz	1	(birinin) yüzünü güldürmek	TDK	D
obličej	yüz	1	(birinin) yüzünü kızartmak	TDK	D
obličej	yüz	1	Aç tokun yüzüne bakmakla doymaz.	Yurtbaşı (2012)	217
obličej	yüz	1	Adam olmayana adamlık, köpek yüzüne gül suyu dökmek gibidir.	Yurtbaşı (2012)	107
obličej	yüz	1	Adamı adam eyleyen paradır, parasız adamın yüzü karadır.	Yurtbaşı (2012)	408
obličej	yüz	1	Adamın yüzü değil, özü güzel olsun.	Yurtbaşı (2012)	22
obličej	yüz	2	Ağız yemese yüz utanmaz.	Yurtbaşı (2012)	350
obličej	yüz	2	Ağız yer yüz utanır.	Yurtbaşı (2012)	350
obličej	yüz	2	Ağız yerse yüz güler.	Yurtbaşı (2012)	127
obličej	yüz	2	ağzına yüzüne bulaştırmak	TDK	D
obličej	yüz	1	Ahmağa yüz, abdala söz vermeye gelmez.	Yurtbaşı (2012)	107
obličej	yüz	1	Akraba idik akrep olduk biz bize, ayrı düştük bakmaz olduk yüz yüze.	Yurtbaşı (2012)	323
obličej	yüz	1	Alemin maskarası dostların yüz karası.	Yurtbaşı (2012)	350
obličej	yüz	1	Allah bile kulunun hatasını yüzüne vurmaz.	Yurtbaşı (2012)	173
obličej	yüz	2	alını açık yüzü ak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
obličej	yüz	1	Arap Araba "yüzün kara" demiş.	Yurtbaşı (2012)	82
obličej	yüz	1	Arife günü yalan söyleyenin / oruç yiyenin Bayram günü yüzü kara çıkar. / Perşembe günü / Ramazanda yalan söyleyenin Cuma günü / bayramda yüzü kara çıkar/olur.	Yurtbaşı (2012)	99; 101
obličej	yüz	2	Arkadan düşman yüze gelince dost olur.	Yurtbaşı (2012)	220
obličej	yüz	1	Arsıza yüz verince astar da ister. / Yüz bulunca/verince astar ister.	Yurtbaşı (2012)	107; 109
obličej	yüz	1	Arsızın yüzüne tükürmüşler, yağmur yağıyor demiş.	Yurtbaşı (2012)	41
obličej	yüz	1	Aşı pişiren yağ olur, gelinin yüzü ağ(lak) olur.	Yurtbaşı (2012)	108
obličej	yüz	1	Aşık yüz bulduğu yerde yatar kalır.	Yurtbaşı (2012)	255
obličej	yüz	1	Asılsız söz sahibine yüz karası getirir.	Yurtbaşı (2012)	99
obličej	yüz	1	Astar bol olmayınca yüze gelmez.	TDK	A
obličej	yüz	1	Astarı yüzünden pahalı.	Yurtbaşı (2012)	249
obličej	yüz	3	Ayağına bakma başına bak, yüzüne bakma işine bak.	Yurtbaşı (2012)	103
obličej	yüz	1	ayıbını yüzüne vurmak	TDK	D
obličej	yüz	1	Aynaya nasıl bakarsan yüzünü öyle görürsün.	Yurtbaşı (2012)	356
obličej	yüz	1	Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun.	Yurtbaşı (2012)	119
obličej	yüz	1	Bağı ağlayanın yüzü güler.	TDK	A
obličej	yüz	1	Balı dibinden, yağı yüzünden.	Yurtbaşı (2012)	435
obličej	yüz	2	başı yastık yüzü görmemek	TDK	D
obličej	yüz	2	Bir el bir eli yıkar, iki el bir yüzü yıkar.	TDK	A
obličej	yüz	1	Boz ata, avrada, oğlana kulluk edenin yüzü ağarmaz.	Yurtbaşı (2012)	265

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
obličej	yüz	2	Civcivde gözün, et yemeye yüzün olsun.	TDK	A
obličej	yüz	1	Çok yüz buldu, arsız oldu.	Yurtbaşı (2012)	108
obličej	yüz	1	Dilencinin yüzü kara, torbası doludur.	Yurtbaşı (2012)	351
obličej	yüz	1	dirlik yüzü görmemek	TDK	D
obličej	yüz	1	Dost dostun ayıbım yüzüne söyler.	Yurtbaşı (2012)	162
obličej	yüz	2	Dost yüzünden, düşman gözünden bellidir.	Yurtbaşı (2012)	163
obličej	yüz	1	Dosta çok varan kişi ekşi yüz görür.	Yurtbaşı (2012)	147; 191
obličej	yüz	1	dünya yüzü görmemek	TDK	D
obličej	yüz	1	Ekşi yüzünün balı acı olur.	TDK	A
obličej	yüz	2	El eli yıkar, el de döner yüzü yıkar.	Yurtbaşı (2012)	205
obličej	yüz	2	el eli yıkar, iki el yüzü	TDK	D
obličej	yüz	2	eline yüzüne bulaştırmak	TDK	D
obličej	yüz	2	Erkeğin eli kınası kadının yüzü karası.	Yurtbaşı (2012)	425
obličej	yüz	1	geldik yüze, çıktık düze	TDK	D
obličej	yüz	1	gerçek yüzünü göstermek	TDK	D
obličej	yüz	1	Göğe tükürürsen yüzüne düşer.	Yurtbaşı (2012)	67
obličej	yüz	1	Görümce, yüzünü görmeyim ölünce.	Yurtbaşı (2012)	324
obličej	yüz	1	Güler yüz, tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır.	Yurtbaşı (2012)	33
obličej	yüz	1	Güler yüzlü sirke satıcısı, ekşi yüzlü bal satıcısından çok kazanır.	Yurtbaşı (2012)	57
obličej	yüz	1	gün yüzü görmemek	TDK	D
obličej	yüz	1	Her suç/kabahat yüze vurulmaz.	Yurtbaşı (2012)	159
obličej	yüz	1	Her yüze gülteni dost sanma.	Yurtbaşı	24

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
obličej	yüz	1	Herkesin içi ile yüzü bir olmaz.	Yurtbaşı (2012)	24
obličej	yüz	1	Hesabı pak olanın, yüzü ak olur.	TDK	A
obličej	yüz	1	Hesabı temiz/pek olanın yüzü ak olur.	Yurtbaşı (2012)	69
obličej	yüz	1	Hizmetkardır efendisinin yüzünü ağartan.	Yurtbaşı (2012)	349
obličej	yüz	1	İçtin üzüm suyunu, döktün yüzün suyunu.	Yurtbaşı (2012)	125
obličej	yüz	1	İmam ölecek de yüzün gülecek.	Yurtbaşı (2012)	20; 242
obličej	yüz	1	İs karası çıkar, yüz karası çıkmaz.	Yurtbaşı (2012)	351
obličej	yüz	1	İsteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü.	Yurtbaşı (2012)	27
obličej	yüz	2	Kadının yüzünün karası erkeğin elinin kınası.	TDK	A
obličej	yüz	1	Kağıdın yüzünü ağartan, karadır.	Yurtbaşı (2012)	438
obličej	yüz	2	Kalbin şahitliği yüz şahitlikten kuvvetlidir.	Yurtbaşı (2012)	69
obličej	yüz	2	Kalp temizliği yüz temizliğinden daha gerekli.	Yurtbaşı (2012)	55
obličej	yüz	1	kapılar yüzüne (üzerine veya üstüne) kapanmak	TDK	D
obličej	yüz	1	Kefen alacak adam yüzünden belli olur.	Yurtbaşı (2012)	24
obličej	yüz	2	madalyonun ters tarafı (tersi, arka yüzü)	TDK	D
obličej	yüz	1	Meyhanecinin yüzünü bayram topu güldürür.	Yurtbaşı (2012)	196
obličej	yüz	1	Ne çaldın yüzüme, ne çalayım yüzüne.	Yurtbaşı (2012)	338
obličej	yüz	1	Ne Şam'ın şekeri, ne Arabın yüzü.	Yurtbaşı (2012)	91

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
obličej	yüz	1	ne yüzle	TDK	D
obličej	yüz	1	öfke yüzü göstermek	TDK	D
obličej	yüz	1	Ölüm yüz aklığı.	Yurtbaşı (2012)	97
obličej	yüz	1	Ölümün yüzü soğuk olur.	Yurtbaşı (2012)	98
obličej	yüz	1	Paranın yüzü sıcaktır.	Yurtbaşı (2012)	411
obličej	yüz	1	rahat yüzü görmemek	TDK	D
obličej	yüz	1	Ramazanda yalan söyleyenin (oruç yiyenin) bayramda yüzü kara olsun.	TDK	A
obličej	yüz	1	Rüzgara tüküren (kendi) yüzüne tükürür.	Yurtbaşı (2012)	67
obličej	yüz	1	şeytan görsün yüzünü	TDK	D
obličej	yüz	1	Su her şeyi temizler, yalnız yüz karasını temizleyemez.	Yurtbaşı (2012)	351
obličej	yüz	1	su yüzü görmemiş	TDK	D
obličej	yüz	1	su yüzüne çıkmak	TDK	D
obličej	yüz	1	Tarlada izi olmayanın harmanda yüzü olmaz.	Yurtbaşı (2012)	13
obličej	yüz	3	Tatlı dil, güler yüz, düşmanın kolunu büker.	Yurtbaşı (2012)	101
obličej	yüz	1	Tencere tencereye “yüzün kara” demiş, çömlek utancından yere geçmiş.	TDK	A
obličej	yüz	1	ters yüzü geri dönmek	TDK	D
obličej	yüz	1	ters yüzüne çevirmek	TDK	D
obličej	yüz	1	ters yüzüne dönmek	TDK	D
obličej	yüz	1	Uğursuzun yüzüne bakma, kırk gün işin rast gitmez.	Yurtbaşı (2012)	32
obličej	yüz	1	Yerdeki yüze basılmaz.	Yurtbaşı (2012)	160
obličej	yüz	1	Yiğit yüzüne tükürtmez, leşine tükürtür.	Yurtbaşı (2012)	42
obličej	yüz	1	Yukarıya tükürme yüzüne düşer.	Yurtbaşı	286

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
				(2012)	
obličej	yüz	1	yüz bulmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz bulunca astar istemek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz çevirmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz etmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz geri etmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz göstermek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz kızartmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz kızdırmak	TDK	D
obličej	yüz	3	yüz surat davul derisi (mahkeme duvarı)	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz sürmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz takınmak	TDK	D
obličej	yüz	1	Yüz verdik deliye, geldi çıktı halıya.	Yurtbaşı (2012)	109
obličej	yüz	1	yüz verince astar istemek	TDK	D
obličej	yüz	1	Yüz verme arsız olur, az verme hırsız olur.	Yurtbaşı (2012)	109
obličej	yüz	1	yüz vermemek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz yapmak	TDK	D
obličej	yüz	1	Yüz yastığı yumuşak gerek.	Yurtbaşı (2012)	238
obličej	yüz	1	yüz yazmak	TDK	D
obličej	yüz	1	Yüz yüzden utanır.	Yurtbaşı (2012)	351
obličej	yüz	1	yüz yüze bakmak	TDK	D
obličej	yüz	1	Yüz yüze bakmaya yer bırak.	Yurtbaşı (2012)	42; 351
obličej	yüz	1	yüz yüze gelmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz yüze getirmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz yüze kalmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüz yüze yaşamak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüze çıkmak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
obličej	yüz	1	yüze duramamak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüze gelmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüze gülmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüze vurmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü ak olsun	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü asılmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü düşmek	TDK	D
obličej	yüz	2	yüzü gözü açılmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü gülmek	TDK	D
obličej	yüz	1	Yüzü güzel olanın huyu da güzel olur.	Yurtbaşı (2012)	35
obličej	yüz	1	Yüzü güzele kırk günde doyulur, huyu güzele kırk yılda doyulmaz.	Yurtbaşı (2012)	34
obličej	yüz	2	Yüzü güzelin kalbi de güzel olmaz.	Yurtbaşı (2012)	35
obličej	yüz	1	yüzü kalmamak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü karışmak (allak bullak olmak veya alabora olmak)	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü kasap süngeriyle silinmiş	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü kireç gibi olmak (ağarmak)	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü kireç kesilmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü kızarmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü sararmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü seçilmemek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü sıcak olmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü soğuk olmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü yazılı kalmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzü yere gelmek (geçmek)	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünden akmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünden düşen bin parça olmak	TDK	D
obličej	yüz	2	yüzünden kan damlamak	TDK	D

somatismus	bázové slovo	počet bázových slov	frazém	zdroj	spec.
obličej	yüz	1	yüzünden okumak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne bakamaz olmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne bakılacak gibi olmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne bakılır olmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne bakılmaz olmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne bakmamak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne bakmaya kıyamamak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne bir daha bakmamak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne duramamak	TDK	D
obličej	yüz	2	yüzüne gözüne bulaştırmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne gülmek	TDK	D
obličej	yüz	2	yüzüne kan gelmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne vurmak (çarpmak)	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzüne yazmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünü buruşturmak (ekşitmek)	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünü duvara yapıştırmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünü gören cennetlik	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünü görmemek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünü kara çıkarmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünü karartmak	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünü kızartmak (kızdırmak)	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünü şeytan görsün	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünü yere getirmek (geçirmek)	TDK	D
obličej	yüz	2	yüzünün derisi kalın	TDK	D
obličej	yüz	2	yüzünün derisi yere geçmek	TDK	D
obličej	yüz	1	yüzünüze güller	TDK	D
obličej	yüz	1	Zabit yüzü soğuk olur.	Yurtbaşı (2012)	287
obličej	yüz	1	Zenci yüzü yıkamakla ağarmaz.	Yurtbaşı (2012)	46

Příloha č. 2: Tabulka tureckých frazémů se somatismem „hlava“¹³⁵

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	"Baş üstüne" deme, ayak altına al da işimi gör.	Neříkej "hlava na to/navrch" (=jistě/s radostí/jak si přejete), klidně mě vezmi/dej pod nohu, ale hlavně tu práci udělej.	Nelichot' mi, prostě mi ukaž, že umíš dělat svoji práci.	Yurtbaşı (2012)	103
baş	(bir işin) başında olmak	být na hlavě (nějaké činnosti / něčeho)	něco řídit/spravovat	TDK	D
baş	(bir işin, şeyin) başına oturmak	sednout si na hlavu (nějaké činnosti/věci)	něco začít dělat / dát se do práce na něčem	TDK	D
baş	(bir kızı) leğen başından almak	vzít si (dívku) od hlavy škopku	vybrat si manželku, která je dobrá v domácích pracích	TDK	D
baş	(bir şey birinin) aklını başından almak	(něco) vezme (někomu) rozum z hlavy	něco někoho velmi překvapí, ohromí	TDK	D
baş	(bir şey birinin) başının altından çıkmak	(něco) vyleze zpod (něčí) hlavy	někdo je původce něčeho, něco zosnoval	TDK	D
baş	(bir şey) iki baştan olmak	(něco) je ze dvou hlav	věc je uskutečnitelná, pokud ji chtějí obě/všechny strany	TDK	D
baş	(bir şeyden) baş alamamak	(od něčeho) si nemoct vzít hlavu	nemít čas/příležitost / nemoct se k něčemu dostat kvůli náročné věci	TDK	D
baş	(bir şeyden) baş almak	(od něčeho) si vzít hlavu	najít příležitost	TDK	D
baş	(bir şeyden) başını alamamak	(od něčeho) si nemoct vzít jeho hlavu	nedokázat se něčeho zbavit	TDK	D
baş	(bir şeyi birinin) başına sarmak	omotat (něčím) (někomu) hlavu	namočít někoho do něčeho, způsobit někomu něco (nepříjemného)	TDK	D
baş	(bir şeyin) başına geçmek	přijít/přejít na hlavu (něčeho)	1) vzít si něco na starost; 2) vzít do rukou vedení něčeho; 3) začít něco dělat; 4) shromáždit se okolo	TDK	D

¹³⁵ Tabulka byla vytvořena na základě slovníku Metina Yurtbaşıho (Yurtbaşı, *A Dictionary*) a slovníku Ústavu pro turecký jazyk (Türk Dil Kurumu, „Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü“). Sloupec specifikace („spec.“) uvádí v případě Yurtbaşıho tištěného slovníku číslo strany, zatímco v případě online slovníku Ústavu pro turecký jazyk (Türk Dil Kurumu – TDK) to, zda se jedná o přísloví (*atasözü* – A), nebo idiom (*deyim* – D).

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
			něčeho		
baş	(bir şeyin) başında beklemek (durmak)	čekat (zastavit/stát) na hlavě (nějaké věci)	zastavit u něčeho a nenápadně si to prohlížet	TDK	D
baş	(bir şeyin) başını beklemek	čekat na / sledovat hlavu (něčeho)	1) nenápadně si něco prohlížet; 2) být u nemocného	TDK	D
baş	(bir şeyle) başa çıkmak	(s něčím) vejít do hlavy	stačit na něco (mít dost sil na něco)	TDK	D
baş	(bir şeyle) başı hoş olmamak	(s něčím) nemít hlavu veselou	nebýt z něčeho nadšený	TDK	D
baş	(bir yere) baş tutmak	(někam) držet hlavu	být vedoucí nějaké skupiny	TDK	D
baş	(bir yere) başını sokmak	(někam) vložit hlavu	najít útočiště/přístřeší, někam složit hlavu	TDK	D
baş	(bir yerin) üst başı	vrchní hlava (nějakého místa)	horní část	TDK	D
baş	(bir yerin, bir işin) başına gelmek	přijít k hlavě (nějakého místa, činnosti)	převzít nějakou funkci, úkol	TDK	D
baş	(bir yola) baş koymak	položit hlavu (na cestu)	být připraven riskovat život (pro nějaký cíl)	TDK	D
baş	(birine) dünyayı zindan (zehir) etmek (dünyayı başına dar etmek)	(někomu) otrávit/znepříjemnit svět (udělat svět těsný pro hlavu)	někoho dostat do prekérní situace	TDK	D
baş	(birinin) baş (başının) belası olmak	být neštěstím (něčí) hlavy	někoho trápit	TDK	D
baş	(birinin) başı için	pro (něčí) hlavu	u přísahy: přísahám na zdraví své (drahá osoba)	TDK	D
baş	(birinin) başına çalmak	hodit (někomu) na hlavu	něco vztekle / s nenávistí vrátit	TDK	D
baş	(birinin) başına çıkmak	vejít do (něčí) hlavy	někoho otravovat	TDK	D
baş	(birinin) başına çorap örmek	plést (někomu) ponožku na hlavu	škodit někomu	TDK	D
baş	(birinin) başına dikilmek	být vztyčený u hlavy (někoho)	1) nemoci se od někoho vzdálit (být pod dozorem); 2) stát u nějaké věci, co se dělá; 3) u něčeho stát a	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
			čekat		
baş	(birinin) başına ekşimek	zkysnout na (něčí) hlavu	1) být těžkým břemenem; 2) být na někom (odpovědnost)	TDK	D
baş	(birinin) başına gaile açmak	spustit/otevřít nepříjemnosti na (něčí) hlavu	trápit někoho	TDK	D
baş	(birinin) başına geçmek	přejít k (něčí) hlavě	zaujmout nejvyšší pozici/postavení	TDK	D
baş	(birinin) başına gelmek	přijít k (něčí) hlavě / na (něčí) hlavu	setkat se s něčím neočekávaným, překvapivým	TDK	D
baş	(birinin) başına kâhya kesilmek	stát se hospodyní (něčí) hlavy	do všeho se plést	TDK	D
baş	(birinin) başına kalmak	svěřit / zůstat na (něčí) hlavě	muset dělat něco, co člověk nechce, nebo muset se o někoho postarat	TDK	D
baş	(birinin) başında değirmen çevirmek	otáčet (někomu) v hlavě mlýn	někoho rušit nadměrným hlukem	TDK	D
baş	(birinin) başını istemek	chtít (něčí) hlavu	chtít, aby byl někdo zabit	TDK	D
baş	(birinin) başını nâra yarmak	způsobit újmu (něčí) hlavě	způsobit někomu velkou újmu	TDK	D
baş	(birinin) başını yemek	jíst/sníst (něčí) hlavu	dostat někoho do nesnází / způsobit něčí smrt	TDK	D
baş	(birinin) başının etini yemek	jíst maso z (něčí) hlavy	někoho otravovat přílišným mluvením / vymluvit díru do hlavy	TDK	D
baş	(birinin) derdi başından aşkın (olmak)	(něčí) starosti (být) větší než hlava	1) mít hodně problémů; 2) být maximálně zaneprázdněný	TDK	D
baş	(birinin) işi başından aşmak (aşkın olmak)	(něčí) práce překračovat/přerůstat hlavu	mít hrozně moc práce	TDK	D
baş	(birinin) üstü başı dökülmek	(něčí) svršky, hlava být obnošený	mít hodně staré oblečení	TDK	D
baş	(birinin) üstüne başına etmek	dělat na (něčí) vršek/svršky, hlavu	sprostě urážet někoho	TDK	D
baş	(biriyle) başa çıkmak	(s někým) vejít do hlavy	vypořádat se s někým	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	(biriyle, bir şeyle) baş başa kalmak	(s něčím, s někým) zůstat hlava na hlavě	zůstat s někým/něčím o samotě	TDK	D
baş	(biriyle, bir şeyle) baş edebilmek	(s něčím, s někým) moci udělat hlavu	mít dost sil na to, poradit si s někým/něčím	TDK	D
baş	(gemi) baş tutamamak	(lod') nemoci držet hlavu	lod' nemůže udržet kormidlem nastavený kurz (kvůli počasí, poruše)	TDK	D
baş	(her şeye) baş sallamak	(na vše) kývat hlavou	všechno odkývat (=odsouhlasit)	TDK	D
baş	Acıklı başta akıl olmaz.	V truchlící hlavě není rozum.	Když má někdo potíže, nedokáže myslet jasně.	Yurtbaşı (2012)	432
baş	Adam / Adamın iyisi iş başında belli olur.	Přínos člověka se ukáže u hlavy práce (=při práci).	Člověk je posuzován podle své práce.	Yurtbaşı (2012)	103
baş	afyonu başına vurmak	dát opium do hlavy	rozběsnit se do nepříčetnosti	TDK	D
baş	Ağaç meyvesi olunca başını aşağı salar.	Když má strom ovoce, skloní hlavu dolů.	Cenný člověk není povýšenecký.	Yurtbaşı (2012)	214
baş	Ağırsız baş yastık istememez.	Hlava bez bolesti nechce polštář.	Zdravý člověk se nepotřebuje povalovat.	Yurtbaşı (2012)	201
baş	Ağızdan çıkan başa değer.	Co vyjde z úst, dotkne se hlavy.	Co člověk říká, to se mu vrací.	Yurtbaşı (2012)	379
baş	Ağrımayan başa yakı bağlanmaz.	Na hlavu bez bolesti se nedává náplast.	Nemá se dělat zbytečná práce.	Yurtbaşı (2012)	329
baş	Ağrısız baş mezarda gerek olur.	Hlava bez bolesti musí být v hrobě.	Pouze po smrti se člověk zbaví všech starostí.	Yurtbaşı (2012)	370
baş	ağrısız başına kaşbastı bağlamak	uvázat si obklad na hlavu bez bolesti	dělat zbytečnou práci	TDK	D
baş	Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak	kývat hlavou jako Ahfeşova koza	odkývat něco, aniž by tomu člověk rozuměl	TDK	D
baş	Ak don/bacak kara don/bacak geçit başında belli olur.	Bílé kalhoty se od černých ukážou na hlavě (=u) průsmyku.	Zda je nějaké tvrzení správné/pravdivé, či ne, se ukáže až na konci zkoušky/pokusu.	Yurtbaşı (2012)	404
baş	Akıl başta iken evin abadan.	Když máš v hlavě rozum, tvůj dům prosperuje.	Intelligence přináší bohatství	Yurtbaşı (2012)	421
baş	Akıl olmayınca başta, kuru kafa	Když v hlavě není rozum, co nadělá mrtvá hlava	Nemá-li člověk rozum, nic, co bude dělat, nebude	Yurtbaşı (2012)	421

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	neyler.	(=lebka)?	fungovat.		
baş	Akıl olmayınca başta, ne kuruda biter ne yašta.	Když v hlavě není rozum, nevyklíčí ani na suché ani na vlhké (půdě).	Nemá-li člověk rozum, nic, co bude dělat, nebude fungovat.	Yurtbaşı (2012)	421
baş	Akıl yašta değıl baştadır.	Rozum není ve věku, ale v hlavě.	Vysoký věk nezaručuje moudrost.	Yurtbaşı (2012)	422
baş	Akılsız başın cezasını/zahmetini ayak çeker.	Když není rozum v hlavě, odnese to noha.	Nerozvážný/zapomnětlivý člověk, se pořád musí pro něco vracet. / Pokud se lídr špatně rozhodne, odnesou to jeho stoupenci.	Yurtbaşı (2012)	151
baş	Akla gelmeyen başa gelir.	Co by tě nenapadlo, může přijít na tvou hlavu (= se ti může snadno stát).	Nemůžeš vždy všechno předvídat.	Yurtbaşı (2012)	19
baş	Aklı başa yaş getirir.	Věk/stáří přináší hlavě rozum.	Čím je člověk starší, tím má více zkušeností a je moudřejší.	TDK	A
baş	aklı başına gelmek	rozum přijít do hlavy	1) přijít k rozumu; 2) přijít k sobě, vystřízlivět, probrat se	TDK	D
baş	Aklı başında olan kuru kavgaya düşmez.	Kdo má v hlavě rozum, se nepustí do marného boje.	Moudřejší ustoupí.	Yurtbaşı (2012)	318
baş	aklı başında olmamak	rozum nebýt v hlavě	nebýt schopen pořádně myslet	TDK	D
baş	aklı başından gitmek	rozum jít z hlavy	nevědět co dělat kvůli nadměrné radosti nebo strachu	TDK	D
baş	aklıma gelen başıma geldi	co mi přišlo na rozum mi přišlo na hlavu	stalo se mi to, čeho jsem se obával(a)	TDK	D
baş	aklını başına almak (toplamak, devşirmek)	vzít (sebrat) rozum do hlavy	přestat se chovat hloupě, vzpamatovat se	TDK	D
baş	Alimin cahile sözü acidır, ruż'i kıyamette başı tacıdır.	Slova moudrého k nevědomému/nevzdělanému jsou tvrdá, ale budou jeho korunou v soudný den.	Kritika je prospěšná.	Yurtbaşı (2012)	6
baş	alıp başını gitmek	vzít hlavu a jít	jen tak se sebrat a odejít	TDK	D
baş	Alna yazılan başa gelir.	Co je napsáno na čele, přijde na hlavu (=stane se	Osud neošálíš.	Yurtbaşı (2012)	110

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
		člověku).			
baş	Altmış yetmiş, akli başından gitmiş.	Šedesát, sedmdesát, rozum odešel z jeho hlavy.	S věkem odchází rozum.	Yurtbaşı (2012)	422
baş	Ana baba evlat için, evlat kendi başı için.	Máma táta pro dítě, dítě jen pro vlastní hlavu.	Zatímco rodiče pečují o své dítě, to se zajímá jen samo o sebe.	Yurtbaşı (2012)	294
baş	Ana evladını atmış, yar başında tutmuş.	Matka odhodila své dítě, na hlavě (=u) propasti ho chytila.	Matka je na své dítě často přísná, ale když jde do tuhého, tak ho ochrání.	Yurtbaşı (2012)	254; 294
baş	Anamın aşı tandırının başı.	Jídlo mojí mámy a hlava (=místo u) mojí pece.	Všude dobře, doma nejlíp.	Yurtbaşı (2012)	295
baş	Aşıklık/Aşk başa beladır müşkül iptiladır.	Láska je neštěstí pro hlavu (=člověka), je to těžká závislost.	Láska člověku působí obtíže.	Yurtbaşı (2012)	255
baş	Aşk başta karar etse akıl firar eder.	Když se láska usadí v hlavě, rozum uteče.	Když je člověk zamilovaný, nepřemýšlí.	Yurtbaşı (2012)	255
baş	Aslan kuyruğuyla oynamak kendi başına iş açmaya çabalamaktır.	Hrát si se lvím ocasem znamená přivolat nepříjemnosti na svou hlavu (=na sebe).	Není radno zahrávat si s ohněm.	Yurtbaşı (2012)	92
baş	ateşi başına vurmak	dát si oheň do hlavy / na hlavu	hodně se rozčítit	TDK	D
baş	Ava gelmez kuş olmaz, başa gelmez iş olmaz.	Není pták, co by nebyl loven, není věc, co by nepřišla na hlavu.	Stejně jako se ptáci neuchrání před lovci, tak na člověka mohou padnout různé pohromy.	TDK	A
baş	Avrat malı başa tokmaktır.	Majetek manželky je palice na hlavu.	Manželka využívá věno, které do manželství přinesla, jako záminku k výčitkám.	Yurtbaşı (2012)	264
baş	Ayağa değmedik / ayak almadık taş olmaz (, başa gelmedik iş olmaz).	Neexistuje kámen, co se nedotkl nohy, neexistuje věc, co nepřišla na hlavu (=nestala se člověku).	Člověk za svůj život narazí na všechny možné překážky.	Yurtbaşı (2012)	43; 250
baş	Ayağı yürüten baştır.	Nohy nutí chodit hlava.	Lidskou společnost řídí ti, co jsou nahoře.	TDK	A
baş	Ayağın sığmayacağı yere baş sokulmaz.	Tam, kam se nevejde noha, se nevejde ani hlava.	Nelze cpát někam věci, které jsou pro místo příliš velké.	Yurtbaşı (2012)	250

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	Ayağında donu yok, fesleğen ister/takar başına.	Nemá spodky na nohách, ale chce nosit na hlavě bazalku.	I když nemá peníze, chce se parádit.	Yurtbaşı (2012)	63
baş	Ayağını sıcak tut, başını serin, gönlünü ferah tut düşünme derin.	Drž si nohy v teple, hlavu chladnou, srdce spokojené a příliš hluboko nepřemýšlej.	Hlavní je zachovat chladnou hlavu, mít tělo v teple, být velkorysý a příliš se zbytečně nestrachovat.	Yurtbaşı (2012)	201
baş	ayağının pabucunu başına giymek	obout pantofle z nohy na hlavu	1) vzít si někoho z jiné společenské vrstvy, 2) povýšit bezvýznamného člověka na důležitou pozici	TDK	D
baş	Ayak almadık taş olmaz, başa gelmedik iş olmaz.	Není kámen, co by noha nevzala, není věc, co by na hlavu nepřišla.	Člověk se po celý život potýká s obtížemi.	TDK	A
baş	Ayakabbı dar olunca dünya geniş olmuş ne fayda? / dünya başa zindan olur.	Když jsou boty těsné, co na tom, že je svět obrovský? / svět je hlavě vězením.	Pokud je člověk na skvělém místě, ale nic z něho nemá / nemůže to nijak využít, je mu to úplně k ničemu a je mu to jedno.	Yurtbaşı (2012)	395
baş	ayaklar baş, başlar ayak olmak	nohy se stát hlavou, hlavy se stát nohou	někdo se zespoda vyšvihne do čela, jiný z čela spadne úplně na dno	TDK	D
baş	Az yaşa çok yaşa, akıbet gelir başa.	Mladý nebo starý, osud/konec přijde na jeho hlavu.	Žij krátce nebo dlouho, nakonec tam musíme všichni.	Yurtbaşı (2012)	131; 325
baş	Azıcık aşım kaygısız başım.	Mám maličko jídla a hlavu bez starostí.	1) Kdo žije prostě, nemá starosti. 2) Je dobré nemít příliš mnoho lidí v domě. 3) Člověk si vystačí s málem.	Yurtbaşı (2012)	70
baş	baharı başına vurmak	dát si jaro do hlavy	chytnout druhou mízu, chovat se nepřiměřeně věku (posměšně u starších lidí)	TDK	D
baş	Baht olmayınca başta, ne kuruda biter ne yaşta.	Když není v hlavě štěstí, nic nevyraší na suchém ani na mokré.	Když se nedaří, tak se nedaří.	Yurtbaşı (2012)	260
baş	Balık ağa girdikten sonra akli başına gelir.	Poté, co ryba vplave do sítě, jí přijde rozum do hlavy.	Člověk zmoudří díky zkušenostem.	Yurtbaşı (2012)	242; 321
baş	Balık baştan avlanır.	Ryba se chytá od hlavy.	Věci se musí řídit seshora, osobami ve vedení.	Yurtbaşı (2012)	28

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	Balık baştan kokar.	Ryba smrdí od hlavy.	Korupce začíná odshora (od vedoucích osob).	Yurtbaşı (2012)	73
baş	Bana benden olur her ne olursa başım rahat bulur dilim durursa.	Vše, co se mi přihodí, je moje vina, moje hlava najde klid, pokud se můj jazyk zastaví.	Když člověk váží slova, nezpůsobí si problémy.	Yurtbaşı (2012)	380
baş	baş (başı) çekmek	táhnout hlavu	stát v čele, být v něčem první	TDK	D
baş	Baş ağır gerek, kulak sağır.	Hlava musí být těžká, ucho hluché.	Člověk by měl být seriózní a neposlouchat klepy.	TDK	A
baş	baş ağırtmak	zranit hlavu	někoho nudit, rozčilovat	TDK	D
baş	baş bağlamak	vázat hlavu	1) dát si na hlavu nějakou pokrývku; 2) navázat se na někoho/něco; 3) zasnoubit se	TDK	D
baş	Baş başa bağı, baş da şeriata/padişaha.	Hlava je vázána na hlavu, hlava také, a sice na právo/sultána.	Člověk, který je nadřazen jiným, je sám podřízen panovníkovi/právu.	Yurtbaşı (2012)	28
baş	baş başa bırakmak	nechat hlavu na hlavě	nechat někoho s někým/něčím o samotě	TDK	D
baş	baş başa olmak	být hlava na hlavě	být spolu, žít společně	TDK	D
baş	baş başa vermek	dát hlavu na hlavu	1) dát hlavy dohromady; 2) být solidární	TDK	D
baş	Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz.	Pokud se hlava nedá na hlavu (=dát hlavy dohromady), kámen se nezvedne.	Důležité úkoly vyžadují spolupráci.	Yurtbaşı (2012)	6; 205
baş	baş bulmak	najít/získat hlavu	být ziskové (u transakcí)	TDK	D
baş	baş çevirtmek	otočit hlavu	vyvolat obdivné pohledy (=lidé se za ním otáčí)	TDK	D
baş	Baş dille tartılır.	Hlava se váží jazykem.	Inteligence člověka se usuzuje podle toho, co říká.	Yurtbaşı (2012)	380
baş	baş döndürmek	otočit hlavu	někoho totálně nadchnout (svou odvahou, úspěchem)	TDK	D
baş	baş edememek	nemoci udělat hlavu	1) nestačit na něco; 2) nemoci bránit	TDK	D
baş	baş eğmek	sklonit hlavu	1) poklonit se (prokázání úcty); 2) nevzmoci se na	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
			odpor (poddát se)		
baş	Baş eğmekle baş ağrımaz.	Skloněním hlavy hlava bolet nebude.	Pokora nebolí / není na škodu.	Yurtbaşı (2012)	66
baş	baş eldeyken	když je/byla hlava v ruce	za života, před smrtí	TDK	D
baş	baş etmek	dělat hlavu	stačit na něco (mít dost sil na něco)	TDK	D
baş	baş gelmek	hlava přijít	stačit na něco (mít dost sil na něco); porazit	TDK	D
baş	Baş gidince ayak payidar olmaz.	Když hlava odejde, noha nepostojí.	Když kocour není doma, myši mají pré.	Yurtbaşı (2012)	28
baş	baş göstermek	ukázat hlavu	objevit se	TDK	D
baş	baş göz etmek	dělat hlavu oko	provdát (někoho - dceru, syna)	TDK	D
baş	baş göz olmak	být hlava oko	oženit se / vdát se	TDK	D
baş	Baş kes, yaş kesme.	Usekni hlavu, ale nekácej mladý (tj. živý) strom.	Kácet stromy je stejně špatné jako zabíjet lidi.	Yurtbaşı (2012)	11
baş	Baş kesenin başı olmaz.	Ten, kdo seká hlavy, přijde o svou hlavu.	Kdo škodí jiným, tomu jednou někdo udělá to samé.	Yurtbaşı (2012)	85
baş	baş kesmek	useknout hlavu	uklonit se na pozdrav	TDK	D
baş	baş kış vurmak	udeřit hlavu zadek	udělat náhlý obrat s lodí (příd' a zád')	TDK	D
baş	baş koşmak	hlava běžet	pracovat, aby člověk uspěl	TDK	D
baş	Baş nereye giderse ayak da oraya gider.	Kam jde hlava, jde i noha.	Děti se opičí po dospělých.	Yurtbaşı (2012)	140
baş	Baş ol da eşek başı (soğan başı) ol.	Buď hlavně hlavou, i hlavou osla (hlavou=hlízou cibule).	Radši šéfovat, byť i nejnepatrnější věci, než být podřízeným.	TDK	A
baş	Baş olan boş olmaz.	Ten, kdo má hlavu / je hlava, nebude nečinný.	Kdo má něco na starosti nemá volný čas.	Yurtbaşı (2012)	28
baş	baş olmak	být hlava	být vedoucí, někomu/něčemu šéfovat	TDK	D
baş	Baş taş vurmeyince akıl başa gelmez. / Başı taş vurmağınca akıl başa gelmez.	Pokud hlava neuhodí do kamene, rozum do hlavy nevstoupí.	Chybami se člověk učí.	Yurtbaşı (2012)	4; 143

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	baş üstünde tutmak	držet hlavu nahoře	dobře hostit	TDK	D
baş	baş vermek	dát hlavu	1) vzniknout; 2) otočit loď	TDK	D
baş	baş yamak	spálit hlavu	dostat se do problémů	TDK	D
baş	Baş yarılr b�rk/fes i�inde, kol kırılır yen i�inde.	Hlava se rozsekne v čepici, ruka se zlomí v rukávu.	�pinav� prádlo by se nemělo pr�t na veřejnosti.	Yurtbaşı (2012)	313
baş	Baş yastığı, baş derdini bilmez.	Pol���� hlavy nezná její problémy.	Ani nejlepší p��itel nemusí v����t o trápení člověka.	Yurtbaşı (2012)	313; 314
baş	baş yemek	jít/sn��t hlavu	1) zap����nit n���� smrt nebo zmizení; 2) dostat někoho do potíží	TDK	D
baş	ba�a ba� gelmek (kalmak)	přijít (zůstat) hlava na hlavu	1) b���t si rovni; 2) zůstat spolu	TDK	D
baş	Ba�a gelen ba�ta kalmaz.	Co přijde na hlavu v hlavě nezůstane.	Ka���� trápení jednou přejde.	Yurtbaşı (2012)	292
baş	Ba�a gelen �ekilir.	Co přijde na hlavu (= se člověku přihodí), to se strpí.	�lov��k musí vydržet, co ho potk��.	Yurtbaşı (2012)	133
baş	Ba�a gelmedi ki ayak uslansın.	Pokud to nejd��iv nepřijde na hlavu, noha se nepou����.	�lov��k se učí zkušenostmi.	Yurtbaşı (2012)	142
baş	ba�a gelmek	přijít na hlavu	n���o zle se někomu přihodit	TDK	D
baş	Ba�a gelmeyince bilinmez.	Pokud to nepřijde na hlavu (=nestane se to člověku), není to zn��m��.	�lov��k nedokáže pln�� pochopit to, co se mu samotnému přímo nestalo.	Yurtbaşı (2012)	143
baş	ba�a g��re�mek	zápasit na hlavu	1) bojovat o nejvyšší trofej v olejov��m zápase; 2) bojovat o co nejvyšší výsledek	TDK	D
baş	ba�a vermek	d��t na hlavu	p��� sm��nn��m obchodu p���dat n���o navrch	TDK	D
baş	Ba�a yazılan gelir.	Co je napsáno na hlavě, přijde.	�lov��k osudu neuteče.	TDK	A
baş	ba�� a��ırmak	hlava bolet	m���t problémy	TDK	D
baş	ba�� ba�lanmak	m��� v��z��nu hlavu	1) b����t provd��n(a) za; 2) získat někoho na svou stranu	TDK	D
baş	ba�� belada olmak	hlava b���t v ne��������	b���t v nesnázích	TDK	D
baş	ba�� belaya girmek (u��gramak)	hlava dostat se do ne��������	b���t v nesnázích	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	Başı boş bırakmaya gelmez.	Není dobré nechat hlavu prázdnou (=bez práce).	Člověk by se měl zaměstnávat.	Yurtbaşı (2012)	222
baş	başı çatlamak	hlava prasknout/puknout	hodně bolet hlava	TDK	D
baş	başı dara düşmek	hlava dostat se do nesnází	dostat se do nesnází	TDK	D
baş	başı daralmak	hlava zužovat se	dostat se do finančních potíží	TDK	D
baş	başı darda kalmak	hlava zůstat v úzkých	dostat se do finančních potíží	TDK	D
baş	başı derde girmek	hlava vejít do potíží	dostat se do nesnází	TDK	D
baş	başı dik olmak	hlava být vztyčená	1) zachovat si hrdost; 2) být odvážný	TDK	D
baş	başı dönmek	hlava točit se	1) točit se hlava; 2) být rozrušen problémy; 3) být něčím ohromen	TDK	D
baş	başı göğe ermek (değmek)	hlava dosáhnout do nebe	mít nečekaně štěstí (ironicky)	TDK	D
baş	başı kazan gibi olmak	mít hlavu jako kotel	1) být hodně unavený z přemýšlení; 2) být podrážděný z velkého hluku	TDK	D
baş	başı nâra yanmak	hlava zažít újmu	zažít újmu ze strany někoho	TDK	D
baş	başı sıkılmak (sıkışmak)	hlava tísnit se	dostat se do potíží	TDK	D
baş	başı sıkıya gelmek	hlava dostat se do tísně	dostat se do potíží	TDK	D
baş	başı taşa değmek	hlava dotknout se kamene	poučit se z těžké situace	TDK	D
baş	başı tutmak	chytnout hlavu	bolení hlavy kvůli hluku nebo smutku	TDK	D
baş	başı üstünde yeri olmak	mít místo na hlavě / nad hlavou	1) být dobře pohoštěn; 2) shledávat jako správné chování/myšlenku	TDK	D
baş	başı yastığa düşmek	hlava padnout na polštář	upadnout do spánku únavou/vysílením	TDK	D
baş	başı yastık yüzü görmek	hlava nevidět povrch polštáře	lehnout si, ale neusnout	TDK	D
baş	başım gözüm üstüne	na mojí hlavu oko	s potěšením	TDK	D
baş	başımla beraber	společně s mojí hlavou	s potěšením	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	Başın başı, başın da başı var.	Hlava má hlavu a ta hlava má taky hlavu.	Můj šéf má taky svého šéfa a ten zase svého šéfa.	Yurtbaşı (2012)	28
baş	Başın sağlığı dünya/dünyanın varlığı.	Zdraví hlavy je bohatství světa.	Zdraví je nejcennější věc.	Yurtbaşı (2012)	201
baş	Başın sıkıntısını ayak çeker.	Strastmi hlavy trpí noha.	Pokud má nějaké problémy vedoucí osoba, trpí tím všichni.	Yurtbaşı (2012)	377
baş	başına balta kesilmek (olmak)	sekyra se proměnit v hlavu	trvat na něčem	TDK	D
baş	başına bela açmak	na hlavu se spustit neštěstí	dostat se do potíží	TDK	D
baş	başına bela almak	na hlavu vzít neštěstí	dostat se do potíží	TDK	D
baş	başına bela olmak (kesilmek)	být neštěstím pro hlavu	způsobit potíže	TDK	D
baş	başına bir hâl gelmek	na hlavu přijí neštěstí	dostat se do potíží	TDK	D
baş	başına çıkarmak	vyzvednout na hlavu	někoho rozmazlovat	TDK	D
baş	başına dert açmak	otevřít/spustit si trápení na hlavu	sám se dostat do svízelné situace	TDK	D
baş	başına devlet (talih) kuşu konmak	na hlavu usednout pták štěstěny	mít nečekané štěstí	TDK	D
baş	başına dikmek	postavit na hlavu / do hlavy	1) někomu něco svěřit; 2) vypít na ex	TDK	D
baş	başına dolamak	obtočit hlavu	otravovat	TDK	D
baş	başına dünyanın belasını sarmak	namotat strasti světa na hlavu	přinést neštěstí	TDK	D
baş	başına geçirmek	dát na hlavu	1) dát si něco na hlavu; 2) něco po někom mrštit (hodit mu na hlavu)	TDK	D
baş	Başına gelen başmakçısıdır.	Na jehož hlavu to přijde (=komu se to přihodí) je švec.	Komu se něco stane, ten se v tom stane zkušený. Pokud se někomu stane něco špatného, bude se snažit, aby se to již neopakovalo.	Yurtbaşı (2012)	143
baş	başına güneş geçmek	slunce přejít na hlavu	mít úžeh/úpal	TDK	D
baş	başına iş açmak	spustit/otevřít	způsobit něco neblahého	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
		práci/záležitost na hlavu			
baş	başına kakmak (kakinç etmek)	strčit do hlavy	neustále někomu připomínat, že jsem mu s něčím pomohl (máchat mu v tom nos)	TDK	D
baş	başına karalar bağlamak	ovázat si hlavu černým	smutnit, truchlit	TDK	D
baş	başına taç etmek	dělat korunu na hlavu	hodně si cenit	TDK	D
baş	başına taş düşmek (yağmak)	pršet/padat kamení na hlavu	přihodit se někomu neštěstí	TDK	D
baş	başına vur, ağzından lokmasını al	bouchni mě do hlavy, z mých úst si vezmi sousto	mouchy snězte si mě	TDK	D
baş	başına vurmak	bušit do hlavy	1) bolet hlava z alkoholu/plynu/horka; 2) být nesnesitelný; 3) dostat se do bezvýchodné situace/úzkých	TDK	D
baş	başına yıkmak	svalit na hlavu	zpusť, nechat ve svízelné situaci	TDK	D
baş	başında kavak yeli esmek	mít v hlavě vrbu a vítr	mít hlavu v oblacích	TDK	D
baş	başında torbası eksik	v hlavě chybí taška	neotesanec	TDK	D
baş	başından almak	vzít z hlavy	převzít odpovědnost	TDK	D
baş	başından aşağı kaynar sular dökülmek	z hlavy se dolů vylít vařící voda	přejet mráz po zádech	TDK	D
baş	başından atmak	vyhodit z hlavy	1) hodit někoho přes palubu, 2) vykašlat se na něco	TDK	D
baş	Başından büyük işe girişme.	Nezaplétej se do věcí, co jsou větší než tvá hlava.	Nekousej si větší sousto, než můžeš sníst.	Yurtbaşı (2012)	155
baş	başından geçmek	projít hlavou	někomu se znovu přihodit	TDK	D
baş	başından korkmak	bát se hlavy	mít strach z trestu	TDK	D
baş	başından savmak	zahnat od hlavy	zbavit se někoho	TDK	D
baş	Başını acemi berbere teslim eden	Kdo svěří svou hlavu amatérskému holiči, tomu	Kdo něco svěří lidem bez zkušeností, musí počítat s	TDK	A

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	cebinden pamuğu eksik etmez (etmesin).	nesmí chybět v kapse vata.	následky.		
baş	başını ateşlere yakmak	podpálit hlavu	získat velké trápení	TDK	D
baş	başını bağlamak	vázat si hlavu	1) zakrýt si hlavu; 2) s někým se zasnoubit, vdát	TDK	D
baş	başını belaya sokmak	strčit hlavu do neštěstí	někoho přivést do problémů	TDK	D
baş	başını bir yere bağlamak	někomu někam přivázat hlavu	někomu sehnat práci	TDK	D
baş	başını boş bırakmak	nechat hlavu prázdnou	nechat o samotě	TDK	D
baş	başını çıkarmak	vyndat hlavu	nechat vyklíčit	TDK	D
baş	başını dik tutmak	držet hlavu vztyčenou	zachovat si čest	TDK	D
baş	başını dinlemek	poslouchat hlavu	odpočinout si	TDK	D
baş	başını döndürmek	otáčet hlavou	1) nechat se unést (nadšením), 2) získat si něčí obdiv	TDK	D
baş	başını duman almak	hlava být v mlze	cítit se pod psa	TDK	D
baş	başını ezmek	rozdrtit hlavu	zatnout tipec nějaké špatnosti	TDK	D
baş	başını kaldırmamak (kaldıramamak)	nezvednout / nemoci zvednout hlavu	1) být zavalen prací, 2) nezotavit se (nemoci vstát z postele)	TDK	D
baş	başını kaşımaya (kaşıyacak) vakti olmamak	nemít čas se poškrábat na hlavě	být zavalen prací	TDK	D
baş	Başını kestirir, sözünden dönmez.	Nechá si useknout hlavu, ale za svým slovem si stojí.	Stojí si za svým.	Yurtbaşı (2012)	331
baş	başını koltuğunun altına almak	vzít hlavu do podpaží	riskovat život	TDK	D
baş	başını kurtarmak	zachránit hlavu	1) zachránit život, 2) zachránit živobyті	TDK	D
baş	başını ortaya koymak	dát hlavu doprostřed	dát hlavu na špalek (riskovat život)	TDK	D
baş	Başını salları hayvan ki torba düşmeye.	Zvíře skloní hlavu, aby mu nespadla brašna.	Když jsem slabší, je lepší se podřídít.	Yurtbaşı (2012)	66

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	başını taştan taşa vurmak	bušit hlavou od kamene ke kameni	něčeho litovat, plakat nad rozlitém mlékem	TDK	D
baş	başını uçurmak	nechat odletět hlavu	někoho zabít	TDK	D
baş	başını vermek	dát hlavu	obětovat se	TDK	D
baş	başını yakmak	spálit si hlavu	dostat se do nesnází	TDK	D
baş	başının çaresine bakmak	dívat se na řešení hlavy	vyřešit si věci sám	TDK	D
baş	başının gözünün sadakası	almužna hlavy a oka	to, co si někdo odepře, aby zabránil nějaké nesnázi	TDK	D
baş	başsız bırakmak	nechat bez hlavy	1) zůstat bez vedoucího; 2) způsobit úbytek	TDK	D
baş	başsız kalmak	zůstat bez hlavy	1) zůstat bez vedoucího; 2) způsobit úbytek	TDK	D
baş	başta (başında) bulunmak	nacházet se v hlavě	být vedoucím	TDK	D
baş	Başta akıl olmayınca kafa neylesin.	Když v hlavě není rozum, co nadělá hlava (=lebka)?	Nemá-li člověk rozum, nic, co bude dělat, nebude fungovat.	Yurtbaşı (2012)	423
baş	başta gelmek	přijít v hlavě	být v čele	TDK	D
baş	başta gitmek	jít v hlavě	být v čele	TDK	D
baş	başta taşımak	nést v hlavě	projevovat velkou úctu	TDK	D
baş	baştan aşmak	přejít přes hlavu	zvýšit se počet	TDK	D
baş	baştan çıkarmak	odvést od hlavy / vyndat z hlavy	svést někoho	TDK	D
baş	baştan kara gitmek	jít hlavou (=přídí) na pevninu	bezhlavě se řídit do záhuby	TDK	D
baş	Ben toprağa baş koyduktan sonra taş taş üstünde kalsın.	Až položím hlavu na zem, ať nezůstane kámen na kameni.	Až zemřu, tak mi bude jedno, co se bude dít.	Yurtbaşı (2012)	345
baş	Berber berbere benzer, ama başın Allah'a emanet.	Jeden holič jako druhý, ale Bůh ochraňuj tvou hlavu.	Ne všichni odborníci jsou kompetentní.	Yurtbaşı (2012)	398
baş	Besmelesiz çıkma yola, başa gelir türlü bela.	Nevyrážej na cestu, aniž bys vzpomněl jméno boží, jinak ti na hlavu přijde (=stane se ti) neštěstí.	Bůh je nejlepší ochránce.	Yurtbaşı (2012)	36

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	Biberin acısı başı yukarı olanlarıdır.	Pálivé/hořké papriky jsou ty, které mají hlavy nahoře.	Vzdor není vždy vítán.	Yurtbaşı (2012)	285
baş	Bilinmedik aş ya karın ağrıtır ya baş.	Neznámé jídlo způsobí buď bolest břicha, nebo hlavy.	Pokud je pro člověka něco nové, měl by si o tom nejdřív něco zjistit, než se do toho vrhne (může to být nebezpečné).	Yurtbaşı (2012)	143
baş	Bir baş soğan bir kazanı kokutur.	Jedna hlava (=hlíza) cibule zasmradí hrnec (jídla).	Byť kousek něčeho špatného může pokazit celý zbytek.	Yurtbaşı (2012)	73
baş	Bir başa bir gömlek yeter.	Jedné hlavě (=člověku) stačí jedna košile.	Člověk by se měl spokojit s málem.	Yurtbaşı (2012)	70
baş	bir baştan (uçtan) bir başa (uca)	od hlavy k hlavě	po celé ploše (od kraje do druhého kraje)	TDK	D
baş	Bir değirmene iki taş ister, bir haneye bir baş ister.	Pro jeden mlýn je zapotřebí dva kameny, pro jeden dům jednu hlavu.	Každá rodina potřebuje svoji hlavu.	Yurtbaşı (2012)	208
baş	Bir sürçen atın başı kesilmez / ayağını kesmezler.	Hlavu/nohu koně, co jednou klopýtá, neuseknou.	Za drobnou chybu nenáleží tvrdý trest.	Yurtbaşı (2012)	228
baş	bok yedi başı	hlava, co snědla hovno	člověk, co do všeho plete, všeználek	TDK	D
baş	Boş başağın başı dik olur.	Hlava prázdného klasu je vztyčená.	Nevzdělaný člověk se snaží vypadat lepší a předvádí se.	TDK	A
baş	Böyle başa böyle tıraş.	Takové hlavě takové oholení/ostříhání.	S lidmi je zacházeno na základě jejich vzhledu / životních poměrů.	Yurtbaşı (2012)	356
baş	Bükemediğin eli öp, başına koy.	Ruku, kterou nedokážeš zkroutit, polib a přilož si ji k hlavě (= na čelo, viz turecké líbání ruky.)	Koho nedokážeš porazit, tomu se podřiď.	Yurtbaşı (2012)	66
baş	Büyük başın büyük derdi olur.	Velká hlava mívá velké starosti.	Kdo je vedoucí funkci, mívá více povinností a starostí.	Yurtbaşı (2012)	29
baş	Büyük söyleme başına gelir.	Nemluv ve velkém nebo ti něco přijde na hlavu (= se ti stane).	Nezakřikni to.	Yurtbaşı (2012)	64
baş	can cana, baş başa	duše na duši, hlava na hlavu	každý jen pro sebe	TDK	D
baş	Çerçi başındakini	Vetešník prodá to, co má v	Obchodník prodává cokoliv,	TDK	A

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	satar.	hlavě.	co se mu dostane pod ruku.		
baş	çıbanın başını koparmak	utrhnout hlavu vředu	otevřít Pandořinu skříňku, přilít olej do ohně	TDK	D
baş	cinleri başına toplanmak (üşüşmek)	shromáždit džiny kolem hlavy	rozzuřit se	TDK	D
baş	Çok azan başını yer.	Kdo se příliš rozdivočí, sní vlastní hlavu (tj. se zničí).	Příliš ambiciózní osoby si přivodí zkázu.	Yurtbaşı (2012)	15
baş	Çok lakırdı baş ağrıtır.	Mnoho mluvení způsobí bolest hlavy.	Věci by se měly řešit věcně a nemělo by se zbytečně tlachat.	Yurtbaşı (2012)	381
baş	Dağ başına kış gelir, insanın başına iş gelir.	Na hlavu hory přijde zima, na hlavu člověka přijde práce/věc.	Stejně jako na vrcholku hory panuje nečas, člověka sužují různé problémy.	TDK	A
baş	Dağ başında duman, insan başında yaman eksik olmaz.	Na hlavě (= vrcholu) hory nikdy nechybí dým/mlha a v hlavě člověka nikdy nechybí trápení.	Důležití lidé si nikdy neoddychnou od starostí.	Yurtbaşı (2012)	370
baş	dalgayı başa almak	brát vlnu na hlavu	rozrážet vlny (u lodi)	TDK	D
baş	darısı ... başına (darısı başına)	proso ...na hlavu	nechť se ti také poštěstí jako mě	TDK	D
baş	Dazlayan daza düşer, kel başlı kızı düşer.	Vybíravý člověk se ožení s dívkou, co má na hlavě pleš.	Vybíravá osoba často skončí s tím, čemu se snažila vyhnout.	Yurtbaşı (2012)	266
baş	Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan.	Mlýn je ze dvou kamenů, láska/rozhovor ze dvou hlav.	Přátelství a spolupráce jsou reciproční záležitosti.	Yurtbaşı (2012)	255
baş	Deli ile çıkma yola başına getirir / başa gelir türlü bela.	Nevyrážej na cestu s bláznem, nebo ti na hlavu přinese / na hlavu přijde různé neštěstí.	Nezaplétej se s hlupákem, nebo tě to dostane do nesnáží.	Yurtbaşı (2012)	152
baş	Deliye taş atma, başını yarar.	Neházej kameny na blázny, ublíží to tvé hlavě.	Nedráždi hada bosou nohou (když budeš provokovat narušené lidi, můžou na tebe zaútočit a budeš litovat).	Yurtbaşı (2012)	152
baş	ders başı etmek (yapmak)	udělat hlavu výuky	začít s výukou po prázdninách ve škole	TDK	D
baş	Dertsiz baş terkide	Hlava bez starostí musí být	Každý má starosti, leda by	Yurtbaşı	371

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	gerek.	ta na zadní části sedla / zadku koně.	byl po smrti (useknutá hlava nepřítele přivázaná k zadní části sedla).	(2012)	
baş	Dertsiz başını derde sokma.	Svou hlavu bez starostí do starostí nestrkej.	Nepřidělávej si zbytečně starosti.	Yurtbaşı (2012)	395
baş	deve kuşu gibi başını kuma sokmak (gömmek)	strčit hlavu do písku jako pštros	Schovávat se před problémy.	TDK	D
baş	Dil susmayınca baş esen olmaz.	Pokud jazyk neztichne, hlava nebude zdravá.	Mlčeti zlato.	Yurtbaşı (2012)	382
baş	Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim.	Můj jazyku, rozkrájím tě na kousíčky, dobře vím, cos přivolal na mou hlavu.	Člověk někdy lituje toho, co řekl.	Yurtbaşı (2012)	382
baş	Dilini tutan başını kurtarr.	Ten co drží jazyk, zachrání si hlavu.	Mlčeti zlato.	Yurtbaşı (2012)	353
baş	Doğru söyleyenin başı kel olur.	Ten, co říká pravdu, bude mít plešatou hlavu.	Kdo se často ozývá, bývá trestán (bývají mu stříhány vlasy na krátko).	Yurtbaşı (2012)	401
baş	Dost başa, düşman ayağa bakar.	Přítel se dívá na hlavu, nepřítel na nohu.	Člověk musí dbát na svůj zevnějšek (od hlavy po paty).	Yurtbaşı (2012)	162
baş	Dost evinde başın bağla, düşman evinde tırnağın kes.	Zakryj si hlavu v domě přítele, a ostříhej si nehty v domě nepřítele.	V domě přátel se dělají jen pěkné, čisté věci (nikoliv nečisté jako stříhání nehtů).	Yurtbaşı (2012)	162
baş	Dostun attığı taş baş yarmaz.	Kámen, který hodil přítel, ti hlavu nerozsekne.	Přátelská kritika neškodí.	Yurtbaşı (2012)	163
baş	dünya başına dar olmak (gelmek)	svět být úzký pro hlavu	být bezradný	TDK	D
baş	dünya başına yıkılmak	zhroutit se svět na hlavu	být v nesnázích	TDK	D
baş	Dünyada tasasız baş bostan korkuluğunda bulunur.	Hlava bez starostí se nachází leda na strašákově.	Každý má nějaké starosti.	Yurtbaşı (2012)	371
baş	düşman başına	na hlavu nepřítele	situace je špatná	TDK	D
baş	Ecel geldi cihane, baş ağrısı bahane. / Neler geldi neler gitti	Přišel konec jeho života, bolest hlavy je jen záminka. / Nehleď na to, co se v	Každý jednou umřeme, nezávisle na tom jak.	Yurtbaşı (2012)	96; 97

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	cihane, ecel geldi baş ağrısı bahane.	životě přihodilo, přišel konec života, bolest hlavy je jen záminka.			
baş	Eğilen baş kesilmez.	Hlava, která se skloní, se neusekne.	Kdo se podřídí, se nemusí bát o život.	Yurtbaşı (2012)	285
baş	Eğilmeyen başın ayağı öpülür.	Noha hlavy, která se nesklonila, je políbena.	Ten, kdo si stojí za svým, zaslouží ocenění.	Yurtbaşı (2012)	285
baş	El el için ağlamaz, başıma kara bağlamaz.	Lidé nepláčou pro druhé, nazahál si hlavu do černé.	Nečekej od druhých, že za tebe vyřeší tvé problémy.	Yurtbaşı (2012)	433
baş	el elde baş başta	ruka v ruce, hlava v hlavě	vypotřebovat vše, co člověk má	TDK	D
baş	Ele attığın taş başını yarar.	Kámen, který házíš na druhé, ti rozsekne hlavu.	Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.	Yurtbaşı (2012)	85
baş	elini sallasa ellisi (başını sallasa tellisi)	zavrtí rukou padesát, zavrtí hlavou nevěstu	může mít na koho se podívá	TDK	D
baş	Er ol da baş yar.	Buď chlap a rozsekni hlavu.	Správný chlap se o sebe postará sám.	Yurtbaşı (2012)	361
baş	Erine göre bağla başını, tencerene göre kaynat/pişir aşını.	Zakryj si hlavu podle přání manžela, vař podle svého hrnce.	Žena plní přání svého muže, musí se řídit situací/postavením rodiny.	Yurtbaşı (2012)	267
baş	Eşek kocamakla tavla başı olmaz.	Tím, že osel zestárne, se hlavou stáje nestane.	Že člověk zestárne, nemusí znamenat, že i zmoudří.	TDK	A
baş	eteğini başına atmak (sarmak)	hodit/navinout sukni na hlavu	někoho kárat, obviňovat	TDK	D
baş	Etme komşuna, gelir başına.	Nedělej to sousedovi, přijde to na tvoji hlavu (=stane se to tobě).	Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.	Yurtbaşı (2012)	86
baş	Fayda zarar hesap başında belli olur.	Zisk a ztráta jsou jasné na hlavě (=počátku) zúčtování.	Plný dopad něčeho se často ukáže až zpětně.	Yurtbaşı (2012)	57
baş	Faydasız baş mezara yaraşır.	Neužitečná hlava se hodí do hrobu.	Každý člověk by měl něco dělat / pracovat.	Yurtbaşı (2012)	166
baş	Fazla aş ya karın ağrıtır, ya baş.	Z přílišného množství jídla bolí břicho, nebo hlava.	1) Člověk by měl jíst střídavě. 2) Všeho moc škodí.	Yurtbaşı (2012)	280
baş	Gailesiz baş yerin	Jediná hlava bez starostí je	Každý člověk má starosti.	Yurtbaşı	371

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	altında.	ta pod zemí.		(2012)	
baş	Gezenin kaşı şişer, oturanın başı.	Obočí toho, co chodí, tloustne (=daří se mu), stejně jako hlava toho, co sedí (=hlava je oteklá, je líný).	Pohyb je zdravý.	Yurtbaşı (2012)	394
baş	Gönülsüz yenen aş ya karın ağrıtır ya baş.	Jídlo, které jí člověk, co na něj nemá chuť, způsobí bolest břichu, nebo hlavě.	Pokud někdo dělá něco proti své vůli, nevzejde z toho nic dobrého.	Yurtbaşı (2012)	419
baş	Gülme mahrum komşuna, gelir başına.	Nesměj se sousedovu neštěstí, nebo přijde na tvou hlavu.	Nesměj se neštěstí ostatních, nebo se něco zlého přihodí i tobě.	Yurtbaşı (2012)	5
baş	Güzelin başından çile eksik olmaz.	U hlavy krásy (=v jejím okolí) nikdy nechybí útrapy.	Každá krasavice přitahuje pozornost, z čehož pramení problémy.	Yurtbaşı (2012)	34
baş	Hangi taş pekse (katiysa), başını ona vur.	Do takového kamene, který je tvrdý, se bouchni hlavou.	Neviš ze svých chyb ostatní.	TDK	A
baş	Hayır dile eşine/komşuna, hayır gele başına.	Přej dobro druhovi/sousedovi, dobro přijde na tvou hlavu.	Dobré myšlenky jsou odměněny.	Yurtbaşı (2012)	179; 236
baş	Hekim kim? Başına gelen.	Kdo je doktor? Ten, na jehož hlavu to přišlo (=komu se to již přihodilo).	Pouze zkušenost může vést k plnému pochopení něčeho.	Yurtbaşı (2012)	143
baş	Her başın/Herkesin bir derdi var, değirmencininki su.	Každá hlava / každý má nějaké trápení, u mlynáře je to voda.	Každý člověk má starosti.	Yurtbaşı (2012)	371
baş	her işin (şeyin) başı sağlık	Hlava všeho je zdraví.	Zdraví je nejdůležitější věc.	TDK	D
baş	Her işin / Her şeyin başı sağlık.	Hlava každé činnosti/věci je zdraví.	Zdraví je základ úspěchu.	Yurtbaşı (2012)	202
baş	Herkes başından korkar.	Každý se bojí o svoji hlavu.	Každý má strach hlavně o sebe.	Yurtbaşı (2012)	148
baş	Herkes kendi başına buyruk.	Každý poroučí své hlavě.	Každý si chce rozhodovat sám.	Yurtbaşı (2012)	246
baş	İğne deliğinden deve başı geçmez.	Hlava velblouda neprojde uchem jehly.	velbloud uchem jehly	Yurtbaşı (2012)	251
baş	İki adam "Başında fesin yok" derse,	Když ti dva muži řeknou "nemáš na hlavě fez",	Řiď se tím, co ti říkají druzí.	Yurtbaşı (2012)	403

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	elini başına çal.	přikryj si hlavu rukou.			
baş	İki el bir baş için(dir).	Dvě ruce jsou pro jednu hlavu.	1) Každý má dvě zdravé ruce a měl by se s nimi umět uživit. 2) Chudák si vydělá akorát na sebe.	Yurtbaşı (2012)	120; 205
baş	İnsan başını kendi derde sokar.	Člověk sám strká svou hlavu do nesnází.	Člověk je sám sobě největším nepřítelem.	Yurtbaşı (2012)	396
baş	İş anlatılıncaya kadar baş elden gider.	Než by se čekalo, až se věc vysvětlí, hlava by již byla ztracena (=useknuta).	Nemít při vypjaté situaci možnost věc objasnit.	Yurtbaşı (2012)	242
baş	işin başı	hlava práce/věci	nejdůležitější věc	TDK	D
baş	İyilik iki baştan olur.	Dobro bývá ze dvou hlav.	Konání dobra je reciproční záležitost.	Yurtbaşı (2012)	180
baş	Kadın kocasına göre baş bağlar.	Manželka si zahluje hlavu podle svého muže.	Manželka by měla dělat to, co chce její manžel.	Yurtbaşı (2012)	271
baş	Kalbine gelen başına gelmesin.	To, co přichází do tvého srdce, ať nepřijde na tvoji hlavu.	Kéž se ti nestane to, čeho se obáváš.	Yurtbaşı (2012)	148
baş	kan (kanı) başına çıkmak (sıçramak veya toplanmak)	téct krev do hlavy	zuřit	TDK	D
baş	Karga öküzün başını kendi karı için bekler.	Vrána čeká u hlavy vola pro svůj vlastní zisk.	Každý se stará o svůj prospěch.	Yurtbaşı (2012)	206
baş	Karı ile çıkma yola, başına gelir türlü bela.	Nevydávej se na cestu s manželkou, na hlavu ti přijde neštěstí.	1) Ženy představují komplikaci při cestování. 2) Nenech si radit od ženy při startu nějakého projektu.	Yurtbaşı (2012)	428
baş	Kavuk ayağa, mest başa giyilmez.	Nelze nosit turban na noze, ani bačkory na hlavě.	Člověk nezapře své společenské postavení.	Yurtbaşı (2012)	251
baş	Kaynana pamuk ipliği olup raftan düşse gelinin başını yarar.	Kdyby byla tchyně bavlněné vlákno, stejně by snachu zranila, kdyby jí spadla na hlavu.	V očích snachy tchyně nic neudělá správně.	Yurtbaşı (2012)	272
baş	Keçinin uyuzu çeşmenin başından / pınarın gözünden içer suyunu.	Nejprašivější kozel pije vodu z hlavy kašny (=přímo od zdroje) / oka pramene (=přímo od zdroje).	Nejvíce zbyteční lidé si myslí, že si zaslouží to nejlepší.	Yurtbaşı (2012)	108
baş	Keçinin yemediği ot	Z trávy, kterou koza dřív	Pokud je pro člověka něco	Yurtbaşı	194

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	başını ağrıtır.	nejedla, ji bolí hlava.	nové, měl by si o tom nejdřív něco zjistit, než se do toho vrhne (může to být nebezpečné).	(2012)	
baş	Kedi yemediği otu yerse başı ağrır.	Pokud kočka sní trávu, co nezná, bude ji bolet hlava.	Pokud je pro člověka něco nové, měl by si o tom nejdřív něco zjistit, než se do toho vrhne (může to být nebezpečné).	Yurtbaşı (2012)	143
baş	Kel başa şımşır tarak (yakışır ya)!	Plešaté hlavě vyřezávaný hřebec (jak sluší)!	1) snaha zakrýt nedokonalost drahou věcí; 2) plýtvání penězi	Yurtbaşı (2012)	252
baş	Kel ilaç bilse kendi başına sürer.	Kdyby znal plešoun lék, sám si ho rozetře na hlavu.	Nečekej, že ti pomůže/poradí někdo, kdo by potřeboval pomoci/poradit sám.	Yurtbaşı (2012)	330
baş	Kervan ters dönerse topal eşek baş olur.	Když se karavana obrátí, chromý osel se stane hlavou (=dostane se do vedení).	Když se zvrátí řád věcí, ten vespod se dostane do vedení.	Yurtbaşı (2012)	46
baş	Kesilen baş (bir daha) yerine konmaz/bitmez.	Useknutá hlava již znovu na svém místě nevyroste.	Něco už se vrátit nedá.	Yurtbaşı (2012)	242
baş	Kırk yılın başında bir gece hırsızlığa çıkacak olduk onda da ay akşamdan doğdu.	V hlavě (=v rámci) 40 let jsme šli jednou loupit a zrovna svítil hodně měsíc.	Mít velkou smůlu.	Yurtbaşı (2012)	261
baş	Kişi her bilmediğini ayağının altına alsın başı göğsüne erer.	Kdyby si člověk dal pod nohu všechno, co nezná, hlava by mu dosáhla do nebe.	Ať se člověk učí sebevíc, stejně toho, co nezná, bude daleko víc.	Yurtbaşı (2012)	240
baş	kömür başa vurmak	uhlí udeřit do hlavy	bolení hlavy způsobené zplodinami z uhlí	TDK	D
baş	Köpeğin iyisi leş başında, insanın iyisi iş başında.	Přínos psa se pozná u hlavy mrtvol (podle mrtvol), přínos člověka u hlavy práce (=podle práce).	Člověk je posuzován podle své práce.	Yurtbaşı (2012)	103
baş	Korkmuş kişiye koyun başı çift görünür.	Člověkově, co se bojí, připadá ovčí hlava jako dvě.	Bojácnému člověku vše připadá horší, než to je.	Yurtbaşı (2012)	149

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	Kötülerin başı dertten kurtulmaz.	Hlava zlého (=zlý člověk) bude mít vždy trable.	Boží mlýny melou.	Yurtbaşı (2012)	32
baş	Küçük taş baş yarar.	Malý kámen rozpůlí hlavu.	I malá věc může mít velký vliv (na velkou věc).	Yurtbaşı (2012)	368
baş	Kurt uluya uluya başına bela getirir.	Vlk vlastním vytím přivolává neštěstí na svou hlavu.	Mlčeti zlato.	Yurtbaşı (2012)	384
baş	kuru başına kalmak	zůstat suché hlavě	zůstat úplně sám	TDK	D
baş	Mermer iyi taştan, iyilik iki baştan olur.	Mramor je z dobrého kamene, dobro je ze dvou hlav.	Dobré vztahy musí být založeny na vzájemné snaze.	Yurtbaşı (2012)	180
baş	Mide derdin, perhiz devanın başıdır.	Žaludek (=jídlo) je hlavou potíží, půst je hlavou nápravy.	Člověk by se měl chovat střídme.	Yurtbaşı (2012)	202
baş	Nefesin elverirse borazancı başı ol. / Nefesine güvenen borazancı başı olur.	Kdo spoléhá na svůj dech, stane se hlavou trumpetistů.	Pokud si myslíš, že na něco máš, dej se do toho.	Yurtbaşı (2012)	362-363
baş	öpüp başına koymak	políbit a dát na hlavu	1) vysoce si cenit, 2) něco respektovat	TDK	D
baş	Ortaklık öküzden başlı başına buzağı yeğdir.	Než mít společného vola, radši mít s hlavou na hlavu (= sám pro sebe) tele.	Radši mít něco sám, i když je to menší, než se dělit o něco většího.	Yurtbaşı (2012)	58
baş	Pek baş dik baştan yeğdir.	Tvrdá hlava je lepší než vztyčená hlava.	Tvrdohlavý člověk je lepší než vzdorovitý.	Yurtbaşı (2012)	286
baş	pişmiş tavuğun başına gelmemek	nepřijít na hlavu uvařené slepice	zažít nesnáze	TDK	D
baş	saat başı galiba!	Asi je hlava hodiny!	poznámka k tomu, že nastalo ticho mezi zúčastněnými	TDK	D
baş	Sabreyle işine, hayır gelsin başına.	Měj při práci trpělivost, dobro přijde na tvou hlavu.	Trpělivost růže přináší.	Yurtbaşı (2012)	300
baş	saç saç baş başa	vlas na vlas hlava na hlavu	hlava nehlava (když se ženy perou)	TDK	D
baş	saçı başı ağarmak	zešedivět vlas a hlava	zestárnout	TDK	D
baş	saçı başı birbirine karışmak	zamotat do sebe vlasy hlavu	být neupravený	TDK	D
baş	saçına başına bakmadan	aniž by se koukal(a) na vlasy a hlavu	bez ohledu na svůj věk (nepřiměřeně svému věku)	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
baş	saçını başını yolmak	vyškubnout vlasy a hlavu	smutkem si škubat vlasy	TDK	D
baş	Sağ(lam) baş yastık istemez.	Zdravá hlava nechce polštář.	Člověk si většinou lehne, jen pokud je nemocný.	Yurtbaşı (2012)	202
baş	sandık başına gitmek	jít k hlavě truhly (urny)	odvolit	TDK	D
baş	Sarmisak içli dışlı, soğan yalnız başlı.	Česnek je blízký, cibule je se samotnou hlavou (=hlízou).	Někteří lidé mají blízké přátele, jiní jsou samotáři.	Yurtbaşı (2012)	116
baş	Şaşkın ördek başını bırakır, kışından dalar.	Zmatená kachna nechá hlavu a potápí se od zadku.	Zmatený člověk dělá věci páte přes deváté.	Yurtbaşı (2012)	153
baş	Sen dost kazan, düşman ocağın başından çıkar.	Dělej si přátele, nepřátele vylézají i z hlavy (=v rámci) rodiny (=sourozenci jsou rivalové).	Udělat si nepřátele je snadné, ale přátele nikoliv.	Yurtbaşı (2012)	164
baş	Şeytanla kabak ekenin kabak başına patlar.	Ten, kdo seje dýně s ďáblem, zaplatí za dýni svou hlavou.	Kdo spolupracuje s vychytralým člověkem, ten za to zaplatí.	TDK	A
baş	siçan düşse başı yarılr	spadne-li krysa, hlava se rozsekne	vůbec nic	TDK	D
baş	Söz var, iş bitirir; söz var, baş yitirir.	Existují slova, která dokončí práci; existují slova, která způsobí ztrátu hlavy.	Co člověk řekne, mu může pomoci, ale i uškodit.	Yurtbaşı (2012)	385
baş	Su başından kesilir.	Voda bývá zastavena od hlavy (= zdroje).	Problémy se musí řešit v příčině / u nejdůležitějšího člověka.	Yurtbaşı (2012)	30
baş	suyu baştan (başından) kesmek	odříznout vodu od hlavy (=u pramene)	něco zarazit v počátku	TDK	D
baş	suyun başı	hlava vody	pramen	TDK	D
baş	Tamah insanı baştan çıkarır.	Chamtivost ničí člověka od hlavy.	Chamtivost je špatná.	Yurtbaşı (2012)	189
baş	Tatlı söz can azığı, acı söz baş kaziğı.	Sladké slovo přinese jídlo, hořké slovo riskuje hlavu.	Vlídna slova mohou odvrátit hněv, ostrá ho naopak vyvolat.	Yurtbaşı (2012)	385
baş	Tatsız aş a tuz neylesin, akılsız baş a söz neylesin.	K čemu bude sůl jídlo bez chuti, k čemu bude rada bláhové hlavě.	Když je něco od základu špatně, žádná pomoc zvnějšku už nepomůže.	Yurtbaşı (2012)	8
baş	tavan başına	strop se sesypat na hlavu	být jako opáfený	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	çökmek (yıkılmak)				
baş	Terziye "Göç" demişler, "iğnem başımda" demiş.	Krejčímu řekli: "Odstěhuj se", on odpověděl: "svou jehlu mám v hlavě"(=u sebe).	Pokud toho člověk moc nemá, je pro něj snadné se přesouvat.	Yurtbaşı (2012)	287
baş	Tırnağın varsa başını kaşı.	Máš-li nehet, podrbej se na hlavě.	Nečekej od druhých, že za tebe udělají, co můžeš udělat sám.	TDK	A
baş	Ummadığın taş baş yarar.	Nečekaný kámen zraní hlavu.	Zdánlivě nevýznamná věc/člověk může být častěji důležitější než ostatní.	Yurtbaşı (2012)	21
baş	üstünden başından akmak	téci zvrchu, z hlavy	být očividný/zjevný	TDK	D
baş	uykusu başına sıçramak	spánek skočit na hlavu	nemoci usnout a být z toho nevrlý	TDK	D
baş	Vakitsiz öten horozun başını keserler.	Kohoutovi, který kokrhá ve špatný čas, useknou hlavu.	Člověk, který se ozve, když to není žádoucí, si může zavařit.	Yurtbaşı (2012)	392
baş	Varsa aşın rahattır başın yoksa aşın tehlikede başın.	Máš-li jídlo, je tvoje hlava v klidu, ale nemáš-li jídlo, je tvá hlava v nebezpečí.	Chudí to mají těžké.	Yurtbaşı (2012)	309
baş	Varsa eşin rahattır başın, yoksa eşin zordur işin.	Máš-li manželku/manžela, tvá hlava je v klidu, ale nemáš-li, je těžká tvoje práce.	Člověk se potřebuje oženit/vdát.	Yurtbaşı (2012)	276
baş	Ver elindeki ellere, sonra vur başını yerlere.	Dej to, co máš, jiným a poté bouchni hlavou o zem.	Kdo půjčuje/dává jiným, ten bude litovat.	Yurtbaşı (2012)	245
baş	Ya devlet başa, ya kuzgun leşe.	Buď vládu hlavě, nebo krkavec mrtvole.	Všechno, nebo nic (buď to skončí velkým úspěchem, nebo prohrou).	Yurtbaşı (2012)	262
baş	Yabancı kuşun başı kanadı altında olur.	Hlava cizího ptáka bývá pod křídlem.	Když je někdo někde nový, chvíli to trvá, než ho okolí přijme.	TDK	D
baş	yalın ayak, başı kabak	holá noha, hlava dýně	někdo je velmi ošuntěle oblečený	TDK	D
baş	Yaş kesen baş keser.	Kdo kácí/seká výhonky, seká hlavy.	Kdo zbytečně kácí stromy je svým způsobem vrah.	Yurtbaşı (2012)	13
baş	yaşı ne, başı ne?	Jaký je věk, jaká je hlava?	Řečeno o někom mladém,	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
			kdo nemá na danou věc zkušenosti.		
baş	yaşını başını almak	vzít hlavu a věk	být starý	TDK	D
baş	Yazın başı pişenin, kışın aşı pişer.	Kdo si vaří hlavu v létě, si v zimě vaří jídlo.	1) Kdo dře na poli v létě, má přes zimu co jíst. 2) Kdo pracuje v mládí, je ve stáří zajištěn.	Yurtbaşı (2012)	121
baş	Yemeğin başı "Bismillah" ayağı "Elhamdülillah".	Hlava jídla je "ve jménu Boha" a noha jídla "chvála Bohu".	Před jídlem vzpomeň jméno Boha a po jídle mu poděkuj.	Yurtbaşı (2012)	128
baş	Yemin etsem başım ağrımaz.	Když budu přísahat, nebude mě bolet hlava.	Ať se na místě propadnu, jestli to není pravda.	TDK	A
baş	Yerinde takdir baş ağrıtmaz.	Výčitka na místě hlavu nerozbolí.	Dobře míněná výtka člověka neraní.	Yurtbaşı (2012)	123
baş	Yigit başından devlet ırak değildir.	Štěstí není daleko od hlavy (=od) mladíka.	Mladý člověk má vždycky šanci na to zbohatnout (=vypracovat se).	Yurtbaşı (2012)	121
baş	Yılan adamın topuğunu gözler, adam yılanın başını.	Had sleduje patu člověka, člověk hadovu hlavu.	Dva lidé, co si chtějí ublížit, sledují vzájemně svá slabá místa.	Yurtbaşı (2012)	320
baş	Yılanın başı ağrıyınca yolun ortasına çıkar.	Když hada bolí hlava, vyleze doprostřed cesty.	Pokud se nepřítel dostane do těžké situace, vyzradí své slabiny.	Yurtbaşı (2012)	396
baş	Yılanın başı küçükken ezilir.	Hlava hada se musí rozmáčkout, dokud je mladý.	Problémy by se měly řešit v počáteční fázi.	Yurtbaşı (2012)	37; 126
baş	Yok devenin başı (pabucu veya nalı)!	Chybí hlava (pantofle nebo podkova) velblouda!	odpověď na to, když někdo přehání	TDK	D
baş	yüreğinin başı sızlamak	bolet hlava srdce	bolet srdce (být velice smutný, trápit se)	TDK	D
kafa	(birinin) kafasını vurmak	bouchnout do (něčí) hlavy	někomu useknout hlavu	TDK	D
kafa	(biriyle) kafa bulmak	(s někým) najít hlavu	posmívat se	TDK	D
kafa	Akıl olmayınca başta, kuru kafa neyler.	Když v hlavě není rozum, co nadělá mrtvá hlava (=lebka)?	Nemá-li člověk rozum, nic, co bude dělat, nebude fungovat.	Yurtbaşı (2012)	421
kafa	Başta akıl olmayınca kafa	Když v hlavě není rozum, co nadělá hlava (=lebka)?	Nemá-li člověk rozum, nic, co bude dělat, nebude	Yurtbaşı (2012)	423

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	neylesin.		fungovat.		
kafa	Bir anaya bir kız, bir kafaya bir göz.	Jedné matce jedna dcera, jedné hlavě jedno oko.	1) Matka potřebuje dceru jako společníci a pomocníci. 2) Jedna dcera stačí, protože jsou starosti s tím ji vychovat a provdat.	Yurtbaşı (2012)	296
kafa	her kafadan bir ses çıkmak	z každé hlavy vycházet hlas	mluvit jeden přes druhého	TDK	D
kafa	kafa (kafasını) dinlendirmek	donutit odpočívat hlavu	vzdálit se od starostí / utéct starostem	TDK	D
kafa	kafa (kafasını) karıştırmak	zamíchat hlavu	být zmatený	TDK	D
kafa	kafa (kafasını) şişirmek	nafouknout hlavu	někoho obtěžovat hlukem nebo tlacháním	TDK	D
kafa	kafa (kafasını) ütölemek	vyžehlit hlavu	někoho otravovat přílišným mluvením	TDK	D
kafa	kafa (kafayı veya kafasını) dinlemek	poslouchat hlavu	1) odpočívat od stresujících věcí; 2) být v klidu / potichu	TDK	D
kafa	kafa (kafayı) çekmek	táhnout hlavu	opít se	TDK	D
kafa	kafa atmak	hodit hlavu	při rvačce druhého člověka prudce a silně udeřit hlavou do obličeje	TDK	D
kafa	Kafa boşsa göz işe yaramaz.	Když je hlava prázdná, oko neposlouží.	Aby člověk pochopil, co vidí, musí být chytrý.	Yurtbaşı (2012)	423
kafa	kafa cilalamak	naleštit hlavu	pít alkohol	TDK	D
kafa	kafa eskitmek	opotřebovat hlavu	neustále se setkávat s nějakými stresujícími starostmi	TDK	D
kafa	kafa göz yarmak	rozpúlit/rozseknout hlavu oko	chovat se neobratně	TDK	D
kafa	kafa kafaya vermek	dát hlavu na hlavu	1) dát hlavy dohromady; 2) být solidární	TDK	D
kafa	kafa kalmamak	nezústat hlava	nedokázat přemýšlet kvůli únavě	TDK	D
kafa	kafa patlatmak	nechat vybuchnout hlavu	usilovně nad něčím přemýšlet	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
kafa	kafa sallamak	kývat hlavou	1) zavrtět hlavou jako varování; 2) (po)kývnout; 3) všechno odkývat (dobré i špatné)	TDK	D
kafa	kafa tutmak	držet hlavu	vzepít se něčemu, neohnout hřbet	TDK	D
kafa	kafa yapmak	dělat hlavu	dělat si legraci	TDK	D
kafa	kafa yok!	hlava není!	chybí rozum/myšlenka	TDK	D
kafa	kafa yormak	unavit hlavu	usilovně nad něčím přemýšlet	TDK	D
kafa	kafadan atmak	hodit z hlavy	cucat si něco z prstu	TDK	D
kafa	kafası (kafasına) takılmak	připojit k hlavě	neustále se potýkat s nějakou stresující věcí	TDK	D
kafa	kafası almamak	hlava nebrat (nebere)	1) nedokázat něco pochopit; 2) nebýt schopen přemýšlet z únavy; 3) nevěřit, že by něco bylo možné	TDK	D
kafa	kafası bozulmak	hlava se rozbít (se rozbila)	naštvat se	TDK	D
kafa	kafası bulanmak	hlava se zakalit (je zakalená)	být zmatený	TDK	D
kafa	kafası dolmak	hlava naplnit se	když se v hlavě nahromadí různá témata/myšlenky	TDK	D
kafa	kafası dönme	hlava se točit (se točí)	1) dostat závrať; 2) naštvat se	TDK	D
kafa	kafası dumanlanmak	hlava se zakouřit (se zakouří)	1) hluboce se zamyslet; 2) opít se; 3) zhulit se	TDK	D
kafa	kafası durmak	hlava se zastavit (se zastavila)	nedokázat přemýšlet kvůli únavě	TDK	D
kafa	kafası düzelmek	hlava se vyjasnit/urovnat (se ujasnila/urovnala)	přijít na tu správnou věc, co udělat	TDK	D
kafa	kafası ile oynamak	hrát hlavou	při týmových sportech zvolit co nejvýhodnější strategii	TDK	D
kafa	kafası işlemek (çalışmak)	hlava fungovat/pracovat (hlava funguje/pracuje)	být schopen jasně/dobře přemýšlet	TDK	D
kafa	kafası karışmak	hlava míchat se (míchá se)	být zmatený	TDK	D
kafa	kafası kazan (gibi) olmak	mít hlavu jako kotel	1) být hodně unavený z přemýšlení; 2) být	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
			podrážděný z velkého hluku		
kafa	kafası kızmak	hlava se zlobit (se zlobí)	naštvat se	TDK	D
kafa	kafası sarmamak	hlava neobtočit (neobtočí)	nepochopit, nepobrat (něco)	TDK	D
kafa	kafası sersem sepet (olmak)	hlava být (je) zmatený koš	být otrávený/unavený z hluku/hučení (mít hlavu jako škopek?)	TDK	D
kafa	kafası şişmek	hlava nafouknout se	1) být hodně unavený z přemýšlení; 2) být podrážděný z velkého hluku	TDK	D
kafa	kafası yerinde olmamak	hlava nebýt (není) na svém místě	nebýt schopen přemýšlet, jak by bylo třeba	TDK	D
kafa	kafası yerine gelmek	hlava přijít (přišla) na své místo	sebrat se, přijít k sobě	TDK	D
kafa	kafasına dank etmek	dojít hlavě	najednou něco pochopit / někomu něco dojde	TDK	D
kafa	kafasına estiği gibi	jak mu fouklo (=napadlo) do hlavy	někdo něco dělá jenom podle sebe (svého názoru a zájmu), jak si usmyslí	TDK	D
kafa	kafasına geçirmek	dát na hlavu	1) dát si něco na hlavu; 2) něco po někom mrštit (hodit mu na hlavu)	TDK	D
kafa	kafasına girmek	vstoupit do hlavy	1) myšlenka někomu vrtá hlavou (zdá se mu dobrá); 2) někdo někoho k něčemu přemlouvá	TDK	D
kafa	kafasına girmemek	nevstoupit do hlavy	nechápat, nepobírat	TDK	D
kafa	kafasına göre	podle hlavy	po svém, dle svého přání	TDK	D
kafa	kafasına koymak	položit do/na hlavu/u	usmyslet si, naplánovat si něco	TDK	D
kafa	kafasına sığmamak	nevejít se do hlavy	nemocet něco pochopit	TDK	D
kafa	kafasına söz girmemek	nevstoupit slovo do hlavy	1) být příliš hloupý nebo tvrdohlavý; 2) něco přehlížet/ignorovat	TDK	D
kafa	kafasına uymak	vyhovovat hlavě	být podle něčího gusta	TDK	D
kafa	kafasına vura vura	bušice do hlavy	násilím, proti něčí vůli	TDK	D
kafa	kafasına vurmak	bušit do hlavy	1) bolet hlava z alkoholu/plynu/horka; 2) být	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
			nesnesitelný; 3) dostat se do bezvýchodné situace/úzkých		
kafa	kafasında şimşek çakmak	blesknout v hlavě	v hlavě bleskne nějaký nápad/inspirace	TDK	D
kafa	kafasında tutmak	držet v hlavě	nezapomenout na něco, chovat to v paměti	TDK	D
kafa	kafasından çıkarmak (atmak)	vyhodit z hlavy	něco zapomenout, vzdát	TDK	D
kafa	kafasından geçirmek	probíhat hlavou	proběhnout někomu hlavou, pomýšlet na něco	TDK	D
kafa	kafasını ezmek	mačkat/drtit hlavu	něco potlačit už v zárodku, předejít něčemu negativnímu	TDK	D
kafa	kafasını işletmek	provozovat hlavu	dobře a správně myslet	TDK	D
kafa	kafasını kaldırmak	zvednout hlavu	postavit se něčemu, vzepřít se	TDK	D
kafa	kafasını kaldırmamak	nezvednout hlavu	1) intenzivně pracovat / být zaneprázdněný; 2) intenzivně přemýšlet; 3) nepostavit se něčemu, podřídít se	TDK	D
kafa	kafasını kaşıyacak vakti olmamak	nemít čas se poškrábat na hlavě	být zavalen prací	TDK	D
kafa	kafasını kırmak	zlomit/rozbít hlavu	zmlátit někoho	TDK	D
kafa	kafasını kullanmak	používat hlavu	postupovat chytře	TDK	D
kafa	kafasını kurcalamak	podráždit hlavu	nasadit brouka do hlavy	TDK	D
kafa	kafasını sokmak	vstrčit hlavu	složit hlavu (měl kde složit hlavu atd.)	TDK	D
kafa	kafasını taştan taşla çarpmak (vurmak)	bušit hlavou od kamene ke kameni	něčeho litovat, plakat nad rozlitym mlékem	TDK	D
kafa	kafasını toplamak	posbírat hlavu	vzpamatovat se (dát si myšlenky do pořádku)	TDK	D
kafa	kafasını tütsülemek	udit hlavu	opít se	TDK	D
kafa	kafasını uçurmak	nechat odletět hlavu	useknout někomu hlavu	TDK	D
kafa	kafasının bir tahtası eksik (noksan)	v hlavě chybí prkno	má o kolečko míň, nemá všech pět pohromadě	TDK	D

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	(olmak)				
kafa	kafasının dikine gitmek	hlava jde svisle/vertikálně	myslet si, že sám vím všechno nejlépe	TDK	D
kafa	kafasının etini yemek	jíst maso z hlavy	někoho otravovat přílišným mluvením / vymluvit díru do hlavy	TDK	D
kafa	kafasının kontağı atmak	zažehnout zapalování v hlavě / způsobit zkrat hlavy	zlobit se/naštvat se	TDK	D
kafa	kafaya almak	vzít/dostat do hlavy	1) vystřelit si z někoho; 2) dělat si z něčeho legraci předstíráním, že to je důležité; 3) (pro loď) nabrat směr po proudu	TDK	D
kafa	kafaya çıkmak	vyrazit na hlavu	vyskočit za účelem odhlavičkování (sport)	TDK	D
kafa	kafayı (bir yere) vurmak	udeřit hlavu (někam)	1) být upoután na lůžko (nemocí); 2) lehnout si (za účelem spánku)	TDK	D
kafa	kafayı bulandırmak	zakalit hlavu	zamotat hlavu, zmást	TDK	D
kafa	kafayı bulmak	najít hlavu	opít se	TDK	D
kafa	kafayı çalıştırmak (işletmek)	spustit/zprovoznit/zapojit hlavu	vyřešit problémy racionálním myšlením	TDK	D
kafa	kafayı değiştirmek	změnit hlavu	změnit své názory/úsudek	TDK	D
kafa	kafayı tütsülemek (dumanlamak)	(vy)udit/vykouřit hlavu	opít se	TDK	D
kafa	kafayı üşütmek	zchladit / nastydnout na hlavu	zbláznit se, zešilet	TDK	D
kafa	kafayı yemek	jíst/sníst hlavu	zbláznit se, upadnout do deprese z nadměrné únavy	TDK	D
kafa	nato kafa, nato mermer	tak hlava, tak mramor	úplně hloupý, zbedněný, natvrdlý	TDK	D
kafa	Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur.	Zdravá hlava se nachází ve zdravém těle.	Ve zdravém těle zdravý duch.	Yurtbaşı (2012)	202
kafa	vurup kafayı yatmak (uyumak)	udeřit hlavu a lehnout (spát)	lehnout si okamžitě, co se člověk cítí ospalý	TDK	D
kafa	Zenginın sermayesi kasasında, âlimin sermayesi	Bohatství boháče je v jeho pokladnici, bohatství	boháč má peníze, učenec má vědomosti	TDK	A

bázové slovo	frazém	doslovný překlad	volný překlad (význam)	zdroj	spec.
	kafasında.	učence je v jeho hlavě.			
ser	eflake ser çekmek	tlačit hlavu k nebesům	být hodně vysoký	TDK	D
ser	ne yârden geçilir ne serden	neopustí milovaného ani hlavu	člověk nemůže mít to i to	TDK	D
ser	Ser verip sır vermemeli.	Hlava se dát může, ale tajemství se dát nesmí.	Raději zemřít, než vyrazit tajemství.	Yurtbaşı (2012)	314
ser	serde ... var	v hlavě... je	vždyť (někdo) je přece...(takový/taková)	TDK	D
ser	Yârden mi geçersin, serden mi?	Opustíš milovaného nebo hlavu?	člověk nemůže mít to i to	TDK	A
ser	Yengece "niçin yan yan gidersin?" demişler, "serde kabadayılık var" demiş.	Zeptali se kraba "proč chodíš bokem"? "V hlavě je tvrdáctví (=vždyť jsem přece tvrdák)" řekl.	Pokud někdo něco dělá jinak než ostatní a funguje mu to, je třeba to respektovat.	TDK	A